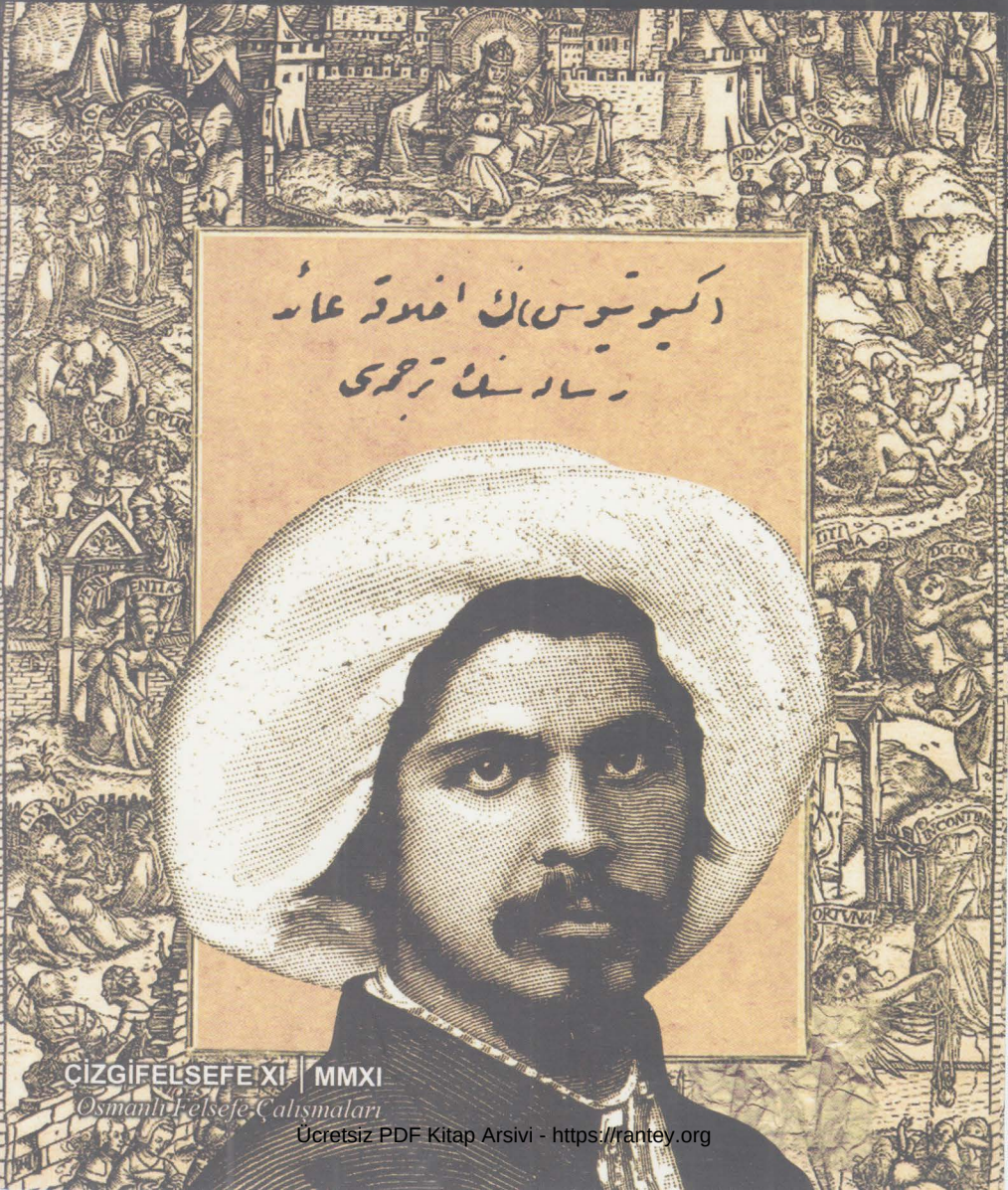

İBN MİSKEVEYH
ALİ SUAVİ
MANASTIRLI MEHMED RIFAT
KEBĒTOS PINAKS
İNSAN YAŞAMININ TABLOSU

Kebētos Pinaks

İnsan Yaşamının Tablosu

İbn Miskeveyh – Ali Suavi
Manastırlı Mehmed Rıfat

SADELEŖTİRENLER VE YAYINA HAZIRLAYANLAR
ALİ UTKU – NEVZAT H. YANIK

ISBN 978-605-4451-10-4
© Çizgi Kitabevi, Ocak 2011
Çizgi Kitabevi Yayınları 274
Felsefe 13
Osmanlı Felsefe Çalışmaları 11

İbn Miskeveyh, Ali Suavi, Manastırlı Mehmed Rıfat
KEBËTOS PINAKS: İNSAN YAŞAMININ TABLOSU

Genel Yayın Yönetmeni	Mahmut Arlı
Dizi Editörü	Ali Utku
Yayına Hazırlayanlar	Ali Utku, Nevzat H. Yanık
Görsel Tasarım - Dizgi	Çizgi
Baskı	Sebat Ofset
Yayıncı sertifika no	17536

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

-Cataloging in Publication Data (CIP)-

KEBËTOS PINAKS: İNSAN YAŞAMININ TABLOSU

İbn Miskeveyh, Ali Suavi, Manastırlı Mehmed Rıfat

Anahtar Kavramlar

- Key Concepts -

1. Yaşam, 2. Felsefe, 3. Ahlâk, 4. Eğitim
(Life, Philosophy, Morality, Education)

Esas Alınan Özgün Metinler:

Ali Suavi, "Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi" (*Ruznâme-i Ceride-i Havâdis*, sayı 583-591, 23 Ramazan-8 Şevval 1283 [29 Ocak-13 Şubat 1867]); *Terceme-i Risâle-i Kiyotiyos* (Milli Kütüphane, 06 Mil Yz FB 490 numarada kayıtlı defter); "Hükernâ-yı Yunâniyyeden Kiyotiyos Nâm Hakimin Merhûm el-Hâc Ali Suavi Efendi Tarafından Tercemesi" (*Hikmet*, sayı 64-74, 23 Haziran 1327/1 Eylül 1327); İbn Miskeveyh, *Tableau de Sêbês ou L'Image de La Vie Humaine - Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn* (haşiye ile yay. haz. Ali Suavi, Paris, Zilkâde 1289/Ocak 1873; metin ve haşiye Arapçadır); Manastırlı Mehmed Rıfat, *Keşf-i Râz yâhûd Ömr-i İnsânînin Tasvîr-i Hakîmânîsi* (İbn Miskeveyh'in *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn*'unun çevirisi, Atatürk Kitaplığı MC_Yz_K.000303 numarada kayıtlı defter); "Sebes'in Levhası" (*Manzara*, sayı 8, 15 Haziran 1303).

ÇİZGİ KİTABEVİ

Mimar Muzaffer Cad. 41/1 Meram/Konya
Tel: 0332 353 62 65 - 66
Fax: 0332 353 10 22
www.cizgikitabevi.com

Kebētos Pinaks

İnsan Yaşamının Tablosu

İbn Miskeveyh – Ali Suavi
Manastırlı Mehmed Rıfat

SADELEŖTİRENLER VE YAYINA HAZIRLAYANLAR
ALİ UTKU – NEVZAT H. YANIK

Thebaili Kebes (MÖ 5-4. yy.): Sokrates'in ve Philolaus'un müridi, Thebaili Simmias'ın dostuydu. Platon'un *Phaidon* diyalogunun konuşmacılarından biridir ve diyalogda erdem ve hakikatin peşinde, argümanları kuvvetli, karar vermede ihtiyatlı, ağırbaşlı bir konuşmacı olarak temsil edilir. Suidas ve Diogenes Laertius ilk ikisi kayıp olan üç diyalogu, *Hebdome*, *Phrynichus*, *Pinaks* ya da *Tabula*'yı kendisine atfederler. Pek çok uzman çeşitli anakronizmler, metnin türü ve dilinden dolayı *Pinaks*'ın başka bir Kebes'e ait olduğunu kabul eder.

İbn Miskeveyh (Ebû Ali Ahmed b. Muhammed b. Ya'kûb b. Miskeveyh el-Hazin, ö. 421/1030): Ahlâk âlimi, filozof ve tarihçi. Doğum tarihi ve yeri hakkında kesin bilgi yoktur. Bağdat, İsfahan ve Rey şehirlerindeki Büveyye hanedanına hizmette bulundu. Aralarında Sicistânî'nin de olduğu bir entelektüel grubun üyesiydi. İslâm dünyasında Neoplatonik geleneğin ortaya çıkışında Miskeveyh'in telifçi rolünün etkisi bulunmaktadır. İslâm ahlâk felsefesini sistemleştiren isimlerdendir. İsfahan'da vefat etmiştir. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Câvidân-Hîred (el-Hikmetü'l-Hâlîde)*, *el-Fevzü'l-Asgar*, *Tehzîbü'l-Ahlâk*, *Risâle fî Mahiyeti'l-Adl*.

Ali Suavi (1839-1878): İstanbul, Cerrahpaşa'da doğdu. Bursa ve Simav Rüşdiyelerinde ve Kurşunlu Medrese'de hocalık yaptı. 1866'da yazmaya başladığı *Muhbir* kapatılınca Kastamonu'ya sürüldü. Sürgünden Avrupa'ya kaçtı. Londra'da *Muhbir* (1867), Paris'te *Ulûm* (1870) gazetelerini çıkardı. Abdülaziz'den sonra V. Murat'ın padişah olması üzerine İstanbul'a döndü (1876). II. Abdülhamid zamanında, muhtemelen V. Murat'ı tekrar tahta çıkarmak için iki yüz elli kişilik bir grupla gerçekleştirdiği Çırağan Sarayı baskınında öldürüldü. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Kâmûs-ül-ulûm ve'l-Ma'ârif* (1287/1870); *Salnâmeler* (1288-1290/1871-1873), *Le Khiva* (1290/1873), *Monténégro* (1293/1876), *Defter-i Amâl-i Ali Paşa* (1288/1871), *Hukûku's-Şevâri* (1324/1909), *Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi* (1280/1863), *Tableau de Sèbès ou L'Image de La Vie Humaine – Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn neşri* (1289/1873) *Takvimü't-Tevârih* neşri (1291/1874).

Manastırlı Mehmed Rıfat (1848-1907): Asker, şair, oyun yazarı ve dilbilimci. I. Meşrutiyet yıllarının "seyf ü kalem" sahibi Türk aydınlarından. 1848'de Manastır'da doğdu; Harbiye'yi bitirip aynı okulda hocalık yaptıktan sonra binbaşı rütbesi ile 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşına katılmış ve esir düşmüştür. Bir yıl sonra İstanbul'a döndüğünde II. Abdülhamid tarafından önce Şam'a, daha sonra kaymakam rütbesi ile Halep'e gönderilmiş, burada vefat etmiştir. Harbiye yıllarında *Çanta* dergisini yayınlayan Mehmed Rıfat'ın bazı eserleri şunlardır: *Hikâyât-ı Müntahabe* (1291/1874), *Külliyyât-ı Kavâ'id-i Osmâniyye* (1303/1885), *Usûl-i Bedâ'iyi* (1302/1884), *Kavâ'id-i İlmi İnşâ* (1308/1890), *Mecâmi'ü'l-Edeb* (3 cilt, 1308-1317/1890-1899), *Mufasssal Nahv-ı Osmâni* (1308/1890), *Tuhfetü'l-İslâm* (1308/1890).

*** Sadeleştirenler ve Yayına Hazırlayanlar**

Ali Utku: Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü.

Nevzat H. Yanık: Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

Ali Utku, Nevzat H. Yanık

“Kebes’in Tablosu:

İslâm-Osmanlı Kültüründe Bir Felsefi Alımlama Örneği
(İbn Miskeveyh, Ali Suavi, Manastırlı Mehmed Rıfat)” ♦ 7

Ali Suavi

Kiyotiyos’un Ahlâka Â’id Risâlesinin Tercemesi
(Çevriyazı) ♦ 53

Kiyotiyos’un Ahlâka Ait Risalesinin Tercümesi
(Sadeleştirme) ♦ 85

İbn Miskeveyh

Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn
Eflatun’un Dostu Kâbis’in Bilmecesi
(Arapçadan tercüme) ♦ 117

Manastırlı Mehmed Rıfat

Keşf-i Râz yâhûd Ömr-i İnsânînin Tasvîr-i Hakîmânesi
(Çevriyazı) ♦ 155
Sırrın Keşfi ya da İnsan Ömrünün Bilgece Tasviri
(Sadeleştirme) ♦ 193

EKLER ♦ 231

SUNUŞ

Kebes'in Tablosu:

**İslâm-Osmanlı Kültüründe Bir Felsefi Alımlama Örneği
(İbn Miskeveyh, Ali Suavi, Manastırlı Mehmed Rıfat)**

Ali Utku – Nevzat H. Yanık

Ali Suavi'nin 1863'te *Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi* başlığıyla Yunancadan ve bir kez de Manastırlı Mehmed Rıfat'ın *Keşf-i Râz yâhûd Ömr-i İnsânînin Tasvîr-i Hakîmânesi* başlığıyla Arapçadan Türkçeye tercümeleri vesilesiyle Osmanlı Felsefe Çalışmaları'nın odağına aldığımız *Kebētos Pinaks* (Κέβητος Πίναξ) ya da Latincesiyle *Tabula Cebetis*, yani *Kebes'in Tablosu*, İbn Miskeveyh'in metni 10. Yüzyılda, İslâm kültür dünyasının canlı atmosferine davet eden -Ali Suavi tarafından 1873'te Paris'te haşiyeler ilavesiyle neşredilen- *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn* başlıklı Arapça tercümesi ve kaynak metnin Batı'daki serüvenini belirleyen koordinatlar göz önüne alındığında, çok daha geniş bir tarihsel, kültürel zemini işgal ediyor, kültürlerarası felsefe tartışmalarında farklı alımlama ve içkinleştirme kalıplarının sorgulanabileceği bir örnek metin işlevi üstleniyor görünür. Kabaca 20 ya da 24 yüzyıllık bir tarihe sahip bu metin, "*Kebētos Pinaks* Korpusu" olarak adlandırılabilir çok sayıda tercüme, yorum, şerh aracılığıyla farklı kültür havzalarında tortulaşarak başka metinlerle etkileşime girmiş, gücül/gerçek ikonografisini de oluşturup dallanıp budaklanarak okuru kaçınılmaz biçimde diğer metinlere, amblem kitaplarına, ahlâk/felsefe kitaplarına, resim ve gravürlere taşıyan -günümüz terminolojisiyle- bir hipermetin haline gelmiştir. Elinizdeki derleme, *Kebētos Pinaks*'ı kültürümüze davet eden

tercümeler üzerinden, bir yandan İslâm'ın klasik çağında insanlığın entelektüel ve ahlâki birliği ilkesi gereği farklı tarihsel, kültürel kaynaklara ait hikemiyâtı tevarüs etme çabasıyla "hâlidî hikmet" tasavvurunu, diğer yandan 19. yüzyılda aktarıldığı Osmanlı-İslâm kültüründe somut yaşam pratiğine odaklı ahlâki ve politik kaygılarla beslenen felsefenin yeniden yapılandırılması girişimlerini tartışabileceğimiz bir zemin açmayı amaçlıyor. Burada öncelikle *Kebētos Pinaks*'ın Batı'daki koordinatlarını, anlatısal özelliklerini, yazarlık ve tarihlendirme sorunu ile farklı edisyonlarını ve arkasından metnin İslâm-Osmanlı kültürüne aktarılış serüvenini değerlendirip sorunlaştırmaya çalışacağız.

***Kebētos Pinaks:* İnsan Yaşamının Tablosu**

"Yaşam yolu"nın metaforik bir betimlemesi olarak değerlendirilen *Kebētos Pinaks*, Kronos mabedine gelen birkaç genç ziyaretçi/hacı ile rastlantı eseri orada bulunan yaşlı bir adam (pir) arasında geçen diyalog biçimine dayanır. Bu diyalog, Kronos mabedi duvarında asılı, dünyayı bir dağ olarak tasvir eden ve insan yaşamının bütün ilerlemesini betimleyen antik bir tabloya (tabula, pinaks) odaklanır. Surlarla ayrılan ortak merkezli üç alanın ve içlerinde hareket eden yüzden fazla tuhaf figürün tasviri olan bu gizemli tablonun sembolik ve mitolojik yapısı, ziyaretçileri hem şaşırtır hem de büyüler. Ziyaretçilerin şaşkınlığını gören yaşlı bir adam yanlarına yaklaşır tablonun anlayış ve büyük bilgelik sahibi, Pythagorasçı ya da Parmenidesçi bir yabancı tarafından Kronos'a sunulduğu bilgisini verir. Ziyaretçiler daha fazla açıklama isteyince yaşlı adam onları önce bir tehlike konusunda, resimdeki (Sfenks bilmecesine benzeyen) gizemi önemseyip önemsememelerine bağlı olarak açıklamasını ya

mutluluğun ya da felaketin izleyeceği yönünde uyarır, daha sonra ziyaretçilerin sorularına cevap vererek resmi yorumlar.¹

Metnin alegorisi Yaşam'a girmek üzere dış kapıda bekleyen büyük bir insan kalabalığı ile başlar. Yaşam surunun kapısının önünde yaşlı bir adam, Melek (*Dehâ, Zekâ, Daimôn*) durur ve içeriye girecek olanlara işaretlerle bir istikametler haritası gösterir. Kapıda içeriye girmeye çalışan kalabalığa şarap sunan bir kadın vardır. Bu kadının adı Aldatma'dır (*Apatê, Telbîs*), sunduğu şarap Cehalet (*Agnoia*) ve Hata'dır (*Planos*). Yanında bulunan kadınlar Zanlar (*Doxai*), Arzular (*Epithumiai*) ve Zevklerdir (*Hêdonai*) ve mutluluk vaat ederek bu kalabalığı yanlış yönlendirirler. Ötede, her yöne dönebilen yuvarlak bir taşın üstünde duran kör, sağır ve meczup kadın, Talih'tir (*Fortune, Tuchê, Kısmet, Baht*). Armağanlarını kalabalığın arasında ayırım gözetmeden dağıtır. Armağanlarını verdiği insanlar memnundur ve onu İyi Talih (*Agathê Tuchê*) olarak adlandırırlar; verdiği armağanları kendilerinden aldığı insanlar ise acı içinde kıvranıp inlerler ve onu Kötü Talih (*Kakê Tuchê*) olarak adlandırırlar. Talih'in ötesinde Nefsine Hakim Olamama, Müsriflik, Açıgözlülük ve Dalkavukluk (*Akrasia, Asôtia, Aplêstia, Kolakeia*) olarak adlandırılan dört başka kadın vardır. Bunlar Talih'in armağanlarını elde edenleri gözetlerler ve kendileriyle birlikte zevk dolu, zahmet ve acıdan uzak yaşamaları (*Hêdupatheia*) için onları kucaklarlar, pohpohlarlar ve onlara hâkim olurlar. Ancak kurbanları bir süreliğine memnun olsa da zevkleri yavaş yavaş söner, servetleri sonunda tükenir ve sonra bu kadınlar tarafından köleleştirilerek en şiddetli suçları işlemeye zorlanırlar. Nihayetinde bu iffetsiz kadınlar kurbanlarını Ceza'ya (*Timôria*) ve onunla birlikte olan Keder, İstirap, Hüzün, Ümitsizlik ve Mutsuzluk'a (*Lupê, Odunê, Odurmos, Atumia, Kakodaimonia*) teslim ederler. Bunlar onlara işkence eder ve onları Mutsuzluk

¹ George Hugo Tucker, *Homo Viator: Itineraries of Exile, Displacement and Writing in Renaissance Europe*, Librairie Droz, Genève, 2003, s. 113.

Evi'ne fırlatırlar. Nedamet (*Metanoia*) onlarla karşılaşmazsa buradan hiçbir kurtuluş yoktur. Karşılaşırlarsa Nedamet onlara başka Zanlar sunacaktır ki, bunlardan biri onları Gerçek Eğitim'e (*Alêthinê Paideia*), diğeri ise Sahte Eğitim'e (*Pseudopaideia*) yönlendirecektir.

İkinci alanın girişinde Sahte Eğitim durur. Öyle sade ve biçimlidir ki, erkekler ona hayran olurlar ve onun Gerçek Eğitim olduğunu düşünürler. Ancak Sahte Eğitim onları kurtarmaz. Mekanik ve liberal sanatların (şiiir, retorik, diyalektik, aritmetik, geometri, astronomi, müzik) bulunduğu bu alanda da, çok yaygın olmasa bile, aynı kötülük (*Kakia*) ve hata (*Aphrosunê*) biçimleri bulunur. Bu ayartıcılar, insan Gerçek Eğitim'e çıkan dik, dar ve engebeli yola girene kadar ondan ayrılmayacaklardır. Çok az insan bu meşakkatli yolu seçer ve yukarıdaki büyük kayaya ulaşır. Kendilerine yaklaşan insanı selamlayan kızkardeşler, Hakikat (*Alêtheia*) ve İnanç'tır (*Peithô*). Bunlar cesur ve sabırlı olması için onu teşvik ederler ve sonra onun yardımına inerler. Zira bu yoldan başka tepeye ulaşacak bir yol yoktur. Onu dinlenmeye davet ederler ve bunun doğru yol olduğunu temin ederek ona güç ve cesaret verirler. Buradan sonra yol artık çiçekli ve ışıklı bir düzlükten geçer ve her yer pürüzsüz ve zevk vericidir.

Sonunda patika üçüncü surun kapısında son bulur. Burada Gerçek Eğitim sağlam, kare bir taşın üstünde ağırbaşlılıkla durmaktadır. Girenlere arındırıcı iksirinden verir. Bununla Aldatma'nın içirdiği şarabın etkisinden kurtulurlar: Cehaletten, Hata'dan, Gösteriş'ten (*Alazoneia*), arzudan, israftan, Öfke'den (*Thumos*), Para Sevgisi'nden (*Philarguria*) ve bütün aldatıcı hayal ve arzularından arınan insan kapıdan girer. Hoş kadınlar topluluğu -Bilgi (*Epistêmê*) ve onun kızkardeşleri olan Cesaret (*Andreia*), Adalet (*Dikaiousunê*), İyilik (*Kalokagathia*), Ölçülülük (*Sôphrosunê*), Düzen (*Eutaxia*), Özgürlük (*Eleutheria*), Özkontrol (*Enkrateia*), Nezaket (*Praotês*)- tarafından karşılanır. Bunlar onu annelerine, tahtında oturan Mutluluk'a (*Eudaimonia*)

götürürler. Mutluluk, hedefe ulaşan herkese bir zafer tacı ve güç verir, çünkü en büyük düşmanlarını alt etmiştir. Erdemlerin (*Aretai*) gözetimi altında geldiği yere yönlendirilir. Orada insanların, kendisinin kurtulduğu o aşağılık ve zavallı duruma gömüldüklerini görür. Bundan böyle hiçbir şey ona zarar veremez, çünkü herkese iyi bir yardımcı haline gelmiştir. Gerçek Eğitim'e çıkan o meşakkatli yola giremeyenler, kalben perişan olmuşlardır ve amaçsızca dolaşırlar. Onlara yine kötülükler eşlik eder. Kötülükler vahşi hayvanlara (*Thêria*) benzetilir ve ancak Mutluluk'un sunduğu güçle alt edilirler. Geri dönerken Gerçek Eğitim'i arayanları yaşamdan ve onun nimetlerinden zevk almayan adi ve zavallı yaratıklar olarak yererler.

Yaşlı adam insanların Talih'e hiç güvenmemelerini buyurur, çünkü onun armağanları kalıcı değildir. Talih'in verdikleri Gerçek Eğitim'e yönelmede bir kolaylık olarak görülmelidir. Gerçek Eğitim'in armağanı, Bilgidir, emin, kalıcı, değişmez bilgi. Diyaloğun geri kalanı Sahte Eğitim altına giren arayışların değerini tartışır. Bunların hiçbir değeri yoktur, çünkü insanı daha iyi yapmazlar. Hem sanatlardan hem de bilimden kaçınanlar, bu alanlarda yetkinleşenler kadar Bilgi'ye erişebilirler. Yaşlı adam'ın "Talih'in armağanları neden iyi değildir?" sorusuna cevabı, bizi bir tür yaşam felsefesine götürür: Yaşam kendi başına ne iyi ne de kötüdür, ancak yaşam asilce yaşantılanırsa iyi ve adice yaşantılanırsa kötüdür. Talih'in armağanları kendi başlarına doğru yaşamaya yol açmadığından kendisinden iyi bir şey de gelmez. İnsanı iyi kılan, zenginlik değil eğitimidir.² Nihayetinde *Pinaks* adeta bir nefis terbiyesi ilanır ve bir doğru yaşam felsefesini açığa çıkarır. Bu tür bir felsefe Kiniklerin ya da Stoacıların yaşama

² Bkz., Keith Seddon, *Epictetus Handbook and the Tablet of Cebes: Guides to Stoic Living*, Routledge, New York, 2005, s. 187-242.

yönelik tutumlarını yansıtır. Tutkuların tehlikeli etkilerinden korunmaya yönelik nefsi muhafaza eden “Hakikat” vardır.³

Kendisine bir fabl veya mit olarak göndermede bulunan metin, esasen anlatı düzeyleri açısından çok katmanlı bir simetriye dayanır. Kurgusal tablodaki Daimôn ile mabette bulunan yaşlı adam, ziyaretçiler ile Yaşam suruna girecek olan ruhlar, okur -ikonografiyi oluşturan her bir ağaçbaskının, gravürün, resmin izleyicileri- ile ziyaretçiler bu simetriyi oluştururlar. Bu yüzden anlatsal çerçevenin dışsal öğeleri ile içsel, kurgusal resmin öğeleri arasında örtük bir karşılıklık vardır. Metindeki yaşlı adam güç bir mimari ve ahlâki alan boyunca yolculuk programını yorumlar, öyle ki dinleyen de çeşitli daireleri kat ediyor gibidir. Ziyaretçi/okur parlak renkli ışıklar ve görünüşlerin onu yolundan ettiği bir panayırdaymış gibi figürden figüre dolaşır durur.⁴ Resmi görme ve metni okuma tarzı adeta ahlâki bir eyleme dönüşür. Anahtar figür Melek/Pir’in açıklamalarıyla bakan/okuyan göz anlam dolu bir kavrayışa sahip olur. Ziyaretçiler mabette yanlarına gelen yaşlı adamı dinlerlerken kendilerini yaşamda erdem yolunu izlemeleri yönünde uyarıda bulunan aynı figürün selamladığı yeni doğmuş ruhlar imgesinde yansıtılmış bulurlar ve bu yansıma ya da ayna etkisi daha öteye resmin ve metnin dışsal okuruna da ulaşır. Okur, kendisini başdöndürücü bir *mise-en-abîme*’de⁵ hem mabede gelen kurgusal ziyaretçilerle hem de

³ David Charles Aune, “Passions in the Pauline Epistles: The Current States”, *Passions and Moral Progress in Greco-Roman Thought*, ed. John T. Fitzgerald, Routledge, Oxon, New York, 2008, s. 297.

⁴ Karen Pinkus, “Moving Force in Colonna’s Hypnerotomachia Poliphili”, *Acta Conventus Neo-Latini Hafniensis: Proceedings of the Eighth International Congress of Neo-Latin Studies, Copenhagen, 12 August to 17 August 1991*, ed. Rhoda Schnur et al., Medieval & Renaissance Texts & Studies, Binghamton, New York, 1994, s. 837

⁵ Merkezinde kendisinin bir kopya minyatürünü taşıyan bir armayı gösteren, başlangıçta hanedan armacılığına ait bir terim olan *mise-*

kurgusal "resim"deki ruhlarla özdeşleştirir.⁶ Bu yüzden Melek'in talimatlarını unutup da Aldatma'nın şarabından çokça içenlerin bedbaht oldukları gibi, hem ziyaretçiler hem de okurlar bedbaht olmamak için Pir'in anlattıklarını iyice bellemeli ve Pir'in konuşmasının başında yaptığı uyarıyı dikkate almalıdırlar. Tablo'yu karakterize eden alegorik metin, betimlediği yolculuğun güçlü gerçekçiliğiyle adeta görsel bir mevcudiyet oluşturmuştur. Metnin/tablonun figüratif topografyası, ahlâki alegorisi ve estetik biçimin retoriği ile ahlâki ve ruhsal bir yolculuğu deneyimleyen okur, yaşamın gizemine nüfuz edebilir. *Pinaks* hem felsefi hem de görsel büyülü bir anıttır, mükemmel bir ahlâk sentezidir ve büyük bir sırrın cesurca sergilenişidir.

Yazarlık Sorunu

İnsanın yaşam yolculuğunun alegorik ve metaforik bir tasviri olan *Kebētos Pinaks*'ın yazarının kimliği oldukça tartışmalıdır, çünkü *Phaidon*'a araştırmalar, Pythagorasçılık, Platonculuk, Kinizm ve Stoacılığı kuşatan felsefi eklektizmiyle⁷ *Pinaks*, farklı dönemlere ait görünür. Eserin başlığı, yazarının Kebes olduğuna işaret etmektedir. Kebes'e ilişkin en erken kayıtlar, Ksenophanes'e (MÖ yaklaşık 430-354), Platon'a (MÖ 427-347), Samosatalı Lucian'a (MS yaklaşık 120-180), Diogenes Laertius'a (MS yaklaşık 3. yüzyılın başları), Athenaeus'a (MS

en-abyme (derin anlatı), sonsuzluğa ya da dipsizliğe yerleştirmek anlamlarına gelir. İki ayna arasında bulunmanın, bir imgenin sonsuz yeniden-üretilişinin görsel deneyimine işaret eder. Batı sanatında *mise-en-abyme* bir imgenin kendisinin daha küçük bir kopyasını taşıması ve ardışıklığın sonsuzca tekrarlanması şeklinde biçimsel bir tekniktir. Bkz. Stuart Sim (ed.), *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü*, çev. Mukadder Erkan-Ali Utku, Ebabil, Ankara, 2006, s. 322-323.

⁶ Bkz., Tucker, *a. g. e.*, s. 113-114, 118.

⁷ Eduard Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, çev. Ahmet Aydoğan, İz Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 320.

yaklaşık 170-230), Dio Krisostom'a (MS yaklaşık 40/50-110'dan sonra) aittir.

Ksenophanes *Memorabilia*'da Kebes'i iki kez zikreder, onun Sokrates'in yakın çevresine dahil dürtüst bir kişi olduğunu belirtir.⁸ Sokrates (MÖ 469-399) ve Philolaus'un (MÖ yaklaşık 470-385) müridi olan Thebaili Kebes (MÖ 5.-4. yüzyıl), Sokrates'le ruhun doğası üzerine tartıştığı Platon'un *Phaidon*'unda Simmias ile birlikte görünür. Burada erdem ve hakikatin peşinde, argümanlarında titiz, kararlılığında temkinli bir araştırmacı olarak temsil edilir. Bu diyalogda Kebes ruhun ölümsüzlüğü öğretisine karşı çıkar, ancak sonunda Sokrates'in argümanlarını kabul eder.⁹ *Kriton*'da Sokrates'in hapisneden kaçması için para sağlamaya hazır olarak kaydedilmiştir.¹⁰ Sokrates'in ölümünde hazır bulunmuştur.¹¹ Platon, mektuplarında Kebes'in Atina'da yaşadığını belirtir. Diogenes Laertius, Kebes hakkında şu bilgileri verir: "Thebaili Kebes'in üç diyalogu vardır: *Leoha* [Pinaks], *Ayin Yedinci Günü*, *Phrynikhos*".¹² Laertius'un Kebes'i Phaidon, Kriton, Simmon, Glaukon ve Simmias'ın yanına yerleştirmesi, zikrettiği Kebes'in Sokrates'in çevresindeki Kebes olduğuna işaret eder. Rönesans alimleri de *Pinaks*'ın yazarının Thebaili Kebes olduğuna inanmışlardır. Aslına

⁸ Xenophon, *Memorabilia*, trans. H. K. Dakyns, Kessinger Publishing, Whitefish, MT, 2004, s. 17, 130.

⁹ Platon, *Phaidon*, MEB Yayınları, çev. Suut K. Yetkin, Hamdi R. Atademir, İstanbul 1989, bkz., s. 27-34.

¹⁰ "Kriton: (...) seni buradan çıkarmak ve canını kurtarmak için (...) bütün servetim hizmetinde; umarım yeter. Zaten beni düşünerek, paramı harcamamam gerektiğini düşünüyorsan, şehrimizde bu iş için para harcamaya hazır yabancılar da var. İçlerinden biri yeterli miktarda para getirdi: Thebaili Simmias. Kebes de sana yardıma hazır." Platon, "Kriton (ya da Ödev Üstüne)", çev. Tanju Gökçöl, *Diyaloglar 2*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 13.

¹¹ Zeller, a. g. e., s. 63-64.

¹² Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, çev. Candan Şentuna, YKY, İstanbul, 2003, s. 115.

bakılırsa eserin içeriği, bu iddiayı doğrular görünmektedir. Sokrates'in müridlerinin eserlerinde içerik ve biçim açısından pek çok benzerlik vardır. Richard Parsons'ın da belirttiği üzere, Platon ve Ksenophanes eserlerinde ruhların önceden varoluşlarına, doğumda bilgi kaybına, zihinsel kazanımların erdemi kazanmada yetersizliğine, erdemin bilgiyle özdeşleştirilmesine ilişkin öğretiler öne sürmüşlerdir.¹³ *Pinaks* da Platoncu bir önceden varoluş teorisi geliştirir ve gerçek eğitimin derin bilgide değil, aksine karakter oluşumunda içerildiğini gösterir; ruhun ölümsüzlüğünü sorgulamaz, ölüm konusunu göz ardı eder. Platon *Phaidon*'da ve *Menon*'da bilginin bir hatırlama olduğunu¹⁴; ruhun kendi mevcut

¹³ Platon, "Menon (Erdem Üstüne)", çev. Adnan Cemgil, *Diyaloglar 1*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 149-188. "Menon" şu soruyla açılır: "Bana söyler misin Sokrates, erdem öğretilir mi, ya da erdemli yaşamakla mı elde edilir. Yoksa öğrenmekle, yaşamakla değil de doğuştan veya başka bir yoldan mı geliyor?" (s. 149). Sokrates Menon'la uzunca bir diyalogtan sonra şöyle der: "İnsanı doğruya götüren iki kılavuz vardır: Doğru sanıyla bilgi. (...) Ancak erdem öğretilmeyeceğine göre bilgi olmaktan çıkıyor. (...) Bilgi bir yana bırakıldığını göre, şimdi elimizde doğru sanı kalıyor" (s. 186). Ve şu sonuca varır: "Erdem ne tabiat vergisidir, ne de öğretilir. Erdem, ona sahip olanlara bir tanrı vergisidir, akılla ilgisi yoktur. Meğerki bir devlet adamı kendindeki erdemi başkalarına verebilsin. Böyle birine rastlanırsa, onun için belki şöyle denebilir: Ölümler arasında, Homeros'un sözlerine göre, Tiresias ne idiyse, yaşayanlar arasında da o adam odur. Homeros, Tiresias için, 'Hades'te hâkim olan tek odur. Ötekiler gölgeler, oradan oraya dolaşan gölgelerdir' der. İşte bu dünyada böyle bir adam erdem bakımından, gölgeler arasında yaşayan gerçek bir varlık gibi olacaktır" (s. 187).

¹⁴ "Sokrates: Bir adam bir şeyi gördüğü veya işittiği, veya onu herhangi bir şekilde algıladığı zaman bu şey hakkında bilgi edinmekle kalmıyor, aynı zamanda algıladığı şeyden gelmeyen başka bir şeyi düşünüyor; bu adam düşündüğü şeyi hatırlıyor" Platon, *Phaidon*, s. 35; "Sokrates: Peki ama bilgiyi kendiliğinden bulmak, onu yeniden hatırlamak değil mi? (...) şu anda

bedensel varoluşunu önceleyen bir durumda edindiği fikirleri koruduğunu öne sürer,¹⁵ *Pinaks*'ta "Melek" yaşam kapısından girmeden önce ruha bilgiyi verir. Erdem ve özkontrol sağlayan kısıtlayıcı bir etki olmakla Melek, Sokrates'in Daemôn'uyla örtüşür.¹⁶ *Menon*'da insan erdem konusunda cahildir, *Pinaks*'ta

bilmediğimiz, yani hatırlayamadığımız şeyleri araştırmaya, hatırlamaya çalışmalıyız." Platon, "Menon", s. 170-171.

- ¹⁵ "Sokrates: Biz dünyaya gelmeden önce bu bilgiyi kazandıksa, bu bilgi ile dünyaya geldikse, o halde dünyaya gelmeden önce de, dünyaya gelirken de yalnız eşitliği, büyüğü, küçüğü değil, aynı tabiatla olan bütün şeyleri de biliyorduk; çünkü burada söylediklerimiz eşitliği ilgilendirdiği gibi kendinden güzeli, kendinden iyiyi, doğruyu, kutsalı, bir kelime ile suallerimizle cevaplarımızda mutlağın mührü ile damgaladığımız bütün şeyleri de ilgilendirir; öyle ki dünyaya gelmeden önce, bütün bu şeyler hakkında bilgi sahibi bulunmuş olmamız gerekiyor (...) Bu bilgilere sahip olduktan sonra, dedi, her defasında onları unutmasaydık, dünyaya hep onları bilerek gelmekle kalmaz, yaşadıkça da onları bilirdik. Çünkü bilmek, kazanılmış bilgileri muhafaza etmekten, onları unutmamaktan başka bir şey olmadığı gibi unutmak adını verdiğimiz şey de, Simmias, öğrendiğimizi kaybetmek değil midir?", Platon, *Phaidon*, s. 41; "Sokrates: (...) birçok kere yeniden doğan ölmez ruh, yeryüzünde ve Hades'te her şeyi görmüş olduğundan, öğrenmediği hiçbir şey kalmaz. O halde onun erdemle başka şeyler üzerinde önceden edindiği bilgilerin anılarını saklamış olması şaşılacak bir şey değildir. Tabiatın her yanı birbirine bağlı olduğu için, ruh da her şeyi öğrenmiş olduğundan, bir tek şeyi hatırlamakla (insanların öğrenme dedikleri budur) insan, bütün öteki şeyleri bulur. Çünkü araştırma ve öğrenme, belirsiz hatırlayıştan başka bir şey değildir". Platon, "Menon", s. 163.

- ¹⁶ Platon'un *Diyaloglar*'ında Sokrates'in Daimôn'u "şey" ya da "belirti" olarak geçer. Örneğin "Sokrates'in Savunması"nda şöyle söz edilir: "Bir tanrının ya da tanrıl, kutsal bir belirtinin bana görüldüğünden söz açtığını birçok yerde sık sık işittinişinizdir; (...) bir çeşit ses olan bu belirti çocukluğumda gelmeye başlamıştı bana; bu ses beni hep görmek istediğim işlerden alıkor, ama hiç mi hiç bu işlere zorlamazdı beni" (s. 27). "Bütün yaşamım

bütün insanlar kendilerini cehalet ve hataya düşüren Aldatma kadehini paylaşırlar. *Yasalar* tutkunun insan doğasında mevcut olduğunu ve insanın hayvanların en vahşisi olduğunu öne sürerken,¹⁷ *Pinaks'* ta insanın tutkunun kölesi olma eğilimi canlı bir resimle tasvir edilir. Yine *Yasalar'* da cehalet hata ve suç nedeni olarak gösterilir¹⁸ ve *Protagoras'* ta ve *Lysis'* te eğitim bir ödev olarak sunulurken¹⁹ *Pinaks'* ta Doğru Eğitim, cehaletten ve tutkudan kurtulacak olanların yönelmesi gereken bir hedeftir. Sokrates'in "hiçbir zaman eğri olmamak gerektiğine göre, eğriye eğriyle de karşılık vermemek gerekir (...) eğriliğe eğriyle cevap vermemek ve bize ne yapmış olurlarsa olsunlar hiçbir insana kötülük etmemek gerek" dediği *Kriton'* da insan yaşam değil, yalnızca iyi yaşam konusunda endişelenmelidir.²⁰ *Pinaks'* ta kötü yaşam bir kötülük olarak gösterilir ve doğru yaşam tek iyidir. *Memorabilia'* da Sokrates geometri ve astronomi alanlarında spekülasyonu onaylamazken,²¹ *Pinaks'* ta bunlar sahte bilimler olarak adlandırılır, ancak yaşam yolculuğunda kolaylıklar sağlayan kazanımlar olarak ele alınır. Eserde yer alan tek mit, Sfenks'in öyküsü Thebai'ye ait bir öyküdür. Sokrates felsefesinde tanım ve tümevarım büyük bir önem taşıırken, *Pinaks* iyi yaşam konusunda ayırım ve analojiye dayalı bir argümanla sona erer. *Pinaks'* ı sonlandıran

boyunca, en önemsiz işlerde bile bir kötülük yapacak olsam, içimdeki tanrıl, kutsal ses beni bundan alıkoymak için sesini duyurmaktan geri durmamıştır" (s. 37). Platon, "Sokrates'in Savunması", çev. Teoman Aktürel, *Diyaloglar 1*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 11-39.

¹⁷ Plato, *The Laws of Plato*, trans. Thomas L. Pangle, The University of Chicago Press, Chicago, London, 1988, s. 222, 337.

¹⁸ A. g. e., s. 73, 257.

¹⁹ Bkz., Platon, "Protagoras (ya da Sofistler Üstüne)", çev. Tanju Gökçöl, *Diyaloglar 2*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 123-176; Platon, "Lysis (ya da Dostluk Üstüne)", çev. Tanju Gökçöl, *Diyaloglar 2*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 93-117.

²⁰ Platon, "Kriton (ya da Ödev Üstüne)", s. 18.

²¹ Xenophon, a. g. e., s. 95-96.

argümantatif bölümdeki çürütme metodu Sokratik diyalektiğin/diyaloğun güzel bir örneğini sunar.²²

Ancak klasikleri inceleyen modern araştırmacılar, anakronizm, metnin alegorik biçimi ve dilinden dolayı buna itiraz ederler: Metin Peripatetiklere göndermede bulunur, bu yüzden Aristoteles Okulu'nun Platon'un Kebes'inden bir nesil sonra kuruluşundan daha erken yazılmış olamaz. Metin içeriğinden dolayı Stoik bir ruh taşımaktadır. Oysa Sokrates'in yanındaki Kebes'ten bir yüzyıl sonrasına kadar kendi öğretilerini yayacak bir korpus oluşturan hiçbir Stoik okul yoktur. Metin biçim ve içeriğinden dolayı alegorik tasvir ve eğitim tutkusunun etkili olduğu bir çağın ürünü olmalıdır. Ayrıca eklektik bir dilin, geç dönem sözcüklerin ve daha sonraki anlamlarıyla klasik sözcüklerin kullanılması metni Sokrates ve Platon döneminden daha sonraya yerleştirir. Nitekim bu dönemden itibaren yaklaşık beş yüzyıl boyunca Kebes hakkında bir kayıt ya da *Pinaks*'a erken gönderme yoktur. Esere en erken gönderme MS 2. yüzyılda Lucian'ın yazılarında ortaya çıkar. Lucian, yazardan iki kez "O ünlü Kebes" olarak söz eder, Kebes'i görsel bir sanat eserinin edebi tasviri ya da yorumu olan *ekphrasis* türünün yazarı olarak anmakla kalmaz, ayrıca okurlarının bildiklerini varsaydığı *Pinaks*'a açık göndermede bulunur. Lucian, genç dostu Timokles'i ücretli işlere girme konusunda uyarır ve "Kebes'i taklit ederek" tartışmakta olduğu yaşam tarzının bir resmini yapacağını belirtir.²³ Lucian'ın Kebes'e ikinci göndermesi

²² Richard Parsons, *Cebes' Tablet, with Introduction, Notes, Vocabulary, and Grammatical Questions*, Ginn and Company, Boston, 1904, s. 13-14, 18.

²³ *Pinaks* ile Lucian'ın metni arasındaki benzerlik dikkat çekicidir: Lucian Timokles'ten daha önce pek çoğunun kayıp düşerek öldüğü uzun, dik ve kaygan bir yolla bir tepeye çıkan yüksek, altın bir geçidi hayal etmesini ister. Geçitte Zenginlik oturmaktadır ve Umut'la yönlendirilen yolcu ona doğru tırmanmaya çalışır. Ancak yolcu Aldatma ve Kölelik tarafından

Hitabet Profesörü'nde (A Professor of Public Speaking) yer alır, burada Lucian büyük bir hatip olmayı isteyen genç bir adama sözcüklerle bir resim çizer.²⁴ Bu göndermeler *Kebētos Pinaks* metninin Lucian döneminde veya daha önce dolaşımda olduğuna ve Lucian'ın bu metni bildiğine işaret eder. Bu durumda Kebes, Lucian'ın çağdaşıdır ya da 1. yüzyılın sonunda veya 2. yüzyılın başında yaşamış olmalıdır. Nitekim Lucian'ın çağdaşı olan Tertullian eserin bir Hristiyan şerhini *Sapkınlıklarla Mücadele Yolları'na* (De praescriptione haereticorum) dâhil eder ve eseri altı ayaklı Latince dizelere çeviren bir yakınından söz eder.²⁵ Athenaeus, *Deipnosofistler'inde* (Deipnosophists) bir grup Kniğin katıldığı bir akşam yemeğine evsahipliği yapan Cyzicuslu²⁶ Kebes'i zikreder, ancak bu Kebes hakkında da ayrıntılı bilgi yoktur. Eğer bu Kebes, Athenaeus'un çağdaşıysa o zaman *Pinaks'ın* yazarı olamaz,

teslim alınır ve bunlar onu Zahmet'e teslim ederler. Zahmet, yolcuyu ağır iş ile hasta edip tüketerek Yaşlılık'a gönderir. Sonunda yolcu Aldatma ve Yeis tarafından zaptedilir ve bu noktada Umut onu terk eder ve altın geçidin yükseklerine ulaşacağı yerde yolcu uzak ve saklı bir kapıya atılır; yaşlı ve solgundur, çıplaklığını sol eliyle kapatmaya çalışır ve sağ eliyle kendi boğazını sıkar. Beyhude ağlayan Nedamet yolcunun mutsuzluğunu artırır. Lucian, "The Dependent Scholar", *The Works of Lucian of Samosata*, 2. cilt, trans. H. W. Fowler, F. G. Fowler, Clarendon Press, Oxford, 1903, s. 25; ayrıca bkz., Seddon, a. g. e., s. 177-178.

²⁴ Genç adamın evlenmek istediği, Bereket Boynuzu'nu tutan ve yüksek bir yerde Zenginlik, Ün, İktidar ve bir yığın Övgü'yle birlikte oturan Bayan Retorik'e giden iki yol vardır. Birinci yol dar ve diktir ve burada yolculuk çok meşakkatlidir. İkinci yol düz ve hoştur ve hiçbir engeli yoktur. Genç adam hangi yolun iyi olduğuna karar veremez ve bu noktada Lucian anlatıya *Pinaks'taki* Pir'e benzeyen yaşlı bir adam sokar. Bu yaşlı adam genç adama ilk, zor yolu geçmesinde yardımcı olacaktır. Seddon, a. g. e., s. 178.

²⁵ Seddon, a. g. e., s. 175, Parsons, a. g. e., s. 12.

²⁶ Balıkesir yakınlarında antik bir kent, şimdiki adı Aydıncık.

çünkü daha önce de belirttiğimiz üzere, bir nesil önce, MS yaklaşık 120’de doğan Lucian, *ekphrasis* yazarı olarak Kebes’e ve *Pinaks’a* açık göndermede bulunur ve yazısının içeriği ve biçimi *Pinaks* konusunda bilgi sahibi olduğunu gösterir.

Kebes’in karakterleriyle Dio Krisostom’un bir diyalogunda zikredilen karakterler arasındaki benzerlikler dikkat çekicidir²⁷ ve bu yüzden *Pinaks*, Krisostom’un

²⁷ Epiktetos gibi Dio Krisostom da Musonius Rufus’un mürididir, sürgün edilmiş ve Stoik-Kinik felsefenin gezgin öğretmeni olarak yıllarca Yunanistan, Balkanlar ve Anadolu’da dolaşmıştır. Yaklaşık seksen söylevi günümüze ulaşan Dio Krisostom *Birinci Söylev*’inde şunu anlatır: Bir gün ormanda kaybolmuştur, Hermes tarafından iki dağın, Saltanat Zirvesi ve Zorbalık Zirvesi’nin bulunduğu fantastik bir yere götürülen Herakles’in hikayesini kendisine anlatan bir kadınla karşılaşır. Diğerinden daha yüksek olan Saltanat Zirvesinde Zeus’un kızı Bayan Saltanat oturur. Yanında kendisi kadar güzel üç kişi daha vardır: Adalet, Şehir Düzeni ve Barış. Bunlara Yasa veya Doğru Akıl, Danışman ya da Yardımcı adı verilen ve kendisine danışmadan hareket etmedikleri güçlü, ak saçlı bir adam eşlik etmektedir. Sonra Hermes Herakles’i daha alçak olan Zorbalık Zirvesi’ne götürür. Burada yine bir kadın olan Zorbalık oturmaktadır. Pek çok insanın ziyaret ettiği Zorbalık, Bayan Saltanat’ın tahtından daha yüksek ve şatafatlı bir tahtta oturmaktadır. Ancak hareket ettikçe taht kaymakta ve titrek temeller üzerinde sallanmaktadır. Yanında İşkence, Cüretkârlık, Kanunsuzluk, İhtilaf ve Dalkavukluk vardır. Herakles Hermes’e en çok Saltanat’tan hoşlandığını söylediğinde, Hermes bunu Zeus’a iletir. Zeus da Herakles’e bütün insanlar üzerinde krallık bahşeder. Anlaşılabacağı üzere Dio’nun öyküsü Kebes’in öyküsüne benzer. Özellikle Zorbalık’ın kayan tahtıyla *Pinaks*’taki Talih’in üzerinde durduğu yuvarlak taş birbirini anımsatır. (Dio Chrysostom, “The First Discourse on Kingship”, *Discourses*, http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Dio_Chrysostom/Discourses/1*.html, erişim: 29.9.2010). Ancak burada daha eski dönemden Ksenophanes’in de hatırlanması gerekir. *Memorabilia*’da Ksenophanes, Prodikos’un “Herakles’in Seçimi”ni

eserlerinden sonra gelen bir döneme ve Lucian'ın eserlerinden önceki bir döneme, yani MS 1. yüzyılın ikinci yarısına veya 2. yüzyılın ilk yarısına işaret ediyor görünür. Öte yandan Jakob Gronovius, Krisostom'un Kebes'i taklit ettiğini öne sürer.²⁸ Anlaşıldığı üzere bu konudaki argümanlar kesin değildir. Hatta *Pinaks'*ın yazarının isminin kayıp olduğu, Kebes'in bir mahlas olduğu, *Pinaks'*ın yazarının anonim olduğu bile öne sürülür.

***Kebētos Pinaks'*ın Edisyonları**

Nihayetinde yazarlığı tartışmalı olan *Pinaks'*ın Yunanca orijinal metninin de tam olarak korunup korunmadığı bilinmemektedir. 1711 tarihli Meibomius edisyonu gibi bazı edisyonlar *var sayılan* bir manüskriye göndermeler içerir. Hepsi on iki olan Yunanca manüskripler arasında ikisi büyük otoriteye sahiptir. Bunlar A olarak isimlendirilen ve 11. yüzyıla ait Paris manüskrisi ile 14. yüzyıla ait Codex Vaticanus'tur. Karl Müller sırasıyla B, C, D olarak isimlendirilen diğer üç Paris manüskrisini ve mevcut diğer bütün manüskripleri Vatikan manüskrisinin kopyaları olarak değerlendirerek Vatikan manüskrisine salahiyet tanır. 14. yüzyılın ortalarında başlayan ve klasik modellerini antikiteden

yorumlayıp Herakles öyküsünün başka bir versiyonunu sunmuştur. Hesiodos'un *İşler ve Günler*'indeki gibi kötülük yolunun düz, erdem yolunun uzun ve sarp olduğunu belirttikten sonra Herakles'in yaşamda hangi yolu, erdem yolunu mu yoksa kötülük yolunu mu tutacağı konusundaki düşüncelerini anlatır. İki kadın, Erdem ve Kötülük ona yaklaşır ve her biri kendisiyle gelmesi için onu ikna etmeye çalışırlar. Herbiri kendisine eşlik etmesi durumunda sürdüreceği yaşamın karakterini tanımlarlar; erdem yolu sıkıntı ve çaba gerektirir, oysa kötülük yolu kısa ve kolaydır. Bkz., Seddon, *a. g. e.*, s. 179-180; Xenophon, *a. g. e.*, s. 46-49; Hesiod, *Works and Days, Theogony; The Shield of Herakles*, trans. Richmond Lattimore, (Ann Arbor Paperbacks) University of Michigan Press, Michigan, 1991, s. 52-53.

²⁸ Drosihn'den alıntılan Parsons, *a. g. e.*, s. 17.

alan Rönesans'ta uzun süreden beri unutulmuş, kayıp ya da yalnızca Doğu'da mevcut olan klasik manüskripler ve anahtar metinleri yeniden gün yüzüne çıkarma yönündeki filolojik atılımın bir yansıması olarak, kötülük ve erdem arasındaki klasik ahlâki seçim temasına, Sokratesçi olduğuna inanılan ahlâk felsefesine odaklanan *Pinaks*, Latince ve yerel dillere çevirileri aracılığıyla 16. yüzyılın başında Avrupa'nın sanat repertuarına girmiş, hümanist alimlerin büyük ilgisini çekmiştir.²⁹ *Pinaks*'ın, Yunanca metni ilk kez 1495 veya 1496'da Floransa'da Lorenzo d'Alopa'nın matbaasında, muhtemelen hümanist Giano Lascaris'in sorumluluğunda basılmıştır. Sandra Sider'in de belirttiği üzere, Iter Italicum araştırması sırasında Paul Oskar Kristeller British Library'de Arundel manüskripleri arasında *Kebētos Pinaks*'in incelenmemiş bir Latince çevirisini keşfetmiştir.³⁰ Arundel 317 adını taşıyan bu manüskrinin keşfine kadar hem manüskri hem de basılı birkaç erken Latince çeviri bilinmekteydi. Daha önceki Latince çevirilerden biri Venedik'te S. Giorgio Maggiore ile bağlantılı bir manastır çevirmeni tarafından yapılmıştır. Yine bu çeviriyle aynı dönemde Padualı hümanist Ludovicus Odaksius da metni Latinceye çevirmiştir. Philippus Beroaldus tarafından düzenlenen bu metin 1497'de Bologna'da Epiktetos'un *Enchiridion*'u ile birlikte, ahlâki-pedagojik içerik vurgulanarak basılmış ve büyük bir ün kazanmıştır. Bu etkili Latince versiyon 1498'de Paris'te, yaklaşık 1500'de Venedik'te, 1503'te Milano'da ve 16. yüzyıl boyunca Strazburg, Ferrara, Viyana,

²⁹ Sandra Sider, "'Interwoven with Poems and Picture': A Proto Emblematic Latin Translation of the *Tabula Cebeis*", *The European Emblem: Selected Papers From the Glasgow Conference, 11-14 August 1987*, ed. Bernard F. Scholz, Michael Bath, David Weston, E. J. Brill, Leiden, 1990, s. 1 vd; Parsons, *a. g. e.*, s. 6.

³⁰ *Kebētos Pinaks*'ın Rönesans dönemindeki Latince çevirileri için bkz., *Catalogus Translationum et Commentariorum: Mediaeval and Renaissance Latin Translations and Commentaries*, vol. VI, Catholic University of America Press, Washington, 1986, s. 1-14.

Krakow, Basel gibi diğer birçok Avrupa şehrinde yeniden basılmıştır. Bu edisyonu izleyen hemen bütün diğer edisyonlar da Epiktetos'un söz konusu eseriyle birlikte yayınlanmıştır. Metnin Aldus Manutius tarafından 1502, 1510 ve 1512 yıllarında yayınlanan alternatif ilk Yunanca-Latince edisyonunda, bizzat Manutius'un yazdığı önsözde metnin didaktik-dilsel içeriği vurgulanmıştır. Gramatik ve dini metinler derlemesi içinde yer alan bu edisyon, hem Floransa'da basılan ilk Yunanca edisyonun didaktik işlevselliğini hem de Bolonya'da basılan Latince ilk edisyonun ahlâki temsilini taşır. 1507 yılında Aldus edisyonunu gözden geçiren Aesticampianus metnin özellikle görsel *ekphrasis* ögesiyle gençlere erdem yolunu öğrettiğini vurgular. 1515'te yeni bir Roma ve Floransa edisyonu ve aynı yıl Alman neo-Latin şair Ottomar Luscinius'un yaptığı başka bir Latince çeviri (Strazburg 1515, sonra Augsburg 1523, 1524) yayınlanmıştır. Latince erken edisyonların en bilimsel olanı, Hieronymus Wolf'un 1560 yılında Basel'de yayınlanan ve yazarlık sorununun ilk kez ortaya çıktığı çevirisidir.³¹ Daha sonraki edisyonlar 1594'ten itibaren Caselius tarafından Almanya'da yayınlanmıştır.

Kebētos Pinaks'ın edisyonları arasında 1640'ta Leiden'de yayınlanan Johann Elichmann edisyonu ayrı bir önem arz etmektedir. Elichmann ibn Miskeveyh'in *Câvidân Hired*'inin Leiden manüskrisini incelerken burada yayınlanan Arapça metinlere ve *Pinaks*'ın Arapça çevirisine ulaştı. *Pinaks*'ın kapanış cümlelerinin 10. yüzyılda Miskeveyh tarafından yapılan Arapça çevirisiyle korunduğu anlaşılmaktadır. Kapanış kısmının sahih olmadığı yönünde çeşitli itirazlar ortaya atılsa da söz konusu kısmın uyumlu ve mantıklı doğası bu itirazları etkisiz kılmıştır. Aslına bakılırsa ilave materyalin büyük bir kısmı, diğer Yunanca manüskrillerde bulunmuştur. Arapça metnin ışığı altında düzeltilen Yunanca metin ve

³¹ Parsons, *a. g. e.*, s. 7, Tucker, *a. g. e.*, s. 110.

Elichmann'ın Arapçadan Latinceye çevirisiyle birlikte, Odaksius'un Latince çevirisi de edisyonda yer alır. Elichmann'ın ölümünden sonra basılan eserin son kısmında Pythagoras'ın *Altın Dizeler*'inin (*Golden Verses*) bir Arapça serhinin Elichmann tarafından yapılan Latince çevirisi de bulunmaktadır. Elichmann eserin Arapça yorumunun Farsça versiyonunu da eklemek istiyordu, ancak ölümüyle bu proje gerçekleşmemiş, metnin sesletimleri Claudius Salmasius tarafından eklenmiştir. Salmasius esere Yunanca metinleri düzeltmek için Arapça metinlerin kullanımı konusunda çekincelerini ifade ettiği kapsamlı bir önsöz de yazmıştır.³²

Jakob Gronovius, popüler bir ders kitabı haline gelen *Pinaks*'ın Yunanca metnini Wolf'un Latince çevirisiyle birlikte 1689'da Amsterdam'da yayınlamıştır. Bu edisyon üç Paris manüskrisini tashih etmektedir. Göndermeleri açısından sorunlu olsa da bu metin, *Pinaks*'a ilişkin eleştirileri daha yüksek bir düzleme yerleştirir. J. Schulze edisyonu Hamburg'da 1694'te, T. Hemsterhuis edisyonu Lucian'ın bazı diyaloglarıyla birlikte Amsterdam'da 1708'de, M. Meibom ve A. Reland edisyonu Utrecht'te 1711'de yayınlanmıştır.³³

Eserin 16. yüzyıl boyunca Avrupa'daki popülerliği 1529'dan itibaren çeşitli yerel dillerde (Fransızca, İngilizce, İspanyolca, İtalyanca, Almanca, Flemenkçe ve Lehçe)

³² Johann Elichmann (trans., ed.), Claudii Salmasii (ed.), *Tabula Cebetis Graece, Arabice, Latine. Item Aurea Carmina Pythagorae, cum paraphrasi Arabica*, Jan Maire, Leiden, 1640. Ayrıca bkz., Cora E. Lutz, 'The Salmasius-Elichmann edition of the *Tabula of Cebes*', *Harvard Library Bulletin*, vol. XXVII, no. 2, April 1979, s. 171; G. J. Toomer, *Eastern Wisdom and Learning: The Study of Arabic in Seventeenth-Century England*, Oxford University Press, Oxford, 1996, s. 51.

³³ Leonhard Schmitz, "Cebes", *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*, ed. William Smith, vol. I, Little, Brown and Company, Boston, 1867, s. 657.

yayınlanmasıyla artmıştır.³⁴ *Pinaks*'ın Fransızca çevirisini Geoffroy Tory 1529'da, yine Fransızca nazım çevirisini Gilles Corrozet 1543'te Paris'te yayıladılar. Eser Francis Poyntz tarafından İngilizceye çevrilmiş ve yaklaşık 1530'da yayınlanmıştır.³⁵ Francesco Coccio tarafından yapılan İtalyanca çevirisi 1538'de Venedik'te yayınlanmıştır. İspanyolca çeviriler Juan Martin Población (Paris 1532), Juan de Jarava (Antwerp 1549), Ambrosio de Morales (Cordova 1586) ve Pedro Simón Abril (Zaragoza 1586) tarafından yayınlanmıştır. Marcus Antonius Gillis'in Flemenkçe çevirisi Antwerp'te 1564'te, Andrzej Chrzastowski'nin (?) Lehçe çevirisi Krakow'da 1581'de yayınlanmıştır. Almanca çeviriler Georg Witzel (Mainz, 1545) ve Hans Sachs (Nuremburg, 1551) tarafından yapılmıştır. *Pinaks*'ın 1550'lerde altmıştan fazla edisyonu değişik dillerde yayınlanmıştır.³⁶

***Kebētos Pinaks*'ın Alımlanışı ve İkonografisi**

Popülerliği tartışmasız olan eserin Yunanca metni edebi ya da görsel biçimiyle genellikle öğrenciler için bir ders kitabı olarak kullanılmakla birlikte, bir ahlâk kitabı olarak da değerlendirilmiştir. Nitekim 17. yüzyılda Milton, *Pinaks*'ı Plutark ve Sokratik diyaloglarla birlikte "çocuklara erkenden erdem ve doğru çalışma aşkını kazandırmaya" uygun "kolay ve keyifli bir eğitim kitabı"³⁷ olarak değerlendirir. John

³⁴ Tucker, *a. g. e.*, s. 111.

³⁵ Yakın zamanlı bir İngilizce çeviri için bkz. John T. Fitzgerald and L. Michael White, *The Tabula of Cebes*, Scholars Press, Chico, 1983.

³⁶ 1496-2000 yılları arasında 12 dilde 100'ün üzerinde edisyonu yapılan metnin çeşitli dillere çevirileri için bkz., Sandra Sider, *Cebes' Tablet: Facsimiles of the Greek Text, and of Selected Latin, French, English, Spanish, Italian, German, Dutch and Polish Translations*, Renaissance Society of America, New York, 1979.

³⁷ John Milton, "Of Education", *Milton on Education: The Tractate of Education, with Supplementary Extracts from Other Writings of Milton*, ed. Oliver Morely Ainsworth, Yale University Press, New Haven, 1928, s. 56., Ayrıca bkz., Lutz, *a. g. m.*, s. 171.

Bunyan'ın *Hacının Yolculuğu*'nda (*Pilgrim's Progress*, 1678) yararlandığı söylenen *Pinaks*'ın 16. ve 17. yüzyıllarda yaratılan ikonografisi de dikkat çekmektedir.³⁸ İkonografinin dayandığı tablonun kurmaca olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak anlatıda betimlenen resim kolayca görsel sanatta ifadesini bulmuş, kayıp bir antik rölyef bir 16. yüzyıl gravüründe kaydedilmiştir ve 16. yüzyıldan itibaren *Pinaks*'ın versiyonları resmin –bazılarını bu çalışmada bulacağınız– modern gravürlerine de yer vermiştir. Örneğin 1522'de *Pinaks*'ın Alman ressam Hans Holbein tarafından yapılmış bir ağaçbaskısı Erasmus'un *Novum Testamentum*'unun üçüncü edisyonunun kapak sayfası olarak kullanılmıştır.³⁹ Gilles Corozot'un Fransızca çevirisinde oldukça yalın bir resim yer alır. Nicholas J. Visscher 1640'da daha ayrıntılı bir gravür yapar. *Pinaks*'ı resimleyen diğer sanatçılar arasında Hieronymus Victor (1519), Erhardt Schoen (1531), Hans Dürer (1532), Lambert Lombard (?), Philip Galle (1561), Jacob Matham (1592) ve Romijn de Hooghe (1670) yer alır.

Pinaks'ın sanat teorisyenleri tarafından alımlanışında resimlenmiş metinle amblematic kitaplar arasındaki ilişki

³⁸ *Pinaks*'ın ikonografisi için bkz., Reinhart Schleier, *Tabula Cebetis: Studien zur Rezeption einer antiken Bildbeschreibung im 16. Und 17. Jahrhundert*, Mann Verlag, Berlin, 1974. Konuyu kapsamlı biçimde inceleyen Schleier kitabın II. Bölümünde *Pinaks*'a ilişkin ağaçbaskılar, gravürler, freskolar ve yağlı boya resimlerden oluşan illüstrasyon geleneğini sunarken, IV. Bölümde *Pinaks*'ın Hristiyan ikonografik geleneğini inceler. Ayrıca bkz., Eugene J. Dwyer, "Review: Reinhert Schleier's *Tabula Cebetis*", *The Art Bulletin*, vol. 58, no. 2, June 1976, s. 295-297.

³⁹ Aline Rousselle, "Images as Education in the Roman Empire (2nd–3rd Centuries C.E.)", *Education in Greek and Roman Antiquity*, ed. Yun Lee Too, Brill, Boston. 2001, s. 389; Michael White and John T. Fitzgerald, "Quod est comparandum: The Problem of Parallels", *Christianity and Classical Culture: Comparative Studies in Honor of Abraham J. Malherbe*, ed. Abraham J. Fitzgerald, John T. Olbricht, Thomas H. Brill, Leiden, 2003, s. 17.

dikkat çekicidir. Nitekim amblemlerin erken yayıncılarından Gilles Corrozet, *Pinaks*'tan çeşitli sahneleri amblemler olarak yayınlamıştır. 17. yüzyılda Otto van Veen ve Matthew Merian (Yaşlı) gibi amblemciler *Pinaks*'a yorum gerektiren görsel bir hiyeroglif olarak ilgi göstermişlerdir. İngiliz amblemcisi George Whither *Amblemler Derlemesi*'nin (*Collection of Emblemes*, London, 1635) baş sayfasına kendi yaptığı *Pinaks* resmini yerleştirir. Bir Flaman Cizvit olan Antoine Socquet, bu Yunan alegorisindeki temalar üzerine bir amblem kitap hazırlar (*Via vitae aeternae* 1620). 1670'de bir diğer İngiliz, John Davies *Pinaks*'ta sergilenen çeşitli yaşam aşamalarını açıklayan bir anahtar ilavesiyle *İnsan Yaşamının Amblemi* (*The Embleme of Humane Life*) başlıklı gösterişli bir illüstrasyon yapar.⁴⁰ *Pinaks*, klasik Yunan *ekphrasis* (Latince *des criptio*) türünün yapısına sahiptir. Esere resimlerin (*tabulae*) eklenmesi, anlatıcının didaktik yorumuna yeni bir anlam boyutu katar. Anlatıcı resme bakılmasını istediği her seferinde ziyaretçi/hacılarla birlikte okur da bakar. Metin bazen resimle örtüşmez, böylece ikisi arasında muammalı ve dolaylı bir etkileşim ortaya çıkar. Nitekim amblematik edebi türün en erken örnekleri arasında yer alan *Pinaks*'ı, Fransızca çevirmeni Tory, önsözünde “erdeme (...) giden yolu betimleyen ve resimleyen konuşan resim” olarak tanımlarken, İtalyanca çevirmeni Coccio, metinde derin fikirlerin “sanki canlı figürlerle” resmedildiğini belirtir. Fransızca nazım çevirisini yapan Gilles Corrozet ise tablo formatının metnin daha kolay anlaşılmasını sağladığını belirtmiştir. İspanyolca çevirmen Juan de Jarava, önsözünde *Pictura*'nın “erdemli olmak için eksik olan şeyi” göstermedeki doğrudanlığını vurgularken, bir diğer İspanyolca çevirmen Morales, Kebes'in, ahlâki öğretilerini “resim örtüsüyle temsil” ettiğini öne sürer. Nitekim 16. yüzyılda *Pinaks* üzerine çalışan pek çok uzman, metnin Hristiyan anlamlarla yüklü imgelerini

⁴⁰ Dwyer, a. g. m., s. 296; György E. Szőnyi, “The ‘Emblematic’ as a Way of Thinking and Seeing in Renaissance Culture”, *e-Colloquia* 1.1 (2003).

hem Katolik hem Reformcu bakış açılarından yorumlamışlardır. Bu bağlamda Latince çeviriye öncülük eden Odaksius'un metni daha sonraki edisyonlarda Huldreichus Fabri (Viyana 1519) ve Johannes Camers (Krakow 1524 ve Basel 1557) tarafından yazılan kuşatıcı yorumlarla aydınlatılmıştır. Fabri, *Pinaks*'ı Hristiyan Platonculuğu geleneğine yerleştirirken, Camers alegoriyi dini sembolizm aracılığıyla, metindeki kişileştirmelerin Hristiyan inancının çeşitli aşamalarının temsili olarak yorumlar. Kapsamlı Latince yorumu 1551'de yayınlanan Justus Velsius da *Pinaks*'taki ahlâki ve dini felsefeyi Hristiyan bakış açısından tartışır. Bu eser, çağdaş dinî çekişmelerin sanatlar ve bilimler üzerine etkisiyle ilgilendiğinden özellikle ilgi çekicidir.⁴¹

Ali Suavi

Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi

Kinik, yeni-Pythagorasçı alegorinin tümüyle ciddi yönünü temsil eden polemik bir belge niteliğindeki *Kebētos Pinaks*⁴² Türkçeye ilk kez, *Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi* başlığıyla, Tanzimat döneminin en ilgi çekici Osmanlı aydınlarından Ali Suavi (1839-1878) tarafından Yunancadan tercüme edilmiştir.⁴³ 1878'de bir ihtilal girişiminde ölen bu "sarıklı ihtilalci", Rüşdiye mezunu olmakla beraber klasik İslâmi ilimleri de tahsil etmiştir. Bir taraftan medreselerde

⁴¹ Tucker, *a. g. e.*, s. 111; Sandra Sider, *a. g. m.*, s. 1-4.

⁴² Danuta Shanzer, *A Philosophical and Literary Commentary on Martianus Capella's "De Nuptiis Philologiae et Mercurii"*, Book 1, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1986, s. 37.

⁴³ Metnin Cumhuriyet döneminde yapılmış tespit edebildiğimiz tek tercümesi Refet Özdemir'e aittir. Özdemir'in Mario Meunier'nin Fransızca tercümesini esas aldığı anlaşılıyor. Bkz., Cébès, *İnsan Hayatının Tablosu*, çev. Refet Özdemir, Piyasa Matbaası, İzmir, 1954.

başında sarık ders verirken, diğer taraftan Rüşdiye "Muallim-i Evveli" olmuştur. Genç yaşında Arapça ve . Farsçayı öğrenmekle beraber, bir gazeteci ve gazete editörü olarak Avrupa'da pek çok yıl geçirmiştir ve Fransızca ve İngilizceye de yabancı değildir.⁴⁴ Asıl önemlisi, *Kebētos Pinaks* tercümesinin ima ettiği üzere, Yunancayı da biliyor görünür. İsmi çevreleyen pek çok tartışma arasında bu dil meselesi özellikle dikkat çekicidir. Nitekim yeni tanıştıkları dönemde, dostlarından birine yazdığı bir mektupta, hakkında "henüz sinni otuz raddelerinde iken ma'ârif-i İslâmiyyenin hemân her cihetine ihâta ve Fransızca ve Rumcaya dahi vukûf hâsıl eylemiştir"⁴⁵ diyen Namık Kemal, daha sonra Suavi'nin dilsel yetenekleri hakkındaki yargısını değiştirecek, örneğin Abdülhak Hamid'e yazdığı ağır hakaret dolu bir mektupta, "... Ben, kolaylıkla her şeye aldanmam. Öyle iken, bana kendini -doğru Arapça'dan başka lisanla bir sahife okuyamaz iken- yedi-sekiz lisan biliyor suretinde gösterdi"⁴⁶ diyecektir. Namık Kemal'le aralarındaki ihtilaftan kaynaklanan bu ifadelerde karşılaştığımız lisan meselesi, özellikle de Ebuzziya Tevfik ve Reşad Bey'in *Heredot Tarihi* tercümesi vesilesiyle şiddetle üzerine gittiği Yunanca bilip bilmediği meselesi,⁴⁷ Ali

⁴⁴ Bkz., Hüseyin Çelik, *Ali Suavi ve Dönemi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, 693., Abdullah Uçman, "Ali Suavi", *DİA*, cilt II, İstanbul, 1989, s. 445-448.

⁴⁵ Fevziye Abdullah Tansel (haz.), *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları, I: İstanbul, Avrupa ve Magosa Mektupları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1967, s. 75.

⁴⁶ Fevziye Abdullah Tansel (haz.), *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları, II: İstanbul ve Midilli Mektupları - I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1969, s. 383.

⁴⁷ Ali Suavi *Heredot Tarihi* tercümesinden şöyle söz eder: "Kudemâdan en mükemmel tarih ve coğrafya yazar Heredot'tur ki, milâddan 408 sâl akdem vefat etmiş Halikarsos'dan (Bodrum) bir seyyah idi. Dokuz kitap üzere tarihi Helenos lisânıyla mevcuttur ve Avrupa lisânlarına tercüme olunmuştur. Tahkikimize göre Subhi Bey Mısır'da iken bu kitabı Arapça'ya

Suavi'ye çeşitli çevrelerden yapılan hücumların odağını oluşturur. *Heredot Tarihi* tercümesini olduğu kadar *Kebētos Pinaks* tercümesini de bağlıyor görünen Yunanca bilmediği yönündeki bu eleştiriler üzerinde düşünmek gerekir. Nitekim Ali Suavi'nin Avrupa'ya kaçışından sonra 1289/1873'te Paris'te haşiyeler ilavesiyle yayına hazırladığı İbn Miskeveyh'in *Kebētos Pinaks* tercümesi *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn*, açıkça Yunanca orijinal metinle bir karşılaştırmaya dayanan pek çok eleştirel değerlendirme içerir. Ali Suavi'nin Yunanlılarla temasları da iyi bilinir. *Muhbir* gazetesini (Fransızca başlığı *Le Mukhbir*, ilk sayı 31 Ağustos 1867) Londra'da yayınlamaya başladığında mürettip olarak Anestis (Euthychiadis?) isminde Nevşehirli bir Rum ortodoksu çalıştırmıştır. Rum asıllı Yorgi Stangalis Kastamonu'dan Marsilya'ya kaçışında ona yardım etmiş ve *Muhbir*'in İstanbul'daki dağıtımında yardımcı olmuştur.⁴⁸

tercüme ettirmiş ve bu tercüme Mısırlı Şerif Paşa'da kalmış, vefâtında terekesinden aranmış ise de bulunamamış. Biz Rasim Paşa ile müştereken Türkçeye tercüme etmiştik ve ben yalnızca icâb eden mahallerini şerh eyledim ve coğrafyasına haritalar yaptım". Bkz., Ali Suavi, "Kâmûsu'l-Ulûm ve'l-Ma'ârif", *Ulûm*, sayı 23, s. 1340; *Tasvir-i Efkâr*'da çalışan Namık Kemal'den basılması talep edilen eser, Kemal'in mektuplarından birinde de konu edilir. Bkz., Tansel, *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları*, I: s. 32-33. Ebuzziya Tefvik Yunanca bilmediği gerekçesiyle tercümenin Ali Suavi'ye değil, Rasim Paşa'ya ait olduğunu iddia eder. Bkz., *Yeni Tasvir-i Efkâr*, 19-22 Eylül 1909, sayı 111-114; Reşad Bey ise şöyle der: "Heredot'u tercüme ettim diyorsun. Bu ne cesûrâne yalan söyleyiştir. Sen Rumca okumak bilir misin ya". Bkz., Reşad, *Suavi'ye Ta'ziye*, Paris, 1286, s. 9. Ayrıca bkz., Çelik, *a. g. e.*, s. 70, 531-532.

⁴⁸ Ebuzziya Tefvik, "Yeni Osmanlılar Tarihi", *Yeni Tasvir-i Efkâr*, sayı 118, 26 Eylül 1909; Ali Suavi, "Yeni Osmanlılar Tarihi", *Ulûm*, sayı 15, s. 926-928; Mithat Cemal Kuntay, *Namık Kemal Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında*, cilt I, İstanbul, 1944, s. 475, 480; Johann Strauss, "The Greek Connection in Nineteenth-Century

Herhâlükârda müterciminin kendi ifadesiyle *Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi* Yunanca'dan Türkçeye yapılmış bir tercümedir. Suavi'nin yayına hazırladığı İbn Miskeveyh'in *Lugaz-ı Kâbis* tercümesinin ilk sayfasında "Bu Bilmece'yi 1280 yılında Türkçeye tercüme ettim ve 1283 yılı Ramazanında İstanbul'da *Ruznâme* yayınladı" (LK 1)⁴⁹ ifadesiyle ve yine 1. haşiyesinde "Ben de onu 1280 yılında Türkçeye tercüme ettim. (Bu, 1283 yılı Ramazanında İstanbul'da *Ruznâme*'de basılan tercümedir.)" (LK 23) ifadesiyle karşılaşıyoruz. Şu halde Suavi eseri, 1280/1864 tarihinde, 25 yaşındayken, ya Bursa Rüşdiyesi Muallimliği'nden sonra Sadrazam Ali Paşa'nın davetiyle gittiği İstanbul'da ya da bir muhasebe dönemi olarak görünen Rumeli yıllarında, muhtemelen Sofya'da Mahkeme-i Ticaret Reisliği sırasında -1281 salnâmesinde Sofya Ticâret Mahkemesi Reisi olarak görünmektedir- tercüme etmiş olsa gerektir.⁵⁰ Nitekim 14 Muharrem 1283'te (18 Mayıs 1867) Kastamonu'dan Avrupa'ya kaçışından yedi sekiz ay sonra,

Ottoman Intellectual History", *Greece and Balkans: Identities, Perceptions and Cultural Encounters since Enlightenment*, ed. Dimitris Tziovas, Ashgate Publishing, Aldershot, Burlington, 2003, s. 51-52; Çelik, *a. g. e.*, s. 90, 97, 176-177.

- ⁴⁹ Ali Suavi, İbn Miskeveyh ve Manastırlı Mehmet Rıfat'ın bu çalışmada derlediğimiz tercümelerine yapılan göndermeler, metin içinde aşağıdaki kısaltmalar ve orijinal sayfa numaraları ile gösterilmiştir:

Ali Suavi, "*Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi*", *Ruznâme* nüshası (R). Gazete sayıları sayfa numaralarından önce belirtilmiştir.

İbn Miskeveyh, *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn* (LK).

Manastırlı Mehmed Rıfat, *Keşf-i Râz* (KR).

- ⁵⁰ 1280/1864 yılından önce Rumeli'ye gitmiş olduğu kabul edilse bile, İstanbul'dan kesin olarak ne zaman ayrıldığını tespit edemiyoruz. Bkz., Hüseyin Çelik, *a. g. e.*, s. 58-61; İsmail Doğan, *Tanzimatın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi (Sosyo-Pedagojik Bir Karşılaştırma)*, İz Yayıncılık, 1991, s. 187-189.

Ruznâme'nin 23 Ramazan 1283 tarihli 583. sayısında tercüme tefrika edilmeye başlanacaktır. *Ulûm*'un 1286/1870 tarihli 6. sayısında, "Tarih-i Efkâr" başlıklı felsefe tarihi tefrikasının "Ehl-i Melâ': Velya [Elea] Felsefesi" başlıklı bölümünde "Ehl-i melâdan en mümtâz feylesof Parmenid idi. Hükemâdan Kiyotiyos bunun ahlâk ve fezâ'il üzerine efkârını ta'zîm etti ve Parmenid efkârına göre fezâ'il ve rezâ'il-i insâniyyeyi pek açık resm eyledi. Ben bir tarihte bu *Levha-i Kiyotiyos*'u (*Pinaks*) Türkçe yazmıştım ve İstanbul'da tab' ile neşrolunmuştu (*Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis*, Ramazan 1283)"⁵¹ ifadeleriyle - *Ruznâme*'deki neşriyle- zikredilen eser, yine *Ulûm*'un aynı tarihli 15. sayısındaki hayat hikâyesinde sayılarını "İstanbul'a avdet-i âhireme dek te'lifâtımın fihristi bir kıt'a risâle-i mahsûsa ile mazbût ve hemen hepsi 127 adet" ifadesiyle verdiği eserler arasında yer almaktadır.⁵²

Ali Suavi'nin burada çevriyazı ve sadeleştirme kalıbında yayına hazırladığımız tercümesinin erişebildiğimiz üç nüshası var. İlk nüsha, farklı vesilelerle Suavi'nin de zikrettiği, 1283/1867 Ramazanında *Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis*'te yayınlanan tefrikadır.⁵³ Editörü Alfred Black Churchill adlı bir İngiliz olan ve sütunlarında hem Osmanlı hem de (antik Yunan ve Bizans da dâhil) Batılı yazarların -özellikle tarihsel içerikli- klasik eserlerinden seçilmiş çeşitli parçalara yer veren *Ruznâme*, Churchill'in Suavi'yi son derece ağıdalı bir dil ve parlak bir üslupla medh u senâ ettiği sunuştaki ifadeleriyle "Nûr-ı bâsıra-i ibtihâc-ı üdebâ, fazîletlü el-Hâc Alî Su'âvî Efendi Hazretleri'nin ... tercemesine muvaffak oldukları

⁵¹ Ali Suavi, "Tarih-i Efkâr", *Ulûm*, sayı 6, 1286/1870, s. 301.

⁵² Ali Suavi, "Yeni Osmanlılar Tarihi", *Ulûm*, sayı 15, 1286/1870, s. 892-893; Çelik, *a. g. e.*, s. 67-68; Doğan, *a. g. e.*, s. 233.

⁵³ Ali Suavi, "Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi" *Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis*, nr. 583-591, 23 Ramazan-8 Şevval 1283 [29 Ocak-13 Şubat 1867]. Burada derlediğimiz tercümede *Ruznâme* nüshasının sayı ve sayfa numaraları sayfanın sona erdiği yerde köşeli parantez içinde "R" kısaltmasıyla birlikte verilmiştir.

risâ'il-i âdâbdan biri[ni], ki hükemâ-yı Yunâniyye'den Kiyotiyos'un risâle-i terbiyet-i âsâlesidir, e'azz-i ahillâsından bir zât tarafına isbâl buyurduklarına dâ'ir olan tahrîrâtleriyle berâber" (R583/2330) yayınlar.

İkinci nüsha, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda *Terceme-i Risâle-i Kiyotiyos* başlığıyla kayıtlı defterdir.⁵⁴ Yazma nüshanın 11. yaprağında "Pîr: Ona Telbîs derler. Cümle insânları yoldan şaşırır budur" ifadesinde iki cümle arasına parantez içinde düşülen ve diyaloga dâhil olmayıp *Ruznâme* nüshasında yer almayan "[Telbîs diye nüshada muharrer]" notu ve ayrıca yazma nüshanın 28. sayfasında yer alan ve yine diyaloga dâhil olmayıp *Ruznâme*'nin 588. sayısında, 2352. sayfada tefrika edilen kısmın sona erdiği işaret eden, "Pîr: İlm-i hakikattir ki fâ'ideli ve bâkî ve gayr-i mütebeddil ni'mettir, yani onun yanına sokulup himâyesinde bulunmaktadır" ifadesini izleyen "intehet" notu, yazma nüshanın kimliği belirtilmeyen bir kişi tarafından *Ruznâme* nüshasından deftere çekilmiş olduğunu göstermektedir. Yazma nüsha ile *Ruznâme*'deki tefrika arasında, yukarıdaki notlar ve bazı küçük yazım hataları ve sehven atlanmış kelimeler dışında fark yoktur.

Üçüncü nüsha, II. Meşrutiyet yıllarında Şeyhbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi'nin çıkarttığı *Hikmet* dergisinde yayınlanan tefrikadır.⁵⁵ *Ruznâme* nüshasını iktibas ediyor görünen *Hikmet*'teki bu tefrika, 23 Haziran 1327 tarihli 64. sayıda başlamakta ve bazı sayılar atlanarak 1 Eylül 1327 tarihli

⁵⁴ Ali Suavi, *Terceme-i Risâle-i Kiyotiyos*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz FB 490 numarada kayıtlı defter, 35 s. Burada derlediğimiz tercümede yazma nüshanın sayfa numaraları sayfanın sona erdiği yerde köşeli parantez içinde "Y" kısaltmasıyla birlikte verilmiştir.

⁵⁵ Ali Suavi, "Hükemâ-yı Yunâniyyeden Kiyotiyos Nâm Hakîmin Merhûm el-Hâc Ali Suavî Efendi Tarafından Tercemesi", *Hikmet*, sayı 64-74, 23 Haziran 1327/1 Eylül 1327. Burada derlediğimiz tercümede *Hikmet* nüshasının sayı ve sayfa numaraları sayfanın sona erdiği yerde köşeli parantez içinde "H" kısaltmasıyla birlikte verilmiştir.

74. sayıda, 8. sayfada "Pîr: Bu adam mukaddemâ oralarda iken, şu hâllerin ne olduğunu bilemez veyâ hiç tanıyamazdı. Yalnız bir şübhe idi ve Telbîs kadehinden nûş eyleyip sebebi sekri olan cehl ve hatâ onun gözüne nice nice hüsn ve kubh tasnî eder idi ki, o şeyler hakîkatte" ifadesiyle kesilmektedir. Zaten *Hikmet* dergisi de 8 Eylül 1327 tarihli 75. sayısıyla dergi olarak yayınına son vermiş, bir yıl aradan sonra günlük gazete olarak yayınlanmaya başlamıştır.

Daha önce de belirtildiği üzere *Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi*, *Ruznâme'nin* editörü Churchill'in sunuşu yanında "Sûret-i Mektûb-ı Su'âvî" başlığı altında Suavi'nin bir dostuna tercümeyi beraberinde gönderdiği mektubu da içermektedir. Burada, "Terceme-i Hâl-i Musannif" başlığı altında Suavi, Kiyotiyos'u "Sokrat hakîmin şâkirdi ve Eflâtûn'un şeriki bir hakîm" (R583/2332) olarak tanıtır. Hemen belirtelim ki, tercümenin başlığında da yer alan *Kiyotiyos* ismi muhtemelen Yunanca'da *Kebes* isminin iyelik hali olan *Kebētos*'un bozulmuş şeklidir ve Suavi'nin *Kebes*'ten *Kiyotiyos*'a ulaşması konusunda herhangi bir makul gerekçe görünmemektedir. Suavi, pek çok eseri olduğunun rivayet edildiğini belirterek, *Pinaks*'ı günümüze ulaşmış tek eseri olarak *Kebes*'e atfeder ve "Hakîm-i mûmâ-ileyh, (...) bu kitâbda göz önüne bir levha-i resm koyup bütün ömr-i insânîde olan melâ'ibi, esâmî ve evsâf ve ahvâl ve hakâ'ikiyle göstermiştir" (R583/2332) der. Ancak bu ifadelerden Suavi'nin Batı'da Rönesans sonrası dönemde karşılaştığımız *Pinaks*'a ilişkin yazarlık sorunundan haberdar olmadığı sonucu çıkarılmamalıdır. Nitekim İbn Miskeveyh'in *Lugaz-ı Kâbis*'ne yazdığı ilk haşiyede eser ve yazarı hakkında bilgi verirken bu soruna şöyle değinir: "... Kâbis'ten bu yılıma kadar 2333 yıl geçmiştir. Şüphesiz bu kitap eski olmakla birlikte Kâbis el-Eflâtûnî'den sonradır, çünkü onda Eflatun'dan söz edilmektedir" diye söylenen sözün hiçbir geçerliliği yoktur. Sözgelimi, 'Şüphesiz Eflatun'un telifi olan *Fedon* kitabı

Eflatun'a ait değildir, çünkü onda Kâbis'in adı geçmektedir' sözü nasıl söylenebilir?" (LK 23).

Arzulanan menzile doğru bir seyahat imgesini ahlâki yaşam için bir şema olarak kullanan *Kebētos Pinaks*, Suavi'yi sıradan bir hayranlıktan daha fazla esinlemiş ve toplumsal, ahlâki ve politik kaygılarına tercüman olacak bir alegori sunmuş görünür. Kendisini tercümeye sevkeden değeri, diyalogun somut yaşam pratiğini ilgilendiren, İslâm ahlâkıyla örtüşecek mesajında ve kolayca hafızada yer edecek alegorik yorumunda görmüş ve metni didaktik ve popülist amaçlarına uygun bulmuş olmalı. Nitekim mektubunun birinci kısmında diyalogun eksenini kendi ilgisini belirleyen iki temel meseleye indirger:

(a) İnsanın akla uygun olan ve olmayan eylemlerinin sırf eğitimin gereklerinden olup olmadığı,

(b) Eskiler ile yenilerin bilimlerinin muhakemesi (R583/2331).

Klasik anlamıyla, ahlâkın değişip değişmeyeceğini konu alan birinci mesele vesilesiyle Suavi, ahlâk ve eğitimle ilgili bir tartışma imkânı bulur. Bir veri olarak kabul etmekle birlikte tabii ahlâkın eğitim ve alışkanlıkla değiştirilebileceğini, karakter formasyonunun eğitimle şekillendirilebileceğini vurgular: "Bu âlemde insândan zuhûra gelen fîsk ve fesâd behemehâl görmüş olduğu fenâ terbiyenin cebriyle zuhûra gelip, sû'-i terbiye onun fîtrat-ı asliyyesi olan cevher-i pâkini tağyîr eylemiş i'tikâdayım" (R583/2331). Bununla beraber insanın yaratılışının iyiliği talep etmek üzere fîtratlandırılmış olduğuna dikkat çekip, iyilik üzere eğitim görmenin buğday yemeye alışmak ve kötülük üzere eğitim görmenin ise ekmek yerine çamur yemeye alışmak kabilinden olduğunu belirten Suavi, iddiasını hadis-i şeriflerden ve Hafız-ı Şirazî'nin *Gülîstan*'ından örneklerle temellendirir. Platoncu yaklaşıma uygun biçimde karakter formasyonunu insanın tabii güçlerine, "asl-ı hilkatte şehvet ve gazab gibi kuvvelerin kuvvet ve za'îfi" ne bağlarken, eğitimi açısından insanı "dört mertebe"de,

“Kısm-ı evvel yalnız câhil; sâni câhil ve dâll; sâlis câhil ve dâll ve fâsik; râbi’ câhil ve dâll ve fâsik ve şerirdir” (R583/2331) diyerek değerlendirir.

Mektubunun eskiler ile yenilerin bilimlerinin muhakemesine ayırdığı ikinci kısmında kısa ve öz bir modernlik eleştirisi sunan Suavi, döneminde maddi bilimlerin geçmişle mukayese edilemeyecek kadar ilerlemesine karşın, manevi bilimlerin ilerlemediğini, aksine çok gerilediğini belirtir. “... şuracığını fark etmek lâzım gelir ki, mürûr-ı ezmine ile dâ’ire-i ulûm ve ma’rifet ve sanâyi’ tevessü’ etmiştir. Ammâ şu tevessü’ yalnız cismâniyyâta müt’e’allik olup rûhâniyyât ise hiç ilerlememiş, belki çok gerilemiştir” (R583/2331). *Kebêtos Pinaks*’ı Türkçeye tercüme gerekçesi de mevcut eleştirisiyle anlam kazanır. Nitekim diyalogun en belirgin teması, “maddi” ve “manevi” bilimler ya da “insani” ve “ilahi” eğitim arasındaki ayrımdır. Birinciler (“maddi bilim”/“insani eğitim”) ikincilerden (“manevi bilim”/“ilahi eğitim”) önce gelir ve genellikle “bilim” ve “eğitim” sözcüğüyle ilişkilendirdiğimiz türden bilim ve eğitime göndermede bulunur. Hakiki bilginin alanları dışında matematikçiler, geometriciler, mühendisler, astronomlar, eleştirmenler, kısacası büyük bir âlimler kalabalığı eğitimin hem sınırları hem de amaçları konusunda yanılırlar, zira unuturlar ki, maddi bilimler insanı başkalarının kölesi kılarken, manevi bilimler insanı kendisinden bile özgürleştirir. Böylece iyi ve kötünün spekülâtif bir tartışmasından çok, belirli bir ahlâki öğretinin haklılaştırılması niteliğindeki diyalogun “Mekanik ve liberal sanatlar (şiiir, retorik, diyalektik, aritmetik, geometri, astronomi, müzik) bizatihi zorunlu değildir” düşüncesi ile Suavi’nin modernlik eleştirisi kesişir: “İşte birâder! Vukû’at-ı hâliyyeden istidlâl olunabilir ki, cismâniyyât ilerleyip rûhâniyyât ise o derece gerilemiştir ki, değil ulemâ ve meşâyih-i İslâmiyye’den geçmiş olan Cüneyd ve Şiblî ve Gazâlî vesâ’ir Kaddesallahu Envârehüm, belki mîlâd-ı İsâ Aleyhisselâm’dan akdem gelmiş ve putperestler

içinde neş'et etmiş Parmenides, Kiyotiyos gibi bir insân-ı sâfî, hâlâ ilm ile müftehir bulunan Avrupa'da zuhûr etmemiştir" (R583/2332).

Bu noktada Suavi, insanı mutluluğa götüren manevi bilimlerin, fetret zamanında yaşayan putperestlerin idrakini geçemediğini, modern dünyanın ahlâk konusunda iki bin üç yüz sene önce yaşayan cahillerin mükâşefelerine varamadığını belirterek, "Bu kaziyyeyi isbât için Kiyotiyos nâm zâtın bir risâlesini Türkçeye terceme edip gönderdim" (R583/2332) der ve *Kebêtos Pinaks'*ın ahlâki alegorisinin altında yatan gizemlerden edinilmiş analogilerle tamamlanan ihtiyatlı, yine de kesin eskatolojik malzemenin ezoterik yapısına uygun biçimde, şöyle devam eder: "Lâkin bu kitâbı nazar-ı im'ân ile mütâla'a edip nâ-ehl eline dahî vermemenizi ricâ ederim. Çünkü böyle bir deryâ-yı hakîkatten bir dürr-ı bâ-kıymet istihsâlîçün gavvâs-ı fikret hezâr gûte yemek gerek. Yoksa ka'r-ı deryâda olan gevherden sâkin sâhile bir şey hâsıl ve tahte'l-arz tulû' eden achterden fevka'l-arz-ı mütemekkiye hiç nûr vâsıl olmayacağı nezd-i âlînzinde dahî âşîkâr olmakla buraları ihtâra kalkışmak tahsîl-i hâsıl gibidir" (R583/2331).

İbn Miskeveyh ***Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn***

1280/1864'te Rumeli'de Türkçeye tercüme ettiği metnin 1283/1867'de *Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis'*te yayınlanmasını izleyen süreçte, Ali Suavi'nin Avrupa'ya kaçtıktan sonra, Paris'te Zilkâde 1289'da (Ocak 1873) bu kez *Kebêtos Pinaks'*ın İbn Miskeveyh tarafından Arapçaya yapılan tercümesi *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn'u*, Yunanca orijinaliyle karşılaştırarak ve sonuna "Haşîye" başlığıyla şerhler ilave ederek yayına hazırladığını görüyoruz. Burada tercümesini sunduğumuz eserin kendisi ve Suavi'nin haşiyeleri Arapça'dır. Ön dış ve iç kapakta Arapça *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn* ismi, eserin künyesi

ile Suavi'nin metne ilişkin kayıtları yer alırken,⁵⁶ arka kapakta Fransızca *Tableau de Sèbès ou L'Image de La Vie Humaine* ismi ile künye⁵⁷ dikkat çeker. Ayrıca önemli bir ayrıntı, Ali Suavi'nin kitaba Kebes'in tablosuna ait bir gravürü eklemiş olmasıdır.⁵⁸ Suavi metne doksan iki haşiyeye ilave etmiştir ve haşiyeler neredeyse kitabın yarısı kadar yer tutar. 1. haşiyeye eser, yazar ve mütercim ve ayrıca Suavi'nin eseri yayına hazırlama süreci hakkında bilgi sunduğu için oldukça önemli görünür. Suavi bu haşiyeye *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn* isminin çözümlemesiyle başlar: "'Kâbis', 'Kevitos'un Arapçalaştırılmışıdır. Bu Arapçalaştırma Avrupalıların 'Sâbis' [Sèbès] diyerek yaptığı tahrife yakındır. O, Yunan kökenli olup Bilge Sokrat'ın arkadaşı olmuştur. Bu yüzden mütercim onu 'Kâbis el-Eflâtûn' sözüyle Eflatun'a bağlamıştır" (LK 23) der ve İbn Miskeveyh'in tabloya *Lugaz-ı Kâbis (Kâbis'in Bilmecesi)* adını verme sebebinin Kebes'in onu Sfenks'in bilmecesine

⁵⁶ *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn*, Eflatun'un Dostu Kabis'in Bilmecesi, (Bu Bilmecesi'yi 1280 yılında Türkçeye tercüme ettim ve 1283 yılı Ramazanında İstanbul'da *Ruznâme* yayınladı). / Bilge İbn Miskeveyh'in Tercümesi, Allah ona rahmet eylesin. / Biz bu tercümeyi Madrid'de bulunan İspanya Kralı'na ait kütüphanede bulduk. / Tercümeyi aslına uygun olarak bastık. Tercüme, kitabın sonundaki haşiyemizde işaret ettiğimiz bazı yerler dışında, Yunancadaki aslına uygundur. Suavi, Zilkade 1289.

⁵⁷ *Le Tableau de Sèbès, ou l'Image de la vie humaine*, traduit en Arabe par Ibni Muskwéih au quatrième siècle d'hegire, édité et accompagné de notes par Ali Suavi Effendi, Imprimerie de Victor Goupy Rue Garanciere, 5, Paris, 1873.

⁵⁸ Türkiye kütüphanelerinde eserin Fransızca künyesinin de yer aldığı dış kapağına ve gravür ekine ulaşamadık. Bu çalışmada Paris, Bibliothèque nationale de France'da FRBNF30210830 numarası, *Le Tableau de Sèbès, ou l'Image de la vie humaine*, traduit en Arabe par Ibni Muskwéih au quatrième siècle d'hegire, édité et accompagné de notes par Ali Suavi Effendi, Imprimerie de Victor Goupy Rue Garanciere, 5, Paris, 1873 künyesi ile kayıtlı tam nüsha esas alınmıştır.

benzetmesi olduğunu söyler. Daha önce Yunanca metni Türkçe'ye tercüme ederken *Kebes* için *Kiyotiyos* ismini kullanan Suavi'nin burada *Kevitos* ismini kullandığını görürüz. Aslında *Kevitos* ismi, *Kebētos*'un telaffuzundan kaynaklanan bir soruna işaret eder. Yunanca *Kebētos* (Κέβητος) *Kebēs* isminin (Κέβης) iyelik halidir (*genetivus*) ve bu kullanım *Kebētos Pinaks* (Κέβητος Πίναξ) olarak eserin başlığında da yer almaktadır. Ali Suavi'nin bu sözcüğün harf çevirisini *Kevitos* olarak sunması çok yadırganacak bir durum değildir. Zira *beta*'nın (β) "v" sesini *eta*'nın (η) da "i" sesini vermesi geç dönemde ortaya çıkmış bir durumdur ve bu fonetik değişim yüzünden *Kevitos* okunuşu doğru kabul edilebilir.⁵⁹ Ancak Suavi burada da ismin iyelik halini (*Kebētos*) yalın haliyle (*Kebēs*) karıştırarak açıkça hata yapmaktadır, zira *Kâbis* ismi *Kebētos*'un değil, *Kebes*'in Arapçalaştırılmış şeklidir.

Burada Suavi Latin ve Avrupalı filozofların *Kebētos Pinaks*'a önem verip onu tercüme ettiklerini, Latince yaklaşık 15 tercümesi bulunduğunu ve kendisinin de 1280 yılında metni Türkçeye tercüme ettiğini, bu tercümenin 1283 yılı Ramazanında İstanbul'da *Ruznâme*'de basıldığını belirttikten sonra, "Benzerine ulaşma imkânı bulamadığımız bir hikmet" olarak değerlendirdiği eserin İbn Miskeveyh tarafından Arapçaya yapılan tercümesine ulaşma serüvenini anlatır. Kendi ifadeleriyle "1289 yılında Fransız Salmasius'un (...)

⁵⁹ Çağdaş Yunan dilinin telaffuzunu savunanlar tarafından bazı itirazlar getirilmiş olsa da (bkz. Antonios N. Jannaris, "Kratinos and Aristophanes on the Cry of the Sheep", *The American Journal of Philology*, vol. 16, no. 1, 1895, s. 46-51), Kratinos fr. 43 ve Aristophanes fr. 642'deki onomatopik kanıtların da ortaya koyduğu üzere, hiç değilse Klasik çağda βη harflerinin bē olarak telaffuz edilmesi gerektiği Klasik Filoloji çevrelerinde yaygın kabul görmektedir. Tartışmanın gelişimini kendi zamanına kadar aktaran bir çalışma olarak bkz. Avery Woodwary, "Evidence for Greek Pronunciation", *Greece & Rome*, vol. 3, no. 8, 1934, s. 105-112.

kitaplarından birinde bu levhaya (*Pinaks*) ait Arapça eski bir kitaptan söz ettiğini oku[r]” ve meşhur bir hadis-i şerife anıştırmayla “Hayret şu Araplara, hikmeti kaybettikleri mallarıymış gibi nerede bulmuşlarsa almışlar” der. Bu ifadelerde İslâm kültürünün canlı ve dinamik dönemlerine açık bir övgü vardır. İbn Miskeveyh’in tercümesinin peşine düşen Suavi, “nihayet onu İspanya kütüphanesinde *Câvidân-ı Hired Li-İbn Miskeveyh* adıyla bul[ur]” (LK 23-24). Bu açıklamaya bakılacak olursa, Suavi’nin Salmasius’un düzenleyip bir önsözle yayınladığı Elichmann’ın Leiden nüshasını (1640) görmediği ya da görmüşse bile Elichmann’ın Miskeveyh’in *Pinaks* tercümesini derlediği *Câvidân Hired*’in orijinaline –bütün olarak– ulaşmak istediği düşünülebilir. Ancak *Lugaz-ı Kâbis*, *Câvidân-Hired*’in bölümlerinden birinin, “Hikemü’r-Rûm”un bir parçasıdır ve Suavi kitabın bütününe ilişkin bir değerlendirme sunmaz.

Arapçaya *el-Hikmetü’l-Hâlîde* adıyla tercüme edilen *Câvidân-Hired*,⁶⁰ İbn Miskeveyh’in metafiziğe ilişkin tek eseri *el-Fevzü’l-Asgar* ve teorik ahlâka ilişkin eseri *Tehzîbü’l-ahlâk*’ta geliştirdiği öğretinin pratik sonuçlarını örnekleyen popüler nitelikte bir ahlâki hikemiyât derlemesidir. Nitekim “*Tehzîbü’l-Ahlâk* adlı kitabımızda senin için bu ilmin bütün esaslarını ortaya koymamış olsaydık”, der İbn Miskeveyh, “bu esasları burada belirtmemiz gerekirdi. Ancak bu kitaptan amacımız, bütün din ve itakatlara mensup hakîmlerin öğütlerindeki edebi ayrıntıları zikretmektir”.⁶¹ Böylelikle, hem kendi nefsinin arındırmak hem de gelecek nesillere bu gaye için vesile olmak niyetiyle,⁶² İran kökenli hikmeti, İbrahîmî dinlerin ahlâkı,

⁶⁰ Eserin en son tahkikli tam neşri Abdurrahman Bedevî tarafından yapılmıştır (Kahire 1952). Biz bu metinde Bedevî neşrinin şu basımına gönderme yapacağız: İbn Miskeveyh, *el-Hikmetü’l-Halide-Câvidan-ı Hired*, thk. ve neşr. Abdurrahman Bedevî, 3. Basım, Dârü’l-Endelüs, Beyrut, 1983.

⁶¹ İbn Miskeveyh, *el-Hikmetü’l-Halide*, s. 25.

⁶² A. g. e., s. 6.

rasyonel Yunan ahlâkı ve Hint ruhu ile besleyerek, insanlığın ortak kültür mirası olarak değerlendirilebilecek bir ortak değerler manzumesini, dört farklı kültürden akan hikmet pınarını bir havzada toplamaya, bir evrensel ahlâk bilinci geliştirmeye çalışır. Eser İbn Miskeveyh'in kitaba ismini veren, efsânevi bilge, kadim İran Kralı Huşeng'in *Câvidân-ı Hired'*ini Ebu Osman Câhiz'in *İstîlâletü'l-fehm* adlı eserinde keşf ve uzun bir arayışın sonunda Mubezan Mubez'de buluş serüveni ile başlar. Huşeng'in *Câvidân-ı Hired'i* "oğluna ve ondan sonraki meliklere vasiyeti"ni içermektedir. İbn Miskeveyh, Huşeng'in vasiyetine "Fars, Hint, Arap, Rum hikemiyâtına ait tavsiye ve edepler"den⁶³ seçtiklerini ilave ederek içeriği zenginleştirir. "Hikemü'l-Fürs" başlıklı ilk bölüm (s. 1-88) Azerbaz, Büzürümühr, Kisra Kubaz, Enûşirvan, Behmen el-Melik, Cemşid, Hurşid gibi İran tarihi ve edebiyatı açısından önemli isimlerden iktibas edilen hikmetleri içerir. "Hikemü'l-Hind" başlıklı ikinci bölüm (s. 89-100), Hint hikemiyâtına aittir. "Hikemü'l-Arab" başlıklı üçüncü bölüm (s. 101-208) hadis-i şerifler ile başlar, Sahabe, Tabiîn ve sonrası nesilden önemli isimlerin hikmetlerine yer verilir. "Lugaz-ı Kâbis" tercümesinin de aralarında yer aldığı "Hikemü'r-Rûm" başlıklı dördüncü bölüm (s. 209-282), Sokrates'in vasiyeti, Hermes, Diojen, Batlamyus, Aristoteles'in İskender'e vasiyeti, Pythagoras'ın vasiyeti (Zehebiyye), Sokrates'ten hikâyeler, Hakîm Aristoteles'in âdâbı, Platon'un vasiyeti başlıklarından oluşmaktadır. Şüphesiz en ilgi çekici kısım alegorik üslubuyla "Lugaz-ı Kâbis"tir.⁶⁴ Kitabın son bölümünü teşkil eden

⁶³ A. g. e., s. 5.

⁶⁴ İbn Miskeveyh'in *Câvidân-ı Hired'in* "Hikemü'r-Rûm" bölümünde yer verdiği "Lugaz-ı Kâbis'in Arapçaya kim tarafından tercüme edildiği tartışmalıdır. *Lugaz-ı Kâbis'i* Fransızca'ya tercüme eden René Basset (İbn Miskawayh, *Laghz Qabis sahib-Aflatun-Le tableau de Cébès*, Arapça-Fransızca, trad. René Marie Joseph Basset P. Fontana, Cezayir, 1898) eserin bizzat İbn Miskeveyh tarafından çevrilmiş olabileceği ihtimali üzerinde dururken, Abdurrahman

“Hikemü’l-İslâmiyyîn”de (s. 283-342) Sicistânî, İbn Mukaffâ, Âmirî, Fârâbî gibi İslâm düşünürlerinden derlenmiş alıntılar mevcuttur.⁶⁵ İbn Miskeveyh *Câvidân-Hired* (*Philosophia Perennis*) isminin, yani “Ezeli Hikmet”in içerdiği anlamı açıkça ifade etmekte, çeşitli kültür havzalarında ortaya konulmuş şekilleriyle hikmetin evrensel ve sürekli olduğunu belirtmektedir. Buna göre devirden devire, ulustan ulusa değişmeyen, tarih ötesi bir hakikat; kendini çağlar boyu çeşitli kültür havzalarında daima tezahür ettiren bir ezeli akıl, bir ezeli hikmet vardır.⁶⁶ Nitekim eserin sonunda İbn Miskeveyh kitabının adı ve amacı ile ilgili şunları söyler: “Gerçek şu ki, ayrıntı halindeki hikmetlerin tümünü bir araya getirmeyi istemedim. Sonu olmayan bir şeyi nasıl isteyeyim. Şüphesiz ben de akıllı olan başkaları da fer’i hususları bir araya getiren ve ayrıntıları da bilkuvve içeren usul ve kanunları toplamak ister. Ben de bunu imkân ölçüsünde bu kitaptan başka bir kitapta yerine getirdim. Bu teliften amacım, kitabın başında da belirttiğim gibi, *Câvidân Hired* adlı kitabı insanların

Bedevî *Câvidân-Hired’e* yazdığı uzun mukaddimede kaynakların İbn Miskeveyh’in Yunanca bildiğine işaret etmediğini belirtir ve metnin 3. yüzyılda ya da 4. yüzyılın başlarında çevrilmiş olabileceği ihtimali üzerinde durur: “Bizzat Arapça tercüme hakkında başka bir güçlkle, mütercimim kim olduğu sorusuyla karşı karşıya bulunuyoruz. Basset bu tercümeden mütercimi bizzat Miskeveyh’miş gibi söz ediyor. Bu bizim doğru bulmadığımız bir görüştür. Çünkü kaynaklar bize Miskeveyh’in Yunanca bildiğine dair bir işaret vermiyor. Nitekim mütercim o olsaydı kitabın başında veya sonunda kendisinin bunu bize kesinlikle bildirmesi gerekirdi.” Bkz. Abdurrahman Bedevî, *el-Hikmetü’l-Halide-Câvidân-ı Hired’e* mukaddime, s. (54).

⁶⁵ Bkz. Serap Kılıç, *Philosophia Perennis Kavramı Açısından İbn Miskeveyh’in el-Hikmetü’l-Hâlîde’si*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2007, s. 46 vd.

⁶⁶ Bkz., İlhan Kutluer, *İslâm’ın Klasik Çağında Felsefe Tasavvuru*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 38.

çoğunluğunun yararlandığı, ileri gelenleri ve özel kişilerince paylaşılan Fars, Hint, Arap ve Rum hikemiyâtının uygun düşenleri ile tamamlamaktır. Kitapta mana ve lafız tekrarına rastlayacaksınız. Bunun amacı, bütün ümmetlerin akıllarının tek bir yolu izlemekte olduğunu, ülkelere ve zamanlara göre değişmediğini, hiçbir şeyin o akılları zaman ve devirler boyunca geri çeviremediğini bilmendir. Dolayısıyla bu kitaba *Câvidân Hired* adını vermek gayet uygun düşmektedir”.⁶⁷

Ali Suavi, ilgisini temelde ahlâka ve politik düşünceye odaklayarak felsefeyi “el- edebû’s-sahîh” (“Gerçek Edep”) olarak ve kurtuluş yolu -bilimlerin doruk noktası, insanın mükemmelliğine, mutluluğuna ve kurtuluşuna giden yol- olarak sunan İbn Miskeveyh’in hâlidî hikmet tasavvuruna bağlı ahlâk metafiziğini Yunan hikmeti (*Lugaz-ı Kâbis*) aracılığıyla pratik düzleme taşıyışını⁶⁸ takdir ediyor görünür. Kendisini *Kebētos Pinaks*’ı Türkçeye tercüme sevkeden de bu hâlidî hikmet tasavvuru, ilâhi kaynaklı görünen evrensel hikmet mirasını tevarüs etme arayışı olmalıdır. Zaten Suavi’nin tercümenin başında yer alan mektubunda ahlâk ve eğitim konusundaki düşünceleri, Platon ve Aristoteles’in ahlâk öğretileriyle İslâm ahlâkının özgün bir sentezini yaparak ahlâkın amacını, “nazari hikmet”le “hak ilim” ve “sahih itikat”ın elde edilmesi ve “ameli hikmet”le “faziletler”e sahip olup “reziletler”den uzak durulması yoluyla olgunlaşma ve mutluluğun kazanılması olarak gösteren İbn Miskeveyh’in⁶⁹ ahlâk ve eğitim sistemiyle uyuşur. O da İbn Miskeveyh gibi

⁶⁷ İbn Miskeveyh, *el-Hikmetü'l-Halide*, s. 375-376.

⁶⁸ Bkz., Joel L. Kraemer, *Hümanizm in the Renaissance of İslam: The Cultural Revival During the Buyid Age*, Brill, Leiden, 1993, s. 151-152, 231-233.

⁶⁹ Bkz., İbn Miskeveyh, *Ahlâkı Olgunlaştırma*, çev. A. Şener, C. Tunç, İ. Kayaoglu, KTB Yayınları, Ankara, 1983; Mehmet Bayraktar, “İbn Miskeveyh”, *DİA*, cilt 20, İstanbul, 1999, s. 201-208; Cavit Sunar, *İbn Miskeveyh ve Yunan’da ve İslâm’da Ahlâk Görüşleri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1980.

“Lugaz-ı Kâbis”te düşüncesi için canlı, ikna edici bir alegorik betimleme bulmuştur. Bu yüzden aynı saikle –ve geleneğe bağlanma çabasıyla– varlığından haberdar olduğu *Lugaz-ı Kâbis* tercümesini aramakta gayretini esirgememiş ve Madrid’te Kraliyet Kütüphanesi’nde ulaştığı metnin Paris’te neşrine soyunmuştur. Üstelik bu bir edisyon kritiktir. Nitekim eserin başındaki “Tercümeyi aslına uygun olarak bastık. Tercüme, kitabın sonundaki haşiyemizde işaret ettiğimiz bazı yerler dışında, Yunancadaki aslına uygundur” (LK 1) ifadesinin ya da yine 1. haşiyedeki “onun aslına uygun doğru bir tercüme olduğu kanaatine vardıktan sonra basımına başladım” (LK 24) ifadesinin öne sürdüğü üzere Suavi, İbn Miskeveyh tercümesini Yunanca orijinaliyle –haşiye’den Latince bir tercümesini gördüğü de anlaşılıyor– dikkatli bir biçimde karşılaştırmış –bu karşılaştırmada hangi Yunanca ve Latince edisyonu kullandığını belirtmemiştir– tercüme hatalarına ve orijinal metinden sapmalara eserin sonuna ilave ettiği 97 haşiye ile işaret etmiştir. En önemli ve Suavi’yi şaşırtan tercüme hatası, İbn Miskeveyh’in diyalogda tablonun gizemini açıklayan yaşlı adama “İraklis” adını vermiş olmasıdır: “... mütercim, benzeri yadırganan tuhaf bir hata yaparak Kâbis’e levhanın ne anlama geldiğini açıklayanın “İraklis” adı verilen biri olduğunu söylemiş, bu sözcüğü onun adı olarak alıp kitabın sonuna kadar kullanmıştır. Evet, kitabın orijinalinde bir yerde “Avayiraklis” sözü bulunmaktadır. Fakat bu bir isim değil, bilakis “Ey adam” anlamında bilinen ve diyalog üslubunda kullanılan sözdür. Yunanca diyalogu kast ediyorum, Latince de öyledir” (LK 24).⁷⁰ Burada “Ey

⁷⁰ Abdurrahman Bedevî de *Câvidân Hured*’in tahkikli neşrinde: “Bu isim Yunancada mevcut değildir; Basiye’nin de haklı olarak belirttiği gibi, Arap mütercim yemin ve hayret ifadesi olan “Herakles hakkı için!” anlamındaki Ω Ηράκλεις sözünü şahıs adıyla karıştırarak bu sözü bir şahıs adı sanmıştır. Zira bu yemin daha sonra 4. Bendin başında gelecektir” ifadesiyle bu hataya

adam" tercümesiyle, "Avayiraklis" telaffuzuyla verilen deyiş aslında "Ey Herakles" olarak tercüme edebileceğimiz "hō Hērakleis" (ὦ Ἡράκλεις) deyişidir.⁷¹ Nitekim Suavi küçük bir imla hatasıyla deyişin Yunanca yazılımını da (ὦ Ἡράκλεις) vermiştir (LK 24, dpnt. 3).

Bu noktada İbn Miskeveyh'in *Lugaz-ı Kâbis* tercümesinin *Kebētos Pinaks*'ın otantik yapısını muhafaza edip etmediği yönündeki bir soruya da cevap arayabiliriz. *Kebētos Pinaks*'ı, evrensel olarak değerlendirdiği ve esasen İslâm ahlâk sistemi ile uyuşuyor görünen anlam düzlemini olduğu kadar, alegorik anlatsal yapının temel motiflerini ve estetik biçimini tahrif etmeyecek bir alımlama kalıbıyla İslâmileştirerek, hedef dil ve kültür çerçevesine taşıdığını söyleyebiliriz. Örneğin yukarıda sözünü ettiğimiz "hō Hērakleis" (ὦ Ἡράκλεις) gibi Herakles ve Zeus isminin geçtiği hayret ve onaylama deyişlerini kendi kültür dünyasına uyarlayarak İslâmileştirmiş, "hayat veren Allah aşkına" (LK 3), "Allah'a yemin ederim ki" (LK 9) gibi deyişleri tercih etmiştir. Ancak yalnızca İbn Miskeveyh değil, *Lugaz-ı Kâbis* tercümesini görmeden metni Türkçeye tercüme eden Ali Suavi de -İbn Miskeveyh'i orijinal metnin otantik yapısını muhafaza etmediği yönünde eleştirmesine rağmen- kültürel uyarlama yoluna başvurmuştur. Nitekim Arapça tercümedeki "hayat veren Allah aşkına" deyişini "'ilahlara veya rablere' olmalı (çoğul kipi ile. Çünkü onlar Sâbiilerdendiler.) (LK 25, 5. haşiye) diyerek eleştirirken, kendisi de metnin Türkçe tercümesinde söz konusu deyişleri "Allah aşkına" (R584/2335), "Yâ Hakk!" (R584/2335) şeklinde aktarmayı tercih etmiştir. Yine Yunanca orijinal metindeki bir olumsuzlama ifadesini "Rabbinden mağfiret dile!" (LK 15)

değirmektedir. Bkz., İbn Miskeveyh, *el-Hikmetü'l-Halide*, s. 232, dpnt. 5.

⁷¹ Bkz., Seddon, *a. g. e.*, s. 186 (4.1.1), 189 (12.1.1), 191 (19.1.1) ve başka yerlerde. Suavi kültürel alımlama kalıplarını gözeterek "Ey Herakles" yerine "Ey adam" diyor olmalı.

şeklinde tercüme eden İbn Miskeveyh'i "Bu, orijinalinde olmayan dinî bir terimdir" (LK 29, haşiye 80) diye eleştiren Ali Suavi, Türkçe tercümeyle orijinal metinde yer almayan Farsça bir beyti, "Halâsî nîst aslâ hîçkesrâ / Ezîn câm u ezîn sâkî-yu ezîn mey" ("Hiç kimse için bu kadehten, bu sakiden ve bu şaraptan kesinlikle kurtuluş yoktur") (R584/2336) beytini eklemiştir.

Daha önce de belirtildiği üzere, Yunanca orijinal metnin kapanış cümleleri İbn Miskeveyh'in tercümesiyle korunmuştur ve İbn Miskeveyh tercümesi kapanış bölümüyle diğer edisyonlardan farklı görünmektedir. Nitekim Ali Suavi'nin Türkçe tercümesiyle de bu bakımdan farklılık arz etmektedir -bu durum Suavi'nin metni Arapçadan değil, Yunancadan tercüme ettiği iddiasını desteklemektedir. Şunu da belirtmeliyiz ki, Suavi tercümesinin ve diğer edisyonların bittiği noktada anlatı tatmin edici bir sonuca ulaşmış görünse de orijinal Yunanca metinde daha uzun bir sonun olması mümkündür. Bu da eseri genişleten İbn Miskeveyh metninin farklılığını açıklar. Nitekim Arapça metnin kapanış bölümü Elichmann edisyonunda (1640) Praechter edisyonunda (1893) ve daha yakın zamanlı Fitzgerald-White edisyonunda (1983) ve Seddon edisyonunda (2005) standart metne dâhil edilmiştir.⁷²

Öte yandan İbn Miskeveyh'in *Lugaz-ı Kâbis* tercümesi İslâm'da tasvir yasağı tartışması açısından da önemli imalar barındırır. Daha önce de belirttiğimiz üzere, aslında *Pinaks*'ta Kronos mabedine konulmuş olduğu söylenen ve anlatının (Sfenks bilmeceğine benzeyen) gizemini çözmeye odaklandığı tablonun kurmaca olup olmadığı, kayıp bir resim ya da bir rölyefin bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Ancak 16. yüzyıldan itibaren modern gravürlerde tablonun Hristiyan ikonografisi ile bütünleşmiş görsel yorumlarıyla

⁷² Bkz., Seddon, *a. g. e.*, s. 199-200; Fitzgerald ve White, *a. g. e.*, s. 27-28, 167, dñnt. 120.

karşılaşıyoruz. Bu açıdan gerçekten var olan bir tablonun yorumu olan bir metinle mi yoksa anlatıda kurgulanan bir tablonun esinlediği gravürlerle mi karşı karşıya olduğumuz sorulabilir. Onuncu yüzyılda metni İslâm kültür dünyasına aktaran İbn Miskeveyh'in, *Lugaz-ı Kâbis* tercümesinde yer almayan kaybolduğu varsayılabilir bir resmi ya da rölyefi görüp görmediği de bilinmemektedir. Her hâlükârda güçlü ikonografik yapısıyla Batılı amblematik edebi türün en erken örnekleri arasında yer alan bu alegorik metni *Câvidân-Hired'e* dâhil etmekle İbn Miskeveyh, mitolojik, dramatik unsurlar barındıran Grek edebiyatına itibar etmeyen Arap mütercimlere muhalif bir tavır sergilemiş görünür. *Ulûm'da* resimler yayınladığı için itirazlar alan "İslâm'da Resim ve Tasvîr ve Timsâl" gibi makalelerinde İslâm'da resim, tasvir ve heykelin yasak olmadığını savunan Ali Suavi ise⁷³, daha önce de değindiğimiz üzere *Lugaz-ı Kâbis'i* Paris'te neşrederken metnin sonuna "O Levhanın Sureti Budur" (LK 32) kaydını düşerek esere bir gravür eklemiştir. Gravürün üstünde "Zuhal tapınağının içine konmuş olarak bulunan, Sokrat'a bağlı Kâbis'in bize 2333 yıl önce haber verdiği, hidayete delâlet eden bir bilmeceyi içeren levhanın resmidir" kaydı, sağ ve sol kenarlarında "Dünya'nın Kapısı", Melek", İblis", "Zanlar, Lezzetler, Şehvetler" vb. tabloda yer alan otuz dokuz simge ve figürün isimleri, altında ise "Ali Su'âvî, Zilkâde 1289'da" kaydı ve Fransızca basım yeri bulunmaktadır.

Manastırlı Mehmed Rıfat

Keşf-i Râz yâhûd Ömr-i İnsâninin Tasvîr-i Hakîmânesi

Kebētos Pinaks Türkçeye ikinci kez Tanzimat ve I. Meşrutiyet yıllarında farklı alanlarda pek çok eser vermiş

⁷³ Bkz., Ali Suavi, "İslâm'da Resim ve Tasvîr ve Timsâl", sayı 21, 1287/1871, s. 1283-1286; Çelik, *a. g. e.*, s. 688-690.

Manastırlı Mehmed Rıfat Bey (1848-1907)⁷⁴ tarafından, İbn Miskeveyh'in *Lugaz-ı Kâbis*'inin *Keşf-i Râz yâhûd Ömr-i İnsânînin Tasvîr-i Hakîmânesi* başlıklı tercümesiyle aktarılmıştır. I. Meşrutiyet yıllarının "seyf ü kalem her cihetle tev'em iki rükün" ilkesini benimsemiş aydınlarından biri olan Mehmet Rıfat, zaman zaman askerliği her şeyin üzerinde tuttuğunu söylese de yazı ve yayın faaliyetine de en az askerlik kadar önem vermiştir. Nitekim döneminin diğer pek çok figürü gibi farklı alanlarda, bireysel ya da kolektif, telif ya da tercüme - bir kısmı yayınlanmamış- yüz civarında esere imza atmıştır. Yayınlanmamış tercümesi *Keşf-i Râz* da bu eserlerden biridir. Matbu bir nüshasına rastlamadığımız tercüme, Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Koleksiyonu'nda kayıtlı yazmadır.⁷⁵ Başlık sayfasına, "1 Teşrin-i Sâni Sene 341" (1 Kasım 1925) kaydıyla Mehmed Rıfat Bey'in vefatından (1907) on sekiz yıl sonra "İzzet" imzasıyla düşülen not, Mehmet Rıfat'ın muhtemelen ömrünün son yıllarında tercüme ettiği eserin yazgısını ifade etmektedir: "İşbu eserin ulemâ-yı Arâbdan İbn

⁷⁴ Manastırlı Mehmed Rıfat'ın doğum tarihi konusunda ihtilaf vardır. Biz Halep Mevlevihânesi Hâmûşânı'nda bulunan mezar taşındaki tarihleri esas aldık.

⁷⁵ Manastırlı Mehmed Rıfat, *Keşf-i Râz yâhûd Ömr-i İnsânînin Tasvîr-i Hakîmânesi*, İbn Miskeveyh'in *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn*'unun tercümesi, Atatürk Kitaplığı MC_Yz_K.000303 numarada kayıtlı defter, 25 s. Tercümenin yayınlandığına dair bir kayda rastlanmamıştır. Örneğin *Manastırlı Mehmet Rıfat ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme* başlıklı çalışmada Ahmet Bozdoğan bu isimde bir eserden söz etmez. Bununla beraber, Bozdoğan'ın "Yayınlanmayan Eserler" başlıklı bölümde sunduğu bilgilerden hareketle Mehmet Rıfat'ın tercümeyi "Hazine-i Hikemiyat" başlıklı dizide yayınlanmayı düşündüğü söylenebilir. Nitekim *Keşfü'l-Esrâr*, *Keşfü'r-Rumûz*, *Keşfü'l-Künûz* gibi "Yayınlanmayan Eserler" in isimleri *Keşf-i Râz*'ı çağrıştırmaktadır. Bkz., Ahmet Bozdoğan *Manastırlı Mehmet Rıfat ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2001.

Miskeveyh'in İspanyolcadan Arabcaya *Tahlîl-i Lugaz-ı Kâbis-i Eflâtûnî* nâmiyle 421 sene-i Hicriyyesinde tercüme etmiş olduğu nüshadan Türkçeye tercüme edildiğini Rifat Bey'le görüşürken görmüş idim. Hitâmında nüsha-i mütercemenin şu sûretini de bana verdi. Ben de *Manzara* risâlesinde buna â'id olarak gördüğüm makâle ile resmi tesvîd-i tercümeye nakl etmiş isem de mezkûr lugazın merhûm Ali Suavi tarafından *Tercüme-i Lugaz-ı Kâbis-i Eflâtûn* nâmiyle Türkçeye tercüme ve Paris'de tab' edilmiş olduğunun *Osmanlı Müellifleri* nâm eserde görüldüğü ma'lûm olmak üzere şerh verildi" (KR 1). Hemen fark edileceği üzere bu şerhte İbn Miskeveyh'in *Lugaz-ı Kâbis-i* hatalı biçimde İspanyolcadan Arabcaya yapılmış bir tercüme olarak sunuluyor. Yine son cümlelerden anlaşıldığı kadarıyla notun sahibi, Ali Suavi'nin Paris'te yayınladığı İbn Miskeveyh'in *Lugaz-ı Kâbis* tercümesini görmemiş, Bursalı Mehmet Tahir Bey'in *Osmanlı Müellifleri* eserinde Ali Suavi'nin eserlerini tespit ederken kullandığı "*Tercümetü Lugaz-ı Kâbes Eflâtûn*: (Arapçaya tercüme eden İbn Miskeveyh, Türkçeye tercüme eden A. Suavi Efendidir. Paris'te basılmıştır)"⁷⁶ ifadesinden İbn Miskeveyh metninin Ali Suavi tarafından Arapçadan Türkçeye tercüme edilerek Paris'te basıldığı sonucuna ulaşmıştır. Yine notun sahibi, kendisinin de işaret ettiği üzere, defterin Mehmed Rifat Bey'in tercümesini izleyen yapraklarına *Manzara* mecmuasının 15 Haziran 1303 tarihli 8. nüshasında yer alan "Ömr-i İnsânînin Tasvîr-i Hakîmânesi: Sebes'in Levhası" başlıklı makaleyi yazmış ve mecmuanın "Sebes'in Levhası" altbaşlıklı resmin⁷⁷ yer aldığı sayfasını ilâştirmiştir (KR 18a-20a). Ayrıca muhtemelen aynı kişi, defterin son sayfalarında (KR 21a-25a) "Tibeli Kevitos'un Levhası Hakkında Ziyâretine Gelen Bazı Ecânib İle Bir Pîr-i

⁷⁶ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri: 1299-1915*, cilt 1, yay. haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yayınları, İstanbul, 1972, s. 437-438.

⁷⁷ Bkz., *Manzara*, sayı 8, 15 Haziran 1303, s. 90, 92-93.

Hikmet-Tedbîrin Mükâlemesidir” başlığıyla *Kebētos Pinaks’ı* tercüme etmeye başlamış, fakat yarıda bırakmıştır.

Keşf-i Râz’ın başına yazdığı “Mukaddime”den Mehmet Rıfat’ın *Lugaz-ı Kâbis’in* Paris’te Ali Suavi tarafından yapılan neşrini görmediği anlaşılmaktadır. Nitekim İbn Miskeveyh’in tercümesinin Avrupa’da çeşitli dillere tercüme edildiğini Fransızca eserlerden öğrendiğini ve “Bunlardan İspanyolcaya tercüme edilmiş olanı, me’hâzî olan tercüme-i Arabiyyesiyle birlikte tab’ edilmiş olduğundan bi’l-hâssa celb edilerek kemâl-i dikkatle mütâlâ’a olundu[ğunu]”, İbn Miskeveyh’in ifadeleriyle “Umûr-ı mühimme-i âlemi ve âlemde cereyân eden ahvâl-i âdemi temsîl edip, mûcibince amel eden erbâb-ı ukûlû şerr ve şûrden tahlîs ve sa’âdet-i tâmmе ile tes’îd eder bir eser-i bî-adîl” olduğunun görüldüğünü, “Sarf olunacak dikkat ve himmetle bezl edilecek sa’y ve gayret nisbetinde hisse alınabilir bir hazîne-i irfân ve hikmet olduğu için, (...) bi’l-cümle hemşehrîlerini hissemend-i ma’rifet etmek niyet-i hâlisasiyle ve *Keşf-i Râz* nâmiyle lisân-ı letâfet-resân-ı Osmânîye nakle müsâra’at eyledi[ğini]” (KR 2a-2b) belirtir.

Kılıcına olduğu kadar kalemine de bir vazife aşkıyla sarılan Mehmed Rıfat’ın İbn Miskeveyh’in takdirine iştirak ederek *Lugaz-ı Kâbis’i* tercüme karar verme sebebini ilkece edebiyattan pratik, ahlâki bir fayda bekleyen anlayışında görebiliriz. Nitekim kızı Ganimet Hanım’ın babasının ölümünden sonra yayınlanan *Cevâhir-i Caharyâr ve Emsâl-i Kibâr’ın* başındaki ifadeleriyle “... gününün muayyen saatlerini umûmun istifâdesini mûcib olacak dinî, edebî, hikemî, fennî âsâr tertîbiyle imrârdan pek büyük zevk hisse[den]”⁷⁸ Mehmed Rıfat’ın *Mecâmiü’l-Edeb’in* dokuzuncu kitabı “Usûl-i Kitâbet ve Hitâbet”te “hikâye” konusunda söyledikleri bu ahlâki kaygı ve pratik fayda ilkesinin açık bir ifadesidir: “Hikâyât: Esasî tehzîb-i ahlâka müstenid olup tarihe veya hayâle mebnî rivâyât tarzında yazılır bir takım tasdirâtır

⁷⁸ Ganimet Hanım, “İfâde”, Mehmed Rıfat, *Cevâhir-i Caharyâr ve Emsâl-i Kibâr*, Matbaa-i Uhuvvet (Maroni), Halep, 1327, s. 4.

ki, tarz-ı cedîd-i âdî ve edebî ile yazılıp evvelkinden yalnız okuyup eğlenmek ve istidâda göre bir hisse almak kâbil olup ikinciden ise menâfi'-i mezkûre ile berâber edeben istifâde etmek cihetleri vardır".⁷⁹ Bu tanımın asıl vurgusu, hikâyenin esasının "tehzîb-i ahlâka müstenid" olduğu tezi, İbn Miskeveyh'in *Tehzîbü'l- Ahlâk*'ının felsefi bir formülleştirimini sunduğu, İslâm ahlâkçılarının ahlâkın değiştirilebileceği, karakter formasyonunun eğitimle şekillendirilebileceği temel ilkesine gönderme yapmaktadır.

Doğal olarak Mehmed Rıfat'ın tercümesi -diyalogda tablonun gizemini açıklayan yaşlı adama "İraklis" adını vermek gibi hatalar da dâhil- esas aldığı İbn Miskeveyh nüshasının karakteristiklerini taşımaktadır. Ancak yine *Cevâhîr-i Caharyâr ve Emsâl-i Kibâr*'ın "Mukaddime"sinde Usûl-i Terceme" başlığı altındaki "Usûl-i tercemede mütercim terceme edeceği şeyin müte'allik olduğu ilim ve fenni gereği gibi bilmek şartıyla lisân-ı âherde olan ol mâddeyi arız ve amîk mütâlâ'a ettikten ve güzelce anladıktan sonra, hangi lisâna nakl edcekse o lisânın şîvesine tatbiken yeniden bir şey yazar gibi yazmaktan ibârettir"⁸⁰ ifadesiyle ortaya koyduğu tercüme anlayışına uygun biçimde, *Keşf-i Râz*'da "el-ârifu yekfihi'l-işâre" ("Arif olana işaret yeter") (KR 3b) gibi deyişleri ilave edecek bir üslup serbestliğine de sahiptir.

Nihayet, insan yaşamının bir alegorisi olan *Kebētos Pinaks*'ın, yüzyıllar boyunca pek çok çevirisi ve edisyonu yapılan, girdiği her tarihsel, kültürel havzada yeni anlam boyutları kazanan bu küçük risalenin İbn Miskeveyh'ten Ali

⁷⁹ Mehmed Rıfat, *Mecâmiü'l-Edeb*, Cilt III, 9. Kitâb: Usûl-i Kitâbet ve Hitâbet, Kasbar Matbaası, Dersaadet, 1317, s. 125/805; Aynı tanımı Külliyyât-ı Kavâ'id-i Osmâniyye'nin 4. kitabı: "Nazım ve Nesir"de de vermiştir. Bkz., Külliyyât-ı Kavâ'id-i Osmâniyye, 4. Kitâb: *Nazım ve Nesir*, Mahmud Bey Matbaası, Dersadet, 1303, s. 333; ayrıca bkz., Bozdoğan, a. g. e., s. 44-45.

⁸⁰ Mehmed Rıfat, *Cevâhîr-i Caharyâr ve Emsâl-i Kibâr*, s. 11; Bozdoğan, a. g. e., s. 36-37.

Suavi'ye ve Manastırlı Mehmed Rıfat'a İslâm-Osmanlı kültürüne tercüme girişimleri, felsefi alımlama ve içkinleştirme kalıplarımızın sorgulanabileceği geniş bir tartışmalar alanına işaret ediyor. Hem estetik zevk vermek hem de bir bilmecenin ya da muammanın açılımı aracılığıyla ahlâki, dini, kozmik veya felsefi bir hakikati açığa çıkararak eğitmek, Yunan rasyonalitesini dini yaşam ve düşünceyle sentezleme çabası içindeki 10. yüzyıl erken İslâm entelektüelini ve pozitif bilimlerle mücehhez modern Batı rasyonalitesini gelenekle birlikte örgütleme arayışı içindeki 19. yüzyıl Osmanlı-İslâm entelektüelini cezbeden, *Kebētos Pinaks*'ın bu geçişli yapısı olsa gerek.

Son olarak, *Kebētos Pinaks*'ın kültürel ufkumuzda belirlediği noktaları gündeme getirmeyi amaçlayan bu çalışmanın hazırlanma aşamasında yapılan bazı önemli katkıları zikretmeden geçemeyiz. Uyanı ve önerileriyle Mukadder Erkan'a, kaynaklara erişimde desteklerini gördüğümüz İSAM'dan Seyfi Kenan'a, *Ayraç* dergisinden Yunus Emre Tozal'a, süreli yayınlar konusunda tecrübesine başvurduğumuz Arda Odabaş'a, *Kebētos Pinaks*'ın Yunanca orijinal metni ve Batı'daki koordinatlarına ilişkin görüşlerine başvurduğumuz, bize kütüphanesini açan Erman Gören'e, Manastırlı Mehmet Rıfat'ın yayınlanmamış eseri *Keşf-i Râz* hakkında bilgilerine başvurduğumuz Ahmet Bozdoğan'a, yine Mehmet Rıfat'ın Halep Mevlevihânesi Hâmûşânı'nda bulunan mezar taşının fotoğrafıyla çalışmamıza katkıda bulunan YKY editörlerinden Sabri Koz'a, grafik tasarımda katkı sağlayan Fatih Akpınar'a teşekkür ederiz.

Ali Utku – Nevzat H. Yanık

Ali Suavi
Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin
Tercemesi

Ali Suavi, "Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi" (*Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis*, sayı 583-591, 23 Ramazan-8 Şevval 1283 [29 Ocak-13 Şubat 1867]); *Terceme-i Risâle-i Kiyotiyos* (Milli Kütüphane, 06 Mil Yz FB 490 numarada kayıtlı defter); "Hükemâ-yı Yunâniyyeden Kiyotiyos Nâm Hakîmin Merhûmel-Hâc Ali Suavî Efendi Tarafından Tercemesi" (*Hikmet*, sayı 64-74, 23 Haziran 1327 /1 Eylül 1327).

Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi

Mütercimi: Ali Su'âvî

Nûr-ı bâsıra-i ibtihâc-ı üdebâ, fazîletlü el-Hâc Ali Su'âvî Efendi Hazretleri'nin hâme-i belâgat-i berâ'aları vâsıtasiyle keşîde-i silk-i imlâ olup, menâfî'i meşmûl-i enâm bulunan bazı asâr-ı hayriyyet-disâr ile *Rûznâme*'miz nüshasını tezyîn edeceğimizi va'd ve beyân eylemiş idik. Efendi Müşârû'n-ileyh Hazretleri, fıtrat-ı zâtîyye ve şîme-i memdûha-i insânîyyeleri iktizâ-yı âlisi üzre ebnâ-yı cinse hidmet ve himmeti sermâye-i izz ü sa'âdet bilerek bu yolda rû-nümâ-yı husûl olan eser-i hayra sâ'î bulunanların efkâr ve ef'âl-i cemîlelerinin, ma-a'l-mütehassisîn himmetlerinin bekâ ve istikdâmını cümle ile hayr-hâhâne arzuda bulunan zevâtın olmalarına ve bazı eserlerinin geçenlerde çıkarılmış olan *Muhbir* nâm gazetenin menâfî'-i umûmiyye ve havâdis-i mevsûka neşrine bedreka-i tevîk olmak üzre i'tâsiyle tezyîn-i ser-levha-i mübâhât edilmesi iltimâsına binâen, bi-dirîğ buyrulan himmet-i âlîleriyle gazete-i mezkûr hakkında biz dahî ifâ-i tebrîkde hasbe'l-vâsıta müşterek olmak ile kanâ'at ederek mahfûz-ı sanduka-i i'tibârımız olan âsârın tab' ve neşri bir müddetçik kesbi-i te'hîr etmiş olduğunu lisân-ı muhâlesetle takrîr ve Efendi Müşârûnileyh Hazretleri'nin tercemesine muvaffak oldukları risâ'il-i âdâbdan biri, ki hükemâ-yı Yunâniyye'den Kiyotiyos'un risâle-i terbiyet-i âsâlesidir, e'azz-i ahillâsından bir zât tarafına isbâl buyurduklarına dâ'ir olan tahrîrâtleriyle berâber ber-vech-i zîr derc ü tezbîr kılınır.

S. A. [X/1]

Sûret-i Mektûb-ı Su'âvî

Vâsıl-ı dest-i dâ'iyânem olan tahrîrât-ı hakîmâneleri iki mes'eleden ibâret olduğunu anladım: Biri, [R583/2330] insândan sâdır olan âsâr-ı ma'kûle ve nâ-ma'kûle sırf muktezayât-ı terbiyeden olup olmadığından ve ikincisi, mütekaddimîn ile müte'ahhirînin muhâkeme-i ilmlerinden ibârettir.

Mesele-i Ülâ

Bu âlemde insândan zuhûra gelen fîsk ve fesâd behemehâl görmüş olduğu fenâ terbiyenin cebriyle zuhûra gelip, sû'-i terbiye onun fîtrat-ı asliyyesi olan cevher-i pâkini tağyîr eylemiş i'tikâdındayım. Çünkü ettiği fenâlıktan âkıbet mahzûz olmuş bir insân bulmaktan âcizim. Hangi zâ'ika-i selîme vardır ki, göz taşı ile şekerî fark etmesin ve hangi akıldır ki, kemâlât-ı hakîkiyye ve terakkiyyât-ı mutlakayı taleb üzre mecbûl bulunduğunu inkâr edip de "ilm" sıfat-ı kemâl ve "cehl" sıfat-ı noksân olduğunu bilmesin ve hangi idrâkdir ki, istirahat garazı üzre meftûr iken, garaz-ı hilkatine muvâfık olmayan, meselâ zulmü kabîh görmesin. Hele bir terbiye ile tebdîl-i fîtrat-ı asliyye etmemiş olan sıbyân-ı muğfele hâlleri ayn-ı basîretle istibsâr olunsa, müşâhade olunacak salâha meyl-i tabî'ileri bürhâniyle mes'ele meydâna çıkar. Belki ayağına bir sakâmet eriştiği hâlde hemân koşup çeşme yalaklarında suya sokarak kendi sakâmetine yine kendisi, bilâ-ta'lîm mu'âlece eden sokak köpeklerinin hâl-i tâlibü's-salâhı, hilkat-i zâtîyyenin ne derece taleb-i salâh üzre meftûr olduğunu dikkat edenlere bildirir. [Y/2] Ve belki bedenimizde cevelân eden kan, içine dahîl olan fazalât-ı müfsideyi def' etmek ve taşra atmak için kalıbımızın bazı yerlerini düрте

dürte sivilce ve çibân yapıp işlederek ihrâc ettiğine dikkat edenler, hilkat-i asliyyenin her şeyde ne derece salâh üzere mecbûl olduğunu anlarlar. Demek isterim ki, tab'-ı zâtî eslâhdır, fesâd ise sû'-i terbiye hasebiyle ârizîdir. Binâberîn bir insân salâh üzere terbiye görmek buğday yemeye alışmak gibidir, yani matbû'dur, kolaydır ve fesâd üzere terbiye görmek ise, ekmek yerine çamur yemeye ülfet etmek misillüddür. Evet, insân terbiye ile çamur yemeye alışabilir. Çünkü sıkıntıya ve kıyâma ve harâret-i şemse tahammül edemez, nâz ve na'imle büyümüş niceler bulabiliriz ki, ülfet ve âdet edinmekle dört sâ'at güneş altında ayakta ve başı ve gözleri semâda güvercin uçurup telezzüz eder ve nice herifler bulunur ki, ıztrâb-ı bevlden çatlamak dercesine gelmiş iken, yine seyr etmekte bulunduğu dama ve tavlanın başından kalkamaz. Belki öyle insânlar bulunur ki,istirâhat-ı vusla ve tenâsül üzere matbû' ve meftûr olduğunu münkir olduğu hâlde silâhlanıp yağmurda, kışta dağ başlarında icrâ-yı şekâvet ve ebnâ-yı cinsine îsâl-i gezend ve hasâret eyler. Âyâ, bu âsâr-ı nâ-ma'kûle yaradılış kabahati midir, yoksa sû'-i terbiye semere-i kerîhesi midir? Acabâ kuvve-i insâfiyyesi hâlerinden müştekî olmayan bir şakî var mıdır? El-hâsıl hilkatte fenâ adam yoktur. Ancak filân adam görmüş olduğu sû'-i terbiyesi hasebiyle fenâ adamdır. Yani insân zât-ı hilkatte salâh ve fesâdın hiçbirinden haberdâr olmayarak, ancak mu'ahharan gösterilecek hüsn veyâ sû'-i terbiyeye ale's-siyyân kâbil olduğu görünürse de lâkin bu kâbiliyyet mutlak siyyân olmayıp, belki salâh ciheti [Y/3] ağıleb ve esheldir.

İşte şu nazar ve fikir ile ekmek yemek kabîlinden olan hüsn-i ahlâka ülfet etmeyip de çamur yemek gibi hilâf-ı tabî'at bulunan sû'-i ahlâka alışan ebnâ-yı cinsimize acıyalım. Îrâd-i edilleye hâcet görmediğim esâs-ı efkâr, yalnız hüsn ve kubh-ı tabî'î ve aklî hakkında olmayıp şer'î veyâ âdî olan hüsn ve kubh dahî âsâr-ı terbiye olduğuna hadîs-i şerîf-i nebevî şâhid-i âdildir. Şeyh Sâdî Rahmetullahi Aleyh Hazreti'nin *Gülistân* bâb-ı evvelinde tâ'ife-i düzdân hikâyesinde îrâd eylemiş

olduğu düz-zâde habâseti cevher-i fitratına azv olunacağına, abâ ve ecdâdından görerek tab'ına yerleşmiş olan sû'-i terbiyeyi henüz izâle edecek kadar terbiye-i hasene görememesinden neş'et eylemiş olduğuna verilmiş olsa ne mâni' vardır! Fakat terbiye hakkında bi'l-fi'l görülen ihtilâf, zât-ı hilkate â'id olmayıp mücerred kabûl mes'elesine râci'dir. Şöyle ki, mutlak salâh üzere yaradılan insân derecât-ı muhtelif e üzere olup kimi serî'ül-kabûl ve kimi batî'ül-kabûldür.

Bu ihtilâfın sebebi dahî ikidir. Biri tabî'i ve diğeri muktezâ-yı terbiyedir. "Sebeb-i evvel" asl-ı hilkatte şehvet ve gazab gibi kuvvelerin kuvvet ve za'ifidir. "Sebeb-i sâni" dört mertebe üzeredir:

"Mertebe-i ülä", insân-ı muğfel hâlidir ki, henüz hakk ve bâtılı ve hüsn ve kubh beynini temyiz edemeyip cümle i'tikâdlardan hâlî ve ittibâ'-ı lezzât ile şehvetini istitmâmdan âri olarak fitrat-ı zâtıyyesi müşâhade olunan insândır; sıbyân gibi, bu misillülerin hüsn-i terbiyesi âsândır. Zîrâ bunlar mu'allim ve mürşid himmetiyle zâhirini sa'y ve gayrete haml edecek bir i'tikâd-ı mülhemden başka bir şeye muhtâc değildirler.

"Mertebe-i sâniye", şu makule kesândır ki, kabîhi kabîh [Y/4] bilmıştır, ammâ görmüş olduğu sû'-i terbiyesi hasebiyle salâhı ülfet ve âdet etmeyip yed-i şehvete esîr olmuş ve kusûrunu müdrîk bulunmuştur. Bu kısmın hüsn-i terbiyesi evvelkine nisbetle güçtür. Zîrâ vazîfesi iki kat olduğu cihetle evvelâ "tahliye", ya'nî fesâdı kesret-i i'tiyâdından nefsinde rûsûh bulmuş olan rezâ'ili evvel emirde kal' ve izâle ile tathîr-i nefis eylemeye ve sâniyen "tahliye", ya'nî ülfet ettiği salâhın tevli'd edeceği hisâl-ı hamîde ve ahlâk-ı hasene ile tezyîn-i nefis etmeye muhtâcdır. Ma'amâfih sa'y ve kûşîş ettiği hâlde kâbil-i terbiyedir.

"Mertebe-i sâlise", ahlâk-ı kabîhayı ahlâk-ı hasene i'tikâd etmek üzere sû'-i terbiye görenlerdir. Bu kısmın mu'âlecesi [H64/7] derece-i istihâleye karîbdır. Bunlardan tathîr-i nefis edebilenler nâdirdir, çünkü esbâb-ı dalâlet mütezâ'ifdir.

"Mertebe-i râbî'a", neşv ü nemâsı re'y-i fâsid ve muktezâsiyle dahî amel üzre terbiye olunduktan başka, kesret-i şerr ve istihlâk-ı nûfûs gibi şeyler terfî-i rûtbe ve kadrine sebep olacak zu'münden nâşî mübâhât ve iftihâr edenlerdir. İşte bu kısım, es'ab-ı merâtibdir ve şu makâl-i hikmet-i iştimâl bu makûle kesân hakkında vârid olmuştur:

ve mine'l-anâ'i ri'yâdatu'l-herimi
ve mine't-ta'zîbi tehzîbu'z-zî'bi

Kısım-ı evvel yalnız câhil; sâni câhil ve dâll; sâlis câhil ve dâll ve fâsik; râbî câhil ve dâll ve fâsik ve şerîrdir.

Ma'lûm-ı âliniz olan tercemelerle iştigâlim şu beyân-ı sâbıkdan ziyâde tafsile vakit bırakmayıp göz açtırmadığından, şimdilik bu kadcark ile iktifâ-i dâ'iyânemi ma'zûr tutmanızı ricâ ederim ve merâtib-i erba'aye dâ'ir lâzım gelecek tarik-i terbiye tafsîlâtını vakt-i münâsibe ta'lik ederim.

Mes'ele-i Sâniye [Y/5]

Hükemâ-yı mütekaddimîn ile müte'ahhirîn muvâzenesinden ibâret idi.

Bu bâbda ne söyleyeyim? Mütehayyirim, şu kadar diyebilirim ki, bundan beş sene akdem size göstermiş olduğum *Hiyel* nâm iki cild kitâb ki, bir yerde ateş yakabilmerin usûlünü ta'rif ediyor idi. İşte bu kitâbda olan eczâları bi't-tedârik ateş yakmak ile, elyevm mevcûd ve müsta'mel olan kibritin beynlerinde su'ûbet ve sühûletce ne kadar fark varsa, mütekaddimîn ile müte'ahhirîn ulemâları beyninde dahî bu derece fark vardır. Fakat bu hâli el-hâletü hâzihi altı yedi yüz sene evvel yazılmış hey'et ve hikmet-i tabî'yye kitâblarını tedris edenlere kavlen anlatmak kâbil değildir. Ancak şuracığını fark etmek lâzım gelir ki, mürûr-ı ezmine ile dâ'ire-i ulûm ve ma'rifet ve sanâyi' tevessü' etmiştir. Ammâ şu tevessü' yalnız cismâniyyâta müte'allik olup rûhâniyyât ise hiç ilerlememiş, belki çok gerilemiştir.

Binâberîn mukaddemen hüsn-i i'tikâd semeresi olarak ahlâk-ı hamîde ve hasâ'il-i hasenenin derece-i a'lâsında bulunmakla [R583/2331] sâ'irler üzerine tefevvuk etmiş ve bu sâyede tarîk-i sa'âdetin çok ilerisine gitmiş olan bazı kavmin şu günlerde ahlâk-ı zemîmesi hasebiyle hakikî mezelletin derece-i kusvâsına tenezzül etmiş olduğunu görüp ağlamaktasın zann ederim. [H65/4]

Ya nasıl görülmeye ki, en ziyâde görüşülen ahabbın yalnız dışına bakmayıp yüreği deşilmiş olsa, teneffür olunacak nice haller, belki ırz ve nâmûs aleyhine huylar ve garazlar müşâhade olunur. İnsân o mudur ki, içi dışına çıksa teneffür olunacak haller görüne. Ya nasıl ağlanmaya ki, sıdk ve iffet ve hamîyyet ve istikâmet ve inkıyâd ve vefâ ve sehâ ve i'tidâl gibi ahlâk-ı hasene sebebiyle müşârû'n-bi'l-benân ve metbû'-ı âlemiyân olmuş olan bir kavmin derûnuna illet-i âkile-i sû'-i ahlâk bir nâm-ı ahmaka-firîb [Y/6] ile sûret-i hakkaniyette girip ol kavm akıbet kendi kendilerini cerh ve tezyîf ede ede çürüte ve şişe-i ittifâk-ı kulûbi şikest ede. İşte birâder! Vukû'at-ı hâliyyeden istidlâl olunabilir ki, cismâniyyât ilerleyip rûhâniyyât ise o derece gerilemiştir ki, değil ulemâ ve meşâyih-i İslâmiyye'den geçmiş olan Cüneyd ve Şiblî ve Gazâlî vesâ'ir Kaddesallahu Envârehüm, belki milâd-ı Îsâ Aleyhisselâm'dan akdem gelmiş ve putperestler içinde neş'et etmiş Parmenides, Kiyotiyos gibi bir insân-ı sâfî, hâlâ ilm ile müftehir bulunan Avrupa'da zuhûr etmemiştir.

Hayf, sad hayf! ki bâ'is-i sa'âdet olagelen ulûm-ı rûhâniyye zamân-ı fetrette geçen putperestler idrâkini geçememiştir. Yazık, Yazık! ki bâdî-i izzet ve bekâ olan hüsn ve i'tikâd ve safvet ve salâh ve edeb bundan iki bin üç yüz sene akdem geçen cühelâ mükâşefâtına varamamıştır. Bu kaziyyeyi isbât için Kiyotiyos nâm zâtın bir risâlesini Türkçeye terceme edip gönderdim. Lâkin bu kitâbı nazar-ı im'ân ile mütâla'a edip nâ-ehl eline dahî vermemenizi ricâ ederim. Çünkü böyle bir deryâ-yı hakikatten bir dürr-ı bâ-kıymet istihsâlîcün gavvâs-ı fikret hezâr gûte yemek gerek. Yoksa

ka'r-ı deryâda olan gevherden sâkin sâhile bir şey hâsıl ve tahte'l-arz tulû' eden ahterden fevka'l-arz-ı mütemekkinine hiç nûr vâsıl olmayacağı nezd-i âlînizde dahî âşikâr olmakla buraları ihtâra kalkışmak tahsîl-i hâsıl gibidir. [H66/7]

Hele ba'de'l-iz'ân me'âl-i kitâb-ı hikmet-iştîmâli kendüye hâl ve sîne-i rûhu onunla mâl-â-mâl eylemek gerek. Yoksa mahmûl-i zuhrî olan mîyâh-ı hâlisadan hâmil bîhûş uştur-i atşâna ne hâsıl ve merfû'î dûşı olan zîr-i mu'tebereden hammâl-i medhûşî merdüm-i [Y/7] bî-irfâna ne vâsıldır?

Terceme-i Hâl-i Musannif

Kiyotiyos, Sokrat hakîmin şâkirdi ve Eflâtûn'un şerîki bir hakîm ismidir. Târih-i velâdeti milâd-ı Îsâ Aleyhisselâm'dan takrîben dört yüz sene akdemdir. Maskat-ı re'si "Thebai" dir (Mora'da Tavia şehri). Hakîm-i mûmâ-ileyh, Eflâtûn'un *Fedon*¹ nâm kitâbının mütekellimlerinden biridir. Pek çok âsârı olduğu rivâyet olunur ise de hayf, sad hayf ki *Pinaks* nâm kitâbından [ki Su'âv'nin terceme eylediği işbu levha-i resmdir] gayri eseri müte'ahhirin eline geçmemiştir. Bu kitâbda göz önüne bir levha-i resm koyup, bütün ömr-i insânide olan melâ'ibi, esâmî ve evsâf ve ahvâl ve hakâ'ikiyle göstermiştir. [R583/2332]

Pinaks Kiyotiyos

(Bir misâfir ile bir pîrin beyninde vukû' bulan mukâlemedir.)

Biz bir gün Zuhâl'e vakf olunmuş dâ'irede seyr edip nesâ'ik-i kesîreyi ve vaz' ve küşâd olunmuş envâ'-ı hedâyâyı

¹ Fedon, Sokrat şâkirdânından bir zâtın ismidir. Eflâtun hakîm mü'ellefâtından birini bu zâtın nâmiyle tesmiye eylemiştir ki kitâb-ı mezkûrun mebhâsi bekâ-yı rûhtur.

temâşâ eyler idik. Ma'bed önünde temsîlât-ı kesîre-i mecâziyye gösterir bir levha-i resme her-çend dikkatle nazar eylemiş isek de lâkin bir vechile ma'ânî-i mermûzesini hall etmeye muktedir olmadık.

Çünkü resm-i mezbûr ne bir şehir ve ne bir ordu göstermeyip, ancak biri küçük ve diğeri daha büyücek birbiri içinde iki hisârı müstemil ve muhît bir hisâr ve hisâr-ı [Y/8] evvel derûnuna girmek için bir kapı ve oradan içeri duhûl için izdihâm etmişe benzer pek çok kalabalıktan ibâret olup, fakat içeride karlar kalabalığı ve birinci havlı medhalinde içeri giren cem'iyete gûyâ hakâ'ik-i eşyâ tenbîh eder bir vâ'iz tarzında bir pîr kâ'im görünür idi. Biz şu mâtde-i temsîliyyeye bir ma'nâ veremeyerek hayli vakit hayrân kalmış idik. Yanıbaşımızda bulunan bir pîr dedi ki:

"Misâfir! Gördüğünüz şu hârik-i âde olmayan nakş, sizi şaşırtmış, fakat bunun işâret eylediği mevâdd-ı misâliyyenin neden ibâret olduğunu bizim bu yer ahâlîsinin ekserîsi dahî bilemezler. Çünkü bu resim bizim yerlilerin nesâ'ikinden değildir. Vaktiyle buraya bir misâfir gelip çok vakit oturmuş idi. Mûmâ-ileyh pür-akl ve hikmet bir zât-ı mükemmel idi ki, akvâl ve sîreti hükemâdan bütün bütün Pythagoras ve Parmenides'e benzerdi. İşte o zât bu tasvîri Zuhal'e ve bi'l-hâssa şu ma'bede hediye olarak takdîm etmiştir".

Misâfir: O zâtı gördün mü ve hatırlar mısın?

Pîr: Evet, gençliğimde gördüm ve nice vakit muhabbete fırsat-yâb oldum ve çok kere onun pür-hikmet kelimât-ı mev'izet-i âyâtını ve nice def'a dahî şu resmin mutazammın olduğu rumûzâtın şerhini bizzât kendisinden zabt ve kabûl ile dinledim.

Misâfir: Allah aşkına, eğer acele bir işin yoksa bize dahî şerh ile ikrâm edin. Zîrâ bunun ne demek olduğunu anlamaya bizde ziyâde aşk ve heves peydâ oldu.

Pîr: Başüstüne, fakat bahsine merâk ettiğiniz şerh muhâtarasız değildir.

Misâfir: Nasıl muhâtara? [Y/9]

Pîr: Şudur ki: Eğer size beyân edeceğim şeye dikkat edip iyice anlarsanız, sū'edâ ve ukelâdan olursunuz [H67/7] ve illâ akıl ve sa'âdet ve fazîlet ve terbiyeden mahrûm kalarak acınacak bir hâlde miskinçe yaşarsınız. Çünkü sizin istimâ' etmek istediğiniz şerh, Sfenks'in (Ebu'l-hevl) nâsa sū'âl eylediği bilmeceye benzer ki, eğer hallederlerse halâs ve illâ ol sebû'-i mesiha müfteres olurlardı. Bu şerh dahî ona benzer. İnsân için Cehâlet tıpkı bir Sfenks gibidir. Onun nâsa sū'âl eylediği bilmece işte budur: "Ol nedir ki dünyâda hem iyi, hem fenâ, nedir o ki ne iyi ne fenâ?" Bunu hall edemeyen telef olur. Lâkin Sfenks'in paralaması gibi def'aten olmayıp farazâ bir eziyyet-i medîdeden ölmek ne vechile vukû' bulursa onun gibi yavaş yavaş, dem-be-dem tedricen helâk olur. Fakat şu bilmeceler lâykiyle anlaşıldığı hâlde emr bi'l-akis olup Cehâlet kendisi telef olur ve ashâb-ı fehm ve iz'ân bâkî ömürlerinde sa'âdet bulurlar. İmdi dikkat ediniz ve beni huzûr-ı kalb ile gafletsiz dinleyiniz.

Misâfir: Yâ hakk! Sen bize ne aceb aşk ve sevdâ eyledin!, eğer bu şeyler böyle ise.

Pîr: Böyledir, bu şeyler gerçektir.

Misâfir: Aman çabuk olunuz! Bu şerhi bize tefhîme şitâb buyurunuz, şu şart ile ki, bizde gaflet bulunmayacak. Çünkü bu bâbda gaflet mazarrat olacağı zâhir oldu.

Ol vakit pîr-i mûmâ-ileyh bir değnek alıp ve resm-i mezbûr tarafına uzatıp dedi ki: Şu hisârı görüyor musunuz?

Misâfir: Evet!

Pîr yaklaşp dedi ki: İbtidâ-yı emrde şurası ma'lûmunuz olsun ki, bu meydân-ı muhât [Y/10] Ömür tesmiye kılınır ve kapunun etrâfını almış olan kalabalık Ömr'e duhûlleri mukadder olan cem'iyetir. Biraz yukarıda bir elinde bir kağıt tutup diğer eliyle dahî bazı şeylere tenbîh eder tarzında kâ'im olan şeyh, Melek nâmiyle müsemmâdır.

Şeyh-i mûmâ-ileyh, meydân-ı Ömr'e girecek nâsa girdikleri gibi derhal ne harekette bulunmaları lâzım

geleceğini tenbîh ediyor ve hâangi tarîk sülûka sâlihdir ona irşâd eyliyor, [R584/2335] eğer onlar selâmete müsta'id iseler.

Misâfir: Melek-i mûmâ-ileyhin tevellüd edecek nâsa sülûk ile emreylediği tarîk nedir ve nasıldır?

Pîr: Görüyor musunuz,² kapıya yakın yerde cem'iyetin duhûl edeceği tarafda bir taht kurulmuş ve üzerinde ol cem'iyete bir şey teklîf eder gibi etvâr ile bir karı oturmuş ki, merkûme onları te'mîn etmişe benzer ve elinde bir kadeh var?

Misâfir: Pekâlâ görüyorum, fakat o kimdir?

Pîr: Ona Telbîs derler.* Cümle insânları yoldan şaşırان budur.

Misâfir: Nasıl, ne yapar?

Pîr: Ömr'e dâhil olanlara şarâbdan içirir.

Misâfir: O şarâb nedir?

Pîr: Hatâ ve cehldir.

Misâfir: Ondan sonra? [Y/11]

Pîr: İctikten sonra Ömr'e dâhil olurlar.

Misâfir: Bu hatâ kadehinden herkes mi içer, yoksa umûm değil midir?

Pîr: Herkes! Beyt:

Halâsî nîst aslâ hîçkesrâ

Ezîn câm u ezîn sâkî-yu ezîn mey.

Fakat bazıları çokça ve bazı âhar daha az. Daha sen görmüyor musun ki, kapının iç tarafında türlü ziyetler ile süslenmiş birtakım yaltak kaltaklar var?

Misâfir: Evet. [R584/2336]

² Bu cevâb üslûb-ı hakîm tarîki üzredir. Çünkü sù'âl-i vâkî'e ayniyle cevâb verilmiş olsa bu bahs nihâyet bulmadıkça Melek'in tenbîhâtı anlaşılamayacağından, bu sù'âlin cevâbı bi'l-adl hatîme-i kitâb olmuştur.

* Yazma nüshada, bu cümleden sonra parantez içinde şu not yer almaktadır: "(Telbîs diye nüshada muharrer.)" Muhtemelen Ruznâme nüshasına gönderme yapılıyor (h.n.).

Pîr: Pekî! Onlara Zann, Heves, Şehvet tesmiye olunur. Lâkin adedleri içeriye girecek cem'iyet mikdârına göredir. Onlar her şahsın yanına koşup yapışır ve alıp götürürler.

Misâfir: Nereye götürürler?

Pîr: Kimini nefsinin selâmetine ve kimini Telbîs-i merkûmun i'ânesiyle zararına sevk ederler.

Misâfir: Vay şeytânet vay! Bunlar hep senin beyân ettiğin bâdenin eseridir.

Pîr sözünü kesmeyerek der ki: Lâkin bunlar safâ ve devlet ile memlû bir hayât içre ikbâl-i âliye îsâli va'd eylerler. Hâlbuki onlar, mâdâm cehli ve Telbîs'in vermiş olduğu bâdeyi musâhibdirler, [R585/2339] Ömür içinde sülûke sâlih tarîk-i hakîkî nedir bulamazlar ve rastgele âvâre gezerler. Nitekim birtakım kişileri görüyorsun ki mukaddemen girmişler ve gelişi güzel öteye beriye koşuyorlar. [Y12]

Misâfir: Pekâlâ! Gördüm. Fakat şu karı kimdir ki kör ve deliye benzer ve bir kürevî taş üzerinde ayakta duruyor?

Pîr: Ona Kısmet tesmiye olunur, o yalnız kör değildir, belki hem deli hem de sâğırdır.

Misâfir: O ne yapar?

Pîr: Her tarafı gezer, bazılardan gasb eylediği emvâli diğerlerine verir. Merkûme, fırlıdak gibi çevrilip mazhar-ı atâyâsı olan kimselerden atâyâsını çarpup rastgeldiğine ihsân eder ve hiçbirinin temellûküne tekeffül eylemez. Onun tabî'at-i mahsûsası, resminde pek güzel gösterilmiş.

Misâfir: Nedir? [H69/5]

Pîr: Şu ki, merkûme, bir kürevî taş üzerinde kâ'imedir.

Misâfir: Pekî! Bundan ne anlaşılır?

Pîr: Anlaşılır ki, onun atâyâsı ve lûtfu kararsızdır. Çünkü ne vakit ki ona i'timâd ve istinâd ederler, merhametten hâric felâkete ve büyük vartalara düşerler.

Misâfir: Lâkin şu pek çok kalabalık insânlar ki, onun etrâfını kuşatmışlar, onlara kim derler?

* Hikmet'in 21 Temmuz 1327 tarihli 68. sayısında tefrika yer almamaktadır (h.n.).

Pîr: Gâfilûn tesmiye olunurlar. Onların her biri Kismet'in dağıttığı atâyâyı niyâz eylemektedir.

Misâfir: Yâ! Niçin onlar hep bir sîmâda değil? Çünkü bazıları pek mesrûr çehrede görünüp, aralarında bazıları dahî ona ellerini kaldırmış ve açmış, me'yûs gibi müşâhade olunuyor.

Pîr: Mesrûr ve şâdimân görünenler Kismet'ten bazı şeye nâ'il olanlardır. Bunlar [Y/13] onu medhile Kismet-i Nîk tesmiye ederler. Ve me'yûs ve kasâvetli ve ona el açmış görünenler ol kimselerdir ki, Kismet mukaddemen vermiş olduğu şeyi onlardan geri almış, bunlar dahî bilakis ona Kismet-i Bed derler.

Misâfir: Atâyâsı nedir ki, nâ'il olan mesrûr ve zâyî' eden mükedder oluyor?

Pîr: Ekser-i nâsın hüsn gördüğü şeylerdir.

Misâfir: Fakat nedir o?

Pîr: Gerçek servet, izzet, asâlet, zürriyyet, saltanât, hükûmet ve bunlara mümâsil sâ'ir şeylerdir.

Misâfir: Nasıl, bunlar hüsn değil midir?

Pîr: Bu bir sûtûldir ki, mu'ahharan onun bahsini edeceğiz; şimdiki hâlde bu temsîlât şerhiyle meşgûl olalım.

Misâfir: Öyle ya!

Pîr: Bu kapıdan girildikten sonra yüksekçe bir diğer hisâr daha var ve kahbeler gibi süslenmiş birtakım kadınlar hisâr-ı mezbûrun hâricinde ayakta duruyorlar, görüyor musun?

Misâfir: Fevka'l-a'lâ.

Pîr: Pekî! İşte onların biri İfrat ve diğeri İsrâf ve beriki Tama' ve öteki Müdâhane tesmiye olunur.

Misâfir: Niçin onlar öyle ayakta dururlar?

Pîr: Kismet'ten bazı şeye nâ'il olanları bekliyorlar. [Y/14]

Misâfir: Ey, sonra?

Pîr: Bunlar koşup onlara sarılırlar ve pek çok tabasbus ederler ve dâ'imâ kendileriyle birlikte kalmaları için niyâz eyerler ve sa'y ve amelden ve kaygı ve kasâvetten mu'âf ve âzâde olarak safâ ile vakit geçireceğini va'd ederler. Ammâ

bunlara kanıp kendisini zevk ve safâya bırakan kimse, o lezzeti tecrübe edinceye kadar bazı aralık safâ ile ikâmet edebilir ise de fakat bu lezzet serî'ü'z-zevâldir. [R585/2340] Çünkü akli başına gelince farkına varır ki, safâ-yı me'lûf kendisini besleyeceği yerde bi'l-akis telef ve ifnâ ediyor ve fazâhat ve rezâlet tahmîl eyliyor. Ve Kismet'ten alabildiği şeyleri dahî eğer bu yolda telef ve isrâf edecek olur ise, artık her türlü rûsvâlîğa ve nâmussuzluğa katlanıp o karılara esîr [H72/5] kalmağa mecbûr olur ve onlar için sirkat, cinâyet, isyân, yemîn-i kizb, hiyânet, gâret ve bunlara mûmâsil halleri irtikâb etmeyi ihtiyâr eder ve nihâyet başka bir çâre kalmadığı vakit, artık Cezâ'ya teslim olunur.

Misafir: O Cezâ nedir?

Pîr: Görüyor musun, o karıların biraz arkasında bir küçük kapı gibi dar ve karanlık bir mahal var?

Misâfir: Evet!

Pîr: Seçemiyor musun, orada birtakım korkunç sûretli ve pis, eski püskü rûbâlar giymiş kıyâfetli karılar var?

Misâfir: Sahîh, öyle! [Y/15]

Pîr: İşte elinde kamçı olana Cezâ denir ve başını dizleri üstüne dayayıp durana Hüzn ve saçlarını yolana Veca' tesmiye kılınır.

Misâfir: Fakat o sûretsiz karıların kurbunda bulunan şu çıplak ve nahîf ve onun yanındaki yine ona benzer za'îf ve korkunç çirkin karı kimdir?

Pîr: Birinin ismi Keder ve ötekinin Ye's'dir ki, bu onun kız karındaşıdır. İşte o kişi bunlara teslim olunup cezâ arasında bunların çektiği azâbı görür. Ba'dehû başka bir zindâna dahî atılıp bâkî ömrü böylece türlü belâlar içre geçer. Fakat şu şart ile ki, eğer ona Nedâmet rastgelmezse!

Misâfir: Pekî! Nedâmet tesâdüf ederse ne olur?

Pîr: Nedâmet onu şu fenâlıktan geçirir ve ona başka bir Zann ilhâm eder ki, Zann-ı mezbûr elbette rehber olup onu

* Hikmet'in 4 Ağustos 1327 tarihli 70. ve 11 Ağustos 1327 tarihli 71. sayılarında tefrika yer almamaktadır (h.n.).

Şeref-i Sâdık tarîkine veyâ Şeref-i Kâzib denilen cânibe îsâl eder.

Misâfir: Sonra ne zuhûr eder?

Pîr: Eğer o kişi kendisini Şeref-i Sâdık yoluna götürecektir Zann'a temessük edebilirse, necât bulup her lahzada müsterih olur ve illâ Şeref-i Kâzib ile yine dalâlette kalır.

Misâfir: Ah! Ah! Ne cedîd, ne sarp tehlikedir! Fakat Şeref-i Kâzib nedir?

Pîr: Öteki hisârı görmüyor musun?

Misâfir: Pek güzel görüyorum.

Pîr: O hisârın hâricinde ve kapısı yanında gâyet pâk ve pek edîbe benzer ayakta [Y/16] duran karyı gördün mü?

Misâfir: Gerçek, öyle.

Pîr: İşte bu karı odur ki, herkes düşünmeksizin ona Şeref nâmını ıtlâk eylemiştir. Fakat bu, Şeref-i Kâzib'dir. Ma'amâfih Şeref-i Sâdık'a karîbdır. Şeref-i Sâdık'a vusûl ve necât arzu edenler biraz vakit bunun ma'îyyetine mübtedî olur.

Misâfir: Şeref-i Sâdık'a götürecektir başka bir yol daha yok mudur?

Pîr: Bir tarîk daha vardır.

Misâfir: Fakat şu kişiler, ki hisâr-ı sâni havlusunda öteye beriye gezindikleri görünüyor, onlar kimlerdir?

Pîr: Şeref-i Kâzib'i sevenlerdir, aldanıyorlar. Kendilerini Şeref-i Sâdık'da mukîm i'tikâd ediyorlar.

Misâfir: Onlara kim derler?

Pîr: Şu'arâ, hutebâ, mantıkiyyûn, mûsikiyyûn, hussâb, mühendisîn, russâd, ehl-i zevk, seyyâhîn,* ehl-i bahs ve bunların emsâli erbâb-ı fûnûndur.

* Ali Suavi'nin "Seyyâhîn" (seyyahlar) olarak karşıladığı bu terim orijinal metinde "Peripatetikler" olarak geçiyor. Eski Yunancada "gezinenler" anlamına gelen ve Aristotelesçi felsefeye, onun savunucuları ile yandaşlarına gönderme yapan bu terimin İslâm dünyasındaki karşılığı "Meşşâ'îyyûn"dur (h.n.).

Misâfir: Etrâfında koşuşan şu karılar kimlerdir ki, onlar hisâr-ı evveldeki karılara benziyorlar ve içlerinde akdemce ismiyle tahsîs eylediğin İfrât ve onun arkadaşları var?

Pîr: Ta kendileridir.

Misâfir: Onlar bu ikinci hisâra dahî girebilirler mi?

Pîr: El-hakk böyledir. Onlar buraya dahî girerler, fakat seyrek ve hisâr-ı evvel kadar değil. [Y/17]

Misâfir: Buraya Zunûn dahî girebilir mi? [R586/2342]

Pîr: Evet, çünkü içeride olan şunlar Telbîs'ten nûş eyledikleri bâdenin tahrîkini daha ziyâdece hiss ederler. O vechile mütemessikdirler. Şeref-i Kâzib'den geçip Şeref-i Sâdık'a varamadıkça ve fazilet-i mutahharayı nûş etmedikçe elbette âsâr-ı cehl olan zann vesâ'ir kusûru terke kâdir olamazlar. Ba'demâ ne vakit ki tasfiye-i kalb ederler ve mu'lim-i rûh olan zann ve cehl vesâ'ir kusûru terk ederler, o hâlde halâs olabilirler. Ammâ her bâr ki Şeref-i Kâzib'dedirler, aslâ necâta eremezler ve dâ'imâ şu abes ulûmun tevlid edeceği fenâlıklar ile mükedder olurlar.

Misâfir: Şeref-i Sâdık'a götüren yol hangisidir?

Pîr: Yukarıda bir mahal var ki, orada kimse mütemekkin değil, bi-aynihî çöle benzer, gördün mü?

Misâfir: Evet.

Pîr: Orada bir küçük kapı ve yanında pek az geçilmiş bir tenhâ piyâde yolu var ki hemân birkaç kişi geziyor ve hiç geçilmeze benzer ki ol derece sarp ve sengistândır, göremiyor musun?

Misâfir: Fi'l-vâki', öyle.

Pîr: Ta ileride bir yüksek tepeye çıkıyor pek dar bir tarîk daha var ki, bütün çukur yerlerden ve derelerden dolaştırıyor, görmüyor musun?

Misâfir: Öyle.

Pîr: İşte Şeref-i Sâdık'a isâl edecek tarîk budur.

Misâfir: Sahîh, pek güç görünüyor.

Pîr: O cebel-i mürtefi'in zirvesinde pek yüksek ve bütün etrâfı uçurum bir büyük kaya var, görmüyor musun? [Y/18]

Misâfir: Evet, görüyorum.

Pîr: Bu kayanın üzerinde kemâl-i kuvvet ve zindelikten yüzleri parlak iki kız ayakta durmuşlar ve telâş ile ellerini aşağı uzatmışlar, gördün mü?

Misâfir: Sahîh, fakat onların isimleri nedir?

Pîr: Birinin adı İ'tidâl ve diğerinin Metânet-i Kalb. Bunlar kız karındaşdır.

Misâfir: Pekî onlar niçin öyle acele ve telâş ile ellerini uzatıyorlar?

Pîr: O konağa varabilenleri bir güzel makâma ı'sâd için. Artık orada bir lahza tevakkufları câ'iz olmadığını haber vererek cesâret ve emniyete da'vet ediyorlar.

Misâfir: Pekî, onlar ki ol kayanın başına gelmişler, ammâ yukarı nasıl çıkacaklar? Zîrâ yukarı götürecek bir tarik göremiyorum.

Pîr: Onları kendi yerlerine çıkarmak için bu kızlar inerler ve oraya su'ûd edesiye kadar mu'âvenet ederler ve ol makâm-ı âlîde biraz istirahatete da'vet edip ba'dehû kalblerine kuvvet ve cesâret ilkâ eylerler ve Şeref-i Sâdık'a îsâli va'd ederler ve tarik-i müsilin nasıl güzel ve müstevî ve muhâtarasız olduğunu gösterirler nasıl ki resimde görüyorsun.

Misâfir: Vâkı'â, tarik-i mezbûr böyledir.

Pîr yine sözlünü kesmeyerek dedi ki: Şu mübârek ağacın ilerisinde güzel çemenler ile müzeyyen ve ziyâdâr bir makâm-ı dil-rübâ var gördün mü?

Misâfir: Çok güzel.

Pîr: Bu çemenzârda bir daha hisâr ve bir başka kapu var, dikkat etmiyor musun? [Y/19]

Misâfir: Hakikat öyle, fakat o makâmın ismi nedir?

Pîr: Cennet'tir. Zîrâ Sa'âdet ve kâffe-i Fezâ'il orada sâkindir.

Misâfir: Oh, ne dil-rübâ makâmdır! Fakat sen beyân ettikten sonra anladım.

Pîr: Görmüyor musun, o kapının yanında bir güzel karı var ki şerife ve nâsiha ve müsinne kıyâfetdedir ve yalnız setre-

i avretten mâ'adâ esvâb-ı müzeyyineden ârî ve müdevver taş üstünde olmayıp mûka'abü'l-şekl bir esâs-ı metîn üzerinde kâ'im olarak resm olunmuş ve yanında iki kız var ki, sanki onun kerîmeleridir?

Misâfir: Fi'l-hakîka, bu böyle görünüyor.

Pîr: Pekî, işte ortadaki şu hâtûn Şeref, öteki ikilerden biri Sâdık ve diğeri Yakîn'dir.

Misâfir: Fakat niçin o hâtûn mûka'ab taş üstündedir?

Pîr: Bir işârettir ki, onun atâyâsı mülk-i bâkîdir ve tarîki dahî bi-dâlâlet ve emînliktir.

Misâfir: Atâyâsı nedir?

Pîr: İ'timâd ve bilâ-havf cesârettir.

Misâfir: Bunlar neden ibârettir?

Pîr: Bir ilimdir ki, ona mâlik olan bütün ömründe aslâ ekdâr-ı hakîkiyyeye mübtelâ olamaz.

Misâfir: "Allahuekber" diye bağırdım. "Aman ne girân-kıymet hediyelerdir. Fakat onlar hisâr hâricinde niçin dururlar?" [Y/20]

Pîr: Yanlarına gelenlerin marazlarını izâle ve kendi fazîlet-i mutahharalarından işrâb ve ba'de't-tathîr kâffe-i Fezâ'ile îsâl etmek için.

Misâfir: Bu ne vechile olur? Ben anlayamıyorum.

Pîr: Sen şimdi anlayacaksın bu misâli. Şol kimsedir ki, i'tidâlsizlik neticesi olarak hastalanır ve âkıbet gelip bir tabîb bulur. Ol dahî ona şerbetler içirip sebab-i marazı olan ahlât-ı müfsideden halâs eder ve bu vâsita ile kesb-i sıhhat eyledikte kendine gelir.

Eğer ol marîz tabîb-i merkûmun nasâyihini kabûl etmeyip tabîb tarafından dahî bi-hakkın ferâgat oluna idi, âkıbet o marazdan mevte müstehak olurdu.

Misâfir: Bunu anladım.

Pîr: Kezâlik bu Şeref dahî yanına gelene himmet edip fezâil-i hayriyyesinden içirir ve âkıbet tathîr edip mukaddemen onda mevcûd olan ahlât-ı müfsidesini izâle eder. [R586/2343]

Misâfir: Bu ahlât nedir?

Pîr: Mukaddemen Telbîs kadehinden içtiği cehl ve hatâdır ve birinci hisârda bulaştığı abes [H73/7] ve şehvet ve ifrât ve gazab ve tama' vesâ'ir kusûrdur.

Misâfir: Ba'de't-tathîr nereye götürür?

Pîr: İlim vesâ'ir Fazîletlerin yanına.

Misâfir: O Fazîletler nedir?

Pîr: Görüyor musun kapının iç tarafında birtakım hâtûnlar var ki, nasıl latîf ve edîb ve süsden berî ve elbise-i fâhireden ârî? Bunlarda ötekiler gibi ne saltanat [Y/21] var ne de ziyinet-i musanna'a.

Misâfir: Evet. Fakat isimleri nedir?

Pîr: Birincisinin ismi İlm ve öbürlerinin, ki onun kızkarındaşlarıdır, Kıymet, Hakkâniyyet, İstikâmet, İnsâf, Edeb, Hürriyyet, Perhîz, İhsân'dır.

Misâfir: "Ne güzel şeylerdir!", diye bağırdım, "Sen bize ne aceb ümmîd verdin!"

Pîr: Evet, tek şu şart ile ki, anlayasınız ve işittiğinizi hıfz edesiniz.

Misâfir: Hiç olmazsa bâri elimizden geldiği kadar muhâfazaya çalışacağız.

Pîr: Öyle ise siz kurtulursunuz.

Misâfir: Bunlar bir adamı yanlarına celb ettikleri vakit nereye götürürler?

Pîr: Vâlideleri yanına.

Misâfir: Kimdir o?

Pîr: Sa'âdet'tir.

Misâfir: Onu nasıl tanımalı?

Pîr: Görüyorsun ya şu tarîki ki etrafı duvar ile muhât hisâra benzer bir mahall-i mürtefî'e çıkıyor.

Misâfir: Evet.

Pîr: Dikkat etmiyor musun, çardak altında yüksek bir yerde bir hâtun oturmuş ki, sîmâsı gâyet dilber ve nümâyîş, hem sâde hem âlî ve başında gâyet güzel çiçekler terkîb olunmuş bir tâc var?

Misâfir: Gördüm, gerçek öyle. [Y/22]

Pîr: Pekî! İşte Sa'âdet budur.

Misâfir: Yanına gelene ne yapar?

Pîr: Bir büyük muhârebede zafer bulup tâc giyen adam gibi bunun dahî başına Sa'âdet ve Fezâ'il-i sâ'ire atâyâsından bir tâc geçirir.

Misâfir: Bu adam hangi kavgada zafer bulmuş?

Pîr: Cihâd-ı kebirde. Çünkü bu kimse yakın vakte kadar kendisine eziyet edip esîr ve ibtilâ' eden hayvânât-ı muzırraya galebe ederek nefsinden teb'id eyledi ve nefsine sâhib ve mâlik oldu. Şöyle ki, o hayvânlar ba'demâ onun esîrleridir, nasıl ki mukaddemen bu adam onların esîri idi.

Misâfir: O hayvânlar nedir? Şunu dahî öğrenmeyi pek arzu ederim.

Pîr ibtidâ dedi ki: Cehl ve Hatâ'dır. Bunların mühlik olduğuna inanmaz mısın?

Misâfir: Evet, pek merhametsiz zâlimlerdir.

Pîr sâniyen dedi ki: Onlar Gurûr, Kasâvet, Derd, Tama', İfrât vesâ'ir Kusûr'dur. Bu adam şimdi onların kâffesine gâlibdir mukaddemki gibi mağlûb değildir.

Misâfir: "Oh, o güzel fütûhât! Oh, o güzel zafer!", diye bağırđım, "fakat atıyye olan tâc-ı mezkûrun fazîleti nedir beyân buyurunuz."

Pîr: Ey cevân, onun fazîleti sa'îd etmektir! Zîrâ bu tâca nâ'il olan kemâl-i sa'âdet bulur ve devleti ancak kendi nefsinde bulup başka yerde aramaz.

Misâfir: Fi'l-vâki' pek a'lâ mevkib-i gazâdır! Fakat o tâcı giydikten sonra ne yapar ve nereye gider?

Pîr: Fezâ'il ona rehber olup geçtiğı yerleri gezdirir, oralarda olan miskinleri ki ne dalâletlere gark olmuşlar ve düşmân düşmânı sürüklediğı gibi bunların dahî kimini İş ü İşret ve kimini Lağv [Y/23] ve Bâtıl ve kimini Tama' ve kimini İkbâl-i Kâzib ve daha sâ'irlerini başka Fenâlıklar ne fenâ sürüklüyorlar ve bu Fenâlık, kurtulmak mümkün olmayacak sûrette onlara zincir gibi kayd ve bend olmuş, bunlar ol

binden halâs olup da buraya kadar gelmek mümkün olamıyor; ve bütün ömürleri karmakarışık, intizâmsız geçiyor ve her türlü belâları çekiyorlar. El-hâsıl şu hâllerin cümlesini ona seyr ve temâşâ ettirir. Bunların şu husûsda kabâhatleri bu yere getiren tarîki bilemedikleridir, bunun dahî sebebi mukaddemen Melek'in verdiği tenbîhâtî ferâmûş etmeleridir.

Misâfir: Bence bu bahslerin a'lâ. Fakat şurasını anlayamıyorum ki, Fezâ'il bu adamı geçtiği fenâ yerlere niçin tekrâr geriye götürüyor.

Pîr: Bu adam mukaddemâ oralarda iken, şu hâllerin ne olduğunu bilemez veya hiç tanıyamazdı. Yalnız bir şübhe idi ve Telbîs kadehinden nûş eyleyip sebep-i sekri olan cehl ve hatâ onun gözüne nice nice hüsn ve kubh tasnî eder idi ki, o şeyler hakîkatte [H74/8] ne hasen ne de kabîh idiler. İşte bu gaflet sebebiyle oralarda mûskince yaşar idi. Nitekim hâlâ o yerlerde mukîm olanlar böylece ta'ayyûş etmektedirler. Hâlbuki bu zât şimdi umûr-ı mühimmeye vâkıf oldu, artık sa'âdetle yaşar ve sa'âdetsizleri görebilir.

Misâfir: Fakat bu sa'id, her bir şeyi iyice seyr ve ikmâl-i tecrübe eyledikten sonra ne yapar ve nereye gider?

Pîr: Nerede iyi görürse oraya, çünkü Korintos³ mağarasında mütemekkin olan adam nasıl emniyette ise, bunun için dahî her taraf mü'emmendir ve marîz tabîbe mülâkâtı nasıl arzu ederse, herkes dahî bu zât ile mülâkâtı kemâl-i hâşişle [R587/2347] [Y/24] arzu edeceklerinden, her nereye gitmiş olsa emniyet-i tâm içre yaşayacaktır. [R587/2348]

Misâfir: Hayvânât tesmiye eylediğin karılardan artık bu zâta hiç korku yok mudur?

Pîr: Elbette yoktur, ne Elem'den ne Keder'den ne Zevk ve Safâ'dan ne Tama'dan ne Fakr'dan, el-hâsıl hiçbir Belâ'dan bir daha eziyet çekmeyecektir. Çünkü mukaddemen nefesine ezâ

* Hikmet'teki tefrika 1 Eylül 1327 tarihli 74. sayıda, 8. sayfada bu ifade ile kesilmektedir (h.n.).

3 Korintos: İç ilde Karahisâr nâm belde üzerinde bir cebel-i mürtefi' ismidir.

veren ve keder çektiren fenâlıkların kâffesine galebe edip zîr-i hükmüne almıştır. Fi'l-mesel, şu zât engerek yılanlarını alıştırır kişilere benzer ki vâkı'â karnı üstüne yürüyün şu hayvânlar her kim olursa ısırabilmesi pek muhataralı bir şeydir, hattâ bazen helâk bile ederler. Lâkin alıştırırlara hiçbir fenâlık etmezler. Çok şükür o bâd-zehre ki, bunlar tedârik etmişlerdir. İşte şu fânî dahî kendisini muhâfaza edecek ilâcı taht-ı tasarrufuna aldığı için şimden sonra hiç eziyet çekmez.

Misâfir: Bu şerh bana göre tamamdır. Fakat şunu dahî îzâh buyurunuz ki şu adamlar kimlerdir, ki dağdan iniyorlar gibi görünüyorlar, kiminin başında tâc var, mesrûr ve kimi tâcı yok, mükedder ve mütehayyir, başı dönmüş ve dizleri yorulmuş gibi müşâhade olunuyor ve birtakım karılar dahî var ki onları yakalamışlar.

Pîr: Tâclı görünenler Şeref ma'îyyetinde siperlenenlerdir, Onlar vâsıl oldukları için pek ziyâde mesrûrdurlar. Ve tâclı olmayanlar Şeref'den tard olunup kendi ayaklarıyla geri dönenlerdir, onlar pek tâlî'siz ve te'essûf olunacak hâllerdedirler ki, kimi cesaretini gâ'ib etmiş ve kimi Sebât-ı Kalbe kadar çıkıp oradan avdet ediyor. Bunlar rastgele avâre gezerler.

Misâfir: Fakat arkalarındaki karılar kimlerdir?

Pîr: Onlar Cezâ, Derd, Gayretsizlik, Haysiyyetsizlik, Cehâlet'tir.

Misâfir: Demek istersin ki, cümle kabâyıh onların arkalarına asılmışlar. [Y/25]

Pîr: Evet hepsi, fakat bunlar avdet edip tekrâr [R588/2351] hisâr-ı evveldeki Zevk ve İfrât yanına varırlarsa nefslerine levn etmeyip her bir kusûru Şeref'e ve ona vâsıl olanlara isnâd ederler ve ehl-i vuslatı bedbaht ve miskîn diye telkîb edip, böyle zevkli ömür geçirmeyi bırakıp da eziyet çekerler ve bir yerde temekkûn edip mâllerinden berhurdâr olmak istemezler diyerek ta'n ve teşnî eylerler.

Misâfir: Bunların mâl dedikleri nedir?

Pîr: Ale'l-ihitisâr şunlardır: İfrât ve İsrâf. Çünkü behâ'im misillü ezvâk velev hissiyye lezzât-ı cismâniyyede olan kişilerin efkârınca en a'lâ mâl ne olabilir, artık sen kıyâs eyle.

Misâfir: Fakat öteki karılar ki, beri taraftan tebessüm ve beşâset ederek geliyorlar, onlara kim derler?

Pîr: Onlar Zunûndur, Fezâ'ile gidecekleri Şeref'e kadar götürdükten sonra, yine başkalarını alıp götürmek üzere avdet ederler ve mukaddemen götürdüklerimiz artık devleti buldular diye onlara haber verirler.

Misâfir: Onlar bizzât Fezâ'ilin yanına kadar gelebiliyorlar mı?

Pîr: Aslâ, çünkü hiçbir Zann İlm'e kadar gelemeyiz, fakat musâhib olduğunu Şeref'e teslim eder. Şeref dahî onları kabûl ettikten sonra bunlar başkasını celb için avdet ederler, bu hâl tıpkı sefâ'in hamûlelerini boşalttıktan sonra geri dönüşlerine benzer.

Misâfir: Bunlar hepsi bence tamâmiyle şerh oldu, fakat Melek-i müşârûn-ileyhin Dünyâ'ya girenlere terbiye eylediği şeyleri sen hâlâ bize tafsîl etmedin.

Pîr: Gayretli olmalarını tenbîh eder. İmdi siz dahî gayûr olunuz, çünkü ben dahî size [Y/26] bir şeyi ketm etmeyip tamâmiyle tefhîm ediyorum.

Misâfir: Bu kelâmınız hikmettir.

Pîr yine elini kaldırıp dedi ki: Şu yuvarlak taş üzerinde kâ'im olan kanyı görüyor musun, ona Kısmet denir diye mukaddemen dahî söylemiş idim?

Misâfir: Evet.

Pîr: İşte Melek insânlara tenbîh eder ki, ona görünmeyeler ve ondan nâ'il olabildikleri eşyâyı bâkî ve gayr-i mütebeddil gibi tutmayalar ve bu nevâleyi kendilerine mülk-i mahsûs zann etmeyeler. Zîrâ onun istirdâdına ve dîgere i'tâsına hiçbir mâni' yoktur. Nitekim ekseriyâ böyle vukû' bulmaktadır. Binâberîn Melek onlara ta'lîm eder ki, Kısmet'in atâyâsını mâl edinmeyerek davransınlar, ne nâ'il oldukları vakit ferah etsinler ve ne de gâ'ib hâlde hüzn ve keder eylesinler ve onun

zâtını ne zemm etsinler ve ne de medh. Çünkü Kısmet mütefekkirâne bir şey yapmaz, rastgele yapmaktadır, nasıl ki mukaddemen ben dahî size beyân eylemiştim. Bu sebebdan Melek onlara haber verir ki, onun ef'âlinden ta'accübde kalmasınlar ve şöyle fenâ sarraflar gibi olmasınlar ki, onların yanına bir mikdâr akçe tevdî' olunduğu vakit gûyâ kendilerine kalacak gibi ferahnâk olurlar ve mu'ahharan sâhibi akçesini almaya gelince sanki hakkını istemekle bir kabâhatte bulunur gibi bunların cânları sıkılır, çünkü bunlar şu şartı unutmuşlar ki, mâlini emânet bırakan ne vakit isterse almaya hakkı vardır. Kezâlik Melek dahî Kısmet'in atıyyesi hakkında tabî'at-i mahsûsasını bu vechile haber verir ki, onun atâyâsı emânettir ve yine geri almak şartıyla derhâl yüz katını daha verir ve istirdâd hâli yalnız son lütfunu ahza mahsûr değildir, belki eskiden elde bulunanları bile alır. İmdi Melek'in hülâsaten [Y/Z] tenbîhi şundan ibârettir ki, onun verdiği ahz edince hiç durmayıp bâkî ve gayr-i mütebeddil ni'met-i hakîkiyye talebi için kemâl-i sûr'atle sa'y edeler.

Cümlehâ-yi Mu'terize

Misâfir: Bu ni'met hangisidir?

Pîr: Eğer tehlikesizce Şeref'e kadar vâsıl olabilmek müyesser olursa, ondan alınacak şeydir.

Misâfir: Hâsılı nedir o?

Pîr: İlm-i hakîkattir ki fâ'ideli ve bâkî ve gayr-i mütebeddil ni'mettir, yani onun yanına sokulup himâyesinde bulunmaktır. [R588/2352] Ve her bâr ki, Zevk ve Safâ ve İfrât'tan ibâret olan ve mukaddemen zikr olunan karıların yanlarına gelir ise, bunlara hiç i'timâd etmeyip uzağa kaçmalarını ve Şeref-i Kâzib'e geldikleri vakit hâcet mikdârından ziyâde orada durmamalarını ve tûşe misüllü kadr-i kifâyeden ziyâde almamalarını, hâsılı oradan geçip Şeref-i Sâdık yanına vüsûl için sûr'atle sa'y eylemelerini Melek-i müşârûn-ileyh ihtâr eder. İşte Melek'in haber verdiği şeyler bunlardır. Her kim

bunları icrâda kusûr ederse veyâ isgâ' etmezse meskenetle geberse gerektir.

Ey misâfir, mecâzdan murâd nedir, işte bu resmin gösterdiği mes'elelerden eğer bazı derecede tafsîl daha isterseniz hâzırım.

Misâfir: Bu şerh kâfidir, fakat o Melek Şeref-i Kâzib'den ne türlü şey ahz etmelerini emreder?

Pîr: Her nede menfa'at melhûz ise.

Misâfir: Nihâyet nedir o?

Pîr: Kitâbet vesâ'ir ulûmdur ki, Eflâtûn re'yince bunlar nev-civânların gıdâsı [Y/28] gibi bir meşgûliyyettir ki, işgâl edip başka şeylere meyl etmeye bırakmaz.

Misâfir: Şeref-i Sâdık'a vüsûl için bu ulûma mâlik olmak şart mıdır?

Pîr: Şart değildir, fakat sür'at-i vüsûle medâr olabilir. Bununla berâber salâhı müstelzim değildir.

Misâfir: Niçin dediniz ki kitâbet salâh-ı insânî için müfîd değildir?

Pîr: Bunsuz dahî olunabilir, çok kere fâ'ide-i zâ'idesi vardır. Şuna benzer ki, biz bazen ecnebî lisânı üzre söylenen şeyi tercümân î'ânesiyle de anlarız. Lâkin bizzât o lisânı bildiğimiz hâlde daha iyice anlayacağımız cihetle fâ'idesiz değildir. Lâkin ademi, adem-i fehmi müstelzim değildir, kezâlik bu ilimlerin ademi husûl-i salâha hiç mâni' değildir.

Misâfir: Fakat bu ulûmu tahsîl edenlerin sâ'irler üzerine rûchâniyyeti yok mudur?

Pîr: Ne rûchâniyyet olacak! Mâdâmki onlar hatâ ve mâl ve kabâyih-ı sâ'ire içredirler, cümle ma'îbâtın taht-ı hükmünde değil midirler? Bir adam kitâbet vesâ'ir ulûma mâlik olmak mümkündür, lâkin bununla adam işret ve isrâfa meyl eylemesin, tama'kâr ve gaddâr ve hâ'in olmasın, ve'l-hâsıl tekmîl hilâf-ı akl olan şeylerde bulunmasın olamıyor.

Misâfir: Hakikat, pek çok kimseler bu türlü görülmüyorlar.

Pîr: Bu sûrette husûl-i salâh için şu adamların işbu ulûmdan ne fâ'idesi var? [R589/2356]

Misâfir: Şu beyândan sonra tebeyyün etti ki fâ'idesi yok. Fakat onlar ne hakk ile hisâr-ı sâinde Şeref-i Sâdık'a yaklaşıp gibi duruyorlar? [Y/29]

Pîr: Çi-fâ'ide, mâdâmki hisâr-ı evvelden halâs olup ifrât ve sâ'ir Rezâ'ilden firâr edenler hisâr-ı sâlisde Şeref-i Sâdık yanına varmışlar ve salâh sebebiyle cümle âlimleri takaddüm etmişler, işte ötekiler ulemâ iken arkada kalmışlardır. Daha ileriye bir adım atamayan ve Şeref-i Sâdık'a vuslata mecâli olamayan ehl-i ilmde ne fâ'ide kalır?

Misâfir: Bu nasıl şey?

Pîr: Şöyle ki, hisâr-ı sâinde olan ulemâda hiç yoksa hatâsını savâb zann etmek galatı var. Bu hâlde [R590/2359] Şeref-i Sâdık tarafına bir hatve ileri gidebilmeleri mümkün değildir. Ma'ahazâ görmüyor musun ki, birinci hisârdan Zunûn gelip onlara nasıl hüçûm ediyorlar? Pes eğer onlara Nedâmet imdâd etmezse ve Şeref-i Kâzib'de kalıp mağbûn olduklarını bi'n-nefs tasdik etmezlerse, fi'l-vâki' öbürlerinden fazla bir fâ'ideleri yoktur ve bu hâlde kaldıkça selâmet muhâldir. Ey misâfirler, siz dahî selâmet bulmak muhâldir, eğer beyân olunan şeylere gönül bağlamaz iseniz, ta ki kendinizi umûr-ı nâfi'aya teslim edinceye dek. Kaldı ki bu mâdde üzerine müte'âkıben ve bilâta'tîl tekrâr tekrâr beyân lâzımdır, el-hâsıl eşyâ-yı sâ'ireye lu'be-i bâtıla gibi nazar etmek gerekdir. Yoksa bu dinlediğiniz şerhten bir fâ'ide istihrâc edemezsiniz.

Misâfir: Biz amel edeceğiz, fakat insanın Kismet'ten aldığı hayât, sıhhat, gınâ, saltanat, zürriyet, zafer ve bu cins şeyler niçin hasen değildirler? Ve bi'l-akis bunlara mukâbil ve zıdd olan hâlliler niçin kabîh olmuyorlar? Bize şurasını izâh ediniz, çünkü şu müdde'â bizce bütün bütün garîb görünüyor.

Pîr: Pekî ben sana sü'âl edeceğim mâddeler üzerine sen mütâla'anı beyân eyle. [Y/30]

Misâfir: Başüstüne.

Pîr: Fenâ geçinen kişi hakkında ta'ayyüş hasen midir?

Misâfir: Zann ederim ki bi'l-akis kabîhdir.

Pîr: Mâdâm şu adam hakkında ta'ayyüş kabîhdir, artık ta'ayyüş nasıl hasen olabilir?

Misâfir: Bence fenâ yaşayanlar hakkında kabîhdir, fakat iyi yaşayanlarca hasendir.

Pîr: Ta'ayyüş kâh hasendir kâh kabîhdir demek mi istersin?

Misâfir: Evet öyle.

Pîr: Münâsebetsiz iddi'â etme! Zîrâ şey-i vâhid hem hasen hem kabîh olmak muhâldir! Çünkü def'a-i vâhidede menf'aat ve mazarrat veyâ arzu ve nefret gibi zıddeyn ictimâ'ı mümkün değildir.

Misâfir: Şübhe yok münâsebetsiz olmuş. Fakat eğer fenâ geçinen kişi için fenâ geçinmek mukadder ise, artık bi'aynihi o hayât şahs-ı merkûmun zâtı için nasıl bir kabîh değildir.

Pîr: Ancak zât-ı hayât ile fenâ ta'ayyüş etmek şey-i vâhid değildir. Bu mes'ele sence dahî böyle değil midir?

Misâfir: Vay, sahîh öyle, ben dahî bu ikisini şey-i vâhid i'tikad edemem.

Pîr: Binâberîn fenâ ta'ayyüş bir kabîhdir, lâkin zât-ı hayât bir değil, zîrâ eğer zât-ı hayât bir kabîh olsa idi, iyi geçinenler için dahî kabîh olmak lâzım gelecek idi. Çünkü onlar dahî bu sûrette kabîh olan ta'ayyüş ile yaşayacaklar.

Misâfir: Bana zâhir oldu ki hakkın var.

Pîr: Mâdâmki hayât iyi ve fenâ yaşayanlarda ale's-seviyye bulunur, mümkün [Y/31] değil müdir ki zât-ı hayât ne hasen ve ne kabîh olsun? Meselâ marîz için bir uzvunu kat' veyâhûd yakı ne zarardır ne fâ'ide. Sâ'ir ameller dahî bu misâl üzeredir.⁴ Hayât dahî böyledir, yani îcâb etmez ki hayât bir kabîh olsun, lâkin fenâ ta'ayyüş bir fenâ şeydir...

Misâfir: Bu budur.

⁴ Bundan murâd kâffe-i "zanniyyât"tır, lâkin bazı "tecrübiyyât" vardır ki, yakîniyyât derecesine varmıştır ve bu, ilm-i mantıkta mübeyyendir.

Pîr: Şimdi zâhir olan şu muvâzene tahtındaki şeyleri mülâhaza et. Sen fenâ ömür sürmeyi mi daha ziyâde seversin yoksa izzet ve emniyet ile mevdi mi?

Misâfir: Elbette izz-i şân ile ölmeyi daha ziyâde severim.

Pîr: Bu sûrette mutlakâ mevdi dahî bir kabîh değil imiş, çünkü hayâtta daha ziyâde makbûl olduğu yer varmış.

Misâfir: Elbet.

Pîr: İmdi sıhhat ve maraz hakkında dahî bu muvâzene üzre bahs olunabilir, çünkü mutlakâ sıhhat bir hasen değildir. Öyle hâller olabilir ki, bi'l-akıs olur.

Misâfir: Bu sahîhdir.

Pîr: Şimdi bu muvâzene üzere gınâ bahsine şürû' edelim, çünkü miskinçe yaşayan bazı ganîler var.

Misâfir: Şübhe yok, çok var.

Pîr: Gınâları kendilerinin iyi yaşamasını müstelzim olmadı ya?

Misâfir: Zâhirdir ki olmuyor, çünkü onlar hor ve hakîr yaşayan cinsdendirler. [Y/32]

Pîr: Öyle ise gınâ insâna fezâ'il-bahş değildir, ancak bir Şeref'dir.⁵ [R590/2360]

Misâfir: Gâlibâ şu muvâzene-i akliyye üzere düşünülünce böyledir.

Pîr: İmdi gınâ dediğimiz, mâlik olanlara bir hasen îsâl etmediği sûrette o niye iyidir?

Misâfir: Böyle görünüyor.

Pîr: Çok zengin kişiler var ki, onlar gınânın isti'mâlini bilemedikleri hâlde gınâları hiç fâ'ide etmiyor.

Misâfir: Bana da böyle zâhir oluyor.

Pîr: Ekser hâlâtta mâliklerine fâ'ide-bahş olmayan şeye nasıl bir hasen nazariyle bakılabilir?

Misâfir: Hiçbir vechile.

⁵ Dipnot simgesi verilmiş, fakat kayıt düşülmemiştir. Orijinal metinde bu ifade şu şekildedir: "İnsana fazilet bahşeden zenginlik değil, şeref'tir". Muhtemelen buna ilişkin bir not düşülecekti (h.n.).

Pîr: Binâenalâzâlik gınâya akıl ve hikmet ile hizmet edenler hüsn-i ta'ayyüş, böyle etmeyenler sû-i ta'ayyüş ederler.

Misâfir: Bu keyfiyyet bence dahî bilâ-nizâ' böyledir.

Pîr: Kâffesinin hâtimesi bir kelâmdır: Cümle eşyâyı ya hasen görmek yâhûd bir kabîh-i müstekreh gibi saymaktır. İşte insanı bulandıran ve mutazarrır eden bu eşyâdır. Husûsiyle bunlara bir girân-kıymet nazariyle meyl edip sa'âdetini bu şeylere mahsûr tahayyül ederse ve lâ-siyyemâ bunları tahsîl için her şeyi ve belki en ziyâde fenâlıkları ve her türlü fısk ve fücûru irtikâb edecek olursa, artık ne derece mutazarrır olacağı kıyâs oluna. Buna sebep şudur ki, hüsn-i hakîkî ne olduğunu idrâkde galat ediyorlar ve hiçbir vakitte kabîhden hasen tevellüd edemeyeceğini bilemiyorlar. Bu böyle iken yine çok kişiler var ki gabn, [Y/33] sirkat, gamz, zulm ve daha sâ'ir türlü esbâb-ı habîse vâsıtasiyle tahsîl-i servet ederler.

Misâfir: Bu pek doğrudur.

Pîr: Eğer kabîhden bir vechile hasen tevellüd etmeyeceği teslim olunursa nasıl ki müsellemler ve müberhendir, gınâ dediğimiz, birtakım kabâyıh irtikâbiyle kazanılabilecek şeydir, bu hâlde tebeyyün eder ki gınâ hasen değildir.

Misâfir: Fi'l-vâki' böyledir. İşte şu fikr-i amîkden bu netîce çıkar.

Pîr: Fakat beri taraftan akıl ve adâlet gibi hâller kabîh şeyler ile tahsîl olunmak muhâldir. Kezâlik hakîkatte hasen olan hâlleri insânı hamâkat ve zulme götürmezler, kezalik bu iki zıdd bir adamda cem' olmak muhâldir, amma gınâ ve izzet ve zafer ve bunların emsâli sıfatlar bir ahlâk-ı zemîme sâhibinde ictimâ'ı mümkündür.

Misâfir: Bana da öyle nümâyândır, şerhce bu mikdâr kâfidir.

Hatime

Ali Su'âvî
[R591/2364] [Y/34]

İşbu kitâbın derûnundaki olan kelâmlarının me'âlini istifâde eden zevâtların emeği beyhûdeye gitmez ve bu kitâba kimse müdâhale etmesin, kadrini bilsin ve âgâh olsun vesselam...

[Kalbe] sekîne verir ve efkârı dîger-gûn eder. Ricâ ederim ...* bu hattın zî-kıymet değeri olduğu ehl-i vukûf indinde zâhir ve hüveydâdır. [Y/35]

* Ciltlemeden dolayı okunamıyor (h.n.).

Ali Suavi
Kiyotiyos'un Ahlâka Ait Risalesinin
Tercümesi

Mütercimi: Ali Suavi

Ali Suavi, "Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi" (*Ruznâme-i Ceride-i Havâdis*, sayı 583-591, 23 Ramazan-8 Şevval 1283 [29 Ocak-13 Şubat 1867]); *Terceme-i Risâle-i Kiyotiyos* (Milli Kütüphane, 06 Mil Yz FB 490 numarada kayıtlı defter); "Hükemâ-yı Yunâniyyeden Kiyotiyos Nâm Hakîmin Merhûm el-Hâc Ali Suavî Efendi Tarafından Tercemesi" (*Hikmet*, sayı 64-74, 23 Haziran 1327/1 Eylül 1327).

Kiyotiyos'un Ahlâka Ait Risalesinin Tercümesi

Mütercimi: Ali Suavi

Yazarların sevinç göz nuru, faziletli Hacı Ali Suavi Efendi Hazretleri'nin yetkin belagat kalemî vasıtasıyla yazıya geçirilmiş olup, menfaatleri halkı kuşatmış bulunan çok hayırlı bazı eserler ile *Rûznâme*'miz nüshasını tezyin edeceğimizi vaat ve beyan eylemiş idik. Adı geçen Efendi Hazretleri, kendi fîratları ve övgüye değer insani hasletleri gereği hemcinslerine hizmet ve himmeti yücelik ve mutluluk bilerek bu yolda meydana çıkmış olan hayır eserine çalışıyor bulunanların güzel fikirleri ve fiillerinin, hassasiyetli himmetlerinin bekâsını ve önceliğini cümle ile hayırseverce arzuda bulunan zatlardan olmalarına ve bazı eserlerinin geçenlerde çıkarılmış olan *Muhbir* adlı gazetenin faydalı bilgiler ve güvenilir havadis yayınına uygunluk kılavuzu olmak üzere verilmesiyle övünç başlığı tezyin edilmesi iltimasına binaen, esirgenmeyen yüce himmetleriyle söz konusu gazete hakkında biz dahi tebrik etmede hasbel-vasıta müşterek olmak ile kanaat ederek itibar sandığımızda saklı olan eserlerin basılıp yayınlanmasının bir müddetçik ertelenmiş olduğunu hâlis bir dille belirtiyor ve adı geçen Efendi Hazretleri'nin tercümesine muvaffak oldukları adap risalelerinden birini, ki Yunan bilgelerinden Kiyotiyos'un ahlâk eğitimi risalesidir, sadık dostlarından bir zat tarafına gönderdiklerine dair olan yazılarıyla beraber aşağıdaki gibi yayınlıyoruz.

S. A. [Y/1]

Suavi'nin Mektubunun Sureti

Duacı elime ulaşmış olan bilgece yazılarının iki meseleden ibaret olduğunu anladım: Birincisi, [R583/2330] insandan sadır olan akla uygun ve akla uygun olmayan eserlerin sırf eğitimin gereklerinden olup olmadığından ve ikincisi, eskiler ile yenilerin ilimlerinin muhakemesinden ibarettir.

Birinci Mesele

Bu âlemde insandan zuhura gelen ahlâksızlık ve fesat mutlaka görmüş olduğu kötü eğitimin zorlamasıyla zuhura gelip, kötü eğitim onun asli fıtratı olan saf cevherini değiştirmiş itikadındayım. Çünkü yaptığı kötülükten sonuçta hoşnut bir insan bulmaktan acizim. Hangi sağlıklı tat alma duyusu vardır ki, göz taşı ile şekeri fark etmesin ve hangi akıldır ki, gerçek yetkinlik ve mutlak ilerlemeyi talep etmek üzere yaratılmış bulunduğunu inkâr edip de “ilim”in yetkinlik sıfatı ve “cehalet”in eksiklik sıfatı olduğunu bilmesin ve hangi idraktır ki, rahatlık gayesi üzere fıtratlandırılmış iken, yaratılış gayesine uygun olmayan, örneğin zulmü çirkin görmesin. Hele bir eğitim ile asli fıtratı değişmemiş olan masum çocukların halleri bizzat basiretle izlenmiş olursa, gözlemlenecek olan iyiliğe tabii eğilimleri kanıtıyla mesele meydana çıkar. Belki ayağına bir sakatlık eriştiği halde hemen koşup çeşme yalaklarında suya sokarak kendi sakatlığını yine kendisi, öğretilmeksizin tedavi eden sokak köpeklerinin iyiliği talep eden hali, özsel yaratılışın ne derece iyiliği talep etmek üzere fıtratlandırılmış olduğunu dikkat edenlere bildirir. [Y/2] Ve belki bedenimizde dolaşan kanın, içine girmiş olan zararlı mikropları defetmek ve dışarıya atmak için kalıbımızın bazı yerlerini düрте düрте sivilce ve çıban yapıp işleterek dışarıya attığına dikkat edenler, asli yaratılışın her şeyde ne derece iyilik üzere yaratılmış olduğunu anlarlar. Demek isterim ki, özsel tabiat en iyidir, fesat ise kötü eğitim nedeniyle ârızidir.

Bu yüzden bir insanın iyilik üzere eğitim görmesi buğday yemeye alışmak gibidir, yani tabiat gereğidir, kolaydır ve fesat üzere eğitim görmek ise, ekmek yerine çamur yemeye alışmak gibidir. Evet, insan eğitim ile çamur yemeye alışabilir. Çünkü sıkıntıya ve ayakta durmaya ve güneşin sıcaklığına tahammül edemeyen, naz içinde büyümüş niceler bulabiliriz ki, alışkanlık ve âdet edinmekle dört saat güneş altında ayakta ve başı ve gözleri semada güvercin uçurup lezzet alır ve nice herifler bulunur ki, tuvalete gitme ihtiyacından çatlamak derecesine gelmişken, yine seyretmekte bulunduğu dama ve tavlanın başından kalkamaz. Belki öyle insanlar bulunur ki, birleşme ve tenasül rahatlığı üzere tabiatlandırılmış ve fıtratlandırılmış olduğunu inkâr etmiş olduğu halde silahlanıp yağmurda, kışta dağ başlarında eşkiyalık yapar ve hemcinslerine zarar ve ziyan verir. Peki ama, bu akla uygun olmayan eserler yaratılışın kabahati midir, yoksa kötü eğitimin istenmeyen sonuçları mıdır? Acaba insaf yetisi halinden şikâyetçi olmayan bir eşkiya var mıdır? Kısacası yaratılıştaki kötü adam yoktur. Ancak filan adam görmüş olduğu kötü eğitimi yüzünden kötü adamdır. Yani insanın öz yaratılıştaki iyilik ve kötülüğün hiçbirinden haberdar olmayarak, ancak daha sonradan gösterilecek iyi veya kötü eğitime eşit biçimde kabiliyeti olduğu görünürse de lakin bu kabiliyet mutlak biçimde eşit olmayıp, aksine iyilik yönü [Y/3] daha galiptir ve daha kolaydır.

İşte şu bakış ve fikir ile ekmek yemek kabilinden olan güzel ahlâka eğilim göstermeyip de çamur yemek gibi tabiata aykırı bulunan kötü ahlâka alışan hemcinslerimize acıyalım. Deliller öne sürmeye gerek görmediğim fikirlerin esası, yalnız tabii ve akli iyilik ve kötülük hakkında olmayıp, şer'i veya sıradan olan iyilik ve kötülüğün de eğitimin sonucu olduğuna peygamberin hadis-i şerifi âdil şahittir. Şeyh Sadi Rahmetullahi Aleyh Hazreti'nin *Gülistân*'ın ilk bölümünde hırsızlar taifesi hikâyesinde ortaya koymuş olduğu hırsızâdenin kötülüğü kendi fıtratına yakıştırılacağına,

atalarından görerek tabiatına yerleşmiş olan kötü eğitimi henüz izale edecek kadar iyi eğitim görememesinden kaynaklanmış olduğuna verilmiş olsa ne mani vardır! Fakat eğitim hakkında bilfiil görülen ihtilaf, yaratılışın özüne ait olmayıp salt kabul meselesine ilişkindir. Şöyle ki, mutlak iyilik üzere yaratılan insan çeşitli dereceler üzere olup kimi çabuk kabul edici ve kimi yavaş kabul edicidir.

Bu ihtilafın sebebi de ikidir. Biri tabii ve diğeri eğitim gereğidir. "Birinci sebep", yaratılışın özünde şehvet ve gazap gibi yetilerin kuvveti ve zayıflığıdır. "İkinci sebep" dört merteye üzeredir:

"Birinci merteye", masum insan halidir ki, henüz hak ve bâtılı ve iyilik ve kötülük arasını ayırt edemeyip bütün itikatlardan soyutlanmış ve lezzetlere bağlılıkla şehvetini tatmin etme isteğinden arınmış olarak özsel fitratı gözlenen insandır; çocuklar gibi, bu gibilerin iyi eğitilmesi kolaydır. Zira bunlar muallim ve mürşit himmetiyle zahirini çaba ve gayrete yükleyecek ilham olunmuş bir itikattan başka bir şeye muhtaç değildirler.

"İkinci merteye", şu çeşit kişilerdir ki, kötülüğü kötülük [Y/4] bilmiştir, ama görmüş olduğu kötü eğitim yüzünden iyiliği alışkanlık ve âdet haline getirmeyip şehvet eline esir olmuş ve kusurunun idrakine varmıştır. Bu kısmın iyi eğitimi öncekine nispetle güçtür. Zira görevi iki kat olduğu için birinci olarak "boşaltma"ya, yani kötü alışkanlığının çokluğundan nefsinde yerleşmiş olan rezillikleri ilk önce söküp atmakla ve yok etmekle nefsi temizlemeye ve ikinci olarak "donatma"ya, yani alışkanlık edindiği iyiliğin doğuracağı övgüye değer huylar ve iyi ahlâk ile nefsin süslemeye muhtaçtır. Bununla beraber çalışıp çabaladığı halde eğitilmesi mümkündür.

"Üçüncü merteye", kötü ahlâkın iyi ahlâk olduğuna itikat etmek üzere kötü eğitim görenlerdir. Bu kısmın iyileştirilmesi [H64/7] imkânsızlık derecesine yakındır. Bunlardan nefsini temizleyebilenler nadirdir, çünkü sapkınlık sebepleri çok katlıdır.

"Dördüncü mertebe", yetişip büyümesi yanlış görüş ve gereğiyle de amel üzere eğitildikten başka, şerrin çokluğu ve nefslerin helak edilmesi gibi şeylerin rütbesinin ve değerinin yükselmesine sebep olacağı boş inancından dolayı böbürlenlen ve övünenlerdir. İşte bu kısım, mertebelerin en zorudur ve şu hükmet içeren söz bu çeşit kişiler hakkında söylenmiştir:

ve mine'l-'anâ'i ri'yâdatu'l-herimi
ve mine't-ta'zîbi tehzîbu'z-zî'bi"

Birinci kısım yalnız cahil; ikincisi cahil ve sapkın; üçüncüsü cahil, sapkın ve fâsik; dördüncüsü cahil, sapkın, fâsik ve şerirdir.

Bildiğiniz üzere tercümelerle meşguliyetim şu ortaya konulmuş olan açıklamadan ziyade ayrıntılandırmaya vakit bırakmayıp göz açtırmadığından, şimdilik bu kadarcık ile duacı yetinişimi mazur görmenizi rica ederim ve dördüncü mertebeye dair lazım gelecek eğitim metodunun ayrıntılandırılmasını münasip vakte ertelerim.

İkinci Mesele [Y/5]

Eski ve yeni bilgelerin kıyaslanmasından ibaret idi.

Bu konuda ne söyleyeyim? Hayret içindeyim, şu kadar diyebilirim ki, bundan beş sene önce size göstermiş olduğum *Hiyel* adlı iki cilt kitap ki, bir yerde ateş yakabilmenin usulünü tarif ediyor idi. İşte bu kitapta olan eczaları tedarik ederek ateş yakmak ile, bugün mevcut ve kullanılmakta olan kibritin aralarında zorluk ve kolaylıkça ne kadar fark varsa, eski ve yeni âlimler arasında da bu derece fark vardır. Fakat bu hali günümüzde altı yedi yüz sene önce yazılmış astronomi ve fizik kitaplarını okuyanlara sözle anlatmak mümkün değildir. Ancak şuracığını fark etmek lazım gelir ki, zamanların geçmesi ile ilimlerin, bilginin ve sanatların dairesi genişlemiştir. Ama bu genişleme yalnız cismaniyata ilişkin olup ruhaniyat ise hiç

* "Yaşlıyı eğitmek güçtür / kurdu eğitmek ise azap etmektir" (h.n.).

ilerlememiş, aksine çok gerilemiştir. Bu yüzden önceden iyi itikadın semeresi olarak övgüye değer ahlâk ve güzel hasletlerin en yüksek derecesinde bulunmakla [R583/2331] diğerleri üzerinde üstünlük kazanmış ve bu sayede mutluluk yolunun çok ilerisine gitmiş olan bazı kavimlerin şu günlerde yerilmeye değer ahlâkı sebebiyle gerçek alçaklığın en son derecesine düşmüş olduğunu görüp ağlamaktasın zannederim. [H65/4]

Ya nasıl görülmeye ki, en ziyade görüşülen dostların yalnız dışına bakmayıp yüreği deşilmiş olsa, nefret edilecek nice haller, belki ırz ve namus aleyhine huylar ve maksatlar gözlemlenir. İnsan o mudur ki, içi dışına çıksa nefret edilecek haller görüne. Ya nasıl ağlanmaya ki, doğruluk, iffet, hamiyet, istikamet, teslimiyet, vefa, cömertlik ve itidal gibi güzel ahlâk sebebiyle parmakla gösterilen ve âlemlerin efendisi olmuş olan bir kavmin içine yiyip bitirici kötü ahlâk illeti bir ahmak aldatan namı [Y/6] ile hakkaniyet suretinde girip o kavim sonunda kendi kendilerini değersiz kıla kıla çürüte ve kalplerin ittifak şişesini kıra. İşte birader! Günümüz olaylarından sonuç olarak çıkarılabilir ki, cismaniyat ilerleyip ruhaniyat ise o derece gerilemiştir ki, değil İslâm âlimleri ve şeyhlerinden geçmiş olan Cüneyd, Şibli ve Gazali vesair Kaddesallahu Envârehüm, belki İsa Aleyhisselam'ın doğumundan önce gelmiş ve putperestler içinde ortaya çıkmış Parmenides, Kiyotiyos gibi safi bir insan, hâlâ ilim ile övünüyor bulunan Avrupa'da zuhur etmemiştir.

Yazık, çok yazık! ki mutluluğun sebebi olagelen ruhani ilimler, fetret zamanında yaşayan putperestlerin idrakini geçememiştir. Yazık, yazık! ki izzet ve bekâ sebebi olan güzellik, itikat, saflık, iyilik ve edep bundan iki bin üç yüz sene önce yaşayan cahillerin mükâşefelerine varamamıştır. Bu önermeyi ispat için Kiyotiyos adlı zatın bir risalesini Türkçeye tercüme edip gönderdim. Ancak bu kitabı çok dikkatli bir göz ile okuyup ehil olmayanın eline de vermemenizi rica ederim. Çünkü böyle bir hakikat deryasından kıymetli bir inci

çıkarmak için fikir dalgıçlarının bin kez dalmaları gerek. Yoksa deryanın dibinde olan cevherden sakın sahile bir şey çıkmayacağı ve yerin altında doğan yıldızdan yerin üstünde ikamet edene hiç nur ulaşmayacağı yüce nezdinizde dahi aşikâr olduğundan, buraları hatırlatmaya kalkışmak, elde edileni tekrar elde etmeye çalışmak gibidir. [H66/7]

Hele kavradıktan sonra hikmet içeren kitabın manasını kendine hâl eylemek ve ruh sinisini onunla doldurmak gerek. Yoksa öğle vakti yüklenmiş hâlis sudan yüklü sersem susuz deveye ne düşer ve omuzuna yüklenmiş muteber eşyadan hamallık yapan [Y/7] şaşkın, irfansız adama ne düşer?

Yazarın Biyografisi

Kiyotiyos, bilge Sokrat'ın öğrencisi ve Eflatun'un dostu bir bilge isimdir. Doğum tarihi İsa Aleyhisselam'ın doğumundan yaklaşık dört yüz sene öncedir. Doğum yeri "Thebai" dir (Mora'da Tavia şehri). Adı geçen bilge, Eflatun'un *Fedon* (*Phaidon*)¹ adlı kitabının konuşmacılarından biridir. Pek çok eseri olduğu rivayet olunur ise de yazık, çok yazık ki *Pinaks* adlı kitabından [ki Suavi'nin tercüme ettiği işbu resim levhasıdır] başka eseri sonrakilerin eline geçmemiştir. Bu kitapta göz önüne bir resim levhası koyup, bütün insan ömründe olan oyunları isimleriyle, vasıflarıyla, halleriyle ve hakikatleriyle göstermiştir. [R583/2332]

¹ Fedon (Phaidon), Sokrat'ın öğrencilerinden bir zatın ismidir. Bilge Eflatun eserlerinden birini bu zatın adıyla isimlendirmiştir ki, söz konusu kitabın konusu ruhun bekâsıdır.

Pinaks Kiyotiyos

(Bir misafir ile bir pirin arasında geçen diyalogtur.)

Biz bir gün Zuhal'e* vakfolunmuş dairede seyredip çok sayıda adağı ve konulmuş ve serilmiş çeşitli hediyeleri temaşa ediyorduk. Mabnet önünde çok mecazi temsiller gösterir bir resim levhasına her ne kadar dikkatle bakmış isek de lakin bir şekilde simgesel anlamlarını çözmeğe muktedit olamadık.

Çünkü sözü edilen resim ne bir şehir ve ne bir ordu göstermeyip, ancak biri küçük ve diğeri daha büyücek birbiri içinde iki hisarı kuşatan ve çevreleyen bir hisar ve ilk hisarın [Y/8] içine girmek için bir kapı ve oradan içeri girmek için izdiham etmişe benzer pek çok kalabalıktan ibaret olup, fakat içeride kadınlar kalabalığı ve birinci avlu girişinde içeri giren topluluğa güya şeylerin hakikatini tenbih eder bir vaiz tarzında bir pir duruyor görünür idi. Biz şu temsili maddeye bir mana veremeyerek hayli vakit hayran kalmış idik. Yanubamızda bulunan bir pir dedi ki:

“Misafir! Gördüğünüz şu sıradışı olmayan nakış, sizi şaşırtmış, fakat bunun işaret ettiği temsili maddelerin neden ibaret olduğunu bizim bu yer ahalisinin çoğu da bilemezler. Çünkü bu resim bizim yerlilerin hediyelerinden değildir. Vaktiyle buraya bir misafir gelip çok vakit oturmuş idi. Sözü edilen kişi akıl ve hikmet sahibi mükemmel bir zat idi ki, sözleri ve tavrı bilgelerden bütün bütün Pythagoras ve Parmenides'e benzerdi. İşte o zat bu tasviri Zuhal'e ve bilhassa şu mabede hediye olarak takdim etmiştir”.

Misafir: O zatı gördün mü ve hatırlar mısın?

Pir: Evet, gençliğimde gördüm ve nice vakit muhabbet etme fırsatı buldum ve çok kere onun hikmet dolu sözlerindeki öğüt verici kelimelerini ve nice defa da şu resmin

* Kronos (Satürn) (h.n.).

içeriyor olduğu simgelerin şerhini bizzat kendisinden zapt ve kabul ile dinledim.

Misafir: Allah aşkına, eğer acele bir işin yoksa bize de şerh ile ikram edin. Zira bunun ne demek olduğunu anlamaya bizde ziyade aşk ve heves peyda oldu.

Pir: Başüstüne, fakat bahsini merak ettiğiniz şerh tehlikesiz değildir.

Misafir: Nasıl tehlike? [Y/9]

Pir: Şudur ki: Eğer size açıklayacağım şeye dikkat edip iyice anlarsanız, mutlu ve akıllı kimselerden olursunuz [H67/7] ve aksi takdirde akıl, mutluluk, fazilet ve eğitimden mahrum kalarak acınacak bir halde miskince yaşarsınız. Çünkü sizin işitmek istediğiniz şerh, Sfenks'in (Ebu'l-hevl) insanlara sorduğu bilmeceye benzer ki, eğer çözerlerse kurtulurlar ve aksi halde o garip hayvana yem olurlardı. Bu şerh de ona benzer. İnsan için Cehalet tıpkı bir Sfenks gibidir. Onun insanlara sorduğu bilmece işte budur: "O nedir ki dünyada hem iyi, hem kötü, nedir o ki ne iyi ne kötü?" Bunu çözemeyen telef olur. Ancak Sfenks'in paralaması gibi bir defada olmayıp varsayalım ki uzun süren bir eziyetten ölmek ne şekilde vuku bulursa, onun gibi yavaş yavaş, dembedem, tedricen helak olur. Fakat şu bilmeceler layıkıyla anlaşıldığı halde iş aksine olup Cehalet kendisi telef olur ve anlayış ve kavrayış sahipleri bâki ömürlerinde mutluluk bulurlar. İmdi dikkat ediniz ve beni kalp huzuru ile gafletsiz dinleyiniz.

Misafir: Yâ Hakk! Sen bize ne garip aşk ve sevda eyledin!, eğer bu şeyler böyle ise.

Pir: Böyledir, bu şeyler gerçektir.

Misafir: Aman çabuk olunuz! Bu şerhi bize anlatmaya acele ediniz, şu şart ile ki, bizde gaflet bulunmayacak. Çünkü bu konuda gafletin zararlı olacağı açığa çıktı.

O vakit sözü edilen pir bir değnek alıp ve söz konusu resim tarafına uzatıp dedi ki: Şu hisarı görüyor musunuz?

Misafir: Evet!

Pir yaklaşır dedi ki: İlk önce şurası malumunuz olsun ki, bu çevrili meydana [Y/10] Ömür adı verilir ve kapının etrafını almış olan kalabalık Ömür'e girmeleri mukadder olan topluluktur. Biraz yukarıda bir elinde bir kağıt tutup diğer eliyle de bazı şeyleri tenbih eder tarzında durmakta olan şeyh, Melek olarak adlandırılır.

Sözü edilen şeyh, Ömür meydanına girecek insanlara girdikleri gibi derhal ne harekette bulunmaları lazım geleceğini tenbih ediyor ve hangi yolu tutması iyidir ona irşat ediyor, [R584/2335] eğer onlar selamete kabiliyetli iseler.

Misafir: Sözü edilen Melek'in doğacak insanlara tutmalarını emrettiği yol nedir ve nasıldır?

Pir: Görüyor musunuz,² kapıya yakın yerde topluluğun gireceği tarafta bir taht kurulmuş ve üzerinde o topluluğa bir şey teklif eder gibi tavırlar ile bir kadın oturmuş ki, sözü edilen onları temin etmişe benzer ve elinde bir kadeh var?

Misafir: Pekâlâ görüyorum, fakat o kimdir?

Pir: Ona Aldatma derler.* Cümle insanları yoldan şaşırان budur.

Misafir: Nasıl, ne yapar?

Pir: Ömür'e dâhil olanlara şaraptan içirir.

Misafir: O şarap nedir?

Pir: Hata ve cehalettir.

Misafir: Ondan sonra? [Y/11]

Pir: İçtikten sonra Ömür'e dâhil olurlar.

Misafir: Bu hata kadehinden herkes mi içer, yoksa genel değil midir?

² Bu cevap hikmetli söz söyleme sanatı üzeredir. Çünkü sorulan soruya aynıyla cevap verilmiş olsa bu bahis nihayet bulmadıkça Melek'in tenbihleri anlaşılamayacağından, bu sorunun cevabı haklı olarak kitabın sonu olmuştur.

* Yazma nüshada, bu cümleden sonra parantez içinde şu not yer almaktadır: "(Telbis diye nüshada muharrer) [Aldatma diye nüshada yazılı.]" Muhtemelen *Ruznâme* nüshasına gönderme yapılıyor (h.n.).

Pir: Herkes! Beyit:

Halâsî nîst aslâ hiçkesrâ

Ezîn câm u ezîn sâkî-yu ezîn mey*

Fakat bazıları çokça ve diğer bazıları daha az. Daha sen görmüyor musun ki, kapının iç tarafında türlü zinetler ile süslenmiş birtakım yaltak kaltaklar var?

Misafir: Evet. [R584/2336]

Pir: Peki! Onlara Zan, Heves, Şehvet adı verilir. Ancak sayıları içeriye girecek topluluk miktarına göredir. Onlar her şahsın yanına koşup yapışır ve alıp götürürler.

Misafir: Nereye götürürler?

Pir: Kimini nefsinin selametine ve kimini sözü edilen Aldatma'nın yardımıyla zararına sevkederler.

Misafir: Vay şeytanet vay! Bunlar hep senin açıkladığın şarabın eseridir.

Pir sözünü kesmeyerek der ki: Lakin bunlar sefa ve devlet ile dolu bir yaşam içinde en yüce mutluluğa ulaştırmayı vaat ederler. Halbuki onlar, mademki cehaleti ve Aldatma'nın vermiş olduğu şarabı sahiplenmişler, [R585/2339] Ömür içinde tutmaya uygun hakiki yol nedir bulamazlar ve rastgele avare gezerler. Nitekim birtakım kişileri görüyorsun ki, önceden girmişler ve gelişi güzel öteye beriye koşuşuyorlar. [Y/12]

Misafir: Pekâlâ! Gördüm. Fakat şu kadın kimdir ki kör ve deliye benzer ve bir küresel taş üzerinde ayakta duruyor?

Pir: Ona Kısmet adı verilir, o yalnız kör değildir, aksine hem deli hem de sağırdır.

Misafir: O ne yapar?

Pir: Her tarafı gezer, bazılarında gasp ettiği malları diğerlerine verir. Sözü edilen, fırlıdak gibi çevrilip armağanlarına mazhar olan kimselerden armağanlarını çarpıp rastgeldiğine ihsan eder ve hiçbirinin temellüküne kefil olmaz. Onun özel tabiatı, resminde pek güzel gösterilmiş.

Misafir: Nedir? [H69/5]

* Hiç kimse için bu kadehten, bu sakiden ve bu şaraptan kesinlikle kurtuluş yoktur (h.n.).

Pir: Şu ki, sözü edilen, bir küresel taş üzerinde durmaktadır.

Misafir: Peki! Bundan ne anlaşılır?

Pir: Anlaşılır ki, onun armağanları ve lütfu kararsızdır. Çünkü ne vakit ki ona itimat ve istinat ederler, merhametten uzak felakete ve büyük vartalara düşerler.

Misafir: Lakin şu pek çok kalabalık insanlar ki, onun etrafını kuşatmışlar, onlara kim derler?

Pir: Gafiller olarak adlandırılırlar. Onların her biri Kısmet'in dağıttığı armağanları niyaz etmektedir.

Misafir: Yâ! Niçin onlar hep bir simada değil? Çünkü bazıları pek sevinçli çehrede görünüp, aralarında bazıları da ona ellerini kaldırmış ve açmış, üzüntülü gibi görünüyor.

Pir: Sevinçli ve memnun görünenler Kısmet'ten bazı şeye nail olanlardır. Bunlar [Y/13] onu överek İyi Kısmet adını verirler. Ve üzüntülü ve tasalı ve ona el açmış görünenler o kimselerdir ki, Kısmet önceden vermiş olduğu şeyi onlardan geri almış, bunlar da bilakis ona Kötü Kısmet derler.

Misafir: Armağanları nedir ki, nail olan sevinçli ve kaybeden kederli oluyor?

Pir: İnsanların çoğunun iyi gördüğü şeylerdir.

Misafir: Fakat nedir o?

Pir: Gerçek servet, izzet, asalet, zürriyet, saltanat, hükümet ve bunlara benzer diğer şeylerdir.

Misafir: Nasıl, bunlar iyi değil midir?

Pir: Bu bir sorudur ki, daha sonra onun bahsini edeceğiz; şimdiki halde bu temsillerin şerhiyle meşgul olalım.

Misafir: Öyle ya!

Pir: Bu kapıdan girildikten sonra yüksekçe bir diğer hisar daha var ve kahpeler gibi süslenmiş birtakım kadınlar söz konusu hisarın dışında ayakta duruyorlar, görüyor musun?

Misafir: Çok iyi görüyorum.

* Hikmet'in 21 Temmuz 1327 tarihli 68. sayısında tefrika yer almamaktadır (h.n.).

Pir: Peki! İşte onların biri İfrat ve diğeri İsrâf ve beriki Açgözlülük ve öteki Dalkavukluk olarak adlandırılır.

Misafir: Niçin onlar öyle ayakta dururlar?

Pir: Kısmet'ten bazı şeylere nail olanları bekliyorlar. [Y/14]

Misafir: Ey, sonra?

Pir: Bunlar koşup onlara sarılırlar ve pek çok yaltaklanırlar ve daima kendileriyle birlikte kalmaları için niyaz ederler ve çalışma ve amelden, kaygı ve tasadan muaf ve azade olarak sefa ile vakit geçireceğini vaat ederler. Ama bunlara kanıp kendisini zevk ve sefaya bırakan kimse, o lezzeti tecrübe edinceye kadar bazen sefa ile ikamet edebilir ise de fakat bu lezzet çabuk yok olur. [R585/2340] Çünkü aklı başına gelince farkına varır ki, alışılan sefa kendisini besleyeceği yerde aksine telef edip yok ediyor ve edepsizlik ve rezalet yüklüyor. Ve Kısmet'ten alabildiği şeyleri de eğer bu yolda telef ve israf edecek olur ise, artık her türlü rüsvalığa ve namussuzluğa katlanıp o kadınlara esir [H72/5] kalmaya mecbur olur ve onlar için hırsızlık, cinayet, isyan, yalan yere yemin, hıyanet, çapulculuk ve bunlara benzer halleri işlemeyi tercih eder ve nihayet başka bir çare kalmadığı vakit, artık Ceza'ya teslim olunur.

Misafir: O Ceza nedir?

Pir: Görüyor musun, o kadınların biraz arkasında küçük bir kapı gibi dar ve karanlık bir mahal var?

Misafir: Evet!

Pir: Seçemiyor musun, orada birtakım korkunç suretli ve pis, eski püskü elbiseler giymiş kıyafetli kadınlar var?

Misafir: Doğru, öyle! [Y/15]

Pir: İşte elinde kamçı olana Ceza denir ve başını dizleri üstüne dayayıp durana Hüzün ve saçlarını yolana Acı adı verilir.

* Hikmet'in 4 Ağustos 1327 tarihli 70. ve 11 Ağustos 1327 tarihli 71. sayılarında tefrika yer almamaktadır (h.n.).

Misafir: Fakat o suretsiz kadınların yakınında bulunan şu çıplak ve zayıf ve onun yanındaki yine ona benzer zayıf ve korkunç çirkin kadın kimdir?

Pir: Birinin ismi Keder ve ötekinin Yeis'tir ki, bu onun kızkardeşidir. İşte o kişi bunlara teslim olunup ceza arasında bunların çektiirdiği azabı görür. Sonra başka bir zindana da atılıp bâki ömrü böylece türlü belalar içinde geçer. Fakat şu şart ile ki, eğer ona Nedamet rastgelmezse!

Misafir: Peki! Nedamet tesadüf ederse ne olur?

Pir: Nedamet onu şu fenalıktan geçirir ve ona başka bir Zan ilham eder ki, söz konusu Zan elbette rehber olup onu Gerçek Şeref yoluna veya Yalancı Şeref denilen yöne ulaştırır.

Misafir: Sonra ne zuhur eder?

Pir: Eğer o kişi kendisini Gerçek Şeref yoluna götürecektir Zan'a sarılabilirse, kurtuluşa erip her anda müsterih olur ve aksi halde Yalancı Şeref ile yine sapkınlıkta kalır.

Misafir: Ah! Ah! Ne yaman, ne sarp tehlikedir! Fakat Yalancı Şeref nedir?

Pir: Öteki hisarı görmüyor musun?

Misafir: Pek güzel görüyorum.

Pir: O hisarın dışında ve kapısı yanında gayet pak ve pek edepliye benzer ayakta [Y/16] duran kadını gördün mü?

Misafir: Gerçek, öyle.

Pir: İşte bu kadın odur ki, herkes düşünmeksizin ona Şeref adını vermiştir. Fakat bu, Yalancı Şeref'tir. Bununla beraber Gerçek Şeref'e yakındır. Gerçek Şeref'e ulaşmayı ve kurtuluşu arzu edenler biraz vakit bunun maiyetine girerler.

Misafir: Gerçek Şeref'e götürecektir başka bir yol daha yok mudur?

Pir: Bir yol daha vardır.

Misafir: Fakat şu kişiler ki, ikinci hisar avlusunda öteye beriye gezindikleri görünüyor, onlar kimlerdir?

Pir: Yalancı Şeref'i sevenlerdir, aldanıyorlar. Kendilerinin Gerçek Şeref'te ikamet ettiklerine inanıyorlar.

Misafir: Onlara kim derler?

Pir: Şairler, hatipler, mantıkçılar, müzisyenler, matematikçiler, mühendisler, astronomlar, hazcılar, seyyahlar,* eleştirmenler ve bunların emsali fenler erbabıdır.

Misafir: Etrafında koşuşan şu kadınlar kimlerdir ki, onlar birinci hisardaki kadınlara benziyorlar ve içlerinde daha önce ismiyle ayırdığın İfrat ve onun arkadaşları var?

Pir: Ta kendileridir.

Misafir: Onlar bu ikinci hisara da girebilirler mi?

Pir: Hakikaten böyledir. Onlar buraya da girerler, fakat seyrek ve birinci hisar kadar değil. [Y/17]

Misafir: Buraya Zanlar da girebilir mi? [R506/2342]

Pir: Evet, çünkü içeride olan şunlar, Aldatma'nın içirdiği şarabın tahrikini daha ziyadece hissederler. O şekilde tutulmuşlardır. Yalancı Şeref'ten geçip Gerçek Şeref'e varamadıkça ve temiz fazileti içmedikçe elbette cehaletin eserleri olan zan ve diğer kusuru terke kadir olamazlar. Bundan sonra ne vakit ki kalplerini tasfiye ederler ve ruha elem veren zan ve cehalet ve diğer kusurları terkederler, o halde halâs olabilirler. Ama her ne zaman ki Yalancı Şeref'tedirler, asla kurtuluşa eremezler ve daima şu abes ilimlerin doğuracağı fenalıklar ile kederli olurlar.

Misafir: Gerçek Şeref'e götüren yol hangisidir?

Pir: Yukarıda bir mahal var ki, orada kimse yerleşmiş değil, aynıyla çöle benzer, gördün mü?

Misafir: Evet.

Pir: Orada küçük bir kapı ve yanında pek az geçilmiş تنها bir yaya yolu var ki hemen birkaç kişi geziyor ve hiç geçilmeze benzer ki o derece sarp ve taşlıktır, göremiyor musun?

Misafir: Gerçekten, öyle.

* Ali Suavi'nin "Seyyâhîn" (seyyahlar) olarak karşıladığı bu terim orijinal metinde "Peripatetikler" olarak geçiyor. Eski Yunancada "gezinenler" anlamına gelen ve Aristotelesçi felsefeye, onun savunucuları ile yandaşlarına gönderme yapan bu terimin İslâm dünyasındaki karşılığı "Meşşâ'ıyyûn"dur (h.n.).

Pir: Ta ileride yüksek bir tepeye çıkan pek dar bir yol daha var ki, bütün çukur yerlerden ve derelerden dolaştırıyor, görmüyor musun?

Misafir: Öyle.

Pir: İşte Gerçek Şeref'e ulaştıracak yol budur.

Misafir: Gerçekten, pek güç görünüyor.

Pir: O yüksek tepenin zirvesinde pek yüksek ve bütün etrafı uçurum büyük bir kaya var, görmüyor musun? [Y/18]

Misafir: Evet, görüyorum.

Pir: Bu kayanın üzerinde kuvvet ve zindeliğin kemalinden yüzleri parlak iki kız ayakta durmuşlar ve telaş ile ellerini aşağı uzatmışlar, gördün mü?

Misafir: Doğru, fakat onların isimleri nedir?

Pir: Birinin adı İtidal ve diğerinin Kalp Metaneti. Bunlar kızkardeşir.

Misafir: Peki onlar niçin öyle acele ve telaş ile ellerini uzatıyorlar?

Pir: O konağa varabilenleri bir güzel makama çıkarmak için. Artık orada bir an durmalarının caiz olmadığını haber vererek cesaret ve emniyete davet ediyorlar.

Misafir: Peki, onlar ki o kayanın başına gelmişler, ama yukarı nasıl çıkacaklar? Zira yukarı götürecek bir yol göremiyorum.

Pir: Onları kendi yerlerine çıkarmak için bu kızlar inerler ve oraya çıkasıya kadar yardım ederler ve o yüksek makamda biraz dinlenmeye davet edip sonra kalplerine kuvvet ve cesaret telkin ederler ve Gerçek Şeref'e ulaşmayı vaat ederler ve ulaştıran yolun nasıl güzel, düz ve tehlikesiz olduğunu gösterirler, nasıl ki resimde görüyorsun.

Misafir: Gerçekten, sözü edilen yol böyledir.

Pir yine sözünü kesmeyerek dedi ki: Şu mübarek ağacın ilerisinde güzel çimenler ile süslü ve aydınlık, gönül çelen bir makam var, gördün mü?

Misafir: Çok güzel.

Pir: Bu çimenlikte bir daha hisar ve bir başka kapı var, dikkat etmiyor musun? [Y/19]

Misafir: Hakikat öyle, fakat o makamın ismi nedir?

Pir: Cennet'tir. Zira Mutluluk ve tüm Faziletler orada bulunmaktadır.

Misafir: Oh, ne gönül çelen makamdır! Fakat sen açıkladıktan sonra anladım.

Pir: Görmüyor musun, o kapının yanında bir güzel kadın var ki şerefli, öğüt verici ve ağırbaşlı görünümüdür ve yalnız edep yerlerini örtmek dışında süslü elbiseler giyinmekten uzak ve küresel taş üstünde olmayıp küp şeklinde sağlam bir esas üzerinde durmakta olarak resmolunmuş ve yanında iki kız var ki, sanki onun kızlarıdır?

Misafir: Gerçekten de bu böyle görünüyor.

Pir: Peki, işte ortadaki şu hatun Şeref, öteki ikisinden biri Sadık ve diğeri Yakîn'dir.

Misafir: Fakat niçin o hatun küp taş üstündedir?

Pir: Bir işaretidir ki, onun armağanları bâki mülktür ve yolu da sapkınlıktan uzak ve emindir.

Misafir: Armağanları nedir?

Pir: İtimat ve korkusuz cesarettir.

Misafir: Bunlar neden ibarettir?

Pir: Bir ilimdir ki, ona sahip olan bütün ömründe asla hakiki kederlere tutulmuş olamaz.

Misafir: "Allahuekber" diye bağırırdım. "Aman ne kıymetli hediyelerdir! Fakat onlar hisar dışında niçin dururlar?" [Y/20]

Pir: Yanlarına gelenlerin hastalıklarını ortadan kaldırmak ve kendi tertemiz faziletlerinden içirmek ve arındırdıktan sonra bütün Faziletlere ulaştırmak için.

Misafir: Bu ne şekilde olur? Ben anlayamıyorum.

Pir: Sen şimdi anlayacaksın bu misali. Şu kimsedir ki, itidalsizlik neticesi olarak hastalanır ve sonuçta gelip bir doktor bulur. O da ona şerbetler içirip hastalık sebebi olan zararlı usarelerden halâs eder ve bu vasıta ile sağlık kazandığında kendine gelir.

Eğer o hasta sözü edilen doktorun nasihatlerini kabul etmeyip doktor tarafından da hakkıyla feragat oluna idi, sonuçta o hastalıktan ölüme müstehak olurdu.

Misafir: Bunu anladım.

Pir: Aynı şekilde bu Şeref de yanına gelene himmet edip hayırlı faziletlerinden içirir ve sonuçta arındırıp önceden onda mevcut olan zararlı usarelerini ortadan kaldırır. [R586/2343]

Misafir: Bu usareler nedir?

Pir: Önceden Aldatma kadehinden içtiği cehalet ve hatadır ve birinci hisarda bulaştığı abes [H73/7] ve şehvet, ifrat, gazap, açgözlülük ve diğer kusurlardır.

Misafir: Arındırdıktan sonra nereye götürür?

Pir: İlim ve diğer Faziletlerin yanına.

Misafir: O Faziletler nedir?

Pir: Görüyor musun, kapının iç tarafında birtakım hatunlar var ki, nasıl latif ve edep ve süsden beri ve şatafatlı elbiseden uzak? Bunlarda ötekiler gibi ne saltanat [Y/21] var ne de gösterişli zinet.

Misafir: Evet. Fakat isimleri nedir?

Pir: Birincisinin ismi İlim ve öbürlerinin, ki onun kızkardeşleridir, Kıymet, Hakkaniyet, İstikamet, İnsaf, Edep, Hürriyet, Perhiz, İhsan'dır.

Misafir: "Ne güzel şeylerdir!", diye bağırdım, "Sen bize ne garip ümit verdin!"

Pir: Evet, tek şu şart ile ki, anlayasınız ve işittiğinizi muhafaza edesiniz.

Misafir: Hiç olmazsa bari elimizden geldiği kadar muhafazaya çalışacağız.

Pir: Öyle ise siz kurtulursunuz.

Misafir: Bunlar bir adamı yanlarına celp ettikleri vakit nereye götürürler?

Pir: Validelerinin yanına.

Misafir: Kimdir o?

Pir: Mutluluk'tur.

Misafir: Onu nasıl tanımalı?

Pir: Görüyorsun ya şu yolu ki etrafı duvar ile çevrili hisara benzer yüksek bir mahalle çıkıyor?

Misafir: Evet.

Pir: Dikkat etmiyor musun, çardak altında yüksek bir yerde bir hatun oturmuş ki, siması gayet dilber ve gösterişli, hem sade hem yüce ve başında gayet güzel çiçeklerle örtülmüş bir taç var?

Misafir: Gördüm, gerçek öyle. [Y/22]

Pir: Pekî! İşte Mutluluk budur.

Misafir: Yanına gelene ne yapar?

Pir: Bir büyük muharebede zafer bulup taç giyen adam gibi bunun da başına Mutluluk ve diğer Fazilet armağanlarından bir taç geçirir.

Misafir: Bu adam hangi kavgada zafer bulmuş?

Pir: Büyük cihatta. Çünkü bu kimse yakın vakte kadar kendisine eziyet edip esir ve bağımlı kılan zararlı hayvanlara galip gelerek nefsinden uzaklaştırdı ve nefsine sahip ve malik oldu. Şöyle ki, o hayvanlar bundan sonra onun esirleridir, nasıl ki önceden bu adam onların esiri idi.

Misafir: O hayvanlar nedir? Bunu da öğrenmeyi pek arzu ederim.

Pir önce dedi ki: Cehalet ve Hata'dır. Bunların helak edici olduğuna inanmaz mısın?

Misafir: Evet, pek merhametsiz zalimlerdir.

Pir ikinci olarak dedi ki: Onlar Gurur, Tasa, Dert, Açgözlülük, İfrat vesair Kusur'dur. Bu adam şimdi onların hepsine galiptir, önceki gibi mağlup değildir.

Misafir: "Oh, o güzel fetihler! Oh, o güzel zafer!", diye bağırdım, "fakat armağan olan söz konusu tacın fazileti nedir açıklayınız"

Pir: Ey genç, onun fazileti mutlu etmektir! Zira bu taca nail olan tam bir mutluluk bulur ve devleti ancak kendi nefsinde bulup başka yerde aramaz.

Misafir: Gerçekten pek yüce gazâ alayıdır! fakat o tacı giydikten sonra ne yapar ve nereye gider?

Pir: Faziletler ona rehber olup geçtiği yerleri gezdirir, oralarda olan miskinleri ki, ne sapkınlıklara gark olmuşlar ve düşmanın düşmanı sürüklediği gibi bunların da kimini Sefahat ve kimini Beyhude [Y/23] ve Bâtıl Çaba ve kimini Açgözlülük ve kimini Yalancı Talih ve daha başkalarını başka Fenalıklar ne fena sürüklüyorlar ve bu Fenalık, kurtulmak mümkün olmayacak surette onlara zincir gibi kayıt ve bağ olmuş, bunların o bağdan halâs olup da buraya kadar gelmeleri mümkün olanıyor; ve bütün ömürleri karmakarışık, intizamsız geçiyor ve her türlü belaları çekiyorlar; kısacası şu hallerin hepsini ona seyr ve temaşa ettirir. Bunların şu hususta kabahatleri bu yere getiren yolu bilemedikleridir, bunun da sebebi önceden Melek'in verdiği tenbihleri unutmalarıdır.

Misafir: Bence bu bahislerin güzel. Fakat şurasını anlayamıyorum ki, Faziletler bu adamı geçtiği fena yerlere niçin tekrar geriye götürüyor.

Pir: Bu adam önceden oralarda iken, şu hallerin ne olduğunu bilemez veya hiç tanıyamazdı. Yalnız bir şüphe idi ve Aldatma kadehinden içip sarhoşluk sebebi olan cehalet ve hata onun gözüne nice nice iyilik ve kötülük gösterir idi ki, o şeyler hakikatte [H74/8] ne iyilik ne de kötülük idiler. İşte bu gaflet sebebiyle oralarda miskince yaşar idi. Nitekim hâlâ o yerlerde ikamet edenler böylece yaşamaktadırlar. Halbuki bu zat şimdi önemli işlere vakıf oldu, artık mutlulukla yaşar ve mutsuzları görebilir.

Misafir: Fakat bu mutlu, her bir şeyi iyice seyredip tecrübesini tamamladıktan sonra ne yapar ve nereye gider?

Pir: Nerede iyi görürse oraya, çünkü Korintos³ mağarasında oturan adam nasıl emniyette ise, bunun için de her taraf emniyetlidir ve hasta doktorla konuşmayı nasıl arzu ederse, herkes de bu zat ile konuşmayı tam bir istekle

* *Hikmet*'teki tefrika 1 Eylül 1327 tarihli 74. sayıda, 8. sayfada bu ifade ile kesilmektedir (h.n.).

3 Korintos: İç ilde Karahisar adlı belde üzerinde yüksek bir dağın ismidir.

[R587/2347] [Y/24] arzu edeceğinden, her nereye gitmiş olsa tam bir emniyet içinde yaşayacaktır. [R587/2348]

Misafir: Hayvanlar adını verdiği kadınlardan artık bu zata hiç korku yok mudur?

Pir: Elbette yoktur, ne Elem'den ne Keder'den ne Zevk ve Sefa'dan ne Açgözlülük'ten ne Yoksulluk'tan, kısacası hiçbir Bela'dan bir daha eziyet çekmeyecektir. Çünkü önceden nefesine eza veren ve keder çektiren fenalıkların hepsine galip gelip hükmü altına almıştır. Misaldeki gibi, şu zat engerek yılanlarını alıştırın kişilere benzer ki, gerçekten de karnı üstünde yürüyen şu hayvanların her kim olursa ısırabilmesi pek tehlikeli bir şeydir, hatta bazen helak bile ederler. Lakin alıştırınlara hiçbir fenalık etmezler. Çok şükür o panzehire ki, bunlar tedarik etmişlerdir. İşte şu fani de kendisini muhafaza edecek ilacı tasarrufu altına aldığı için şimdiden sonra hiç eziyet çekmez.

Misafir: Bu şerh bana göre tamamdır. Fakat şunu da izah buyurunuz ki şu adamlar kimlerdir ki, dağdan iniyorlar gibi görünüyorlar, kiminin başında taç var, sevinçli ve kimi tacı yok, kederli ve şaşkın, başı dönmüş ve dizleri yorulmuş gibi görünüyor ve birtakım kadınlar da var ki onları yakalamışlar.

Pir: Taçlı görünenler Şeref maiyetinde siperlenenlerdir, onlar ulaştıkları için pek ziyade sevinçlidirler. Ve taçlı olmayanlar Şeref'ten kovulup kendi ayaklarıyla geri dönenlerdir, onlar pek talihsiz ve üzüntü duyulacak hallededirler ki, kimi cesaretini kaybetmiş ve kimi Kalp Sebatı'na kadar çıkıp oradan geri dönüyor. Bunlar rastgele avare gezerler.

Misafir: Fakat arkalarındaki kadınlar kimlerdir?

Pir: Onlar Ceza, Dert, Gayretsizlik, Haysiyetsizlik, Cehalet'tir.

Misafir: Demek istersin ki, bütün kötülükler onların arkalarına asılmışlar. [Y/25]

Pir: Evet hepsi, fakat bunlar geri dönüp tekrar [R588/2351] birinci hisardaki Zevk ve İfrat'ın yanına varırlarsa nefislerini

kötülemeyip her bir kusuru Şeref'e ve ona ulaşanlara isnat ederler ve ulaşanları bedbaht ve miskin diye lakaplandırıp, böyle zevkli ömür geçirmeyi bırakıp da eziyet çekerler ve bir yerde yerleşmeyip mallarından mutlu olmak istemezler diyerek yerer ve ayıplarlar.

Misafir: Bunların mal dedikleri nedir?

Pir: Kısaca şunlardır: İfrat ve İsrâf. Çünkü hayvanlar gibi zevkleri isterse duyusal olsun bedensel lezzetlerde olan kişilerin fikirlerince en güzel mal ne olabilir, artık sen kıyasla.

Misafir: Fakat öteki kadınlar ki, beri taraftan tebessüm edip gülererek geliyorlar, onlara kim derler?

Pir: Onlar Zanlar'dır, Faziletlere gidecekleri Şeref'e kadar götürdükten sonra, yine başkalarını alıp götürmek üzere geri dönerler ve önceden götürdüklerimiz artık devleti buldular diye onlara haber verirler.

Misafir: Onlar bizzat Faziletlerin yanına kadar gelebiliyorlar mı?

Pir: Asla, çünkü hiçbir Zan İlim'e kadar gelemeyiz, fakat sahip olduğunu Şeref'e teslim eder. Şeref de onları kabul ettikten sonra bunlar başkasını celp için geri dönerler, bu hal tıpkı gemilerin yüklerini boşalttıktan sonra geri dönüşlerine benzer.

Misafir: Bunların hepsi bence tamamıyla şerh oldu, fakat sözü edilen Melek'in Dünya'ya girenlere öğrettiği şeyleri sen hâlâ bize ayrıntılı şekilde açıklamadın.

Pir: Gayretli olmalarını tenbih eder. İmdi siz de gayretli olunuz, çünkü ben de size [Y/26] bir şeyi saklamayıp tamamıyla anlatıyorum.

Misafir: Bu sözünüz hikmettir.

Pir yine elini kaldırıp dedi ki: Şu yuvarlak taş üzerinde durmakta olan kadını görüyor musun, ona Kısmet denir diye önceden de söylemiş idim?

Misafir: Evet.

Pir: İşte Melek insanlara tenbih eder ki, ona görünmeyeler ve ondan nail olabildikleri şeyleri bâki ve değişmez şeyler gibi

tutmayalar ve bu bağışı kendilerine özel mülk zannetmeyeler. Zira onun geri almasına ve başkasına vermesine hiçbir mani yoktur. Nitekim çoğunlukla böyle vuku bulmaktadır. Bu yüzden Melek onlara öğretir ki, Kısmet'in armağanlarını mal edinmeyerek davransınlar, ne nail oldukları vakit sevinirler ve ne de kaybettikleri halde hüznülenip kederlensinler ve onun zatını ne yersinler ve ne de övsünler. Çünkü Kısmet düşünerek bir şey yapmaz, rastgele yapmaktadır, nasıl ki önceden ben de size açıklamıştım. Bu yüzden Melek onlara haber verir ki, onun fiillerine şaşırmasınlar ve şöyle fena sarraflar gibi olmasınlar ki, onların yanına bir miktar akçe bırakıldığı vakit güya kendilerine kalacak gibi sevinirler ve sonra sahibi akçesini almaya gelince sanki hakkını istemekle bir kabahatte bulunur gibi bunların canları sıkılır, çünkü bunlar şu şartı unutmuşlar ki, malını emanet bırakan ne vakit isterse almaya hakkı vardır. Yine Melek de Kısmet'in armağanı hakkında özel tabiatını bu şekilde haber verir ki, onun armağanları emanettir ve yine geri almak şartıyla derhal yüz katını daha verir ve geri alma hali yalnız son lütfunu almayla sınırlı değildir, belki eskiden elde bulunanları bile alır. İmdi Melek'in özetle [Y/27] tenbihi şundan ibarettir ki, onun verdiğini alınca hiç durmayıp bâki ve değişmez hakiki nimet talebi için tam bir süratle çalışsınlar.

Ara Cümleler

Misafir: Bu nimet hangisidir?

Pir: Eğer tehlikesizce Şeref'e kadar ulaşabilmek mümkün olursa, ondan alınacak şeydir.

Misafir: Kısacası nedir o?

Pir: Hakikatin ilmidir ki faydalı, bâki ve değişmez nimettir, yani onun yanına sokulup himayesinde bulunmaktır. [R588/2352] Ve her ne zaman ki, Zevk ve Sefa ve İfrat'tan ibaret olan ve önceden anılan kadınların yanlarına gelir ise, bunlara hiç itimat etmeyip uzağa kaçmalarını ve Yalancı Şeref'e

geldikleri vakit ihtiyaç miktarından ziyade orada durmamalarını ve yaşamlarını sürdürmeye yetecek kadardan ziyade almamalarını, kısacası oradan geçip Gerçek Şeref yanına ulaşmak için süratle çalışmalarını sözü edilen Melek hatırlatır. İşte Melek'in haber verdiği şeyler bunlardır. Her kim bunları icrada kusur ederse veya söz dinlemezse miskinlikle geberse gerektir.

Ey misafir, mecazdan murad nedir, işte bu resmin gösterdiği meselelerden eğer bazı derecede ayrıntı daha isterseniz hazırım.

Misafir: Bu şerh yeterlidir, fakat o Melek Yalancı Şeref'ten ne türlü şey almalarını emreder?

Pir: Her nede menfaat olabilir ise.

Misafir: Nihayet nedir o?

Pir: Kitâbet ve diğer ilimler ki, Eflatun'un görüşüne göre bunlar gençlerin gıdası [Y/28] gibi bir meşguliyettir ki, işgal edip başka şeylere meyletmeye bırakmaz.

Misafir: Gerçek Şeref'e ulaşmak için bu ilimlere sahip olmak şart mıdır?

Pir: Şart değildir, fakat ulaşma süratine yardımcı olabilir. Bununla beraber iyiliği gerektiriyor değildir.

Misafir: Niçin dediniz ki kitâbet insanın iyiliği için faydalı değildir?

Pir: Bunsuz da olunabilir, çok kere gereksiz faydası vardır. Şuna benzer ki, biz bazen yabancı dil üzere söylenen şeyi tercüman yardımıyla da anlarız. Ancak bizzat o dili bildiğimiz halde daha iyice anlayacağımız için faydasız değildir. Fakat yokluğu, anlamının yokluğunu gerektiriyor değildir, yine bu ilimlerin yokluğu iyiliğin elde edilmesine hiç mani değildir.

Misafir: Fakat bu ilimleri öğrenenlerin diğerlerine üstünlüğü yok mudur?

Pir: Ne üstünlük olacak! Mademki onlar hata ve mal ve diğer kötülükler içindedirler, bütün ayıpların hükmü altında değil midirler? Bir adamın kitâbet ve diğer ilimlere sahip olması mümkündür, ancak bununla adam işret ve israfa

meyletmesin, açgözlü, gaddar ve hain olmasın, kısacası bütün akla aykırı olan şeylerde bulunmasın olamıyor.

Misafir: Hakikat, pek çok kimseler bu türlü görülmüyorlar.

Pir: Bu surette iyiliği elde etmek için şu adamların işbu ilimlerden ne faydası var? [R589/2356]

Misafir: Bu açıklamadan sonra ortaya çıktı ki faydası yok. Fakat onlar ne hakla ikinci hisarda Gerçek Şeref'e yaklaşıp gibi duruyorlar? [Y/29]

Pir: Ne fayda, mademki birinci hisardan halâs olup İfrat ve diğer Rezilliklerden firar edenler üçüncü hisarda Gerçek Şeref'in yanına varmışlar ve iyilik sebebiyle bütün âlimlerin önüne geçmişler, işte ötekiler âlimler iken arkada kalmışlardır. Daha ileriye bir adım atamayan ve Gerçek Şeref'e ulaşmaya mecali olamayan ilim ehlinde ne fayda kalır?

Misafir: Bu nasıl şey?

Pir: Şöyle ki, ikinci hisarda olan âlimlerde hiç yoksa hatasını doğru zannetmek yanlışlığı var. Bu halde [R590/2359] Gerçek Şeref tarafına bir adım ileri gidebilmeleri mümkün değildir. Böyle iken görmüyor musun ki, birinci hisardan Zanlar gelip onlara nasıl hücum ediyorlar? Sonuç olarak, eğer onlara Nedamet yardım etmezse ve Yalancı Şeref'te kalıp aldanmış olduklarını kendi kendilerine tasdik etmezlerse, gerçekten de öbürlerinden fazla bir faydaları yoktur ve bu halde kaldıkça selamet imkânsızdır. Ey misafirler, sizin de selamet bulmanız imkânsızdır, eğer açıklanan şeylere gönül bağlamaz iseniz, ta ki kendinizi faydalı işlere teslim edinceye dek. Kaldı ki bu konu üzerine art arda ve aralıksız tekrar tekrar açıklama lazımdır, kısacası diğer şeylere bâtil oyun ve eğlence gibi bakmak gerektir. Yoksa bu dinlediğiniz şerhten bir fayda elde edemezsiniz.

Misafir: Biz amel edeceğiz, fakat insanın Kısmet'ten aldığı yaşam, sağlık, zenginlik, saltanat, zürriyet, zafer ve bu cins şeyler niçin iyi değildirler? Ve aksine bunlara mukabil ve zıt

olan halliler niçin kötü olmuyorlar? Bize burasını izah ediniz, çünkü şu iddia bizce bütün bütün garip görünüyor.

Pir: Peki benim sana soracağım konular üzerine sen düşüncelerini açıkla. [Y/30]

Misafir: Başüstüne.

Pir: Fena geçinen kişi hakkında yaşam iyi midir?

Misafir: Zannederim ki bilakis kötüdür.

Pir: Madem şu adam hakkında yaşam kötüdür, artık yaşam nasıl iyi olabilir?

Misafir: Bence fena yaşayanlar hakkında kötüdür, fakat iyi yaşayanlarca iyidir.

Pir: Yaşam kâh iyidir kâh kötüdür demek mi istersin?

Misafir: Evet öyle.

Pir: Münasebetsiz iddia etme! Zira aynı şeyin hem iyi hem kötü olması imkânsızdır! Çünkü bir defada menfaat ve zarar veya arzu ve nefret gibi iki zıddın bir araya gelmesi mümkün değildir.

Misafir: Şüphe yok münasebetsiz olmuş. Fakat eğer fena geçinen kişi için fena geçinmek mukadder ise, artık aynıyla o yaşam söz konusu şahsın kendisi için nasıl bir kötülük değildir?

Pir: Ancak yaşamın kendisi ile fena yaşamak aynı şey değildir. Bu mesele sence de böyle değil midir?

Misafir: Vay, gerçekten öyle, ben de bu ikisinin aynı şey olduğuna inanmam.

Pir: Bu yüzden fena yaşama bir kötülüktür, ancak yaşamın kendisi bir değil, zira eğer yaşamın kendisi bir kötülük olsa idi, iyi geçinenler için de kötü olması lazım gelecek idi. Çünkü onlar da bu surette kötü olan yaşam ile yaşayacaklar.

Misafir: Benim için açıklık kazandı ki hakkın var.

Pir: Mademki yaşam iyi ve fena yaşayanlarda eşit düzeyde bulunur, mümkün [Y/31] değil midir ki yaşamın kendisi ne iyi ve ne kötü olsun? Örneğin hasta için bir organını kesmek veya dağlamak ne zarardır ne fayda. Diğer ameller de

bu örnek gibidir.⁴ Yaşam da böyledir, yani icap etmez ki yaşam bir kötülük olsun, ancak fena yaşam fena bir şeydir...

Misafir: Bu budur.

Pir: Şimdi ortaya çıkan şu kıyas altındaki şeyleri düşün. Sen fena ömür sürmeyi mi daha ziyade seversin yoksa izzet ve emniyet ile ölümü mü?

Misafir: Elbette yüce bir şan ile ölmeyi daha ziyade severim.

Pir: Bu surette mutlaka ölüm de bir kötülük değilmiş, çünkü yaşamdan daha ziyade makbul olduğu yer varmış.

Misafir: Elbet.

Pir: İmdi sağlık ve hastalık hakkında da bu kıyas üzere bahsolunabilir, çünkü sağlık mutlaka bir iyilik değildir. Öyle haller olabilir ki, aksi olur.

Misafir: Bu doğrudur.

Pir: Şimdi bu kıyas üzere zenginlik bahsine başlayalım, çünkü miskinçe yaşayan bazı zenginler var.

Misafir: Şüphe yok, çok var.

Pir: Zenginlikleri kendilerinin iyi yaşamasını gerektirmedi ya?

Misafir: Açıktır ki gerektirmiyor, çünkü onlar hor ve hakir yaşayan cinstendirler. [Y/32]

Pir: Öyle ise zenginlik insana faziletler bahşedici değildir, ancak bir Şeref'tir.⁵ [R590/2360]

Misafir: Galiba bu akıl yürütmeyeyle düşünülünce böyledir.

Pir: İmdi zenginlik dediğimiz, malik olanlara bir iyilik erdirmediği surette o niye iyidir?

Misafir: Böyle görünüyor.

⁴ Bundan murad bütün "zanlar"dır, ancak bazı "tecrübi bilgiler" vardır ki, kesin bilgi derecesine varmıştır ve bu, mantık ilminde ortaya konulmuştur.

⁵ Dipnot simgesi verilmiş, fakat kayıt düşülmemiştir. Orijinal metinde bu ifade şu şekildedir: "İnsana fazilet bahşeden zenginlik değil, şeref'tir". Muhtemelen buna ilişkin bir not düşülecekti (h.n.).

Pir: Çok zengin kişiler var ki, onlar zenginliğin kullanılmasını bilemedikleri halde zenginlikleri hiç fayda etmiyor.

Misafir: Bana da böyle görüntüyor.

Pir: Çoğu hallerde maliklerine fayda bahşedici olmayan şeye nasıl bir iyilik nazarıyla bakılabilir?

Misafir: Hiçbir şekilde.

Pir: Bu yüzden zenginliğe akıl ve hikmet ile hizmet edenler iyi yaşarlar, böyle etmeyenler kötü yaşarlar.

Misafir: Bu husus bence de tartışmasız böyledir.

Pir: Hepsinin sonu bir kelâmdır: Bütün şeyleri ya iyi görmek ya da iğrenç bir kötülük gibi saymaktır. İşte insanı bulandıran ve zarara uğratan bu şeylerdir. Özellikle bunlara bir kıymet nazarıyla meyledip mutluluğunu bu şeylerle sınırlı tahayyül ederse ve hele bunları elde etmek için her şeyi ve belki en ziyade fenalıkları ve her türlü ahlâksızlığı işleyecek olursa, artık ne derece zarara uğrayacağı kıyas oluna. Buna sebep şudur ki, gerçek iyiliğin ne olduğunu idrak etmede hata ediyorlar ve hiçbir vakitte kötülükten iyilik doğmayacağını bilemiyorlar. Bu böyle iken, yine çok kişiler var ki yalancılık, [Y/33] hırsızlık, koğuculuk, zulüm ve daha başka türlü kötü sebepler vasıtasıyla servet elde eder.

Misafir: Bu pek doğrudur.

Pir: Eğer kötülükten bir şekilde iyilik doğmayacağı teslim olunursa, nasıl ki doğruluğu herkesçe kabul edilmiş ve kanıtlanmıştır, zenginlik dediğimiz, birtakım kötülüklerin işlenmesiyle kazanılabilecek şeydir, bu halde açıklık kazanır ki zenginlik iyi değildir.

Misafir: Gerçekten de böyledir. İşte şu derin fikirden bu sonuç çıkar.

Pir: Fakat beri taraftan akıl ve adalet gibi hallerin kötü şeyler ile elde edilmesi imkânsızdır. Yine hakikatte iyi olan halleri insanı ahmaklık ve zulme götürmezler, yine bu iki zıddın bir adamda bir araya gelmesi imkânsızdır, ama

zenginlik, izzet, zafer ve bunların benzeri sıfatların bir kötü ahlâk sahibinde bir araya gelmesi mümkündür.

Misafir: Bana da öyle görünüyor, şerhçe bu miktar yeterlidir.

Son

Ali Suavi
[R591/2364] [Y/34]

İşbu kitabın içindeki kelimalarının meâlini istifade eden zatların emeği boşa gitmez ve bu kitaba kimse müdahale etmesin, kadrini bilsin ve uyanık olsun vesselam...

[Kalbe] sükûnet verir ve fikirleri değiştirir. Rica ederim ...' bu yazının kıymetli değeri olduğu vukuf ehli indinde açıktır ve besbellidir. [Y/35]

* Ciltlemeden dolayı okunamıyor (h.n.).

Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn

EFLATUN'UN DOSTU KÂBİS'İN BİLMECESİ

(Bu Bilmece'yi 1280 yılında Türkçeye tercüme ettim ve
1283 yılı Ramazanında İstanbul'da *Ruznâme* yayınladı)

Bilge İbn Miskeveyh'in Tercümesi
Allah ona rahmet eylesin

Biz bu tercümeyi Madrid'de bulunan İspanya Kralı'na ait
kütüphanede bulduk.

Tercümeyi aslına uygun olarak bastık. Tercüme, kitabın
sonundaki haşiyemizde işaret ettiğimiz bazı yerler dışında,
Yunancadaki aslına uygundur.

SUAVİ

Zilkâde 1289
[Ocak 1873]

**LE
TABLEAU DE SÈBÈS
OU
L'IMAGE DE LA VIE HUMAINE**

**TRADUIT EN ARABE PAR
IBNI MUSKWÉÏH
AU QUATRIÈME SIÈCLE D'HEGIRE**

**ÉDITÉ ET ACCOMPAGNÉ DE NOTES
PAR ALI SUAVI EFFENDI**

**PARIS
IMPRIMERIE DE VICTOR GOUPY
RUE GARANCIÈRE, 5
1873**

Eflatun'un Dostu Kâbis'in Bilmecesi

O, bu dünyanın ve içindekilerin durumuna en çok benzeyen; akıl sahibi kimsenin tam mutluluğa ermesi ve dünyadaki şerlerden kurtulması için yapması gerekeni en iyi biçimde ifade eden bir şeydir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Sokrat'a mensup Kâbis⁽¹⁾ el-Eflâtûnî, bir Zuhal Mabedi'nin* içinde gördüğü, hidayete delalet eden bir bilmeceyi içeren bir levhanın durumundan söz etmiştir.

Kâbis şöyle demiştir: Bizler Zuhal Mabedi'nin içinde yürüyüp oradaki hediye türlerini incelerken, birden mabedin ön kısmında, gizli bir bilmece işlenmiş bir resim içeren bir levha gördük. Bu levhada anlatılmak istenenin ne olduğunu kendi anlayışlarımızla kavrayamadık. Çünkü onun ne bir şehir resmi, ne bir mabet resmi ve ne de bir asker topluluğu resmine delalet ettiği kanaatine varamamıştık. Onun görünüşü şöyleydi:

Levhanın içine bir hazire ve onun içine de biri diğerinden daha büyük başka iki hazire çizilmişti. Büyük hazirenin bir kapısı olduğunu gördük. Kapının önünde çok sayıda erkeklerden oluşan bir topluluk vardı. O hazirenin içinde ise kadınlardan oluşan bir topluluk vardı.

Bu kapının önünde ayakta duran ihtiyar bir adam vardı. Erkekler topluluğuna anlamadığımız bir şeyi işaret ediyor gibiydi.

Bir süre şaşkın halde kaldık. Birbirimize ne düşündüğümüzü ve bu misalin neyi hatırlattığını soruyorduk.

* Kronos (Satürn) Mabedi (h.n.).

Rehberlik etmesini isteyenlerle ilgilenen anlayış sahiplerinden biri bunu duyunca⁽²⁾ yanımıza gelip şöyle dedi:

“Ey yabancılar topluluğu! Bu resmin durumu hakkındaki hayretiniz sakın sizi yanıltmasın, çünkü bu belde halkının çoğu da bu bilmecenin neye delalet ettiğini bilmezler. [2] Çünkü bu hediye veren bu belde halkı değildir, uzun zaman önce Lakadamonya* ülkesinden bize gelen bir yabancıdır. Kendisi hikmette söz sahibi⁽³⁾ biri olup, bu resmi Zuhâl’e yakın olmak için hediye etmiştir”.

Kâbis: Ben ona, “Sen bu sözünü ettiğin adamı gördün mü”, dedim.

İraklis dedi ki:⁽⁴⁾ Evet, andolsun ki onu gördüm, kendisine yakınlık gösterdim, çok değerli bir şahsiyet olduğuna şahit oldum ve değerli şeyler söylediğini duydum. Genç yaşta olduğu için beğenim arttı. Bu bilmecenin ne anlama geldiğini de ondan duydum.

Kâbis: “Ben ona, hayat veren Allah aşkına⁽⁵⁾ senden istiyorum, eğer seni engelleyen bir işin yoksa, bu bilmecenin açıklaması hakkında ondan duyduklarını bize anlat, çünkü bunu çok merak ediyoruz”, dedim.

İraklis: Bunu sizden esirgemem, ey yabancılar! Ne var ki, önce benden bu bilmecenin açıklamasında bulunan tehlikeleri duymanız gerekir.

Kâbis dedi ki: Neden söz ediyorsunuz?

İraklis: Söyleyeceğimi duyduğunuzda, eğer onu anlayıp kavrarsanız akıllı mutlu kişiler olursunuz. Yoksa mutsuz cahiller olursunuz ki, yaşamınızı tasarruf konusunda hiçbir bilginiz olmaz.

Şüphesiz bu bilmecenin açıklaması Sfenks’in insanlara yönelttiği bilmecesi⁽⁶⁾ ile aynı durumdadır. Onu anlayan kurtulur, anlamayanı ise öldürür. İşte bu açıklamada da durum benzer şekilde cereyan eder.

* Lakedemonia (h.n.).

Şüphesiz Sfenks,⁽⁷⁾ insanlara anlaşılmaz bir bilmece sorar. O da "Hayır nedir? Şer nedir? Ne hayır ve ne de şer olmayan nedir?" bilmecesidir.

Sonra şunu söyler: "Kim bunu bilmezse, Cehalet'i onu telef eder ve telef olmaktan kurtulur. Ancak onun telefı, tıpkı işkence ile telef olanların başına geldiği gibi, ömrü boyunca yavaş yavaş olur. Kim de onu bilirse, Cehalet'i telef olur ve kendisi telef olmaktan kurtulur ve bütün ömrü boyunca imrenilen mutlu biri haline gelir.

Şimdi siz, benim söyleyeceklerimi iyice anlayınız ve hiçbir ayrıntıyı kaçırmayınız".

Kâbis: Ben ona, "Ey İraklis, eğer bu hususta durum senin anlattığın gibi ise, şüphesiz kalplerimize söyleyeceklerini dinlemek için şiddetli bir istek saldın", dedim.

İraklis: İyi biliniz ki, bu hususta durum anlattığım gibidir.
[3]

Kâbis: O halde şimdi anlatmaya başla, bunu bizden esirgeme ve bu öyküyü bize olduğu gibi anlat.⁽⁸⁾ Çünkü muradımız ve isteğimiz budur.

Eline bir sopa alıp onunla resme işaret ederek bize "Şu hazireyi görüyor musunuz", dedi..

Ben ona "Evet, onu görüyoruz", dedim.

İraklis: Bu hazire insanların Ömürleri boyunca dünyadaki makamlarını göstermektedir. Kapısında durduğunu gördüğünüz bu topluluklar ise, bu dünyaya gelerek bütün Ömürlerini orada geçiren insanlardır.

Ayakta durduğunu gördüğünüz, yazı yazıyormuş gibi⁽⁹⁾ bir elinde kâğıt, öbür elinde kalem bulunan bu ihtiyar, bu dünyaya gelenin orada kendi iradesi ile yapması gerekeni öğreten ve ona tuttuğu takdirde selameti bulacağı yolu gösteren Melek'tir.

Kâbis: Ona hangi yolu tutmasını ve nasıl amel etmesini emreder?

İraklis dedi ki:⁽¹⁰⁾ Kapının önünde insanların girdiği yere kurulmuş bir kürsü görüyorsun. Kürsünün üzerinde oturan, türlü zinetlerle süslenmiş, çevreye iltifat eden bir kadın var.

Kâbis: Evet işte görüyoruz. Fakat o kadın kimdir?

İraklis: Ona Gaflet denir.⁽¹¹⁾ Çoğu kez insanlara musallat olur. Dünyaya gelen insanlara gafletinden ve kuvvetinden içirip onları sarhoş eder.

Kâbis: "Bu şarap nedir?"⁽¹²⁾, dedim.

İraklis: Bu, gaflet, hata ve ilmi yok etme şarabıdır. Ondan içtikleri zaman (Dünya'ya) girerler.

Kâbis: Ona, "Hepsi mi gafleti yudumluyor, yoksa hepsi değil mi? Yine ondan içenlerin kimi daha az, kimi daha çok mu içiyor?"⁽¹³⁾ dedim

İraklis: Kapının içinde biçimleri farklı farklı kadınlar görmüyor musun?

Kâbis: Sanırım onları gördüm.

İraklis: Bu kadınlar Gururlar,⁽¹⁴⁾ Lezzetler ve Şehvetlerdir. İnsanlar içeriye girdikleri zaman her birinin üzerine atılıp asılırlar ve kimini kurtuluşa ereceği yere,⁽¹⁵⁾ kimini de gafletten dolayı mahvolacağı yere⁽¹⁶⁾ sevk ederler.

Kâbis: Tasvir etmekte olduğun bu şarabın durumu ne kadar zor! [4]

İraklis: Ancak o kadınların hepsi asıldıkları kimseye kendisini fazilete, hoş yaşantıya ve o yaşantının refahı ve faydasına sevk ettikleri zannını verirler. İnsanlar⁽¹⁷⁾ ise, Gaflet şarabını içmeleri yüzünden kendilerine gaflet ve anlayışsızlık musallat olunca Dünya'daki geçim ve davranışlarında tutmaları gereken doğru yolu seçemeyerek, gördüğün gibi, öncülerinin geçip girdiği Gaflet çıkmazına doğru yürürler.

Kâbis: Ona "Onu görüyorum, fakat yuvarlak bir taş üzerinde duran, bunak ve kör olduğu izlenimini veren şu kadın ne anlama geliyor?" dedim.

İraklis: Bu kadın Baht'tır. O sadece kör değil, aynı zamanda sağırdır.⁽¹⁸⁾

Kâbis: Bu kadın ne iş yapar?

İraklis: Bu kadın her yerde dolaşıp bundan alır, şuna verir. Sonra, çok geçmeden, şefkat göstererek verdiği kimseden verdiğini alıp başkasına verir. Ne var ki, yaptığı bu işi gerekli

kılan herhangi bir sebep olmadan ve yaptığı işe güven duyulmadan yapar. O, kimini verdiği ile sevindirir, kimini alması sebebiyle kederlendirir. Bu yüzden tuttuğu yol kendi şahsında açıkça görülür hale gelmiştir.

Kâbis: Yuvarlak taşın üstünde duran kadın o mu?

İraklis: Evet.

Kâbis: Durumuna delalet etmesi ne tuhaf!

İraklis: Bu, onun yaptığı iyiliğin kalıcılığına güvenilmeyeceğini ve sürekliliğine itimat edilmeyeceğini gösterir. Şöyle ki, kişi o kadından, üzerinde plan yapacağı bir şey elde ettiğine inandığı zaman, ona en acımasız biçimde alçaklık edip çetin bir zarara uğratar.

Kâbis: O kadının etrafındaki bu kalabalık topluluk ondan ne istiyor ve hangi yönleriyle tanınıyorlar?

İraklis: Onlar, hiçbir görüşü olmayan ayak takımı olarak bilinenlerdir. O kadından istedikleri ise, menfaatler, yakınlıklar ve bahşişlerdir.

Kâbis: Neden onların suretlerinin aynı olduğunu görmüyoruz? Bilakis bazılarını sevinçli ve gülüyormuş gibi, bazılarını ise üzgün ve ellerini açmış gibi görüyoruz. [5]

İraklis: Sevinçli ve neşeliymişler gibi gördüğünüz kimselere gelince, onlar kendilerine bir şey verdiği kimselerdir. Onlara Mutlu Bahtlılar⁽¹⁹⁾ denir. Ağlayanlar⁽²⁰⁾ ise, kendilerinden verdiğini çekip aldığı kimselerdir. Onlara da Mutsuz Bahtlılar denir.⁽²¹⁾

Kâbis: Onlara verip sevindirdiği ve alıp ağlattığı şey nedir?

İraklis: Onlar kendilerine verdiği şeyi hayırlar⁽²²⁾ sanırlar. Onlar, insanların çoğunluğu, onun hayırlar olduğunu sanırlar.

Kâbis: O nedir?

İraklis: Zenginlik, mevki, afiyet,⁽²³⁾ evlat, saltanat, bu mecrada olan diğerleri ve benzerleridir.

Kâbis: Ona "Bunlar hayırlar değil midir?" dedim.

İraklis: Şu an hakkında konuşmayı ertelememiz gereken bir şeydir bu. Bilmeceyi açıklamakta olduğumuz konuşmamıza dönelim.

Kâbis: Doğru.

İraklis: Görmüyor musun, bu kapıyı geçtikten sonra bu hazirenin üstünde başka bir hazire var ki, dışında fahişe kadınlara benzeyen zinetlerle süslenmiş duran kadınlar bulunuyor?

Kâbis: Evet, görüyorum.

İraklis: İşte bunlar, Açgözlülük, Azgınlık, Dalkavukluk, Düzenbazlık, Kibir ve benzeri afetlerdir.

Kâbis: Orada durmalarının sebebi nedir?

İraklis: Onlar Baht'tan gelecek olanı beklerler. O bir insana bir şey verip de o kimse onun kendisine verdiği şeyle baş başa kaldığı zaman, ona niyazda bulunup aldatırlar, sonra ona iltifat edip makamda öncelik verirler, ona bu yaşamın kendilerine göre içinde tasa ve mutsuzluğun az olduğu, memnuniyet verici, lezzetli bir yaşam olduğu kanaatini verirler. Kim onlara itaat eder, lezzetlerin içine girer ve onların yanında kalırsa, [6] onlar onu kışkırttıkları sürece bu gidişatın memnuniyet verici olduğu kanaatine kapılır. Sonunda durumunu inceleyip eskiden hissetmediği ve bilmediği şeyleri hissettiğinde,⁽²⁴⁾ Baht'tan elde etmiş olduğu şeyleri tükettikten sonra, sahip olduğu bu tablo değişir ve içine düştüğü bu durum kendisini o kadınlara hizmet etmeye mecbur eder.⁽²⁵⁾ Her belâya katlanır, nefsinin zorlar ve o kadınların sürüklediği bütün kötü ve zararlı şeyleri işleyerek nefsinin mutsuz eder.

Kâbis: Sözüünü ettiklerin nelerdir?

İraklis: Yağma, gasp, yalan yere yemin, iftira, hırsızlık, dedikodu ve benzeri şeylerdir.

Kâbis: Bunlar yoksullaşınca halleri ne olur?

İraklis:⁽²⁶⁾ Karanlık ve dar yerde bulunan şu küçük kapıyı görmüyor musun?

Kâbis: İşte, onu görüyorum.

İraklis: Şurada çirkin, kirli, pis ve bitkin görünen birtakım kadınlar görüyorsun.

Kâbis: İşte, görüyorum.

İraklis: Onlardan elinde bir kırbaç bulunan şu kadın Ceza ve Azap'ı simgeler. Başırı iki dizi arasına almış olan kadın Gam ve Hasret'i temsil eder. Saçlarını yolmakta olan bitkin kadın Elem, Hasret ve şiddetli Acı'yı simgeler.

Kâbis: Bunların yanında duran bu korkunç, çirkin, yaşlı ve yoksul iki kadın⁽²⁷⁾ neyi simgeliyor?

İraklis: Onlardan biri⁽²⁸⁾ Vâveylâ ve Feryat'ı, diğer kadın⁽²⁹⁾ ise uzun süren Hüzün'ü simgeler.⁽³⁰⁾ Şüphesiz Ceza onları bu duruma sürükler⁽³¹⁾ ve bütün yaşamları sıkıntı ve azap içinde geçer. Sonra da Mutsuz Baht⁽³²⁾ diye bilinen başka bir eve düşerler. Bunun üzerine, geriye kalan ömürleri mutsuzluk içinde geçer. Meğerki insan kendisine Nedamet gelmesi sebebiyle durumunu gözden geçirerek cehaletinden ayılıp düştüğü hatayı telafi etsin.⁽³³⁾

Kâbis: Ona "Öyle olursa durumu nasıl olur?" dedim. [7]

İraklis: O zaman nefsinin durumunu bizzat kendisi kontrol eder, nefsi için güzel övgüyü ister, Gerçek Edep'e özlem duyar⁽³⁴⁾ ve böylece nefsini temizleyip onun için kurtuluş ister ve nefsini ona musallat olup baskı altına alan şeyden kurtarır. Bunun sonucu olarak bir daha gaflete dönmedikçe⁽³⁵⁾ ve tutsaklığa düşmedikçe özgür, mutlu, imrenilen ve ömrünün geriye kalanında korku taşınayan biri haline gelir.

Kâbis: Dostum, insanların düştüğü bu tehlike ne kadar büyük! Fakat sen konuşmanda Gerçek Edep'ten söz ettin. Eğer burada bir Yalancı Edep olsa onun ne olduğunu anlardık.

İraklis: Şu diğer hazireyi görüyor musun?

Kâbis: Şüphesiz onu gerçekten görüyorum.

İraklis: Onun üzerinde duran haşmetli ve güzel görünüşlü kadını görmüyor musun?

Kâbis: Evet, onu öylece görüyorum.

İraklis: Bu kadına çoğunlukça Edep denir. Oysa Gerçek Edep değil, Yalancı Edep'tir. İnsanlar Gerçek Edep'i gördükleri zaman⁽³⁶⁾ yanılıyorlar ve ilkin buna düşüyorlar.

Kâbis: Ne dediğini biliyor musun? Onlar için kendilerini Gerçek Edep'e götürecek başka bir yol yok mudur?

İraklis: Onlar için kendilerini Gerçek Edep'e götürecek başka bir yol yok değildir.⁽³⁷⁾

Kâbis: Hazirenin içerisinde başlarını eğmiş olan bu adamlar neyi simgelerler?

İraklis: Onlar bu Edep'i sevenlerdir. Yanılmışlar ve Gerçek Edep'e muhalefet ettiklerini⁽³⁸⁾ sanmışlardır.

Kâbis: Bunlar ne ile tanınırlar?

İraklis: Bunlardan kimi şairler, kimi tartışmacılar olarak bilinirler. Kimi hatipler, kimi müzisyenler, kimi şarkı sözü yazarları, kimi Meşşâ'iler,⁽³⁹⁾ kimi kıskırtıcılar, kimileri de bunlara benzer unvanlarla adlandırılırlar.

Kâbis: Daha önce kendilerine ve beraberlerindekiyle Açgözlülük'ün galip geldiğini söylediğin kadınlara tıpatıp benzeyen bu kadınlar neye delalet ederler? Onlar da buraya gelirler mi? [8]

İraklis: Evet, Allah'a yemin ederim ki o erkeklerin varacağı yer⁽⁴⁰⁾ buraya kadardır! Ancak o diğer haziredeki gibi değil,⁽⁴¹⁾ sadece ifratta olur.

Kâbis: Bunların gidişatı hangi şeydir?

İraklis: Bunlara yine Gaflet'ten dolayı içtikleri o şarap⁽⁴²⁾ içirilir.

Kâbis: O halde bunlar Cehalet üzerinde bulunmuşlar.

İraklis: Evet, hayatı veren Allah'a yemin ederim ki onlar kesinlikle öyledirler! Gerçek Edep'e varıp o arındırıcı kuvveti yudumlamadıkları sürece ne o durumdan ne de başka şerlerden kurtulamazlar. Azgınlık, isyan, cahillik ve kendilerine musallat olan diğer şerlerden arındıkları zaman, sağ salım kurtulurlar. Şüphesiz bu Yalancı Edep'le uğraşan kimseye bütün şerler yalnızla aynı mecrada olan ilimlerle tasvir edilmiştir.

Kâbis: Hangi yol onu Gerçek Edep'e götürür?

İraklis: İşte sana anlatıyorum. Yukarıda içinde hiçbir kimse olmayan, aksine ıssız bir çöle benzeyen bir yer görüyor musun?

Kâbis: Ona "İşte onu görüyorum" dedim.

İraklis: Yine dar bir kapı ile oraya götüren bir yol ve o dik, sert ve engebeli yolda yürüten bir adam görüyor musun?

Kâbis: İşte o, yemin ederim ki onu görüyorum!

İraklis: Onun gerisinde yüksek, çıkış yolları çok dar, derin uçurumlu ve iki yanı sarp bir tepe görüyor musun?

Kâbis: İşte o, yemin ederim ki onu görüyorum!

İraklis: İşte Gerçek Edep'e götüren, bu yoldur. Bu yolun yolculuğu zordur. İşte yine o tepenin üstünde bir şeye dayanmış⁽⁴³⁾ yuvarlak gibi görünen yüksek iri bir kaya görüyor musun?

Kâbis: Ona "İşte onu görüyorum" dedim.

İraklis: Kayanın üzerinde duran iki kadın görüyor musun? Sanki [9] ellerini açıp yüzyüze duran iki kızkardeş oturuyor.

Kâbis: Şüphesiz o ikisini görüyorum, ama neyi simgeliyorlar?

İraklis: Onlar Sabır ve Tahammül'ü simgelerler.

Kâbis: Ellerini açmaları neye delalet eder?

İraklis: Onunla kendilerine yönelenlerin kalplerini güçlendirmeyi ima ederler. Ona sabretmesini, içine korku girmemesini ve çok yakında bu yenilenmiş, kolaylaştırılmış yola⁽⁴⁴⁾ varacağını işaret eder gibidirler.

Kâbis: O kayanın yanına vardıklarında üzerine nasıl çıkarlar? Ben tırmanmak için herhangi bir yol görmüyorum.

İraklis: Geçerler, inerler, bu yere geleni tutup yukarıya çıkarırlar. Ondan sonra ona bir kuvvet verip Edep'e varması için onu yüreklendirip, gördüğün gibi Edep'e⁽⁴⁵⁾ götüren kolay yola gitmesi için rehberlik ederler.

Kâbis: Yemin ederim ki o kesinlikle kolay gidilen bir yoldur!

İraklis: İşte şu çayırın önünde mine gibi güzel görünen bir yer ve başka bir kapısı olan bir hazire görüyor musun?

Kâbis: Evet görüyorum, o neyi simgeliyor?

İraklis: Oraya Mutluların meskeni denir. Bütün Mutluların yeri de Mutluluk'un ikametgâhı da oradadır.

Kâbis: Şüphesiz orası dediğin gibidir, niteliklerini anlattığın yer ne güzel yer!

İraklis: Girişin yanında kare bir taşın üstünde⁽⁴⁶⁾ duran sade bir elbise giyinmiş orta boylu⁽⁴⁷⁾ güzel bir kadın ve onun yanında kızlarıymış gibi ona benzeyen başka iki kadın görüyorsun.

Kâbis: Şüphesiz senin söylediğini görüyorum, andolsun!

İraklis: Onlardan ortadaki Edep diye bilinir; öteki, Hakkı Kabul ve Tasdik diye bilinir.⁽⁴⁸⁾ Kare taşın üzerinde durana gelince, [10] kendisine itaat edene güveneceği, itimat edeceği şeyleri verir.⁽⁴⁹⁾ Onun verdiği faydalı şeyler ondan ayrılmaz, ömrü boyunca değişmez. Ona cesaret, iffet ve anlayış kazandırır.⁽⁵⁰⁾

Kâbis: Ona "Bu ödül ne kadar büyük! Fakat kadın niçin bu durakta durmuş?"⁽⁵¹⁾ dedim.

İraklis: Kendisine geleni kabul etmek ve ona içinde arındırıcı bir güç bulunan ilaçtan içirmek için durur. Nihayet arınunca onu o zaman yükseltip Fazilet mevkiine⁽⁵²⁾ ulaştırır.

Kâbis: Söylediğini tekrar et, çünkü anlayamadım.

İraklis: Eğer kendinden gurur ve kibir sevgisini uzaklaştırırsan anlarsın. Bilmez misin ki, hasta doktora gitmek isteyip⁽⁵³⁾ oraya gidince doktor onu tedavi eder. Doktor onu hastalığından iyice arındırıp o da yakalandığı hastalıktan kurtulunca, doktor ondan ayrılıp sağ salim olarak gönderir. Eğer doktora kendisine tavsiye ettiği hususlarda itaat etmezse tedavisini ihmal etmiş olur ve bu, onu ölüme götürür.

Kâbis: Ona "Bu anlattığına gelince, şüphesiz ben onu biliyorum"⁽⁵⁴⁾ dedim.

İraklis: Onun arındığı şey cehalettir,⁽⁵⁵⁾ gaflet, bâtıl ile gururlanma sevgisi, şehvetler, alçaltıcı zevkler, haddi aşma,

mal sevgisi ve daha önce birinci hazirede içinde bulunduğu diğer kötülükler yüzünden kendisine musallat olan hatadır.

Kâbis: Arındığı zaman onu nereye gönderir?

İraklis: Onu Nefsini Bilme, Anlayış ve diğer Faziletlere ulaştırmak üzere içeri alır.

Kâbis: Bunlar nedir?

İraklis: Görmüyor musun, kapının içinde son derece güzel ve derli toplu kadınlardan oluşan bir grup var? Kıyafet ve giysileri sade olup varlıklı kadınların giysilerine benzemiyor. O kadınlar şen, şakrak görünüyorlar ve başka kadınlardaki gibi sahte zinetler takmamışlar.

Kâbis: Sanırım anladım, fakat bunların işi nedir?⁽⁵⁶⁾

İraklis: Onların en önde olanına, Aklın Bilgisi denir.⁽⁵⁷⁾ Geriye kalanlar ve onları takip edenlere gelince, birine Temizlik ve Güzel Huy birine [11] Kahramanlık, birine Adalet, birine Kerem, birine Tevazu, birine Cömertlik, birine de Hidayet⁽⁵⁸⁾ denir.

Kâbis: Ey faziletli, sen bize ne büyük ümit verdin!

İraklis:⁽⁵⁹⁾ Eğer benden işittiğinizin tümünü kavrayıp onu elde etmeye gayret ederseniz.⁽⁶⁰⁾

Kâbis: Ona "Ben bunu tamamen elde edeceğimizi ümit ediyorum" dedim.

İraklis: O halde bununla kurtuluş ve selamet sizin olur. Sonra şöyle dedi: "Onlar onu alıp annelerine götürürler".

Kâbis: Anneleri kimdir?

İraklis: Anneleri Mutluluk'tur.

Kâbis: Ona "Bu nedir?" dedim.

İraklis: Şu yüksek yere ulaştıran şu yolu görmüyor musunuz?

Kâbis: Ona "Evet, işte onu görüyorum" dedim.

İraklis: O hazire şehrinin zirvesi oradadır. Kapının önünde yüksek bir kürsünün üzerinde ısl ısl çiçeklerle süslü değerli bir taç⁽⁶¹⁾ giymiş çok güzel bir kadın görmüyor musun?

Kâbis: Ona "Evet, şüphesiz onu görüyorum, o kimdir?" dedim.

İraklis: İşte Mutluluk odur.

Kâbis: O, bu mevkiye ulaşan kişiye ne yapar?

İraklis: Mutluluk, tıpkı savaşta galip gelene zafer tacı giydirildiği gibi, onu kuvvetiyle ve diğer bütün Faziletlerle taçlandırır.⁽⁶²⁾

Kâbis: Hangi savaşta galip gelmiştir?

İraklis: En büyük savaşta galip gelmiştir. Bu da daha önce kendisini ezen, azap eden ve kulluk etmesini isteyen o korkunç yırtıcı hayvanlara karşı koyup onları yenmesi; hatta daha önce onların kendisine yaptığı gibi onlara boyun eğdirip hizmetinde kullanır hale gelmesidir.

Kâbis: Şüphesiz ben kesinlikle bu anlattığın habis hayvanların hangileri olduğunu öğrenmek istiyorum. [12]

İraklis: Öncelikle Cehalet, Gaflet ve Hata'dır. Sen bunların zararlı yırtıcı hayvanlar olduğunu bilmiyor musun?

Kâbis: "Evet, yemin ederim ki onlar kesinlikle pek çetin şerdir!" dedim.

İraklis: Sonra Hüzün, Aşk, Mal Sevgisi, İsrâf ve başka Şer çeşitlerinin hepsi gelir. Bu adam onları egemenliği altına alır ve artık kendisine daha önceki gibi galip gelemezler.

Kâbis: Bu iş ne kadar güzel ve bu zafer ne kadar yüce! Fakat yine de senden Mutluluk'un giydirdiği ve giyinen kimsenin bütün Faziletleri⁽⁶³⁾ elde etmiş ve onları kapsamış mutlu, imrenilen ve hoşbahtlı biri haline geleceğini⁽⁶⁴⁾ söylediğin tacın gücünün ne olduğunu ve o kimse tacı giydiğinde⁽⁶⁵⁾ ne yapacağını ve akıbetinin ne olacağını bana anlatmanı istiyorum.

İraklis: Şüphesiz kendisinde toplanan bu Faziletler onu buraya geldiği yere sevk edip, orada yaşayan kimsenin bu âlemdeki durumunu, içinde bulunduğu mutsuzluğu, hayat çilesini ve geçim darlığını, kendilerine savaş açıp saldıran düşmanların başını belâya sokmalarını, bunun sonucu olarak düşmanlarına boyun eğdiklerini gösterirler. Kimi Gurur'dan, Açgözlülük'ten dolayı, kimi Mal Biriktirmek için, kimi bir Bâtil Yaklaşım için, kimi bâtil sebebiyle Çoğalma Sevgisi'nden, kimi

de nefsin çok çeşitli Elemlerinden dolayı boyun eğer. Bu sebeple bu işlerden halâs olup kurtuluncaya ve böylece Mutluluk'a varıncaya kadar nefislerini onlarla irtibat kurmaktan vazgeçirmeleri mümkün olmaz. Bilakis bütün ömürleri pislik ve yaşadıkları karışıklık içinde geçer. Bu durum sadece kendilerini Mutluluk'a götürecektir olan⁽⁶⁶⁾ yolu gerektiği gibi takip etmedikleri için başlarına gelmiştir.

Kâbis: Evet, fakat Faziletlerin, durumunu övdüğün bu mutlu kişiyi, sanki o yeri iyice tanımamış gibi, geldiği eski yere sevk ettiklerini hangi sebeple söyledin?

İraklis: Bu size söylemediğim bir husustur. Şüphesiz o, orada olup bitenler hakkında sağlıklı bir bilgiye sahip olmayıp sadece bir zan taşıyor, hiç hayırlı olmayanı hayır, hiç şer olmayanı şer⁽⁶⁷⁾ sanıyordu. Bu bakımdan durumu, orada olup biteni görmeyen kimsenin durumu gibi kötüydü. [13] Bilgi, kesin kanaat ve akli elde ettiği ve bununla anlayışı aydınlandığı zaman, orada olup biteni gördüğünde onların mutsuzluklarını açıkça görür hale geldi.

Kâbis: Ona "Bütün bu durumları gördüğünde ne yapar?" dedim.

İraklis: Dilediği gibi davranır ve dilediği yere gider. Şöyle ki, güvenlik ve emniyet, kendisini koruyan sedefin içinde dolaşan salyangoz misali onu bütün yönlerinden korunmuş olarak⁽⁶⁸⁾ dolaştırır. Nerede yaşamayı arzu ederse, kesinlikle yaşamı en güzel yaşam olur, görüştüğü herkes onu kabul eder, ona bağlanır ve hastanın doktordan hoşnut olduğu gibi ondan hoşnut olur.

Kâbis: Özelliklerini anlattığın o kadınlardan kendisine hoşuna gitmeyen şeyin gelmesinden korkmaz mı?

İraklis: Hepsine galip gelmişken ve asla mağlup edilemez hale gelmişken onlardan korkması ve ne Zan⁽⁶⁹⁾ ne Keder⁽⁷⁰⁾ ne Korku ne Servet Sevgisi ve ne de bunlardan başka Kötülüklerden hiçbirinin ona eziyet vermesi mümkün değildir. Çünkü o, yılanların yılanları elleriyle tutmaları ve zehirlerine karşı koyup etkisiz kılan panzehiri

bulundurdukları için yılanların onlara zarar vermemesi gibi,⁽⁷¹⁾ onların hepsine egemen bir efendi olmuştur.

Kâbis: Ona "Ne kadar güzel anlattın ve ne iyi teşbih yaptın! Fakat şu tepeden iniyorlarmış gibi gördüğümüz; bazıları taç giymiş ve sevinçli gibi görünen, bazıları taçsız, üzüntülü ve muzdarip, hatta başları ayaklarına değer gibi⁽⁷²⁾ görünen, herhangi bir sebepten dolayı moralleri bozulmuş da kendilerini bir keder basmış gibi⁽⁷³⁾ gördüğün insanların durumunu bana anlat" dedim.

İraklis: Taç giymiş olanlara gelince, onlar Edep'e⁽⁷⁴⁾ ulaşmış olanlardır. Onlar, bu sebeple sevinçli, neşeli ve Edep'ten faydalandıkları için mutludurlar. Onlara ne gam ne de ümitsizlik yetişir. İşleri yerliyerinde tedbirlerinde yürür. Taç giymemiş olanlara gelince, Edep'i bilmemeleri sebebiyledir.⁽⁷⁵⁾ Bunun için başları eğik, durumları kötüdür. Onlar, korktukları için Edep'e ve nefsine mani olmaya yükselememişlerdir. Bunun için akılsızca yolunu kaybedenler haline gelmişlerdir. [14]

Kâbis: Ya onlarla birlikte olan şu kadınlar kimlerdir?

İraklis: Kederler, Gamlar, Elemler, Yürek Sıkıntısı, Zanlar⁽⁷⁶⁾ ve Cehalet'tir.

Kâbis: Bu şerhlerin tümünün onların peşine takıldığını mı söylüyorsun?

İraklis: Evet, Allah'a yemin ederim ki onlar kesinlikle onların peşine takılırlar! Onlar, Kibir ve Mübah Sayma'nın bulunduğu birinci hazireye vardıkları zaman⁽⁷⁷⁾ Edep'i ve edep ehlini kötülemeye ve onların kötülüklerini anlatmaya başlarlar. Çünkü onların kararsız mutsuzlar olduklarını ve böyle müreffeh bir yaşantıyı bırakıp hayırları isteyerek kötü bir hayat yaşadıklarını ve hayırları elde edemeyeceklerini iddia ederler.

Kâbis: Hayırlar sözü ile ne demek isterler?

İraklis: Gurur ve nefsin şehvetleri mübah sayması gibi şeylerdir. Bu ikisi geriye kalanlardan önce sayılmıştır.⁽⁷⁸⁾

İnsanların çoğu onları hayırlar diye adlandırıp, onları hayırlar sanırlar.

Kâbis: Şuradan sevinçli ve gülüyormuş gibi gelen öteki kadınlar kimlerdir ve ne ile bilinirler?

İraklis: Onlar Edep'e götüren Zanlardır, kendilerine gelenleri celp etmek için başlarını eğmişlerdir.⁽⁷⁹⁾ Onlar, getirdikleri kimselerin mutluluğu elde etmiş olmasından dolayı sevinçlidirler.

Kâbis: Ona "Bu kadınların kendileri de Faziletlere vardıkları zaman girerler mi?" dedim.

İraklis: Rabbinden mağfiret dile!⁽⁸⁰⁾ Şüphesiz Zan ve Varsayım'ın kesin Bilgi'ye ulaşması mümkün değildir. Fakat onlar kendi yerlerindedirler⁽⁸¹⁾ ve bir grubu getirdikçe, yükünü boşaltan gemilerin başkasını taşımak üzere geri döndüğü gibi, başkalarını getirmek üzere geri dönüp başlarını eğerler.

Kâbis: Bu konuda ne kadar güzel konuştun! Benim kanaatim de böyledir.⁽⁸²⁾ Fakat bu anlattığınla birlikte bize sözünü ettiğin Melek'in bu Âlem'e girene ne emrettiğini de anlat.

İraklis: Onlara, tıpkı benim size emrettiğim gibi, korkularını atmalarını ve çekinmemelerini emreder.⁽⁸³⁾ [15] Şüphesiz ben size hiçbir şeyi atlamadan bütün durumu anlatıp açıklıyorum.

Kâbis: Ben ona "Güzel söyledin" dedim.

Sonra İraklis elini uzatıp bize bir kadın göstererek dedi ki:

"Şu kör olduğu sanılan kadını görüyor musunuz? O, size daha önce de gösterdiğim ve size kendisinin Baht diye adlandırıldığını söylediğim kadındır".

Kâbis: Yemin ederim!

İraklis: Melek bu kadının bize verdiği güvenmememizi ve ondan alınanın güvenilecek ve itimat edilecek olduğuna ve kalıcı olduğuna inanmamamızı emreder. Çünkü o kadın çok geçmeden dönüp onu verdiği kimseden alarak başkasına verecektir. Şüphesiz bu onun karakteri ve âdetidir. O

sebeple⁽⁶⁴⁾ ödülü kabul etmeye müstahak olmanız için bir sebep talep etmemizi emreder.

Kâbis: Ne demek istiyorsun?

İraklis: Şüphesiz o, Baht bize bir şey verdiğinde sevinmememiz, dönüp geri aldığı anda üzülmememiz gerektiğini; onu yermememizi ve övmememizi söyler. Çünkü onun yaptığı işlerden hiçbirisi kasıtlı ve bilerek değildir. Bilakis o, daha önce de söylediğim gibi, getirdiği her şeyi ayırt etmeksizin ve emek vermeksizin rastgele getirir. O Melek bize Baht'ın sağladığı şeylerle böbürlenmememizi ve bir ziyafete davet edilen kimsenin durumuna⁽⁶⁵⁾ düşmememizi emreder. Orada şamdan gibi veya başka nefis bir şey istifadesine sunulunca, onun kendisine verilen bir hediye olduğunu sanıp sevinir. O hediye kendisinden geri alınıp o aletler kaldırılınca, kendisine verilenin, başkasına sunulmak üzere verilip geri alınan kabilinden olduğunu düşünmeden ve bilmeden sanki ondan kendisine ait olan şey geri alınmışçasına öfkelenir. Bunun için Melek, Baht'ın kendilerine verdiğinin kalıcı olduğuna itimat etmemelerini emreder ve onlara bunun onun mezhebi olduğunu, yani verdiğini çabucak geri aldığını, söyler. Bazen önceden verdiğinin kat kat fazlasını verir, bazen verdiğini alır ve asla başka bir şey vermez. Bize bir şey verdiğі zaman, onu derhal almanızı emreder. Onu alınca harcamakla⁽⁶⁶⁾ ve onu yerlerine koymakla meşgul oluruz. Edep bize bir şey verdiğі zaman, onu kabul etmeye koşar ve sevinerek alırız. Çünkü biz onun kalıcı olduğuna, ardından pişmanlık gelmeyeceğine ve bu yüzden sızlanmayacağımıza güveniriz. Ve daha önce dile getirdiğimiz kadınlara vardıkları,⁽⁶⁷⁾ yani lezzetlerle zevk almaya başladıkları zaman [16] onlardan hemen uzak durmayı, onlardan hiçbirine asla güvenmemeyi de emreder. Gerçek olmayan Edep'e ulaştıkları zaman, orada bir süre kalırlar ve ondan hoşlarına gideni elde ederler. Çünkü o kuraldışı bir yol durumundadır. Sonra süratle Gerçek Edep'e intikal ederler. İşte o Melek'in emrettiği budur. Kim bunun sınırını geçer ve onu kabul etmezse, en

kötü biçimde helak olur. İşte bu, ey yabancı, bizim bilmecemizin açıklamasıdır. Eğer bundan herhangi bir şey hakkında bir şey duymak isterseniz, ben onu sizden esirgemem ve size açıklarım.

Kâbis: Ne kadar güzel söyledin! Fakat Melek Yalancı Edep'ten ne almamızı emrediyor?

İraklis: Senin hayırlar olduğunu sandığın işleri.⁽⁸⁸⁾

Kâbis: O işler nelerdir?

İraklis: Gramer, alan bilgisi, matematik, geometri, müzik ve öncekilerin öğretiler olarak adlandırdığı yürürlükteki diğer ilimlerdir. Onlar çocuklar içindir.⁽⁸⁹⁾ Bu ilimler onların kuvvetinde bulunduklarında engelleyici dizginler konumunda olurlar. Onun için onlara zorunlu olarak ihtiyaç duyarlar.⁽⁹⁰⁾

Geriye kalan işlere gelince, onlarda büyük bir menfaat yoktur. Bu bakımdan Gerçek Edep'e varmak isteyen her şeyden önce bu ilimleri edinmesi gerekir. Bu ilimler bizatihi ihtiyaç duyulan zorunlu ilimler değildir, ancak Gerçek Edep'e süratle varmada faydalıdır.

Faziletlerin ve onlarla amel etmenin gerekliliğine gelince, bu ilimler bize bu hususta yardımcı olan şeylerden değildirler. Çünkü insan öğretilerden başlayıp onlardan sonra Faziletlere doğru yol almaya karar verirse, şüphesiz Gerçek Edep'i elde etmeksizin bundan faydalanamaz. Bu mana ile özetlenen ve iyice açıklanan pek çok şeyde ise menfaat vardır. Sizlerin de bu manayı bilmenizde hiçbir sakınca yoktur. Şüphesiz sizler bu manaya vakıf olduğunuz zaman ondan faydalanırsınız ve belki de bütün bu öğretiler olmaksızın hidayetinizi görürsünüz ve hiçbir engel sizi bundan alıkoyamaz.

Kâbis: Herşeyden önce o diğerlerinin fazilet sahibi haline gelmelerinde bu öğretilerden hiçbir fayda sağlanmaz.

İraklis: Onlar bulundukları zaman fayda verirler, yani bu sıfatlar çoğu kez fayda sağlar. [17]

Kâbis: Bunların durumu nasıl?

İraklis: Bu, sözden anlaşılmaz. Fakat onlar diğer hazireye varmışlar, sanki Gerçek Edep'e varmış gibi davranmışlardır.

En sağlamı, onlar daha çok görüşe sahip olmayı istedikleri zaman, birinci hazireden geldiklerinde bunlara dâhil olup faziletlerini örnek almışlardır. Ancak onlara da rehabetin musallat olması ve kendisinde hiçbir edep bulunmayan, aksine dalavereci olan kimselere itaat etmiş olmaları başka. Şüphesiz onlar bu tehlikeye düştüklerinde asla kurtulamazlar. Sizler de ey yabancılar, bu yolları tutunuz, nefislerinizi benim anlattığım şekilde sizde değişmez bir karakter haline gelinceye kadar iyice terbiye ediniz. Şüphesiz onu bir kez, iki kez veya üç kez duymakla elde etmeniz mümkün olmaz. Bilakis onu kendiniz için çok kez araştırmanız, sonra kendinizi onunla eğitmeniz ve ondan başkasının lüzumsuz olduğuna inanmanız gerekir. Yoksa şimdi duyduklarınızdan faydalanamazsınız.

Kâbis: Biz senin emrettiğini yaparız, fakat insanların Baht'tan aldıkları şeyin nasıl hayırsız hale geldiğini ve Melek'ten aldıkları şeyin de nasıl olup da zenginlik,⁽⁹¹⁾ güzel konuşma, oğulların çokluğu, iktidar, saltanat, güzellik, zafer ve benzeri gibi gerçek hayır haline geldiğini bize açıkla. Bunların hangi sebeple kötü olduğunu bildir. Şüphesiz bu, asla onaylanmayacak şeylerdendir, hatta gerçeğe aykırı görünen bir görüştür.

İraklis: O halde şimdi sana soracağım şeyin cevabını ver bana.

Kâbis: Ona "Bunu yapacağım", dedim.

İraklis: Eğer insanlardan biri hayatı boyunca rezillik ve nahoşluk içinde olursa, onun hayatı sana göre kendisi için hayırlı mıdır?

Kâbis: Hayır, bilakis hayatının onun için şer olduğu kanısındayım. Şüphesiz, nahoşluk içinde olduğu halde hayatının onun için hayırlı olduğunu söylemenin hiçbir yolu yoktur. Benim kanaatimce hayat, hayatında nahoşluk içinde olan için kötüdür. Hayır içinde olana gelince, onun hayatı kendisi için hayırlıdır. Tıpkı faydalı [10] ve zararsız olanın övülen ve tercih edilen olması gibi.⁽⁹²⁾

Yine nahoş bir durum içinde olan da öyledir. Şüphesiz hayat böyle durumda kötüdür.

İraklis: Sen "Hayat şer değildir. Çünkü eğer hayat hayırlı ve müreffeh yaşantı içinde olan kimse için de kötü olursa, onda ne hayır ne de şer olur. Tıpkı sağlığın değil, hastalığın hastalar için zararlı olduğu gibi. Hayat da öyledir" dememiş miydin?

Kâbis: Durum senin söylediğin gibidir.

İraklis: Şimdi bak, insan hayatında bir nahoşluk içinde olmuş ise, kahramanlığa bağlanan güzel bir hal üzere ölmesi gerekir mi?

Kâbis: Bana sorarsan, böyle olmasını tercih ederim.

İraklis: Bu sözün gereğine göre, şu halde ölüm şer değildir, bilakis kötü bir durumdaki ölüm şerre bağlanmıştır. Şöyle ki, sen güzel bir durumdaki ölümün kötü bir durumdaki ölümden farklı olduğunu söylüyorsun.

Kâbis: Durum böyledir.

İraklis: Sağlıklı ve hastalıklı hayat durumunda da iş böyle yürümüyor mu? Çoğu kere insanın, iklim kötü olduğunda, sıkıntı içinde olduğu halde sağlıklı olduğu,⁽⁹³⁾ refah içinde olduğu halde ise hasta olduğu görülmektedir.

Kâbis: Doğru söyledin.

İraklis: Şimdi zenginlikten söz edip bu bağlamda onu ele alalım. Zengin olanlardan çoğunun, buna rağmen hayatının rezillik ve nahoşluk içinde olduğunu görmüyor musun?

Kâbis: Allah'a sadık yeminle yemin ederim ki ben çoğu insanı devamlı bu nitelikle görüyorum!

İraklis: Zenginlikleri onlara hayatlarının hoşlanılan bir hayat olmasında fayda sağlamadı.⁽⁹⁴⁾

Kâbis: Neyi onların menfaatlerine görüyorsun?

İraklis: Şu durumda fazilet sahibi olmanın zenginlikten değil, Edep'ten olduğunu saymalarıdır.

Kâbis: Bu sözden anlaşıldığına göre bu gereklidir. [19]

İraklis: O halde zenginlik, sahibi olan kimsenin faziletli hale gelmesinde ve yaşantısının hoş karşılanan bir yaşantı olmasında faydalı olmadığı sürece hayırlı değildir.

Kâbis: Şüphesiz biz de öyle görüyoruz.

İraklis: İnsanlardan bazıları sağlığı ve zenginliği kullanmada doğruyu bilmedikleri zaman, ne zenginlikten ne de sağlıktan faydalanabilirler.

Kâbis: Böyle görünüyor.

İraklis: İnsan, herkese faydalı olmayan şeye nasıl hayır adı verir?

Kâbis: Asla hayır adını vermemelidir!

İraklis: Fakat insan sağlığı ve zenginliği yerinde, gerektiği gibi ve layikiyle kullandığı zaman övülen biri olur ve yaşantısı memnuniyet verici olur. Eğer onları bunun aksine kullanırsa hayatı berbat olur.

Kâbis: Sözü'n ne kadar doğru!

İraklis: Kısacası⁽⁹⁵⁾ bütün bu işlerin hayırlar olmaları itibariyle üstün tutulması veya şerler olmaları itibariyle reddedilmesi doğru değildir. Çünkü bazen insanlara fayda verip bazen onlara zarar verebilirler. Şöyle ki, insan onların faziletli şeyler olduğuna ve insanların onlar sayesinde mutlu kişiler olduklarına inanırsa, onun yanında her şeyi yapmaya katlanıp bütün helâl olmayan şeylere ve kötü işleri işlemeye yeltenirler. Onların yanında nahoş şeyleri yapmayı küçümseyip onlardan elde ettiği faydayı önemser; böylece işi haksızlığa ve zulme vardırır. Bu işlerden elde ettiği şeylerin büyük ve eline geçen hayrın az ve düşük olduğuna inandığı zaman ise, zulme koşmaktan yüz çevirir. Onlara bundan ulaşan şey, cehaletleri ve şerrin hayırla sonuçlanmayacağı ve hayrın da şer doğurmayacağı hakkında bilgilerinin az olmasıdır. Şüphesiz mal bazen haddizatında kötü olan yalan, sahtekârlık, hırsızlık, mabetleri ve sebilleri soyamak ve buna benzer çok şeyler gibi kötü işlerden de sağlanabilir. Eğer hayır kesinlikle şerden olmuyorsa, bu durumda şerden gelen servet hakkında onun hayır olduğunu söylemen yakışık almaz. [20]

Kâbis: Bu sözden anlaşıldığına göre bu gerekli ve zorunludur.

İraklis: Fakat adalet ve anlayış bizim için kötü işlerden husûle gelmez ve biz güzel işler yüzünden zalim kötü kişiler haline gelmeyiz.⁽⁹⁶⁾ Ne o bundan ne de bu ondan husûle gelir. Şüphesiz zenginlik, şan, zafer ve buna benzer diğer şeyler, bir topluluğun zalim şer kişiler olmasına mani olan bir engel değildir. O halde bunların ve benzerlerinin ne hayır ne de şer olmaması gerekir.

Akıl ve anlayışa gelince, onlar⁽⁹⁷⁾ sadece hayırdır, cehalet ise sadece şerdir.

Kâbis: Kesinlikle, benim bu anlamdaki kanaatimi ve yetineceğim şeyi dile getirdin ve bu işlerin kötü eylemlerden meydana geldiği konusundaki şüphem ortadan kalktı.

İraklis: Şüphesiz buna çok rastlanır, bu yüzden ne hayır ne de şer olduğunu söyledik. Şöyle ki, şayet bunlar yalnızca kötü eylemlerden meydana gelse, sırf şer olurlardı. Fakat bunlar, her iki sınıftan da meydana gelir. Bunun için, nasıl ki uyku ve uyanıklık hayır ve şer değilse, bunların da ne hayır ne de şer olmadığını söyledik. Yürümek, oturmak ve akıllı olsun cahil olsun herkesin başından geçen diğer şeyler de öyledir. O ikisinden her birine özgü olan şeye gelince, ikisinden biri hayır, diğeri şerdir, zulüm ve adalet gibi. Bu ikisi de bir kimseye birer birer ârız olan durumlardır. Şöyle ki, adalet akıl sahiplerine gereklidir, zulüm ise cahillere. Çünkü daha önce de dediğimiz gibi, aynı kişiye aynı anda bu şekilde vukua gelen iki durumun ârız olması, örneğin aynı insanın aynı anda hem uyuması hem de uyanık olması, aynı anda hem akıllı hem de cahil olması ve bunlara kıyas edilecek başka durumlar mümkün değildir.

Kâbis: Bütün söylediklerinde isabet etmiş olduğun kanaatindeyim.

İraklis: Bütün bunların o ilâhi ilkeden geldiğini söylüyorum.

Kâbis: Ben ona "Ne demek istiyorsun" dedim.

İraklis: Hayat, ölüm, sağlık, hastalık, zenginlik, fakirlik ve hayır ve şer olduğunu söylediğim diğer şeyler insanlara şer olmadan ârız olur. [21]

Kâbis: Bu sözden, bunun gerekli olduğu ve bunların hayır ve şer olmadığı dışında bir şey anlamıyoruz. Ancak ben bu hususta hiçbir görüşe güvenmiyorum.

İraklis: Bunun sebebi sende onları bu anlamda tasavvur etmeni sağlayacak bir kabiliyetin henüz oluşmamış olmasıdır. O halde, söylediklerimin ruhlarınızda yerleşmesi ve bu sayede sizin için bir kabiliyet oluşması için bütün ömrünüz boyunca bu işlerde size biraz önce gösterdiğim nefis terbiyesini yapınız. Eğer herhangi bir hususta şüphe ederseniz, size o hususta duyduğunuz şüpheni ortadan kaldıracak açıklamayı yapmam için bana dönersiniz.

İraklis es-Sokrâtî'nin Kâbis el-Eflâtûnî'ye Zuhal Mabedi'nin kapısında bulunan resmin içerdiği bilmece hakkında yaptığı açıklama tamamlandı.

Çok hamd Allah'a mahsustur. [22]

HAŞİYE

(1) "Sokrat'a mensup Kâbis el-Eflâtunî, bir levhanın durumundan söz etmiştir" ifadesi.

"Kâbis", "Kevitos'un Arapçalaştırılmışıdır. Bu Arapçalaştırma Avrupalıların "Sâbis" diyerek yaptığı tahrife yakındır. O, Yunan kökenli olup Bilge Sokrat'ın arkadaşı olmuştur. Bu yüzden mütercim onu "Kâbis el-Eflâtunî" sözüyle Eflatun'a bağlamıştır. Çünkü Eflatun onu *Fedon* (*Phaidon*) adlı kitabında ruhun bekâsı konusunda konuşmacılardan biri yapmıştır. Tarih kitaplarından bu Kâbis'in ünlü filozoflardan olup ameli hikmet konusunda çok eserler yazdığı, ancak o kitaplardan *Finaks*¹ (*Pinaks*) dışında hiçbirinin sonraki kuşaklara ulaşmadığı anlaşılmaktadır. O da bu kitapta açıklanan ve mütercimin *Lugaz-i Kâbis* (*Kâbis'in Bilmecesi*) adını verdiği levhadır. Çünkü Kâbis bu levhayı Ebu'l-Hevl bilmecesi (bkz., Sfenks haşiyesi) türünden saymıştır.

Bu levha, benzerine ulaşma imkânı bulamadığımız bir hikmettir. Allah mütercimine onu "o, bu dünyanın ve içindekilerin durumuna en çok benzeyen, akıllı olan kimsenin tam mutluluğa ermesi ve dünyadaki fenalıklardan kurtulması için yapması gerekeni en iyi biçimde ifade eden bir şeydir" sözüyle anlatma başarısını ihsan etmiştir. Yine onun için kadim olma ayrıcalığı söz konusudur, çünkü Kâbis'ten bu yılıma kadar 2333 yıl geçmiştir.

Şüphesiz "Bu kitap eski olmakla birlikte Kâbis el-Eflâtunî'den sonradır, çünkü onda Eflatun'dan söz edilmektedir" diye söylenen sözün hiçbir geçerliliği yoktur. Sözgelimi, "Şüphesiz Eflatun'un telifi olan *Fedon* kitabı

¹ Πίναξ.

Eflatun'a ait değildir, çünkü onda Kâbis'in adı geçmektedir" sözü nasıl söylenebilir?

Latin ve Avrupalı filozoflar bu kitaba önem verip onu tercüme etmişlerdir. Latince yaklaşık 15 tercümesi bulunmaktadır. Ben de onu 1280 yılında Türkçeye tercüme ettim. (Bu, 1283 yılı Ramazanında İstanbul'da *Ruznâme*'de basılan tercümedir.) Sonra 1289 yılında [23] Fransız Salmasius'un (Miladi 1640 yılında vefat etmiştir. Doğu dillerini, özellikle Arapça, Farsça, Keldanice ve Kıpticeyi bilirdi. 140 kitabı vardır) kitaplarından birinde bu levhaya (*Finaks*) ait Arapça eski bir kitaptan söz ettiğini okudum ve "Hayret şu Araplara, hikmeti kaybettikleri mallarıymış gibi nerede bulmuşlarsa almışlar", dedim.

Arapçasını aramada gayretimi esirgemedim, nihayet onu İspanya kütüphanesinde *Câvidân-ı Hired Li-İbn Miskeveyh*² (*İbn Miskeveyh'in Ezeli Hikmeti*) adıyla buldum ve onun aslına uygun doğru bir tercüme olduğu kanaatine vardıktan sonra basımına başladım. Ancak mütercim, benzeri yadırganan tuhaf bir hata yaparak Kâbis'e levhanın ne anlama geldiğini açıklayanın "İraklis" adı verilen biri olduğunu söylemiş, bu sözcüğü onun adı olarak alıp kitabın sonuna kadar kullanmıştır. Evet, kitabın orijinalinde bir yerde "'Avayiraklis"³ sözü bulunmaktadır. Fakat bu bir isim değil, bilakis "Ey adam" anlamında bilinen ve diyalog üslubunda kullanılan sözdür. Yunanca diyalogu kast ediyorum, Latince de öyledir.

2 İbn Miskeveyh: Ebu'l-Ferac *Târih*'inde şöyle demiştir: "...O, Ebû 'Alî el-*Hâzin*'dir. Acemlerin (Arap olmayanların) fazilet sahiplerinin büyüklerinden ve Farsların yüce şahsiyetlerindedir. Edebiyat bilimlerinde ve klasik bilimlerde katkısı vardır. Hükümdar Buveyh oğlu 'Adudu'd-devle'nin hazinedarı, güvenilen ve seçkin bir adamıydı. Onun çeşitli bilimlerde tasnif kitapları, münazara ve muhazaraları vardır. 420 yılına kadar uzun bir hayat yaşamıştır".

3 ὨΨράκλεις.

Yine o tercümede orijinali ile arasında biraz farklılık görülen bazı yerler bulunmaktadır. Biz onların her birini, aşağıda geleceği gibi, koyduğumuz rakamla gösterdik.

SUAVİ [24]

- (2) "bunu duyunca..." sözü - (aslında) "yakınımızda bulunan bir ihtiyar bizim hayretimizi görünce".
- (3) "hikmette söz sahibi..." sözüne - "sözde ve amelde Pythagoras'a ve Parmenides'e tabi olan" sözü eklenmelidir.
- (4) "İraklis dedi ki" sözü - "'Avayiraklis", yani "Ey adam" olmalıdır. (Buradan itibaren mütercimmin hatası başlıyor ve kitabın sonuna kadar İraklis sözünü ihtiyarın adınımış gibi kullanıyor.)
- (5) "Allah aşkına" yerine "ilahlara veya rablere" olmalı (çoğul kipi ile. Çünkü onlar Sâbiilerdendiler.)
- (6) "Sfenks'in ... bilmecesi" sözü: Mısır'daki Ebu'l-Hevl. (Ebu'l-Hevl, Mısır ve Yunan mitolojilerinde gaipen ve gelecekte haber veren bir kâhindi. Heykelinde yüzü kadın yüzü, vücudu aslan vücuduydu. O, el-Beyzâvî'nin de dediği gibi, ilk insanların rumuzlarından olan Hârût, Mârût ve ez-Zehre kabilindendi. Türkçedeki Âfet örneği Sfenks örneğinden türetilmiştir.)
- (7) "Şüphesiz Sfenks" sözü - "Şüphesiz çılgınlık insanlar arasında Sfenks gibidir. İnsanlara 'hayır olanın, şer olanın ve hiçbir şey olmayanın' şekillerini sorar. Onu çözemeyeni telef eder, ancak Sfenks'in telef ettiği gibi bir defada değil, bilakis kalp azabı sebebiyle telef olanların başına geldiği gibi, ömrü boyunca yavaş yavaş telef eder. Kim de onu çözüp gereğince korunursa kendi cehaletini telef etmiş ve kurtulmuş olur".
- (8) "bize olduğu gibi anlat" - "Senden bizim hakkımızda şuna inanmanı rica ediyorum ki, bizler senin bizi korkuttuğun şeyden korkarız ve senin sözünden bir harfi bile kaybetmeyiz"
- (9) "yazı yazıyormuş gibi" - "İşaret ediyormuş gibi".

- (10) "Dedi ki" - (Bu cevapta üslûbü'l-hakîm sanatı* var. Bu sorunun cevabı ancak levhanın açıklanmasından sonra gelir.)
- (11) "Ona Gaflet denir" - (Orijinalini İblis diye tercüme etmek uygun olur).
- (12) "Bu şarap nedir?" - İçtikten sonra (soru). "Ondan içtiklerinde girerler", dedi. [25]
- (13) "Ona, 'Hepsi mi gafleti yudumluyor', dedim. Dedi ki 'Hepsi, fakat bazıları çok içer, bazıları az'".
- (14) "Gururlar" - "Zanlar".
- (15) "kurtuluşa ereceği yere" - "kurtuluş kapısına".
- (16) "kimini de gafletten dolayı mahvolacağı yere" - "İblis'in şarabı ile zehirlenmiş olan bazılarını da mahvolacağı yere".
- (17) "İnsanlar" - "İnsanların çoğu".
- (18) "aynı zamanda sağırdır" - "aynı zamanda sağır ve mecnundur".
- (19) "Onlara Mutlu Bahtlılar denir" - "Ona Güzel Baht adını verirler".
- (20) "Ağlayanlar" - "Elleri açık, mahzun olanlar".
- (21) "Onlara da Mutsuz Bahtlılar denir" - "Ona Kötü Baht adını verirler".
- (22) "hayırlar" - "gerçek hayırlar olduğunu iddia ettiğimiz şeyler".
- (23) "afiyet" - "asalet".
- (24) "bilmediği" - "ve kendisinin gerçek bir lezzet tatmadığını anladığında".
- (25) "o kadınlara hizmet etmeye mecbur eder" - "o kadınların maskarası olur".
- (26) "İraklis: ... görmüyor musun?" - "İraklis: Onu azaba teslim ederler. Ben: O kimdir? İraklis: ... görmüyor musun?"
- (27) "iki kadın" - (Orijinaline göre bir erkek ve bir kadın. Bunun tağlîb kuralına göre olduğu söylenemez. Çünkü bu tağlîb olsa da - yerinde değildir).
- (28) "Onlardan biri" - "Bu çıplak, sıska, korkunç, çirkin adam".
- (29) "diğer kadın" - "kadın".

* Hikmetli söz söyleme sanatı (h.n.).

- (30) "uzun süren Hüzün'ü simgeler" - "Yeis olarak adlandırılır".
- (31) "onları bu duruma sürükler" - "onları bu ifritlere doğru sürükler".
- (32) "Mutsuz Baht" - "o da birinciden daha sakın değildir".
- (33) "düşüğü hatayı telafi etsin" - "bununla birlikte Zan yine buraya gelip onu Yalancı Edep'e sürükleyebilir". [26]
- (34) "Gerçek Edep'e özlem duyar ve böylece nefisini temizleyip arınır" - "eğer bu Zan ona Gerçek Edep'i gösterirse (nefsini) temizler".
- (35) "dönmedikçe" - "ama bu Zan onu Yalancı Edep'e götürürse önceki duruma döner".
- (36) "gördükleri zaman" - "istedikleri zaman".
- (37) "onlar için ... başka bir yol yok değildir" - (Yani onlar için başka bir yol olduğunu kastediyor.)
- (38) "muhalafet ettiklerini": "sahip olduklarını".
- (39) "Meşşâiler" - (yani sayılarla uğraşanlar, mühendisler ve müneccimler.)
- (40) "o erkeklerin varacağı yer" - "o kadınların varacağı yer".
- (41) "diğer haziredaki gibi değil" - "bu Zanlar yine ona gelirler".
- (42) "o şarap" - "o şaraptan".
- (43) "bir şeye dayanmış" - "bir şeye dayanmamış".
- (44) "yola" - "yolun sonuna".
- (45) "Edep'e" - "Gerçek Edep'e".
- (46) "kare bir taşın üstünde" - (Bu söz, o kadının harketsiz bir temel üzerinde olduğunu ve Baht gibi istikrarsız bir küresel taş üzerinde olmadığını gösterir.)
- (47) "orta boylu" - "vakarlı".
- (48) "öteki, Hakkı Kabul ve Tasdik diye bilinir" - "öteki, Hak diye bilinir".
- (49) "Kare taşın üzerinde durana gelince, ... verir" - "Yürüyenlere yol göstermek için kare taşın üzerinde durana gelince, o ... verir". (Buradan sözün sonuna kadar anlam tercümesi yapılmış.)
- (50) "Ona cesaret, iffet ve anlayış kazandırır" - "Ona güven ve rahatlık kazandırır".

- (51) "kadın niçin bu durakta durmuş?" - (yani niçin hazirenin dışında durmuş?)
- (52) "Fazilet mevkiine" - "Faziletlerin huzuruna (veya Faziletler divanına)".
- (53) "Bilmez misin ki, hasta doktora gitmek isteyip" - (Bu tercümede anlamı değiştirme var. Doğrusu:) "Nitekim bir adam büyük bir hastalığa yakalanır. Onu doktora götürürler. Doktor onun vücudundan kötü karışımları atmak için tedavisine ilkin arındırma ile başlar. [27] Sonra gücünü yavaş yavaş geri getirecek şeylerle onu önceki sağlığına döntünceye dek tedavi eder. Hastaya gelince, kendisine tavsiye ettiği hususlarda doktora itaat etmediği zaman sıkıntıya düşmesinde şaşılacak hiçbir şey yoktur".
- (54) "Bu anlattığına gelince, şüphesiz ben onu biliyorum" - "Bu bana yeter. Şimdi ne dediğini anladım".
- (55) "İraklis: Onun arındığı şey cehalettir" - "Gerçek Edep de böyle nefsinin fazilet şarabı sayesinde kendi eline teslim edeni cehaletten arındırır".
- (56) "bunların işi nedir?" - "bunların adları nedir?"
- (57) "Aklın Bilgisi denir" - "İlim denir".
- (58) "Hidayet" - "İktisat".
- (59) "İraklis: Ümit sizin için bir hakır".
- (60) "onu elde etmeye gayret ederseniz" - "onu eserlerle tasdik ederseniz".
- (61) "bir taş" - "çiçeklerden bir taş".
- (62) "Mutluluk, ... onu kuvvetiyle ve diğer bütün Faziletlerle taçlandırır" - "Mutluluk, ... diğer bütün Faziletlerle birlikte onu taçlandırır".
- (63) "bütün Faziletleri" - "bütün Faziletleri kendisinde".
- (64) "haline geleceğini" - "haline geleceğini dedi".
- (65) "tacı giydiğinde" - "Kâbis: tacı giydiğinde".
- (66) "kendilerini Mutluluk'a götürecek olan" - "dünyaya girdikleri zaman tutacakları yolu kendilerine işaret eden İlham Meleği'nin öğüdünü unuttukları için kendilerini Gerçek Edep'e götürecek olan".
- (67) "hiç şer olmayanı şer" - "cehalet ve İblisten içtiği hata sebebiyle hiç şer olmayanı şer".

- (68) "kendisini koruyan sedefin içinde dolaşan salyangoz misali onu bütün yönlerinden korunmuş olarak" - (Bu, bir anlam tercümesidir, orijinalinde ise şöyledir:) "Korintos mağarasındaki kimse durumunda, bütün yönlerinden korunmuş olarak." [28]
- (69) "ne Zan" - "ne Elem".
- (70) "ne Keder" - (buraya şunu eklemek gerekir:) "ne Açgözlülük".
- (71) "yılanların..." - "yılanların bir kez soktuğu, sonra panzehir bulundurdıkları için zarar veremedikleri kişiler gibi".
- (72) "hatta başları ayaklarına değer gibi" - "ve bacakları tutmaz gibi".
- (73) "kendilerini bir keder basmış gibi" - "ve kadınlar tarafından kuşatılmış".
- (74) "Edep'e" - "Gerçek Edep'e".
- (75) "onlardan bazıları Gerçek Edep'ten kovulup bahtsız hale gelmiş, diğer bir kısmı ise Sabır'a kadar yükselip sonra korkaklığından dolayı geri dönmüştür".
- (76) "Zanlar" - "Rezillikler".
- (77) "vardıkları zaman" - "bundan daha büyüğü, birinci haziredaki Kibir, Mübah Sayma ve Açgözlülük'e vardıkları zaman (döndükleri zaman ... başlamalarıdır)".
- (78) "Bu ikisi ... önce sayılmıştır" - "Bu ikisi kendilerine tâbi olanı hayvanlar gibi yemeğe ve içmeğe terk ederler".
- (79) "başlarını eğmişlerdir" - "başlarını eğmiş halde dönerler".
- (80) "Rabbinden mağfiret dile!" - (Bu, orijinalinde olmayan dinî bir terimdir.)
- (81) "Fakat onlar kendi yerlerindedirler" - "Fakat onlar Gerçek Edep'e kadar varırlar. Bir grubu getirip bir kısmını onun eline teslim ettikçe geri dönerler".
- (82) "Bu konuda ne kadar güzel konuştun! Benim kanaatim de böyledir. Bütün söylediklerinde tanımlaman ve açıklaman ne kadar güzel! Fakat bize şimdiye dek o Melek'in ne emrettiğini anlatmadın".

- (83) "Tıpkı benim size emrettiğim gibi, korkularını atmalarını ve çekinmemelerini emreder. Ey yabancılar siz de çekinmeyin, çünkü ben ...".
- (84) "O sebeple" - ("O sebeple ödülü kabul etmeye müstahak olmamız için bir sebep talep etmemizi emreder" ifadesi, bilgenin kast ettiği anlama uymayan bir ilavedir.)
- (85) "bir ziyafete davet edilen kimsenin durumuna" - "yanına bir emanet bırakılan sarrafın durumuna". [29]
- (86) "Onu alınca harcamakla ve onu yerlerine koymakla meşgul oluruz. Edep bize bir şey verdiği zaman..." - (Bu anlatımda anlamı değiştirme var. Doğrusu:) "Onu aldığımız zaman Gerçek Edep'e koşarız. Biz ona elimizdekini israf etmeden önce ulaştığımız zaman, o bize sebat ve güven bahşeder. Şüphesiz Gerçek Edep, faydalı şeyleri ve onlar hakkında nasıl davranılacağını bilmektir. Bu yüzden o bize Baht'tan aldıklarımız ile Gerçek Edep'e koşmamızı emreder".
- (87) "vardıkları" - "rastladıkları".
- (88) "Senin hayırlar olduğunu sandığın işleri" - "Geçim gereçlerine benzeyen işleri".
- (89) "Onlar çocuklar içindir": "Onlar gençler içindir. Eflatun'un da dediği gibi bu ilimler onların kuvvetinde bulunduklarında engelleyici dizginler konumunda olurlar".
- (90) "Onun için onlara zorunlu olarak ihtiyaç duyarlar", ifadesi orijinale ilavedir ve anlamı değiştirmektedir. Buradan 18. sayfadaki "Yoksa şimdi duyduklarınızdan faydalanamazsınız." ifadesine kadar Kâbis'in maksadının anlaşılmadığı düğümler ve değişiklikler var. Doğrusu şöyledir: "Bu ilimler, Gerçek Edep'e varmak için kendilerine zorunlu olarak ihtiyaç duyulan ilimlerden değildir. Çünkü onlar bizim dürüstlüğümüzü gerektirmez, onlardan yardım almadan da faziletler sahibi olmamız mümkündür. Ancak onlar, yolu kolaylaştırıcı ve her ne kadar anlamadığımızı bize tercüme eden bir tercüman vasıtasıyla anlaşılması mümkünse de bizi tercümana muhtaç etmeyen yabancı dil bilgisi konumundadır. Evet, o ilimler insanı süsleyen ve aydınlatan şeylerdendir, ancak

bundan onları taşıyanların iyilik yapanlardan olması gerekmez. Onlar da diğerleri gibi hayır ve şer olanı bilmekte aldanırlar ve çoğunlukla çeşitli kusurlara ve kötülöklere bulaşırlar. Bu bağlamda âlimlerin de başkaları gibi sarhoş, zevkine düşkün, zalim, hain, mecnun olmalarına engel olan hiçbir şey yoktur. Bu, açıklamaya muhtaç olmayan bir husustur. Hangi sebeple onların diğer insanlara bir üstünlüğü olabilir? Ben, açıkladığımız gibi, buna hiçbir neden olmadığı ve ikinci hazirede olmaları sebebiyle üstünlük iddia etmeye hiç haklarının bulunmadığı kanaatindeyim. Çünkü biz bazı adamlar gördük ki, [30] onlar birinci hazirede düşkünlökle beraberdiler; oradan çıktılar, ikincidekileri geçip üçüncü hazireye vararak Gerçek Edep'e yükseldiler. Bu durumda âlimler için hangi meziyet söz konusu olabilir? Bilakis onlar en uzak yolda ve en çetin durumdadırlar. Eğer onlar tefekkür için bir vakit bulsalar, hiçbir bilgiye sahip olmadıklarını bildiklerini sanırlar. Bu yüzden onların Gerçek Edep'e varmaları, bu birleşik cehalet içinde bulundukları sürece mümkün değildir. Sanıyorum sizler de onların taşıdığı bu şüphelerin birinci hazireden geldiği ve bu sebeple, gerçek ilmi bilmediklerini bilinceye ve tövbe edinceye kadar onların en iyi durumda bulunmayacakları görüşündesiniz.

Dostlarım! Bu hikmetleri araştırın ve onlar hakkında düşünün ki, sizde değişmeyecek karakter haline gelsin. Biliniz ki, o hikmetlerin dışındaki şeyler gereksizdir. Benim size söylediklerimi yapmayı unutmayınız, yoksa duyduklarınızdan faydalanamazsınız".

(91) "zenginlik": "hayat, sağlık ve zenginlik".

(92) Buradan sonuna kadar değişiklikler var. Doğrusu şöyledir: "Dedi ki: 'Bu caiz olmaz. Şüphesiz aynı şeyin hem hayır hem de şer olması mümkün değildir. Eğer bu mümkün olsa, kesinlikle aynı şeyin aynı anda hem faydalı hem de zararlı, hem arzulanan hem de tiksiniilen olması da mümkün olurdu. Fakat biz bu meseleyi serbest hayatı bağımlı hayattan ayırarak kötü hayatın şer olduğu ile tasvir

ediyoruz. Genel anlamı ile hayata gelince, o şer falan değildir. Senin kanaatin de böyle değil mi?’ Ben ‘evet’ dedim. O: ‘Buna göre hayat asla şer değildir. Çünkü o, haddizatında şer olsaydı, kesinlikle hayırlı yaşayan için de şer olurdu. Hayat hayırlarla şerler arasında ortak olunca, bu durumda onun haddizatında ne hayır ve ne de şer olmadığını kabul etmek gerekir. Yarayı dağlama ve organ kesme gibi ki, ihtiyacı olan hasta için faydalı, sağlıklı için zararlıdır. Şimdi düşün”’.

- (93) “Çoğu kere insanın ... sağlıklı olduğu görülmektedir” - “Şüphesiz, bazen sağlığın zararlı hale geldiği görülmektedir”. [31]
- (94) “Zenginlikleri onlara ... fayda sağlamadı” - “Zenginlik hayatın hoşlanılan bir hayat olmasında fayda sağlamadı. Bilakis, zenginlerin çoğu mutsuz kişilerdir”.
- (95) “Kısacası, akılları karıştıran ve düşünceleri bulandıran, bu şeylerin hükmü hakkındaki farklı görüşlerdir. Şüphesiz insanlardan bazıları onları şerler sanır, hatta onları bütün şerlerin kaynağı sayarlar. Bazıları ise onları, mutluluğun sadece onlarla olabileceği derecesinde hayırlar sanarak gerçek hayrı bilmediklerinden onları elde etmek için bütün kötülükleri işlerler”.
- (96) “biz güzel işlerden zalim kötü kişiler haline gelmeyiz” - “bu ikisinin zıtları olan zulüm ve çılgınlık bizim için güzel işlerden meydana gelmez”.
- (97) “onlar” - “o”.

O Levhanın Sureti Budur. [32]

Zuhul tapınağının içine konmuş olarak bulunan, Sokrat'a bağlı Kâbis'in bize 2333 yıl önce haber verdiği, hidayete delâlet eden bir bilmeceyi içeren levhanın resmidir.

1. Dünya Kapısı

2. Melek

3. İblis

4. Zanlar, Lezzetler,

Şehvetler

5. Baht

6. Gafiller

7. Ağgözlülük,

Azgınlık,

Dalkavukluk,

Düzenbazlık, Kibir

8. Cezalandırma

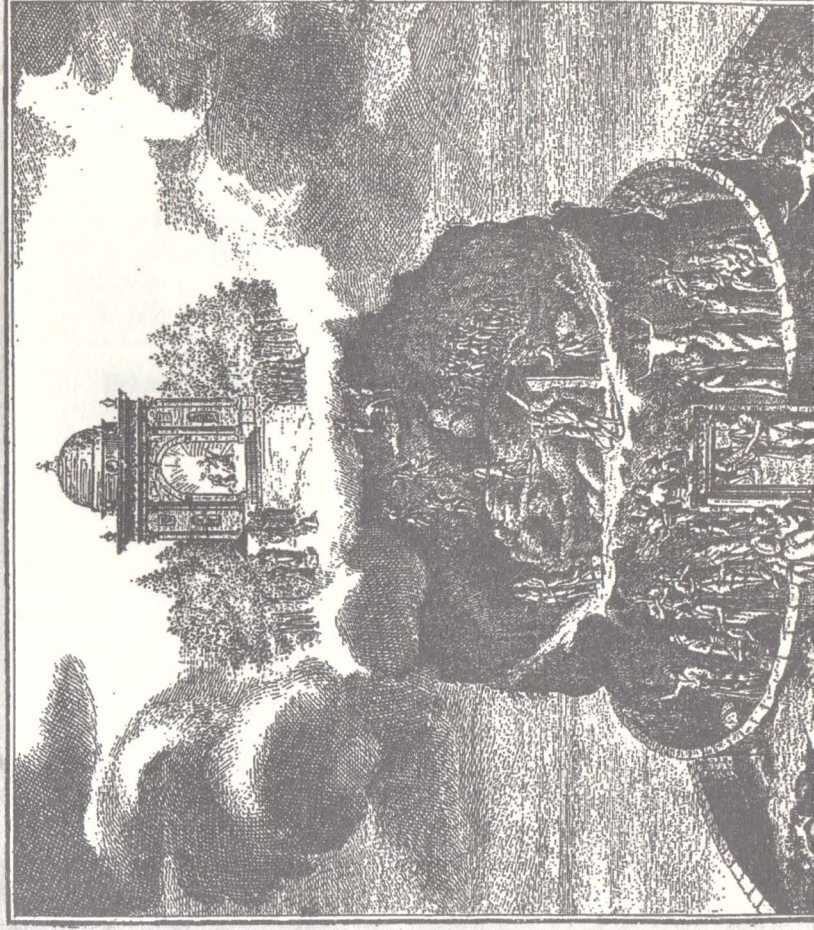
9. Gam

10. Hasret

11. Vâveyla

12. Uzun Süren

Hüzün veya

19. Şöhret,

Azgınlık ve

Zan

20. Gerçek Edep'e

Götüren Yol

21. Sabır ve

Tahammül

22. Gerçek Edep

23. Hak ve

Hakkı Tasdik

24. İlim ve Adalet,

Kerem, Tevâzu ve

Cömertlik gibi

Faziletler

25. Mutluların

Cehennemde Ebedi

Kalma

13. Mutsuz Bahtlının

Evi

14. Tövbe

15. Doğru Zan

16. Yalancı Zan

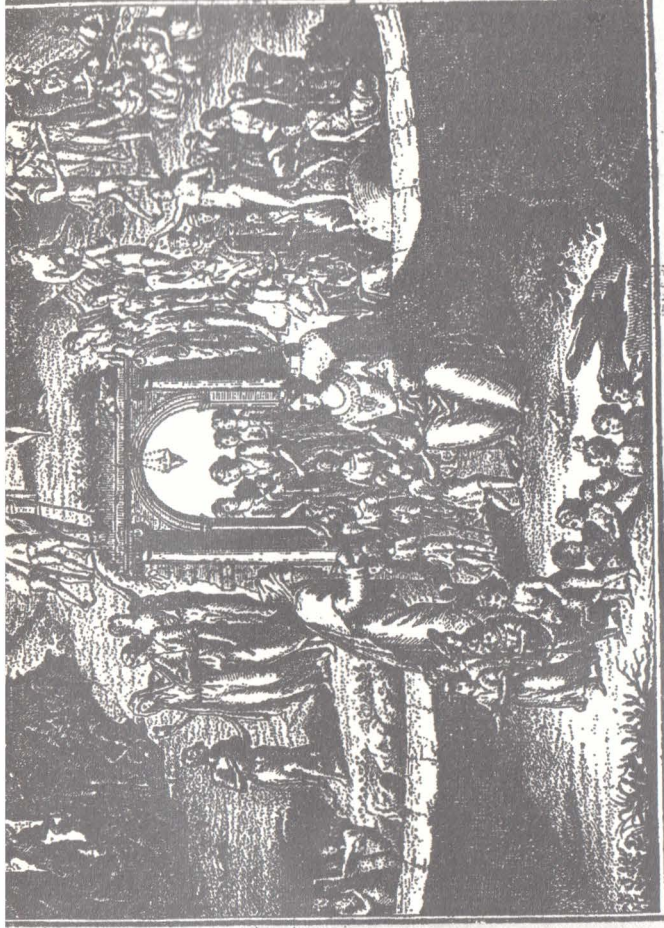
17. Yalancı Edep

18. Şairler,

Tartışmacılar,

Hatipler ve

Meşşâ'ler

Paris. – IMP. V. Goupy, Rue Garancière, 5.

Ali Suavi Zilkâde 1289 (Ocak 1873)

çizgi

Osmanlı Felsefe Çalışmaları

KEBĒTOS PINAKS: İNSAN YAŞAMININ TABLOSU

Meskeni Cennet

26. Selam (Esenlik)

Kapısı

27. Mutluluk

28. Mutluluk Tacı

29. Bilge için

Birinci Lezzet

30. Korkanlar ve

bu yüzden Edep'e

Yükselemeyenler

Keşf-i Râz
Yâhûd
Ömr-i İnsânînin Tasvîr-i Hakîmânesi

Mü'ellifi:
Hükemâ-yı Yûnâniyye'den Sebe
(ya'nî Kâbis-i Eflâtûnî)

Arabcadan Mütercimi:
Erkân-ı Harbiyye Kâ'im-makâmılarından
Manastırlı Rıfat Bey

İşbu eserin ulemâ-yı Arâbdan İbn Miskeveyh'in İspanyolcadan Arabcaya *Tahlîl-i Lugaz-ı Kâbis-i Eflâtûnî* nâmiyle 421 sene-i Hicriyyesinde tercüme etmiş olduğu nüshadan Türkçeye tercüme edildiğini Rıfat Bey'le görüşürken görmüş idim. Hitâmında nüsha-i mütercemenin şu sûretini de bana verdi. Ben de *Manzara* risâlesinde buna â'id olarak gördüğüm makâle ile resmi tesvîd-i tercümeye nakl etmiş isem de mezkûr lugazın merhûm Ali Suavi tarafından *Tercüme-i Lugaz-ı Kâbis-i Eflâtûn* nâmiyle Türkçeye tercüme ve Paris'de tab' edilmiş olduğunun *Osmanlı Müellifleri* nâm eserde görüldüğü ma'lûm olmak üzere şerh verildi.

1 Teşrîn-i Sâni Sene 341
İzzet [1a]

Keşf-i Râz

Mukaddime

Târîhce ezmine-i esâtiriyye denilen zamânlarda, ma'bedlerin her biri ma'bûd-i müttehaazlardan birinin nâmına olarak binâ olunduğu ve bunlara da e'âzım-ı nâs taraflarından, mühim mühim şeyler fedâ ve ihdâ edilmek ol zamânın âdetlerinden olduğu ehl-i târihin ma'lûmlarıdır.

Bu kabilden olarak Aristotâlis'in ehass-ı şâkirdânından ve mezheb-i Eflâtûnî mürevvecilerinden olup Mısır'ın Teb şehri-i kadîmine mensûb olan Sebe nâm hakîm ki, üstâd ve mürşidleri gibi meydân-ı ma'rifete taş dikmiş ve âsâr-ı metrukâsinin ehemmiyyetinden nâşi nice seneler sonra da fuzelâ-yı Arâb meyânında Kâbis-i Eflâtûnî nâmiyle şöhret bulmuştu. Bunun esâtirden Zuhâl'e mensûb olan ma'bed medhaline hayır ve şerri mermûz bir levha-i lugaz tasvîr etmiş ve bu lugazla remz ve işâret ve lisân-ı hâl-i resm ile va'z ü nasihat etmek istediği ahvâl gerçekten bilinmeye çesbân şeylerden oldukları cihetle, kendi tertibi olan bu resme, yine kendisi bir şerh-i edebî yazmış olduğu rivâyât-ı târihiyye cümlesindendir.

İşbu şerh-i nefisin 421 sene-i Hicriyyesine kadar ber-hayât olup, hakîm-i meşhûr İbn Sînâ ile hem-zamân ve hikmet ve ahlâkiyyatta da müşâtûn-ileyhle hem-zebân olan Asyâ-yı Vustâ ulemâ-yı İslâmiyyesinden İbn Miskeveyh denilmekle ma'rûf Ebû Ali Ahmed Bin Muhammed tarafından *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn* nâmiyle lisân-ı belâgat-feşân-ı Arâbiye tercüme edildiği ve bu tercümenin Avrupa'ya intişâr ederek bundan 120 sene mukaddemleri müte'addid edîbler taraflarından muhtelif [2a] lisânlara nakl ile tab' ve neşr olduğu Fransızca kâmûsü'l a'lâmiyle bazı defâtir-i kütübünde görülmüş idi.

Bunlardan İspanyolcaya tercüme edilmiş olanı, me'hâzı olan tercüme-i Arabiyyesiyle birlikte tab' edilmiş olduğundan bi'l-hâssa celb edilerek kemâl-i dikkatle mütâla'a olundu. İbn Miskeveyh'in dediği gibi "Umûr-ı mühimme-i âlemi ve âlemde cereyân eden ahvâl-i âdemi temsil edip, mûcibince amel eden erbâb-ı ukûlû şerr ve şûrden tahlîs ve sa'âdet-i tâmmе ile tes'îd eder bir eser-i bî-adîl" olduğu görüldü.

Sarf olunacak dikkat ve himmetle bezl edilecek sa'y ve gayret nisbetinde hisse alınabilir bir hazîne-i irfân ve hikmet olduğu için, bu fakîr-i kem-bızâ'a Erkân-ı Harb Manastırlı Rıfat, bi'l-cümle hemşehrîlerini hissemend-i ma'rifet etmek niyet-i hâlisasiyle ve *Keşf-i Râz* nâmiyle lisân-ı letâfet-resân-ı Osmânîye nakle müsâra'at eyledi. Ve minallahî't-tevfîk.

İhtâr

Mukaddimemizden dahî anlaşılmış olacağı vechile, Zuhâl ma'bedine mevzû' olan mûlağğaz tasvîr ve şerhi olan işbu takrîr Kâbis-i Eflâtûnî tarafından resm ve tahrîr olunmuş iken, bu hakîm-i mütevâzı' gerek resmi gerekse şerhi âhar tarafından yapılmış gibi add edip şerhde kendini sâ'il ve İraklis nâmında bir zâtı mûcib göstererek o sûretle hall etmiş olduğundan esnâ-yı mükâlemede bu nükteye dikkat lâzımdır. [2b]

Keşf-i Râz

Kâbis-i Eflâtûni diyor ki:

Zuhal ma'bedinde¹ hidâyete delâlet eder bir levha var idi. Bunun nasıl bir hediye olduğunu ve tarîk-i hidâyeti ne sûretle remz ve imâ eylediğini görmek üzere bazı ihvân ile birlikte ma'bed-i mezkûra gidildi. Kapının sol tarafında bir levha görüldü ki, hâvî olduğu resim gerçekten bir lugaz idi. Çünkü ne bir şehir resmine ne bir heykel sûretine ne bir asker cem'iyetine benzerdi. .. Evet, lugaz idi. Çünkü biri diğerinden büyük ve yekdiğeri içinde olarak iki vâsi' dâ'ire-i içtimâ' ile her birinden ileriye ve yanlara gidilir kapılar ve bunlardan da daha ilerideki vâdiye çıkar yollar ve birinci büyük kapının önünde içeriye girmek üzere ricâlden mürekkeb bir cemm-i gafır ve dâhilinde bir hayli kadın ile kapının önünde bir pîr ve öteberisinde daha birtakım şeyler tasvîr edilmiş ve altına da el-ârifu yekfîhi'l-işâre

me'âlinde bir ibâre tahrîr edilmişti.

Resme baktıkça garîb garîb hâller görür ve ne olduklarını, neleri remz ettiklerini [3b] anlamak için düşünür dururduk. Hepimiz deryâ-yı hayrete daldık. Birbirlerimizden istiskâl ve istifhâma başladık. Sözlerimizden bir netîce çıkmıyordu. Me'yûs olmak üzere iken, müsterşidîne inâyet şânından olan İrakli nâm hakîm zuhûr edip cümlemize iltifât ederek:

"Ey ma'âşir-i gurebâ! Sizi deryâ-yı hayrete ilkâ eden bu mu'ammânın neyi remz ve imâ ettiğine bu belde halkı da âşinâ değildir. Bu levhadaki resmi tasvîr ile işbu Zuhal ma'bedine ihdâ eden zât, yerli değil, bir ecnebîdir. Lakazamonya'dan²

¹ "Zuhal" esâtirce gök ma'bûdu olan Müşteri'nin kızı olan diğer bir ma'bûdun nişânlısı diye i'tikâd olunur. Bu nâma mensûb ma'bedlerin en büyüğü Roma'da idi.

² "Lakazamonya" Yunân-ı kadîmin en büyük şehri olan İsparta'dadır. Fakat resmen hangi Zuhal ma'bedinde olduğu

gelme bir garîb, irşâd-ı nâs ile meşgûl bir lebîb, lisân-ı hâl ile hatîb, gâyetle belîğ bir edîbdir” dedi ve bunun üzerine muhâvere-i âtiye beynimizde cereyân eyledi. Şöyle ki:

Kâbis: Bu merd-i fâzılı gördünüz mü?

İraklis: Evet gördüm ve kendisine hayli mülâzemette bulundum. Bir zât-ı celîlû'l-sıfât idi. Hayli nâfi' şeyleri kemâl-i letâfetle beyân eylerdi. Hadîsü's-sinn idi. Bu sinde bu kadar kemâli benî hayrân etmişti. Bu levhadaki lugazın hallini de ondan öğrenmiştim.

Kâbis: Allah aşkına inâyet buyurun! Geri kalacak meşgûliyyetiniz yok ise, bu lugaz hakkında o zâtın işittiğiniz şeyleri bize nakl ve hikâye buyurun. Çünkü fevk'âl-âde merâkımızı mûcib oldu.

İraklis: Baş üstüne. Böyle bir emr-i nâfi'i sizden diriğ etmem. Şu kadar ki, lugazın tefsîrinde olan hatarâta fevk'al-âde dikkatle berâber sözlerime güzelce kulak vermeniz [4a] lâzımdır. Çünkü söyleyeceğim sözleri tekml dinlemez de yarı yolda kalırsanız, çâh-ı hatara düşmüş olursunuz. Ancak can kulağıyla dinler de güzelce anlar ve mûcibince amel ederseniz, ukelâ ve sū'edâdan olursunuz ve illâ cehele-i eşkıyâ zümresinde kalırsınız.

Kâbis: Emirlerinizi tamâmen icrâ ederiz.

İraklis: Evet, ihtârât-ı hâlisamla amel etmelisiniz. Çünkü bu lugazın tefsîri Sfenks³ denilen ejder-i hâ'ilin insânlara ilkâ eylediği ve idrâk edenlerin halâs ve etmeyenlerin helâk oldukları lugaz-ı müdhişe benzer. O tertib üzere câridir. Evvelâ bu lugaz-ı müdhişi söyleyeceğim, dikkat edin!

Kâbis: Buyurun!

İraklis: Sfenks denilen ejder-i hâ'il, “Hayır nedir? Şer nedir? Hayır ve şer olmayan nedir?” tarzında anlaşılmaz bir

gösterilmemiş olduğundan, muhâverenin nerede cereyân eylediği kestirilemiyor.

³ “Sfenks” esâtirden, hâşâ sümme hâşâ, “Münker ve Nekîr” gibi tahayyûl olunan bir şeydir. Hâlâ Mısır'da başı mâhuf bir insan başına benzer, alt tarafı balık gibi müdhiş heykelleri mevcûddur.

bilmeceyi insânlara ilkâ eder. Bilmeyenleri Cehl denilen dâhiye itlâf eyler. Şu kadar ki, bunların telefleri kâh ânî olur kâh uzar ve uzayanların helâkleri de mesâ'ibe dúcâr olanların azâb-ı elim ile çeke çeke muztarib olarak telef oldukları hâlâta benzer... Bilmeceye vâkıf olanlar ise, dâhiye-i Cehl'i telef edip kendileri necât bularak mes'ûd olurlar ve bütün ömürleri mazbût ve mahmûd olarak geçer. Bu levhadaki resmin keşfi de buna benzer. Aynı şeyi remz ve imâ ile bildirir. Bunun şerhini öğrenirseniz âriflerden olup necât ve sa'âdet bulursunuz. Binâenaleyh söyleyeceğim şeyleri güzelce anlamaya gayret ve ahkâmından hiçbir şeyi fevt etmeyerek mûcibince [4b] amel etmeye himmet etmelisiniz.

Kâbis: Öyle yapacağımıza emîn olunuz. Husûsen bu temsîl ile kalblerimize ilkâ ettiğiniz şevk-i cedîd nazar ve dikkatimizi celb eyledi. Mes'ele hakîkaten böyle midir?

İraklis: Muhakkak biliniz ki öyledir.

Kâbis: Öyle ise nakl ve tefsîr ederek bizi ihyâ buyurun.

İraklis (Eline bir kumuş alıp resme işâret ederek): Şu birinci dâ'ireyi görüyor musunuz?

Kâbis: Evet.

İraklis: Bu dâ'ire Makâm-ı Nâs'dır. Ya'nî insânların Dünyâ'da müddet-i Ömürlerini geçirecekleri bir makâmdır. Kapının önündeki cemm-i gafîr dahî Ömürlerini sarf etmek üzere Dünyâ'ya dâhil olacaklara alâmettir. Bir elinde kalem, diğer elinde kağıt olan ve gûyâ bir şey yazar gibi görünen pîr de bu âleme gelenlerin emr-i tasarrufta ne sûretle amel etmeleri lâzım geldiğini ve selâmet bulmak için hangi tarîke tevessül icâb edeceğini ta'lîm eder bir Melek'tir.

Kâbis: Hangi tarîke sülûku gösterir ve ne gibi şeyler emr eder?

İraklis: Onu sonra söylerim. İleride sırası gelecektir. Şimdi buradaki hâle bakalım, dinleyiniz: Halkın girmek istedikleri kapının önündeki kürsüye oturmuş olan ve envâ'-i müzeyyenât ile süslenip bir şîve-i mahsûsa ile etrâfa iltifât eden kadını görüyor musunuz?

Kâbis: Evet görölüyor. O kimdir?

İraklis: Gaflet denilen âfettir ki, Dünyâ'ya gelenleri kendi şarâbiyle iskâ eder.

Kâbis: O şarâb nedir?

İraklis: O şarâb sehv ve hatâ ve adem-i idrâktir ki, insânlar ondan içince hemân Dünyâ'ya [5a] dalarlar.

Kâbis: O şarâb-ı Gaflet'i herkes içer mi? Ve içenlerin kimi az, kimi çok mu içenler?

İraklis: Bu da ileride hall olunacak bir mes'ele... Şimdi beni dinleyiniz! Kapının içinde ve suver-i muhtelif-i mütefenninde bulunan kadınları da görüyor musunuz?

Kâbis: Evet!

İraklis: Bunlar Mufâharât, Lezzât, Şehvât denilen âfâttır. Oraya giren adamların üstlerine atlarlar. Birer birer tutarlar, kimini arzularına îsâl ve kimini varta-i gaflete idhâl ederler.

Kâbis: Acâ'ib! Bu şarâbın hükmü, bu âfetlerin ef'âli ne kadar sa'b ve müşkil şeyler!

İraklis: Evet müşkildir. Bu yâd-gârlar ta'allük ettikleri adamlara vüs'at-i ma'îşet ve bu ma'îşette menfa'at göstererek gûyâ dâr-ı Fazîlete sevk ve hüsn-i ma'îşetle pür-zevk edeceklerini imâ ve ihâm ederler... İnsânlar ise adem-i idrâk ve sehv sebebiyle şarâb-ı Gafleti içtiklerinden emr-i tasarruf-ı dünyâ ile usûl-i ma'âş hakkında sülûk edilmesi vâcib olan tarîk-i savâbı fark ve temyîz etmeyerek bunlara kapılıp gâfil avlanırlar.

Kâbis: Acâ'ib! Ya şu müdevver taşın üzerinde oturan ma'tûhe ve kör kadın kimdir?

İraklis: O da Baht'tır. Hem de gördüğün gibi sâde kör değil, kör olmakla berâber sağırdır.

Kâbis: Bu ne yapar?

İraklis: Ne yapacak! Her yeri gezer, oradan alır buraya verir, buradan alır oraya verir, verdiğini bırakmaz, senden alır âhara verir, istediğini yapar, sebep aramaz. [5b] Kimini sevindirir, kimini kederlendirir, sevindirdiğini ağlatır,

ağlattığını sevindirir, verdiğiyle güldürür, güldürdüğüyle ağlatır, meslek ve mezhebi gayr-i mu'ayyen bir şeydir.

Kâbis: Bu evsâfı hâ'iz olan kadın, o müdevver taş üzerinde oturmuş görülen kadın mıdır?

İraklis: Evet, evet odur.

Kâbis: Acabâ neye delâlet eder?

İraklis: Baht'tan gelen şeylerin bekâsına, yaptığıнын sebâtına i'timâd etmemenin lüzûmuna delâlet eder.

Kâbis: Acâ'ib!

İraklis: Evet, bu kadın kendisinden hâsıl olmuş bir şeye i'timâd edenlere karşı izhâr-ı hasâset ederek, vüsûk ve i'timât derecesinde hasret-i şedîde ikâ etmekle telezzüz eder bir âfettir.

Kâbis: Ya bunun etrâfını almış olan birçok adamlar kimlerdir?

İraklis: Birtakım haytalar.

Kâbis: Ne istiyorlar?

İraklis: Fevâ'id, İhsân gibi şeyler!

Kâbis: Sebeb nedir ki bu adamların cümlesi bir tarz ve sûrette görülmüyor da kimisi dâhik ve mesrûr ve kimisi mağmûm ve mahzûn görünüyor?

İraklis: Ferah ve meserret hâlinde görünenler kendilerine birer mikdâr şey verilmiş olanlardır ki, bunlara Sü'edâ-ı Baht denir. O mahzûn mahzûn duran ve ağlar görünenler de Baht'ın verdiği geri aldığı tehî-destlerdir ki, bunlara da Eşkiyâ-ı Baht tesmiye olunur. [6a]

Kâbis: Ne sebebe mebnî alanlar güler ve aldıkları şeyin geri alındığını görenler ağlar?

İraklis: Alanlar kendilerine verilen şeyi Hayrât zann ettiklerinden dolayı izhâr-ı meserretle gülerler; diğerleri de hayrâtı gâ'ib ettik diye ibrâz-ı hüzn ile ağlarlar.

Kâbis: Bunların hayrât zann ettikleri şeyler nedir?

İraklis: Yesâr, câh, âfiyet, evlâd ve bunlara mûmâsıl ahvâl-i sâ'ire.

Kâbis: Acâ'ib, bu şeyler hayrâtтан değil midir?

İraklis: Hâlen bu sözü te'hîr edip luğazın tefsiri bahsine avdet etmekliğimiz lâzımdır.

Kâbis: Neden?

İraklis: Çünkü bu ileride hall olunacak mes'elelerdendir.

Kâbis: Öyle ise buyurun!

İraklis: Resme bakın! Birinci dâ'ireyi geçtikten sonra bir diğeri ve daha vâsi' dâ'ire var.

Kâbis: Evet.

İraklis: Bu ikinci dâ'irenin hâricinde gâyetle müzeyyen resm ve sanem gibi birtakım kadınlar var, bunları da görüyor musunuz?

Kâbis: Evet gördük.

İraklis: İşte bunlar Şirret, Hırs-ı Şehvet, Temelluk, Hud'a, Kibir ve emsâli âfetlerdir.

Kâbis: Orada niye duruyorlar?

İraklis: Baht'tan gelecek olan şikâra intizâr ediyorlar.

Kâbis: Ya'nî?

İraklis: Ya'nî dâ'imâ Baht tarafına bakıp Baht'ın teveccüh ettiği insânı envâ'-ı hîleler, [6b] türlü türlü latifelerle kendilerine celb ederek makâmlarına kabûl ederler ve "Burada pek güzel yaşarsınız. Hemm ve gam görmezsiniz. Herhâlde hoşnûd kalırsınız" gibi sözlerle kandırırlar.

Kâbis: Ey... Sonra ne olur?

İraklis: Vaktâ ki bunlara kanılır da lezzâta girilir ve bunlara dâd ve sitede başlanır, derhâl Gurûr âlemine girilir ve bu âlemdeki ma'îşetin bir sîret-i raziyye olduğu zann olunur... Bu sûretle bir hayli zamânlar geçer, insânda şekli ve sûret değişir, Baht'tan almış olduğu mikdâr tükenir, nihâyetü'l-emr o kadınlara hizmetçi olur, her belâyâ katlanır ve birçok kabâyıhı irtikâb eyler.

Kâbis: Ne gibi kabâyıh?

İraklis: Nehb ve gâret, selb-i hürmet, yemîn-i kâzib, sirkat, nemûmet ve emsâli ahvâl.

Kâbis: Ya bunlar fakîr olunca hâlleri ne olur?

İraklis: İleride görürsün. Hele şu karanlık ve gâyetle zayıyık olan taraftaki kapıcığa bak!

Kâbis: Görüyorum.

İraklis: Orada çirkin, murdâr, mülevves birtakım kadınlar daha var görüyorsunuz a?

Kâbis: Evet, evet.

İraklis: Bunlardan elinde bir çomak olduğu hâlde görüneni Ukûbet ve Azâb'a; başını iki dizi arasına almış olarak meşhûd olanı Gam ve Hasret'e; daha ötede saçlarını yolmakta olanı da Elem ve Hasret'le şiddet-i Veca'a dâildir. [7a]

Kâbis: Ya bunların yanında duran ve gâyetle fenâ giyinmiş, çirkin, dilenci kıyâfetli daha iki kadın var, bunlar neye delâlet ederler?

İraklis: Birisi Vâveylâ ve Avîl'e; diğeri Hüzn-i tavîle dâildir.

Kâbis: Öyle, o muzlim ve mukassi olan yer bunların yeri midir?

İraklis: Evet, burası Şekâ'-ı Baht dâ'iresidir.

Kâbis: Buraya neden girilir ve encâm-ı kâr ne olur?

İraklis: Buraya sevk-i Ukûbet'le girilir, azâb ile yaşanır, bakıyye-i ömr meşakkatle geçer.

Kâbis: Dâ'imâ mı?

İraklis: Hayır, ba'zân Nedâmet denilen bir vâsıta-i nâciyyeye mülâkî olunur ve imtisâli ile cidden mütenebbih olanlar bulunur ki, bunlar maraz-ı mühlik-i mezkûrdan halâs olurlar ve telâfi-i mâ-fât ederler.

Kâbis: Sonra ne olur?

İraklis: Ne olacak! ulviyyetle teşerrüfe, senâ-yı cemîle nâ'iliyyete, Edeb-i Sahîh'e telâkiye müştâk olurlar ve bu şevk ile çirkâb-ı derûnu tathîr edip nefse galebe çarlarlar ve bu galebe neticesi olarak da hür ve sa'îd olurlar... Artık gaflet tuzağına düşüp de esârete ducâr olmak korkusu kalmaz.

Kâbis: Bu Edeb-i Sahîh'e vüsûl ne güzel şey... Lâkin...

İraklis: Lâkin ne?

Kâbis: Edeb-i Sahîh dediğimize göre bir de Edeb-i Kâzib olmak lâzım geliyor, böyle bir şey de var mı?

İraklis: Âferin... Dikkat et!.. Ötede daha bir açık yer var, görüyor musunuz? [7b]

Kâbis: Evet.

İraklis: Orada cemâl ve celâl sâhibesi bir kadın duruyor.

Kâbis: Evet.

İraklis: Bu kadın inde'l-cumhûr Edeb denilen şeydir, fakat Edeb-i Hakîkî değil, Edeb-i Zûr'dur ve Edeb-i Hakîkî'ye gitmek isteyenlerin cümlesi yanılıp evvelâ buna uğrarlarlar.

Kâbis: Bunun ne dediğini biliyor musunuz?

İraklis: Şimdilik orasını geçelim.

Kâbis: Pekâlâ! Fakat Edeb-i Sahîh'e vüsûl için bundan başka tarîk yok mu?

İraklis: İnsân için bundan başka yol yoktur.

Kâbis: Pekâlâ. Ya şu dâ'ire dâhilinde başlarını eğmiş niyâz hâlinde görünen adamlar kimlerdir?

İraklis: Oradaki Edeb'i sevenlerdir. Fakat Edeb-i Hakîkî zanniyle galat edenlerdir.

Kâbis: Bunlar ne nâmlarla yâd olunurlar ve kimlerdir?

İraklis: Şu'arâ, hutebâ, erbâb-ı mûsikî, ashâb-ı elhân, Meşşâ'ıyyîn, ehl-i cedel ve bunlara mûmâsil olanlardır.

Kâbis: Yukarıda şirret, hırs-ı şehvet vesâ'ireye delâlet ettiklerini beyân buyurduğunuz âfetler buraya kadar gelirler mi?

İraklis: Eyvallah, buraya da gelirler, ancak evvelki dâ'irede olduğu gibi ifrât üzere icrâ-yı ahkâm edemezler.

Kâbis: Buradaki adamlara ne gibi şeyler ârız olur?

İraklis: Gaflet şarâbından mütehassıl eski sarhoşluğun humârı. [8a]

Kâbis: Acâyib... Bunlar da o şarâbdan içerler mi?

İraklis: Evet, bunlar da Edeb-i Sahîh'e vâsıl olmadıkça sâ'ika-i cehl altında bulunup şarâb-ı Gaflet'i içmekten ve sâ'ir şerlerden büsbütün beri olamazlar. Çünkü bu Edeb-i Zûr ile meşgûl olanların iştigâl ettikleri ulûmun cümlesi mecrâ-yı

galatta cereyân eden şeylerdir. Fakat Edeb-i Sahîh'e vâsıl olup da şarâb-ı tâhir ile derûnlarını temizledikleri hâlde Bağy, tuğyân, cehl ve emsâli şeylerden halâs olup dâ'ire-i selâmete dâhil olurlar.

Kâbis: Edeb-i Sahîh'e vüsûl nasıl olur?

İraklis: Dikkatle bakınız! Bu dâ'irenin ilerisinde bir mahal daha var, orada kimseler yok, ıssız çöle benzer.

Kâbis: Evet görüyoruz.

İraklis: Beri tarafında bir dar kapı ile oraya gider dik ve sert bir ince yol var görüyor musunuz?

Kâbis: Evet, onları da gördük.

İraklis: Bu ince yoldan yalnız bir adam geçiyor, onu da görüyorsunuz ya?

Kâbis: Evet, o kimdir?

İraklis: Hidâyet.

Kâbis: Ey sonra?

İraklis: O yolun daha ilerisinde dört bir tarafı uçurum, yanları derin derin dereler, üzerine çıkılacak yolları keçi yollarından da dar, her tarafı sarp bir dağ var, bunu da gördünüz ya? [8b]

Kâbis: Evet.

İraklis: İşte o yol Edeb-i Sahîh'e varan yoldur; o dağın öbür tarafı da Edeb-i Sahîh makâmıdır.

Kâbis: O makâma nasıl varılır?

İraklis: Dikkat edin! O sert dağın zirvesinde ve yolun üzerinde bir yalçın kaya var.

Kâbis: Evet.

İraklis: O yalçın kayanın üzerinde de ellerini açıp uzatmış iki kızkardeş oturuyor, bunları da gördünüz ya?

Kâbis: Evet gördük, fakat ne olduklarını bilmiyoruz.

İraklis: Bunlar Sabr ve Tahammül denilen cemîlelerdir.

Kâbis: Ellerini açıp uzatmış bir hâlde durmalarının sebebi nedir?

İraklis: Oraya kadar gelebilenlere kuvvet-i kalbi îmâ ile sabr etmeleri lüzûmunu îşâret içindir.

Kâbis: Ne güzel yer!

İraklis: Güzel ama gelen az, bu yolları göze alan nâdir, hâlbuki esâsen pek kolay. Hele bundan ötesi râhat.

Kâbis: Nasıl kolay? Farz edelim ki, insân çalışsın da o yüksek dağın üzerine çıksın. Lâkin o yalçın kayaya nasıl çıkacak?! Ne yol var, ne iz?!

İraklis: Bir kere öteye kadar gidildi mi, Sabr ve Tahammül denilen cemîleler ona her türlü mu'âveneti icrâ ile yukarı çekerler, taşın üzerine çıkarırlar, Edeb-i Sahîh [9a] yolunu gösterirler ve bu yola sülûk için lâzım gelen kuvveti aldırırlar, teşcî' ederler ve en kolay yoldan râhatla isâl ederler.

Kâbis: Sahîhan kolay mı?

İraklis: Evet, bundan sonrası hem kolay hem güzeldir, resme dikkat edin dağın bir tarafından o vâdinin bir parçası görünüyor, kudretten kâliçelerle döşenmiş, gâyetle dilârâ bir vâdi-i ferahfezâ değil mi?

Kâbis: Evet.

İraklis: Orada bir de kapı var.

Kâbis: Evet.

İraklis: İşte o kapı Bâbü's-sa'âdedir ve o mahall-i latîf de Dârû's-sü'edâdır. Sa'âdet burada istikrâr eder. Kâffe-i sü'edâ burada bulunurlar.

Kâbis: Ne güzel yer! Ne güzel kapı!

İraklis: Bu kapıya dikkat edin! Bir tarafına muhkemce yerleştirilmiş olan menşûr-i murabba'î şeklinde oturaklı taş üzerine oturmuş, orta boylu, her sûretle güzel, sâde giymiş, giydiğini yakıştırmış bir kadın var. Arkasında da kendisine benzer, âdetâ kızları denecek derece müşâbih daha iki kadın var.

Kâbis: Evet.

İraklis: Bu taş üzerinde oturanın arkasındakine Edeb ve bunun arkasında olana dahî Kabûl ve Tasdîk-i Bî'l-hakk denir.

Kâbis: Ya taş üzerinde oturan kimdir?

İraklis: O da şecâ'at, fetânet, iffet gibi mevsûk ve şâyân-ı i'timâd, [9b] fevka'l-âde müfid şeyleri ihsân eden Kerem

Mü'ekkeli'dir. Yukarıda söylediğim şarâb-ı tâhiri bu verir, bu içirir, bâtını bu temizler ve derhâl dâr-ı Fazîlet'e îsâl eder.

Kâbis: Buralarını pek güzel anlayamadım.

İraklis: Kibir ve gurûru atarsan anlarsın!

Kâbis: Bu nasıl şey?

İraklis: Bu şey bir hastanın hâline benzer. Hasta tabîbe mürâca'at eder. Tabîb de en evvel ona bir şerbet verip içini temizletir, sonra da ilâcını tertîb eder, usûlünü ta'rîf eder ve gider. O hasta da tabibin vesâyâsına ri'âyetle ilâca devâm ederse bi'avnillah şifâ bulur... Ama bunlara ri'âyet etmezse çeker durur ve bilâhare telef olur. İşte bunlar da bunun gibidir.

Kâbis: Yine anlayamadım.

İraklis: Anlaşılmayacak ne var?! İlâç hastanın içini nasıl temizlerse Fazîlet de insândan cehl, sehv, gaflet, kibir, şehvet, lezzet, isrâf, hubb-i mâl gibi şeyleri ve bunlara mûmâsil olup birinci dâ'irede gördüğümüz şerleri ayıklatıp attırır.

Kâbis: Bundan sonra ne olur?

İraklis: Daha ileri götürüp Ma'rifet-i Nefs, İdrâk-i Hakk gibi Fezâ'ile îsâl eyler.

Kâbis: O ilerisi neresidir? Orada neler var?

İraklis: Dikkatle bakın! Orada daha bir kapı var. İçerisine doğru bir de havlı görünüyor, bu havlıda bildiğiniz ziynetlerin bin derece fevkinde ve tasavvurun ilerisinde birtakım şeylerle müzeyyen ve gâyet cemâl ile son derece de hüsn ve ân sâhibi daha birtakım kadınlar var.

Kâbis: Evet. [10a]

İraklis: İşte bunların en önünde olanı, Ma'rifet-i Nefs yâhûd Ma'rifet-i Akl, diğerleri de sırasıyla Tahâret, Hüsn-i Hulk, Necdet, Adl, Kerem, Tevâzu', Seḥâ', Hidâyet'tir.

Kâbis: Bizim de en büyük ricâmız Hidâyet'tir.

İraklis: Benden işittiklerinizin cümlesini idrâk eder ve tahsillerine cehd ve gayret eylerseniz o da hâsıl olur.

Kâbis: Bizim de en büyük arzumuz bunu yapmaktır.

İraklis: O hâlde selâmete erip necât ve sa'âdet bulursunuz.

Kâbis: Nasıl?

İraklis: Bundan sonraki sözlerimi dahî anlayıp amel etmekle.

Kâbis: Buyrun!

İraklis: İşte bunlar kabûl ettikleri adamı vâlidelerine götürürler.

Kâbis: Vâlideleri kimdir?

İraklis: Sa'âdet.

Kâbis: Hani ya? Nerede?

İraklis: Dikkat edin! Şu yokuşla çıkılan yolun ötesindeki dâ'irede bir medeniyet kalesi var, görüyor musunuz?

Kâbis: Evet.

İraklis: Bunun kapısı önünde, yüksek bir kürsü üzerine çıkmış ve girân-bahâ bir tâç ile tetevvûç etmiş olan hüsnâ kadını da gördünüz mü?

Kâbis: Evet. [10b]

İraklis: İşte Sa'âdet odur.

Kâbis: İnsân bu menzil-i Sa'âdet'e vâsıl olunca ne olur?

İraklis: Hâ... Buraya vâsıl olanı sa'âdet istikbâl eder. Bir muhârebe-i azîmede muzaffer olanların giydikleri tâc-ı zafer gibi kuvvet ve Fazîlet cevâhirinden ma'mûl bir tâc-ı sa'âdet giydirir.

Kâbis: Buraya gelen ne gibi muhârebelerde kazanmış da böyle bir tâca müstehak oluyor?

İraklis: En büyük, en müdhiş muhârebelerde bulunduğundan ve cümlesini de kazandığından.

Kâbis: Büyük ve müdhiş muhârebeler nedir?

İraklis: Buraya gelinceye kadar ekserîsinin taht-ı kahrlarında bulunarak birçok eziyetlerini çektiği ve kendilerine esîr olup her türlü hizmetlerine katlandığı yırtıcı ve korkunç hayvânât-ı azîme ile uğraşarak muzaffer olduğu cesîm cesîm muhârebelerdir.

Kâbis: Acâ'ib! O hayvânât-ı habîseyi bilmiyorum.

İraklis: Bilmekliğin lâzım gelir. Evvelce isimleri geçen Cehl'in, Gaflet'in, Sehv'in hunhâr-ı gaddâr hayvânâtın olduğunu anlayamadın mı?

Kâbis: Evet evet hâtırıma geldi. Eşirrâdan idiler.

İraklis: Bunlardan başka Şehvet, Hüzn, Hubb-i Mâl, İsrâf ve bunlar gibi Şer olan sâ'ir esnâf dahî o hunhâr canavarlardandır ki, bunların cümlesine galebe etmiştir.

Kâbis: Ne güzel muzafferiyet! Ne güzel mükâfât! Ya bundan sonra ne olur? O tâcın kuvvet ve kudreti nedir? Daha öteye gidiliyor mu?

İraklis: Bunda içtimâ' eden Fezâ'il, kendisinin geçmiş olduğu yerleri ve geçirdiği derd-i serleri görmek üzere tekrâr oralardan geçmeyi teklîf edip mahallât-ı mezkûredeki [11a] ahvâlî ve erbâbının çektikleri meşakkatlerle zîk-ı ma'âş ve neked-i hayâtı ve kendisinin kavga ede ede gâlib olduğu a'dâsının sûret-i mağlûbâneleriyle mu'âmelât-ı mel'ûnânelerini ve hâlâ Cem'-i Mâl, Sa'y-i Bâtıl, Hubb-i Kibr, Evhâm ve Hayâlât ile ve birtakım Âlâm-ı nefsâniyye ile uğraşarak henüz tarîk-i Sa'âdet'i tutmamış olanların ahvâl-i esef iştîmâllerini göstermeye sa'y ederler.

Kâbis: Ne garîb sa'âdet! İhrâz ettiği Fazîletler, güç hâl ile geçmiş olduğu yerlere avdeti emr ediyorlar. Şaşılacak şey! Geçtiği yerleri bilmiyor mu ki tekrâr gidecek?

İraklis: Evet bilmiyor.

Kâbis: Neden?

İraklis: Çünkü bilmek ma'rifet-i sahîha demektir. Bu ma'rifete ise henüz nâ'il oldu, evvelkileri hep zandan ibâret idi. Oralarda iken hayır olmayanı hayır, şer olmayanı şer sanırdı. Gözü önünde olan şeyleri göremeyen bakar körlerden idi. Şimdi ise ma'rifet ve aklı uyanıp kendine yakîn hâsıl oldu. Ve bu eşi'a-i hidâyetlerle fehm ve idrâki parladı, amâsı zâ'il oldu. Oradaki şekâvetleri gerçekten görebilecek bir basar-ı kemâl hâsıl etti. Onun için gidip görmesi lâzımdır.

Kâbis: Görüp de ne olacak? Bu müşkilâta ne lüzûm?

İraklis: Artık bunun için müşkilât yoktur. Çünkü vüsûk ve emniyyet denilen kuvvâ-yı nâciyye -inci sedeflerini muhâfaza eden kuvvâ-yı helezonlar gibi- bunun etrâfını çevirmişlerdir, müdâfa'a ederler. Hiçbir şeyden korkusu yoktur. Oraya gidip

kemâl-i râhatla gezecek, istediği gibi tasarruf edecek, ecmel-i ma'îşet ıtlâkına şâyân olan bir hâlde yaşayacak, ebnâ-yı cinsini o vartalardan kurtarmaya çalışacaktır.

Kâbis: Eşirrâdan olduklarını gördüğümüz âlüftelerin dâm-ı tezvîrlerine tutulmadan korkmaz mı? [11b]

İraklis: Yılanın dişlerini sökmeye, zehrini izâle etmeye muktedir olanlar yılanı tutmak, koynuna koymak gibi hâlât-ı mahûfeden ihtirâz etmedikleri gibi, bu da onlardan korkmaz. Çünkü sâye-i Sa'âdet'te kuvve-i Fazîlet'le Zann'a, Gamm'a, Havf-ı Fakr denilen dâhiyeye, Hubb-i Servet ıtlâk olunan belâ-yı mel'anete ve bunlara mûmâsil bi'l-cümle Şerlere galebe edip cümlesine seyyid ve en şerîrleri olan nefse hâkim olmuştur. Artık bunlardan korkmaz, bunlar ondan korkarlar.

Kâbis: İzâhâtınıza teşekkür ederiz. Levhada daha bazı şeyler var. Ez-cümle, dağdan inmek üzere olan halkın birtakımı meserrette, birtakımı da başlarını eğmişler ıztırâb ve mihnette görünüyorlar. Sebeb nedir?

İraklis: Mesrûr görünenler Edeb'e vâsıl ve sa'âdet ve selâmete nâ'il olup işleri tarîk-i sedâd üzere cereyân eden mes'ûdlardır. Muhtarib ve mahzûn görünenler de ahvâl-i seyyi'eleriyle dereke-i şekâda kalıp Edeb'e vûsûl için ibrâz-ı gayret edemeyen korkaklardır.

Kâbis: Ya bunlarla berâber olan açık saçık kadınlar kimlerdir?

İraklis: Onlar Hemm, Gamm, Elem, Zik-ı Sadr, Zann, Cehl ve emsâli âfetlerdir.

Kâbis: Bunlar nereye giderler, ne yaparlar?

İraklis: Şûrûr-i sâ'ire ile birleşerek birinci dâ'ireye dönerler. Orada Kibir, İbâha denilen en cerbezeli Edeb'le ehlini zemme koyulup i'tikâdlarınca müsâvîlerinden bahs ederek erbâb-ı edeb'in ma'îşetlerinin hilâf-ı hayr olduğunu söylerler.

Kâbis: Bunların hayırdan maksadları nedir?

İraklis: Ekser-i nâsın hayır zannedip hayır tesmiye ettikleri gibi bunlar dahî kibir ve heves [12a] ve şehvete ibâha-i nefis gibi şeyleri hayırdan sayarlar.

Kâbis: Ya şu öte taraftan gelen ve mesrûr bir hâlde görünen kadınlar kimlerdir?

İraklis: Bunlar Edeb'e îsâl eden mukaddimelerdir. Kendilerine teveccüh edenlerce husûl-i sa'âdet mukarrer olduğundan dolayı dâ'imâ başlarını eğip kemâl-i meserretle erbâbının teveccühlerini istid'â ederler.

Kâbis: Bunlar da bi'n-nefs dâr-ı Fazîlet'e dâhil olurlar mı?

İraklis: Estağfirullah!.. Zann ve Tahmîn hiçbir vakitte Ma'rifet-i yakîne vâsıl olamaz. Bunlar iskelede hamûlesini boşaltıp tekrâr yüklenmek üzere avdet eden gemiler gibi götürdüklerini teslim ile avdet ederler ve diğerlerinin teveccühlerini kazanıp dâr-ı Fazîlet'e îsâl için başlarını eğerek beklerler.

Kâbis: Medhâl-i Âlem'de gördüğümüz Melek ne oldu? Onun evâmirini beyân buyuracaktınız.

İraklis: Hâh... şimdi sırası geldi. O Melek benim buraya kadar söylediğim sözlerle berâber içerideki âfetlerin tahvîfâtından korkmamayı ve onlara kapılmamayı ve kemâl-i sebât ile ileri gitmeye sa'y ve gayret etmeyi tenbîh eder.

Kâbis: Bu kadar mı?

İraklis: Bu kadar değil! Baht denilen kör ve sağır kadının hâlini de söyler.

Kâbis: Ne der?

İraklis: Der ki: Bunun verdiklerine i'timâd etmeyin! Verip tekrâr aldığı şeyler için de kederlenmeyin! Bunun hâl ve şânı verdiğini almak, aldığını âhara vermek, sebebsiz işler yapmak gibi şeylerdir... Bunlara aldanmayıp hüsn-i ma'âş için taharrî-i esbâb-ı meşrû'a lâzımdır. [12b]

Kâbis: Nasıl, nasıl?

İraklis: Ya'nî Baht'ın verdiğiyle mesrûr olmamak, verdiğini aldığı hâlde de kederlenmemek lâzımdır. Yaptığı şeyleri ne fenâdır diye zemm etmeli ne de güzeldir diye medh

etmeli. Ondan gelenlerin bilâ-temyîz, bilâ-fark gelen tesâdüfî şeylerden ve hesâbsız, mütâla'asız olan keyfî hâllerden olduklarını bilmeli diyor. Ve bu işi güzel bir temsîl ile anlatmak isteyip der ki:

"Sâfdil bir adam bir yere da'vet olunur. Oturdıkları odada tuhaf tuhaf şeyler bulunur. O sâfdil adam onlara havretle bakar. Ev sâhibi ise onun en ziyâde baktığı şeyi güzelce görsün için yerinden alıp ona verir. O da kendine vevâldi zanniyle sevinir. Bir de gidilecek zamân geldi mi, o şey onun elinden alınıp yerine konur. Bu hâlde bîcâre sâfdil elinden mâli gitti diye te'essûf eder. Hâlbuki o şey ona temlik edilmemiş idi. Keyfiyyet bir zandan ibâret idi".

İşte Baht'ın verip aldığı şeyler de bu sûretle cereyân eden ahvâldendir. Bunun verdiği şeyin bekâsına i'timâd etmemeyi tekrâr tekrâr emr ve ihtâr eder ve mezheb ve meşrebini îzâh ile bunun âdeti vermekte hak aramamak, istediğine vermek, ekseriyâ verdiği sūr'atle almak, tekrâr vermek ve ba'zân bir şey vermeyip tehi-dest bırakmak gibi keyfî şeylerdir. Bunun için verdiği şeyi meserretle değil, lâ-ilâc alıp hayır olmayarak kabûl etmeli diyor.

Kâbis: Bu kadar mı?

İraklis: Hayır daha var, bunları bir sûret-i hakîmânede beyândan sonra Edeb'i [13a] gösterir ve Edeb'den gelen şeylerin kemâl-i meserretle kabûlüne mûsâra'atı tavsiye eder. Bundan gelenlerin hayır olup bâkî ve şâyân-ı i'timâd şeylerden idüğünü ve sonunda Nedâmet olduğunu bildirir. Ve bunları te'yîd için de içeriye girince kendilerini envâ'-ı lezzâta da'vet eden ma'hûdelerin nümâyişlerine kapılmayıp onlara iltifât etmemeyi ve oradan kemâl-i metânetle geçerek cihet-i Edeb'e takarrüb için gayret etmeyi tavsiye ediyor.

Ve gidilen Edeb'in Edeb-i Hakîkî olmayıp inde'l-cumhûr Edeb zann olunan ve esâsen Edeb-i Zûr olan bir Edeb-i Kâzib olduğunu bilip oradan alacağı şeyleri aldıktan sonra çok eğlenmemeye gayret ve Edeb'e muvâsalat için sūr'atle hareket etmeyi kat'ıyyen emr ve tenbih ediyor.

İmdi bu vâsıta-i nâciyyenin evâmîr ve nasâyıhını kabûl etmeyerek dâhil-i dâ'ire-i Dünyâ olanların şer ile helâk olacaklarında artık şübhe yoktur. İşte bu lugaz-ı garîbin tefsîr-i müfîdi bundan ibârettir. Ben sizden hiçbir şey dirîğ etmedim. Cümlesini alâ-kadrî't-tâkat keşf ve izâh eyledim. Daha da isterseniz söylerim. Bildiklerimi saklamam.

Kâbis: Teşekkür ederiz. Ancak Necât Meleğî'nin Edeb-i Zûr denilen Edeb-i Kâzib'den bazı şeyler almaklığı emr ettiğini beyân buyurdunuz. Bu nasıl şeydir?

İraklis: Hayrât zann olunan şeyleri almak demektir.

Kâbis: Ya'nî?

İraklis: Esb-i sabâvetin kavî bir dizgini makâmında olup edinilmesi zarûrî olan ve ma'lûmât-ı ibtidâ'iyye tesmiye olunan ilm-i lisân, hesâb, hendese, mûsikî, fenn-i mesâha, coğrafya gibi ulûm-ı mütedâviledir ki, bunların nef'i pek de çok değildir. Lâkin Edeb-i Sahîh'e vûsûl için elzemdir.

Kâbis: Bu lüzûm zarûrî midir? [13b]

İraklis: Hayır, bunlar bi'n-nefs zarûrî değildirler. Ancak Edeb-i Sahîh'e sür'atle muvâsalat için fâ'ideleri çoktur. Ya'nî insân ihrâz-ı fazîlet edip mûcibince amel ve hareket ederek nâ'il-i izzet ve sa'âdet olmak için mukaddemât-ı fûnûn denilen ma'lûmât-ı ibtidâ'iyye yolundan geçmesinde sühûlet ve sür'at vardır. Bu tarîk ile olan sülûkdan Fazîlet'e takarrüb edenler etmeyenlerden çoktur. Bunlardan zarar gelmez, fâ'ide ve menfa'atleri ziyâdedir. Sizde bu ciheti ihtiyâr ederseniz müteneffi' olursunuz.

Kâbis: Bunlardan intifâ' etmeksizin ihrâz-ı fazîlet olunamaz mı?

İraklis: Onun için de bir sâde yol vardır. O yol bulunabildiği hâlde kâbidir. Fakat dediğim tarîka sülûk ile muvâsalat kolaydır ve bundan gidenler pek çoktur.

Kâbis: Ya o sâde yol nasıldır?

İraklis: O yol ta'rîf ile anlaşılamaz, şu kadar ki, birinci dâ'ireden geçerken ibret alarak ileriye gidilir de Edeb-i Sahîh'e muvâsalat olunur ve bu ikinci dâ'irede olanlara imtisâl edilirse

yine ihrâz-ı fazîlet olunabilir. Fakat bunun için sâhib-i nazar olmak lâzımdır. Bu gibi erbâb-ı nazar ve i'tibâr o dâ'ireye vâsıl olunca erbâb-ı edeb'e imtisâl ile nâil-i Fezâ'il olurlar Birçokları ise bî-edeblere uydukları için hadd-i mezkûra vâsıl olamayıp hâ'ib ve hâsir kalırlar...

İşte ey me'âşir-i gurebâ! Siz de kendisinde sühûlet olduğunu beyân ettiğim tarîki iltizâm edip nefslerinizi ta'rîf ve tavsîf ettiğim vechile terbiye ve irzâ ediniz. Ol kadar riyâzetle iştigâl ediniz ki, bu hâller sizin için gayr-i mütehavvil bir tabî'at-ı sâniyye olsunlar. Çünkü bunları bir kere, iki kere, üç kere işitmekle tahsîl edemezsiniz. Birçok def'alar tekrâr ve tefahhus lâzımdır. Bundan başka çâre-i necât ve selâmet yoktur... Şâyet [14a] başka bir tarîk-i Fazîlet vardır i'tikâdında bulunup da bu meslek-i nâciyyeye sâlik olmaz ve bu sözlerle tebe'yyet etmezseniz, fikriniz bâtıl, sa'yiniz âtıl olup şimdiye kadar geçirdiğimiz zamân da beyhûde geçmiş demek olur.

Kâbis: Emîn olunuz ki, nasâyıhınızla amel edeceğiz. Şu kadar ki, daha bir iki şübhemiz var, lütfen onları da halledin.

İraklis: Nedir?

Kâbis: Ez-cümle Baht'tan gelenlerin hayır olmadıklarını ve fakat Edeb'den gelenlerin hayır olduklarını beyân buyurmuştunuz. Hâlbuki yesâr, âfiyet, evlâd, iktidâr, cemâl, zafer gibi Baht'tan gelen şeyler zâhiren hayrâtta görünüyorlar. Siz bunları Baht'tan gelme oldukları için lâ-hayr add ettinizdi. Doğrusu ya, bu re'yi hakk diye kabûlde mütereddidiz. Henüz tasdik edemedik.

İraklis: Öyle ise size bazı şeyler sü'âl edeceğim, cevâb verin!

Kâbis: Buyrun!

İraklis: Bir insân müddet-i hayâtını şekâvet ve mekrûhâtla geçirirse, size göre insânın hayâtı kendisi için hayır mıdır?

Kâbis: Hayır değil, belki şerdir.

İraklis: Neden?

Kâbis: Çünkü buna hayır demek için bir cihet-i tevcîh ma'kûl bulunamaz. Şübhe yoktur ki, mekrûhâtla güzêrân eden

hayât lâ-hayr ve merdûd, ve nef' ve refâh ile geçen hayât da hayırlı ve mahmûddur.

İraklis: Hay Allah râzi olsun! Bak nasıl güzel ta'rîf ettin! Refâh ile [14b] geçen hayâtın lâ-şerr ve kerâhetle güzêrân edenin lâ-hayr olduğunu beyân ediyorsun.

Kâbis: Ben öyle mi dedim ya?

İraklis: Öyle değil mi ya? Refâh ile geçen hayât hayırlıdır dedin, demek lâ-şerrdir ve kezâ kerâhetle geçen hayâta da şerrdir dedin, demek ki lâ-hayrdır.

Kâbis: Evet.

İraklis: Öyle ise hayât ne hayır ne şerrdir.

Kâbis: Bilmem.

İraklis: Öyle ise daha bir şey soracağım.

Kâbis: Buyrun!

İraklis: Bir insân ne kadar mekrûh bir hayât geçirirse geçirsin, necdet ve fazîlet üzre bir mevt-i cemîl ister mi, istemez mi?

Kâbis: Şübhe yok, biz de öylesini isteriz.

İraklis: Bu hâle göre mevt şerden sayılmıyor. Hâlbuki bir hâl-i kabîh üzre olan mevt elbette şerrdir. Demek oluyor ki bir hâl-i cemîl üzre olan mevt hâl-i kabîh üzre olan mevtin gayridir.

Kâbis: Elbette.

İraklis: İşte hâl-i hayât da sıhhat de maraz da bu sûretle cereyân eder. Nitekim ekser-i nâs hâl-i sıhhatte oldukları hâlde hevânın mizâca ilkâ eylediği bir sebeble şiddete düşerler ve bazen hastalar da aralık aralık ferah ve meserret görürler.

Kâbis: Evet.

İraklis: Servet ve yesâr da böyledir. Nice ehl-i servet var ki ma'îşetleri kerâhet ve şekâ [15a] içindedir.

Kâbis: Öyledir, hem de pek çoğu o hâldedir.

İraklis: İşte bunların yesârı ma'îşetlerinin mahmûd olmasına hiçbir fâ'ide etmiyor.

Kâbis: Fâ'ide gören yok mu?

İraklis: Meğerki erbâb-ı fazîletten ola... Şu kadar ki Fazîlet, servet ve yesârdan değil, Edeb'den gelir.

Kâbis: Bunlar hep evvelki kıyâsın neticeleri.

İraklis: Demek ki ehl-i fazîlet olup da ma'îşet-i mahmûdeye mazhar olmak için yesâr denilen şey mahz-ı hayr değildir?

Kâbis: Bundan öyle anlaşılıyor.

İraklis: Yine demek oluyor ki, hüsn-i isti'mâl için lâzım gelen tarîk-i savâbı bilmedikçe ne servetten istifâde olunur ne sıhhaten.

Kâbis: Şübhesiz.

İraklis: Öyle ise herkes için ale'l-ıtlâk nâfi' olmayan bir şeye hayır nâmını vermek nasıl câ'iz olabilir?

Kâbis: Aslâ!

İraklis: Bunlardan anlaşılıyor ki insân sıhhat ve yesârı icâbı vechile hüsn-i isti'mâl ettiği hâlde mahmûd ve ma'îşetinde mes'ûd olup hilâfı hâlinde de merdûd olur.

Kâbis: Şübhe yok, pek doğru.

İraklis: Bu hâllere binâen umûr-ı mezkûrenin cümlesini hayırdır diye tafzîl veyâ şerdir diye terk ve tahkîr etmek doğru değildir. Çünkü bunlardan kimi menfa'at kimi [15b] mazarrat görür. Nitekim fıkân-ı ma'rifetten nâşî şerrin hayrı ve hayrın şerri intâc etmeyeceğine vâkıf olmayan cehele, servet denilen şeyi fezâ'ilden i'tikâd edip kendisinden sa'âdet umduklarından bu bâbda her türlü ahvâle tahammül ile kâffe-i umûr-ı kabîhayı irtikâb ederek tesâdüf ettikleri bi'l-cümle mekrûhâtı istisgâr ve kendilerince müfid zann olunan şeyleri isti'zâm ile her türlü cevri ve ta'addîden ictinâb etmezler. Husûsen ve ekseriyâ servet yüzünden hayrın sür'at-i husûlünü i'tikâd ederek bilâ-pervâ ve kemâl-i sür'atle icrâ-yı ta'addîye ictirâ ederler. Bilmez misiniz ki birçok adamların yesârı kizb, hud'a, sirkat, selb-i müberrât, tahrîb-i hayrât gibi ef'âl-i kabîha ve emsâli ahvâl-i red'eden tahassul etmiştir. Hâlbuki servet denilen şey mahz-ı hayr olaydı şerden sudûr etmezdi. Lâkin adl ile fehm, umûr-ı red'eden tahassul

etmedikleri gibi eşirrâ-yı zalemeye nasîr olmayıp dâ'imâ umûr-ı mahmûdeye masrûf olurlar. Dikkat ediniz ki yesâr, şöhret, zafer ve emsâli şeyler eşirrâda da bulunur, âdillerde de... Ammâ âdil şerîr ve şerîr âdil olamadığı gibi, câhil âlim ve âlim câhil olamaz. Binâenaleyh servet ve emsâli ta'dâd ettiğimiz şeylerin lâ-hayr ve lâ-şerr ve fehîm ve aklın mahz-ı hayr ve cehlin mahz-ı şerr oldukları tebeyyün eder.

Kâbis: Bu ma'ânînin mukteziyyâtı bunlardır. Teşekkür ederiz. Pek güzel îzâh ettiniz. Güzelce anladık.

İraklis: Hayır henüz tamâmiyle anlayamadınız. Dikkat edin! Bu gibi şeyler kesretle vâki' olan hâllerden oldukları için lâ-hayr ve lâ-şerr tesmiye ediyorum. Çünkü bunlar yalnız ef'âl-i redî'eden tahassul edeydiler, şerr-i mahz olurlardı. Hâlbuki her iki sınıfta da ya'nî hem erbâb-ı adlde hem ehl-i şerde bulunuyorlar. Binâenaleyh ne mahz-ı şerr ne mahz-ı [16a] hayr olup belki lâ-hayr ve lâ-şerrdirler. Nitekim nevm, yakaza, meşy, hareket gibi hem âkilden hem câhilden sâdır olanlar dahî netice lâ-hayr ve lâ-şerr olan şeylerdendir. Ammâ cevîr ile adl gibi başka başka zâtlara yegân yegân ârız olan şeylerin biri şerr-i mahz, diğeri hayr-ı mahzdır. Çünkü adl aklın ve cevîr de cehlin levâzımından olup biri ancak âkilden, diğeri yalnız câhilden sudûr eder... Hülâsa bir adamın hem uyuması hem uyanık olması kâbil olamadığı gibi, aynı zamânda bir adamdan hem adl hem cevîr zuhûr etmeyeceğinden, bunlar ictimâ'ları muhâl olan ezdâddan olmakla nisbetlerine göre hayr-ı mahz ve şerr-i mahz olurlar.

Kâbis: Buyurduklarınızın cümlesinde isâbetiniz âşikârdır.

İraklis: İşte bunların kâffesi de taraf-ı Hakk'dan gelir.

Kâbis: Ne demek istiyorsunuz?

İraklis: Demek isterim ki hayât, mevt, sıhhat, maraz, servet, fakr gibi lâ-hayr ve lâ-şerr dediğim şerlere, ta'bîr-i diğlerle hem hayr hem şerr denilir ve ekser-i nâsda bilâ-şerr ârız olurlar.

Kâbis: Bunların ekîse-i sâbika netâyici olduklarını anladık. Şu kadar ki son sözünüzün ma'nâsı güç! Ona vüsûk ve i'timâd müşkil!

İraklis: Böyle bir ma'nâyı idrâk ile bihakkın i'timâd ve i'tikâd etmek için lâzım gelen meleke ve mahâreti henüz ihrâz etmediğinizden dolayı güç geliyor. Hakkınız var... Ancak buraya kadar söylediğim sözlerin kâffesini belleyip kemâl-i riyâzetle icrâ ve olanca ömrünüzü bu yola fedâ ederseniz, hakkıyla temekkün eder ve bu ma'nâyı anlamak iktidârını peydâ eyler ve bu nükteyi de anlarsınız!... Bir şübheniz kalırsa [16b] yine buraya avdet edin. Tekrâr şerh-i keyfiyyetle izâle-i şekke gayret ederim. Ve münallahi't-tevfik.

- Hitâm - [17a]

Ömr-i İnsânînin Tasvîr-i Hakîmânesi: Sebes'in Levhası*

Hükemâ-yı Yûnâniyye'den Sebes'in güzêrân-ı ömr-i beşeri irâ'e için tertîb ettiğı levha bütün Kurûn-ı Vustâ'da şöhretini muhafaza etmiş ve hemân bütün ahlâk kitâblarında bir ders-i ibret olmak üzere gösterilmiştir. On altıncı asr-ı milâdîde bir san'atkâr işbu levhaya büsbütün vücûd vererek mükemmel bir resim hey'etine koymuştur. Risâlemizde enzâr-ı kârî'ine arz ettiğimiz levha, mezkûr san'atkârın yed-i mahâretinden çıkan ve ömr-i insânînin sûret-i güzêrân ve vartalarını irâ'e eden meşhûr resimdir.

Sebes'in ifâdesine nazaran, bir gün dostlariyle birlikte bir ma'bedi ziyârete gitmişlerdi. Zâ'irler ma'beddeki eşyâlar arasında bir levha gördüler. Her ne kadar ma'nâsını anlamak için sa'y ettiler ise de muvaffak olamadılar. İşbu levha, bir tepe üzerine yapılmış ve yekdiğeri içinde müdevveru's-şekl iki suru irâ'e ediyordu. Birinci sûrun kapısında içeri girmeye çalışan birçok kimseler görölüyor ve kapıdan içeriye bakılsa, orada da muhtelifü'l-manzar birçok eşhâs nazara musadif oluyordu.

Sebes diyor ki: biz bu resmin ma'nâsını anlamak için pek boş yere çalıştık. Yanımıza bir ihtiyar gelerek bu levhanın ma'nâsını anlamayan yalnız biz olmadığımızı ihtâr etti. Çehresinde rûhâniyyet ve akıl ve hikmet nümâyân olan bu pîr-i fânî bize dedi ki, "Bu gördüğünüz resim vaktiyle tertîb

* *Keşf-i Râz*'ın yazma nüshasının başına "İzzet" imzasıyla düşülen notta da değinildiğı üzere, notun sahibi defterin Mehmed Rıfat Bey'in tercümesini izleyen yapraklarına *Manzara* mecmuasının 15 Haziran 1303 tarihli 8. nüshasında yer alan "Ömr-i İnsânînin Tasvîr-i Hakîmânesi: Sebes'in Levhası" başlıklı makaleyi yazmış ve mecmuanın "Sebes'in Levhası" altbaşlıklı resmin yer aldığı sayfasını ilâştirmiştir. Bkz., *Manzara*, sayı 8, 15 Haziran 1303, s. 90, 92-93 (h.n.).

olunup ma'nâsını keşf edenler nâ'il-i mükâfât ve her bir tehlikeden âzâde ve ma'nâsını halle muktedir olamayanlar cellâdın hançerine gerden-dâde oldukları mu'ammâya benzer. Bu resmin ma'nâsını anlamayanlar, ta'bîr-i âhar ile tarîk-i hidâyeti bulamayanlar bir ânda katl ve telef olmazlar ise de yavaş yavaş mihnet ve sefâlet içinde zâyî olur. Ma'nâ-yı hakîkîsini keşf eyleyenler hayâtlarını mes'ûdiyyet içinde imrâr eylerler". [18a]

Zâ'irlerin bu pîr-i muhteremden, ma'nâsını keşf kendilerince düşvâr olan işbu levha hakkında îzâhât ve ma'lûmât i'tâ etmesini ricâ etmeleri üzerine pîr-i merkûm, resimde görülen eşkâli birer birer göstermek için eline bir küçük değnek alarak, hey'et-i mecmû'ası hayât-ı insânîyi gösteren levhanın tafsîlâtına başladı:

Aşağıda görülen kapının önünde hayâta kadem-nihâde olmak isteyen birçok çocuklar görünüyor. Kapının önünde duran ve delîl-i hidâyet olan bir ihtiyâr, çocuklara gidecekleri tarîki gösterir. Bu ihtiyârdan ayrılınca kapının sağ tarafında oturmuş bir kadına rastgelirler ki, bu da Nefs-i Emmâre'den ibâret olup geçen çocuklara bir büyük kap içinde içki teklîf eder. Çocuklardan bazıları bu içkiden kana kana içerler bazıları ise yalnız dudaklarını sürüp geçerler. Kapının içinde (numro 4, 5) görülen kadınlar lezâyiz-i dünyeviyyeden kinâyedir. Bunlar, girenlerden bir kısmını emîn bir mahalle ve kısm-ı diğeri bir girdâba sevk ederler. Sağda bir gülle üzerinde görülen (numro 6) Servet olup hem kör hem sağır ve hem de alıktır. Bunun va'd ve va'idlerine inananlar kendilerini tehlikeye koymuş olurlar. Bunun etrâfında ara sıra attıklarını kapmaya çalışan birçok eşhâs cem' olmuştur. Bunlardan bazıları Servet'in in'âm ve ihsânına nâ'il olarak mesrûr ve şâdân ve bazıları ise eli boş kaldıkları cihetle me'yûs ve sergerdân olurlar. Biraz yukarıda Servet'in ihsânına nâ'il olanları i'zâz ve ikrâma ve yalandan va'dler ile avutmağa hâzır ve müheyyâ olan Müdâhane, Tama' ve İffetsizlik (numro 7) görülür. Bunların sözlerine kapılıp hükümlerine tâbi' olanlar

günden güne za'fiyyete dũcâr olurlar ve nihâyet bir gün sol tarafda görülen karanlık mağaraya sevk olunurlar. Bu mağarada kendilerini Zahmet, Meşakkat, Mahzûniyyet, Sefâlet ve Kasvet karşılar (**numro 10, 11, 12, 13, 14**) ve buradan dahî Me'yûsiyyet ve İdbâr (**numro 16**) kuyusuna düşerler. İffet ve İstikâmet'in (**numro 17, 18, 19**) kendilerine verdiği nasâyihе havâle-i sem'-i i'tibâr etmeyenler, ile'l-ebed bu girdâb-ı mahûfda kalırlar. [18b] Bu nasâyihî dinledikleri sûrette çıkarlar ise, yolları üzerinde Arzu-yi Rahmânî ile Arzû-yi Şeytânî'ye rast gelirler. Bu nâsihlardan hangisinin sözünü dinlerler ise, âkibetleri ona göre ta'ayyün eder.

Arzu-yi Şeytânî'ye tebe'iyet edenler ikinci surun kapısında görülen Şeytânê'te (**numro 20**) sevk olunur. Bunun nasîhatiyle ekseriyâ Akl-ı Selîm'den ayrılınarak Hatâ ve Kusûr'a dũcâr olunur. Bunun birçok da mu'âvinleri olup onlar da şâ'irler, mûsikacılar, hatibler, mühendisler, münecimler, münekkidler ve müverrihlerdir (**numro 21-31**). Bazen Adem-i İffet (**numro 32**) buraya kadar yolcuları tekrâr yed-i gasbına almak için gelir. Bazı seyyâhlar ikinci sûrun kapısında işittiği sözleri aslâ dinlemeyerek Akl-ı Selîm'e (**numro 34**) doğru gider ve buradan sa'bû'l-mürûr bir yola çıkar. Bu yol üzerinde seyâhate cesâret edenler kendilerine iki mu'âvin bulurlar. Bunlar da Sabr ile Sebât'tır. Sabr ve Sebât seyyâhîne mu'âvenet eder ve maksada, ya'nî Fazîlet ile Mes'ûdiyyet'in ikâmet ettikleri bağa vüsûl için cesâret verir. Seyyâhîn nihâyet murabba' bir taş üzerinde duran Akl-ı Selîm'e vâsıl olurlar (**numro 39**) ve bunun yanında da Hakikat durur. Bunlar kâşâne-i Sa'âdet'in hâricinde bulunup, işbu mahalle dâhil olacakları tasfiye için onlara mâ'-i sâf içirirler. İşbu mâ'yî kalblerinden gill ü gişşi büsbütün def' ve tard ederek İhlâs ve Sâfiyyet verir. Sağ tarafında (**numro 46**) Kuvvet, Adâlet, Edeb, İ'tidâl, Hilm, İstikâmet bulunur. Bu Fezâ'il nihâyet insânı Mes'ûdiyyet'e (**numro 25**) ittisâl eder. Burada evvelce esîri olduğu Hırs ve Tama'nın zulûmlerinden tahlîs-i girîbân için gösterdiği gayretinin mükâfâtını bulur. Bu sûretle râhat-ı kalbe

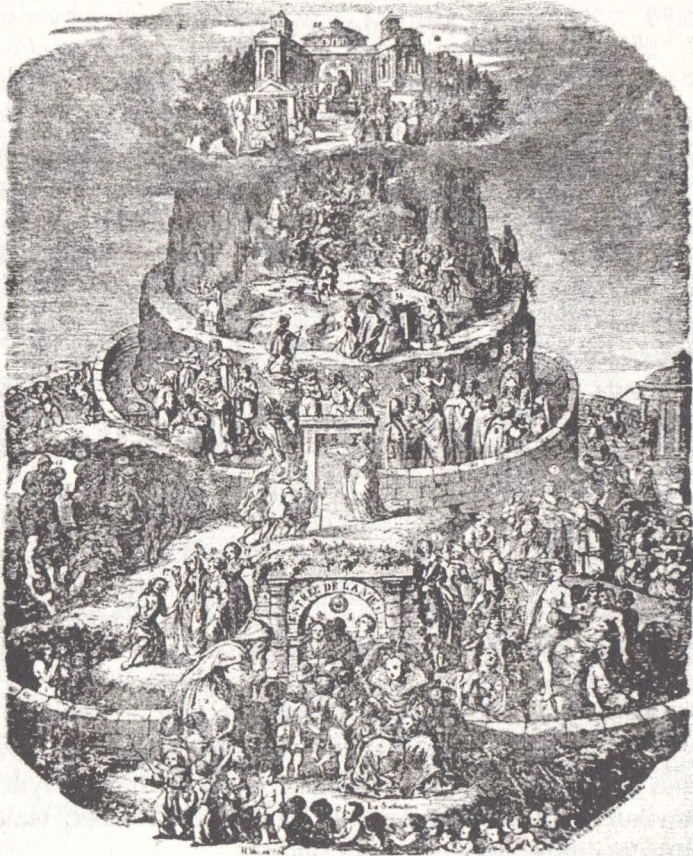
nâ'il olanlar dünyânın en tehlikeli görünen tarîklerinde kemâl-i cesâret ve istirâhatle kat' -ı merâhil ederler ve buradan eşhâs-ı muzırraya nigerân olurlar. [19a]

Pîrin levha hakkında i'tâ ettiği tafsîlât bundan ibârettir. Pîr-i mûmâ-ileyh ilâve-i makâl olarak şu sözleri de söylemiştir: "Bu levha hayâtın tasvîr-i hakîkîsidir. Eğer bu tasvîrin kâffe-i nukâtı ve me'ânî-i müştemelesi enzârınızda tamâmiyle tecellî ettiyse yakîn ve kanâ'at hâsıl etmişsinizdir ki, dünyâda idbâr ve felâket, terk-i âr ve nâmûs ile hırs ve şehvet ve sefâhatin netîcesidir. Mes'ûdiyyet ise akıl ve hikmete mutâva'at ve iffet ve istikâmete mütâba'atin semeresidir".

(Manzara, sahîfe 92) [19b]

منظره

شاهزاد

منظره شاهزاد

[Defterin 20. yaprağına *Manzara* mecmuasının 15 Haziran 1303 tarihli 8. nüshasının "Sebes'in Levhası"nın yer aldığı 90. sayfası ilişitirilmişir (h.n.).]

Tibeli Kevitos'un Levhası Hakkında Ziyâretine Gelen Bazı Ecânib ile Bir Pîr-i Hikmet-i Tedbîrin Mükâlemesidir

Kronos'a mensûb olan ibâdethâne-i ma'mûrun seyr ve temâşâsında mevzû'-ı dîde-i istiğrâbımız olan birtakım hedâyâ ve atâyâ-yı girân-bahâ derûnunda manzûr-ı nazar-ı isâbet olan bir levha-i münakkaşa-i acîbe hakikatini derk ve fehmden âciz kaldık; çünkü ne bir beldeye ve ne bir orduya vech-i şebahi olup, fakat etrâfını ihâtâ eden cidâra ve görünen eşcâr ve ezhâra bakılır ise birbirini muhît üç kal'a-i hadâyık-ı pür şakâyıkın resimleri idi. Birinci bağçenin önünde pek çok kesân bulunur ve derûnunda birtakım nisvân görünür ve medhalinde dahî gûyâ duhûl edenlere emr eder gibi tavr-ı vakûrâne ile pîr-i haşmet-nişân durur idi.

İşbu levhanın rûsûm-i münakkaşasından murâd ne olduğunu anlayamadığımızdan hayrân hayrân bakınıp durur iken, nâgehân bir pîr-i dakâyık-habîre tesâdûf edip bu levhanın sır ve ma'nâsını anlayamadığınıza ta'accüb etmeyiniz, zîrâ yerlilerden bile daha nice adamlar var ki, onun ne hikmetini ve ne kıymetini bilirler. Bu levhayı ibâdethâneye vakf ve ihdâ eden zât-ı kerîmü's-sıfât ilmiyle âmil bir merd-i fâzıl olup,

Ecnebî: Aman, bu zâtı görüp dinlediniz mi?

Pîr: Evet gördüm ve çok kereler görüştüm. Hattâ ol vakt ondan daha genç idim. Bu levha hakkında söylediği hakâyık ve dakâyıkın cümlesini dinleyerek cümle ile berâber fazlına hayrân ve ilmine küşâde-i dehân kaldım.

Ecnebî: Allah aşkına olsun, eğer zahmet olmaz ise bendenize dahî beyân buyurunuz; bilseniz böyle şeylerin ta'lîmine ne derecede arzûm vardır! [21a]

Pîr: Ne zahmet olsun, lâkin biliniz ki bu mu'ammâ-yı bî-hem tânın ta'bîr-i hikmet-nazîri bir mehleke-i uz mâdır.

Ecnebî: Aman bunun tehlikesi nedir?

Pîr: Tehlikesi şu ki, eğer dikkat edip söyleyeceğim şeyleri anlar ve mezâyâsından hisse kapar iseniz, âkil ve bahtiyâr ve aksi hâlinde câhil ve bedkâr olarak imrâr-ı hayât edersiniz. Bu mu'ammâ-yı garâbet-nümânın beyân-ı dehşet-nişânı meşhûr Sfenks'in¹ insânlara teklîf ettiği lugaza benzer ki, hall edebilenler tehlikeden emîn ve âzâde ve edemeyenler mevt ve helâke âmâde bulunurlar idi. İşte bedkârî ve Cehâlet dahî nev'-i beşerin başına mezkûr Sfenks gibi bir belâ-yı tâkat-fersâdır ki, câhil olan adam bu âlem-i kevn ve fesâdda nîk ü bed, hayr ü şerri temyîz ve tefrika gayr-i muktedir ve belki Sefâhat ve Cehâlet işbu Sfenks'ten bed-terdir, çünkü dem-i insân ile tagaddî etmeyi i'tiyâd etmiş olan behîme-i mezkûrenin pençe-i gadrine düşenler ol ânda helâk olup giderler. Kaldı ki belâyâ-yı sefâhat ve cehâlete uğrayanlar her gün bir türlü ıztırâb ve elem içinde yanıp yakılarak müddet-i ömrlerini hebâ ederler. Gelelim bu levhanın rumûzâtını derk edebilenlere; onlar kayd-ı sefâhat ve cehâletten kurtularak bütün ömürlerini refâh ve sa'âdet ile geçirirler. Lâzım ki siz de dikkat ederek söyleyeceğim şeylerden ibret almalısınız.

Ecnebî: Keyfiyyet nakl ve hikâye buyurduğunuz gibi ise, elbette cümle vus' ve iktidârımı ifâde buyuracağınız husûsâta hasr etmeliğim lâzımdır. Çünkü adem-i dikkatten hâsıl olacak mazarrat ne mertebe büyük ise, [21b] ol kadar nokta-i ihtiyâta istinâd etmek de vâcibedendir.

Bu ânda ol pîr-i hikmet-tedbîr eline a'sâ alıp levhaya doğru uzatarak: "Şu bağçeyi görüyor musunuz", deyû mârrû'l-beyân hadâ'ik-i selâseden birincisini, ya'nî en dışarıda olanı gösterdi.

Ecnebî: Evet görüyorum.

¹ Sfenks: Vakt-i cehâlette mevhûm bir zâlimin ismidir ki, insânlara şu âtideki lugazı teklîf edip bilenler halâs ve bilmeyenleri yakınında bulunan nehre atarak helâk eder idi. Lugaz-ı mezkûr şu ki, "Hangi hayvân sabâhleyin dört ve öğlen iki ve akşam olunca üç ayak üzre yürür?" İşbu lugaz hayvân insândır ki, evkât-ı selâse-i mezkûre ise sabâvet ve kühûlet ve şeyhûhattır.

Pîr: İşte bu bağçeye Ömür tesmiye olunup kapının önünde gördüğünüz halk dahî kadem-nihâde-i Meydân-ı vücûd olacak kimselerdir. Bir elinde kağıt ve diğer eliyle dahî bir şeyi gösterir gibi duran ihtiyâr ise Vicdân'dır ki, Hadîka-i Hayât'a duhûl edenlere sâlik olacakları tarîk-i müstakîmi irâ'e eder.

Ecnebî: Nasıl tarîki irâ'e eder ve ne tarz ile gösterir?

Pîr: Halkın girdiği kapının önünde bir taht üzerinde oturan vâlîde ve elinde bir câm-ı memlû olduğu hâlde kendisini gâyetle edîbe gibi göstererek herkesi tahdî' eden acûze-i mekkâreyi görüyor musunuz?

Ecnebî: Evet görüyorum, fakat bu kimdir?

Pîr: Hile'dir ve herkesi aldatır.

Ecnebî: Ey sonra ne yapar?

Pîr: Elindeki sahbâ-yı nuhuset-güşâ-yi hud'adan içirir.

Ecnebî: O kadehdeki su nedir?

Pîr: Haz ve Cehâlet'tir.

Ecnebî: Ey içtikten sonra ne olur?

Pîr: İşbu şarâb-ı mürrü'l-mezâk ile sermest-i mütâm olanlar artık kat'-ı mesâfe-i hayâta mübâşeret ederler.

Ecnebî: Herkes bu bâde-i hâdî'adan içerler mi? [22a]

Pîr: Evet herkes içer, ama kimi az ve kimisi çok içer. Şu gösterdiğim hâtundan başka kapının içerisinde bulunan muhtelifü'l-etvâr birtakım şivekâr, gaddâre ve mekkâreler ve beri tarafda duran bî-karâr ve sitemkâr bir fırka-i meh-pâre ve bî-çâreler, ki birbirlerine arz-ı rû-yi tebessûm eder ve kapıdan duhûl edenlere kemâl-i hırs ile göz dikerler, işte bu nisvân ve gılmânı görüyor musun?

Ecnebî: Evet efendim, görüyorum.

Pîr: Bunların isimleri Zevk ve İşret ve Hırs ve İkbâl ve Atâlet ve bunlara mûmâsil şeylerdir. Bunlar Ravza-i Hayât'a duhûl edenlerin üzerlerine hücûm ederler. Ayaklarını dâm-ı gaflete dolaştırıp zincîr-i esâret ile bağlayarak götürürler.

Ecnebî: Nereye götürürler?

Pîr: Bazılarını necâta ve bazılarını peymâne-i hatâdan çok içtiklerinden hufre-i helâke götürürler.

Ecnebî: Aman bu işret ne belâlî şey imiş!

Pîr Bunlar her ne kadar tarîk-i Servet ve Sa'âdete götüreceklerini va'd ve beyân ederlerse de bî-çâreler dest-i Hîle'den nûş ettikleri bâde-i cehâletten tarîk-i müstakîme yol bulamayıp, şu gördüğünüz ilk girenler gibi ötede beride serseri dolaşıp dururlar.

Ecnebî: Bunların cümlesini görüyorum, fakat mecnûn ve kör gibi görünen ve müdevver bir taş üzerinde duran hâtûn kimdir?

Pîr: Baht ve Kismet'tir. Müşâhade ettiğiniz gibi mecnûn ve a'mâ olduktan başka, ebkem ve esamdır.

Ecnebî: Onun vazîfesi nedir?

Pîr: Her yerde gezer ve birinden alıp diğerine verir ve verdiği şeyleri tekrâr alıp sâ'irlerine verir. Ne eder ve ne işler ondan dahî alarak yine bir diğerini bulur ona verir. Hâsılı karârsız ve sebâtsız bir nisâ-yı garîb-edâ olup, hatta ıttirâdsızlığına kâ'id olduğu hacet-i müdevver bir alâmet-i bâhiredir. [22b]

Ecnebî: Bunun ma'nâsını anlayamadım.

Pîr: Görmüyor musunuz ki, o yuvarlak taş bir mahalde sebât edemez? İşte atâyâ ve ihsânları dahî üzerinde durduğu seng-âsâ bî-sebâtıdır. Hayfa onlara ki, bu desîsekâra emniyyet ederek bin girdâb-ı ıztırâba düşerler. [23a] Bunlar Adem-i İ'tidâl ve İsrâf ve Müdâhane'dir.

Ecnebî: Niye orada duruyorlar?

Pîr: Tâli'leri yâver olup da dest-i Kismet'ten bir şey kapabilenlere bakıyorlar.

Ecnebî: Ey, niçin bakıyorlar?

Pîr: Atâyâ-yı Kismete nâ'il olanları hezâr şîve ve işve ile tagşîş ve teshîrde cümle vus' ve iktidârlarını ibzâl ve ifnâ ve dil-hâhlarına tebe'iyette kemâl-i zevk ve meserretle imrâr-ı hayât edeceklerini ifhâm ve îmâyâ çalışıyorlar. Eğer bir adam bunlara kâni' olup da lisân-ı gaflet beyyinâtlarıyla nice nâz ve niyâz dökerek tasvîr ve tasnî' ettikleri zevkiyyâta aldanırsa, gerçi bir müddet telezzüz eder, fakat subh-i kâzib-âsâ karâr ve sebâtı

olmadığından az vakit içinde mahv olup gider. Bu hâb-ı gafletten bidâr oldukda o zevkiyyâtın ne mertebe bî-karâr ve ziyânkâr olduğuna ve kendisi zevk ve meserretten istifâde için zevk ve meserret kendisinden müstefid olduğuna vâkıf olur ve Kısmet'ten aldığı şeylerin cümlesini sarf ve hebâ edip artık işbu çobân-ı bî-amânın esiri olarak her bir erzâk ve matlûblarına ve hâtırları için câsûsluk ve haydûdluk ve sirkat ve bunlara mûmâsil ef'âl-i reddiyyeyi irtikâba meyl eder. Ve bu ef'âlin neticesi ki, Cezâ tesmiye olunan şu gördüğün zebânî kıyâfetli adamın pençe-i kahr ve gazabıdır, ona düşer.

Ecnebî: O zebânî kıyâfetli adam kimdir?

Pîr: Şimdi söylediğim gençlerin peyki gibi arkaları sıra giden mahûf hayvânı ve ol civârda zıyyık ve muzlim bir mahall-i vîrânı ve o vîrânede pejmûrde kıyâfet gezinen merdümânı görüyor musunuz?

Ecnebî: Evet!

Pîr: İşte bunların içinde destinde bir kamçı tutanın ismi Cezâ ve başını dizleri arasına sokmuş olanın nâmı Elem ve Cefâ ve saçlarını yolan ise Renc ve 'Anâ'dır.

Ecnebî: Bunlardan başka üryân ve nâ-tevân biri ile ona benzer kerîhü'l-manzar olan adam kimdir? [23b]

Pîr: Birinin ismi Bükâ ve diğerinin dahî Ye's ve Fütûr'dur. Bunların dest-i menzilet-peyvestelerine geçenler, bir müddet garîk-i lücce-i hüzn ve melâlî olduktan sonra, bir gâr-ı pür târe götürülüp onda Felâket tesmiye olunan bir pîre-zen-i emniyyet-şiken ile bakiyye-i hayât-ı şibh-i memâtı mürûr eder gider. Eğer bu aralık dârü'l-emân-ı muhîtân olan Sevm ü Nedâmete tesâdüf etmezse artık kim bilir pençe-i ukûbâtta daha neler çeker!

Ecnebî: Nedâmet tesâdüf eder ise ne olur?

Pîr: Nedâmet onu bu ukûbât-ı tâkat-fersâdan halâs ve sâhil-i necâh ve selâmet olan medîne-i ilme tavsîl eder.

Ecnebî: Ondan sonra ne olur?

Pîr: Eğer Sevm ve Nedâmet'in nidâ-yı hakikat-edâsını dinler ve vuslat-ı füyûzât-ı haslet-i İlm'e meyelân hâsıl eder ise,

Ulûm-ı Zâhire ile düştüğü girdâb-ı belâyâdan kurtulur ve sonra İlm-i Hakîkî'ye sevk olunur ve eğer İlm-i Hakîkî'ye yol bulamaz ise, İlm-i Zâhirî'de yine serserî dolaşır durur.

Ecnebî: Amân! Bunun tehlikesi de pek büyük imiş. Bu İlm-i Zâhiri kimdir?

Pîr: Diğer bağçenin medhalinde güzel giyinmiş olan ve kemâl-i vakâr ve sükûnetle duran adamı görüyor musunuz?

Ecnebî: Mâşâ'allah nasıl görmüyorum!

Pîr: İşte bu adamı çok kimseler İlm tesmiye ederler, fakat İlm-i Zâhirî'dir ve İlm-i Hakîkî'ye gitmek arzusunda olanlar ibtidâ buna mürâca'at ederler.

Ecnebî: O bağçede gezenler kimdir?

Pîr: Kendilerini İlm-i Hakîkî ile vuslatta zann eden, İlm-i Zâhirî'nin meftûnlarıdır.

Ecnebî: Bunların isimleri nedir? [24a]

Pîr: Hutebâ ve doktorân ve mühendisîn ve müneccimîn ve müverrihîn gibi İlm-i Zâhirî ile iştigâl edenlerdir.

Ecnebî: Vay, bunlar âlim değil mi?

Pîr: Tahsîl ettikleri ilimler yalnız akıl ve zihne râcî' olduğundan terbiye-i nefse bir fâ'idesi olmamakla yine nefis, hevâ ve heveslerinin esîridirler.

Ecnebî: Evvelki bağçede manzûrumuz olan adamlara benzer burada dahî bir kalabalık görüyorum. Bunlar kimdir?

Pîr: Yine onlardır.

Ecnebî: Buraya da mı geliyorlar?

Pîr: Evet nâdiren buraya da gelirler.

Ecnebî: Hırs ve İkbâl de mi geliyor?

Pîr: Bu yalnız gelemez, Sefâhat ve Cehâlet ve daha diğerlerini dahî berâber alır; zîrâ dest-i Hîle'den içilen tirâb-ı şarâbın sekr ve te'sîri devâm ettikçe İlm-i Zâhirî'den ne mertebe ma'lûmât alınsa dahî İlm-i Hakîkî'nin yolu bulunamayıp yine Cehl-i mezelletten halâs olunamaz.

Ecnebî: İlm-i Hakîkî'ye giden tarîk hangisidir?

Pîr: Yukarı tarafda bir mahall-i tenhâ ve onun sağ cânibinde açılmış sarp ve taşlık bir râhce-i usret-nümâyı görüyor musunuz?

Ecnebî: Evet!

Pîr: İşte İlm-i Hakîkî'nin yolu budur.

Ecnebî: Bu yoldan geçmek ne kadar güç görünüyor!

Pîr: Fî'l-vâkî' bunun gibi her güzâr-ı Sa'âdet-medâra giden tarîkin etrâfı hâr ü vuhûşdan beri olamazsa da zihninizde tasavvur ettiğiniz kadar olmayıp zîrâ işbu tarîkin müntehî olduğu tepede gördüğünüz cesûr ve kaviyyü'l-bünye iki zen-i firişte-nişân kemâl-i iştiyâk-ı mâ-lâ-yutâk ile ellerini uzatıp yakın kalmış olanlara gülerek, yalvararak, türlü türlü şevk-âmîz diller [24b] dökerek gayret ve heveslerini tezyîd ve kat' edecekleri mesâfe bi'l-fi'l i'âneye müsâ'id olunca ellerinden tutarak dâ'imâ hatâdan tahlîs ve teb'îd ederler.

Ecnebî: Bu zenânın isimleri nedir?

Pîr: Biri Riyâzet ve diğeri Sabr ve Müdâvemet olup ikisi bir kardaşdır.

(Erkân-ı Harbiyye Mîr-livâsı İsmâil Kâmî Paşa'nın Bir Mecmû'a-i Husûsiyyesine nakl olunmuştur) [25a]

Sırrın Keşfi
Ya da
İnsan Ömrünün Bilgece Tasviri

Yazarı:
Yunan Bilgelerinden Sebe
(yani Kâbis-i Eflâtûnî)

Arapçadan Mütercimi:
Erkân-ı Harbiyye Kaymakamlarından
Manastırlı Rıfat Bey

İşbu eserin Arap âlimlerinden İbn Miskeveyh'in İspanyolcadan Arapçaya *Tahlîl-i Lugaz-ı Kâbis-i Eflâtûnî* adıyla Hicri 421 yılında tercüme etmiş olduğu nüshadan Türkçeye tercüme edildiğini Rıfat Bey'le görüşürken görmüş idim. Bittiğinde tercüme edilen nüshanın şu suretini de bana verdi. Ben de *Manzara* risalesinde buna ait olarak gördüğüm makale ile resmi tercümenin müsveddesine nakletmiş isem de söz konusu lugazın merhum Ali Suavi tarafından *Tercüme-i Lugaz-ı Kâbis-i Eflâtûn* adıyla Türkçeye tercüme edilmiş ve Paris'te basılmış olduğunun *Osmanlı Müellifleri* adlı eserde görüldüğü malum olmak üzere şerh verildi.

1 Kasım 1925
İzzet [1a]

Sırrın Keşfi

Giriş

Tarihçe mitolojik dönemler denilen zamanlarda, mabetlerin her biri kabul edilen mabutlardan birinin adına bina olunduğu ve bunlara da halkın çoğunluğu tarafından, önemli önemli şeyler kurban ve hediye edilmesinin o zamanın âdetlerinden olduğu tarih ehlinin malumlarıdır.

Bu kabilden olarak Aristoteles'in başlıca öğrencilerinden ve Eflatun okulunun önde gelenlerinden olup Mısır'ın kadim Teb şehrine mensup olan Sebe adlı bilge ki, üstat ve mürşitleri gibi marifet meydanına taş dikmiş ve arkasında bıraktığı eserlerin öneminden dolayı nice yıllar sonra da Arap fazılları arasında Kâbis-i Eflâtûnî adıyla şöhret bulmuştu. Bunun mitolojiden Zuhal'e* mensup olan mabedin girişine hayır ve şerri temsil eden bir bilmece resmi tasvir etmiş ve bu bilmeceyle simgeleştirip işaret etmek ve resmin hal dili ile vaaz ve nasihat etmek istediği haller gerçekten bilinmeye değer şeylerden oldukları için, kendi tertibi olan bu resme, yine kendisi edebi bir şerh yazmış olduğu tarihsel rivayetler arasında yer alır.

İşbu nefis şerhin Hicri 421 yılına kadar yaşamış olup, meşhur bilge İbn Sînâ ile zamandaş ve hikmet ve ahlâk alanında adı geçenle dildeş olan Orta Asya İslâm âlimlerinden İbn Miskeveyh denilmekle tanınmış Ebû Ali Ahmed Bin Muhammed tarafından *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn* adıyla belagat saçan Arap diline tercüme edildiği ve bu tercümenin Avrupa'ya yayılarak bundan 120 yıl önceleri çok sayıda edebiyatçılar taraflarından çeşitli [2a] dillere aktarılarak basılmış ve yayılmış olduğu Fransızca ansiklopedisiyle bazı fihristlerinde görülmüş idi.

* Kronos (Satürn) (h.n.).

Bunlardan İspanyolcaya tercüme edilmiş olanı, kaynağı olan Arapça tercümesiyle birlikte basılmış olduğundan bilhassa getirtilerek tam bir dikkatle okundu. İbn Miskeveyh'in dediği gibi, "Âlemin önemli işlerini ve âlemde insanın cereyan eden hallerini temsil edip, gereğince amel eden akıl sahiplerini şerden ve şamatadan kurtarıp tam mutluluk ile mutlu kılan eşi benzeri bulunmaz bir eser" olduğu görüldü.

Sarf olunacak dikkat ve himmetle verilecek çaba ve gayret nispetinde hisse alınabilir bir irfan ve hikmet hazinesi olduğu için, bu bilgisi kıt fakir Erkân-ı Harb Manastırlı Rıfat, bütün hemşerilerini marifet hissedarı etmek halis niyetiyle ve *Keşf-i Râz* adıyla incelik ve güzelliklerle dolu Osmanlıcaya aktarmaya girişti. Ve minallahî't-tevfîk.*

Hatırlatma

Girişimizden de anlaşılmış olacağı üzere, Zuhâl mabedine konulan bilmeceli tasvir ve şerhi olan işbu yazı Kâbis-i Eflâtûnî tarafından resmedilmiş ve yazılmış iken, bu mütevazı bilge gerek resmi gerekse şerhi başkaları tarafından yapılmış gibi kabul edip şerhte kendini soru soran ve İraklis adında bir zatı cevaplayan olarak göstererek o suretle halletmiş olduğundan diyalog esnasında bu nükteye dikkat lazımdır. [2b]

* Ve başarı sadece Allah'tandır.

Sırrın Keşfi

Kâbis-i Eflâtûnı diyor ki:

Zuhal mabedinde¹ hidayete delalet eder bir resim vardı. Bunun nasıl bir hediye olduğunu ve hidayet yolunu ne sûretle simgeleyip ima ettiğini görmek üzere bazı dostlar ile birlikte sözü edilen mabede gidildi. Kapının sol tarafında bir levha görüldü ki, içerdiği resim gerçekten bir bilmece idi. Çünkü ne bir şehir resmine ne bir heykel suretine ne bir asker topluluğuna benzerdi... Evet, bilmece idi. Çünkü biri diğerinden büyük ve birbiri içinde olarak iki geniş toplanma dairesi ile her birinden ileriye ve yanlara gidilir kapılar ve bunlardan da daha ilerideki vadiye çıkar yollar ve birinci büyük kapının önünde içeriye girmek üzere erkeklerden oluşan bir insan kalabalığı ve dâhilinde bir hayli kadın ile kapının önünde bir pir ve öteberisinde daha birtakım şeyler tasvir edilmiş ve altına da

el-ârifu yekfîhi'l-işâre*

mealinde bir cümle yazılmıştı.

Resme baktıkça garip garip haller görür ve ne olduklarını, neleri simgelediklerini [3b] anlamak için düşünür dururduk. Hepimiz hayret deryasına daldık. Birbirimize yüklenmeye ve sormaya başladık. Sözlerimizden bir netice çıkmıyordu. Ümidi kesmek üzere iken, irşat edilmeyi isteyenlere inayet şanından olan İraklis adlı bilge zuhur edip hepimize iltifat ederek:

“Ey yabancılar topluluğu! Sizi hayret deryasına atan bu muammanın neyi simgelediğine ve ima ettiğine bu belde halkı da aşına değildir. Bu levhadaki resmi tasvir ile işbu Zuhal mabedine hediye eden zat, yerli değil, bir yabancıdır.

¹ “Zuhal” (Kronos/Satürn) mitolojide gök mabudu olan Müşteri’nin (Jüpiter) kızı olan diğer bir mabudun nişanlısı diye itikat olunur. Bu ada mensup mabetlerin en büyüğü Roma’da idi.

* Arif olana işaret yeter (h.n.).

Lakazamonya'dan² gelme bir yabancı, insanları irşat ile meşgul bir bilge, hal dili ile hatip, gayet belîğ bir ediptir" dedi ve bunun üzerine aşağıdaki diyalog aramızda cereyan etti. Şöyle ki:

Kâbis: Bu fazıl adamı gördünüz mü?

İraklis: Evet gördüm ve kendisiyle hayli görüşmelerde bulundum. Yüce sıfatlı bir zat idi. Hayli faydalı şeyleri tam bir letafetle açıklardı. Genç idi. Bu yaşta bu kadar kemali beni hayran etmişti. Bu levhadaki bilmecenin çözümünü de ondan öğrenmiştim.

Kâbis: Allah aşkına inayet buyurun! Geri kalacak meşguliyetiniz yok ise, bu bilmece hakkında o zattan işittiğiniz şeyleri bize nakl ve hikâye buyurun. Çünkü fevkalade meraklanmamıza neden oldu.

İraklis: Baş üstüne. Böyle bir faydalı işi sizden esirgemem. Şu kadar ki, bilmecenin tefsirinde olan tehlikelere fevkalade dikkatle beraber sözlerime güzelce kulak vermeniz [4a] lazımdır. Çünkü söyleyeceğim sözleri tümüyle dinlemez de yarı yolda kalırsanız, tehlike çukuruna düşmüş olursunuz. Ancak can kulağıyla dinler de güzelce anlar ve gereğince amel ederseniz, akıllı ve mutlu kişilerden olursunuz ve aksi takdirde mutsuz cahiller zümresinde kalırsınız.

Kâbis: Emirlerinizi tamamen icra ederiz.

İraklis: Evet, samimi ihtarlarımla amel etmelisiniz. Çünkü bu bilmecenin tefsiri Sfenks³ denilen korkunç ejderin insanlara sorduğu ve idrak edenlerin halâs ve etmeyenlerin helâk oldukları müthiş bilmeceye benzer. O tertip üzere cereyan eder. Öncelikle bu müthiş bilmeceyi söyleyeceğim, dikkat edin!

² "Lakazamonya" (Lakedemonia) eski Yunan'ın en büyük şehri olan Isparta'dadır. Fakat resmen hangi Zuhal mabedinde olduğu gösterilmemiş olduğundan, diyalogun nerede cereyan ettiği kestirilemiyor.

³ "Sfenks" mitolojiden, hâşâ sümme hâşâ, "Münker ve Nekir" gibi tahayyül olunan bir şeydir. Hâlâ Mısır'da başı korkunç bir insan başına benzer, alt tarafı balık gibi müthiş heykelleri mevcuttur.

Kâbis: Buyurun!

İraklis: Sfenks denilen korkunç ejder, “Hayır nedir? Şer nedir? Hayır ve Şer olmayan nedir?” tarzında anlaşılmaz bir bilmeceyi insanlara sorar. Bilmeyenleri Cehalet denilen felaket telef eder. Şu kadar ki, bunların telefonları kâh ani olur kâh uzar ve uzayanların helakları da musibetlere uğrayanların elim azap ile çeke çeke muzdarip olarak telef oldukları hallere benzer... Bilmeceye vakıf olanlar ise, Cehalet felaketini telef edip kendileri kurtuluş bularak mutlu olurlar ve bütün ömürleri mazbut ve övgüye değer olarak geçer. Bu levhadaki resmin keşfi de buna benzer. Aynı şeyi simge ve ima ile bildirir. Bunun serhini öğrenirseniz ariflerden olup kurtuluş ve mutluluk bulursunuz. Bu yüzden söyleyeceğim şeyleri güzelce anlamaya gayret ve hükümlerinden hiçbir şeyi kaçırmayarak gereğince [4b] amel etmeye himmet etmelisiniz.

Kâbis: Öyle yapacağımıza emin olunuz. Özellikle bu temsil ile kalplerimize ilham ettiğiniz görülmedik şevk dikkatimizi çekti. Mesele hakikaten böyle midir?

İraklis: Muhakkak biliniz ki öyledir.

Kâbis: Öyle ise nakl ve tefsir ederek bizi ihya buyurun.

İraklis (Eline bir kâğıt alıp resme işaret ederek): Şu birinci daireyi görüyor musunuz?

Kâbis: Evet.

İraklis: Bu daire İnsanların Makamı’dır. Yani insanların dünyada Ömür müddetlerini geçirecekleri bir makamdır. Kapının önündeki insan kalabalığı da Ömürlerini sarf etmek üzere dünyaya dâhil olacıklara alamettir. Bir elinde kalem, diğer elinde kâğıt olan ve güya bir şey yazar gibi görünen pir de bu âleme gelenlerin tasarruf işinde ne suretle amel etmeleri lazım geldiğini ve selamet bulmak için hangi yola koyulmaları gerekeceğini öğreten bir Melek’tir.

Kâbis: Hangi yolu tutmayı gösterir ve ne gibi şeyler emreder?

İraklis: Onu sonra söylerim. İleride sırası gelecektir. Şimdi buradaki hale bakalım, dinleyiniz: Halkın girmek istedikleri

kapının önündeki kürsüye oturmuş olan ve türlü zinetler ile süslenip özel bir eda ile etrafa iltifat eden kadını görüyor musunuz?

Kâbis: Evet görülüyor. O kimdir?

İraklis: Gaflet denilen afettir ki, Dünya'ya gelenlere kendi şarabından içirir.

Kâbis: O şarap nedir?

İraklis: O şarap yanılma ve hata ve idraksizliktir ki, insanlar ondan içince hemen Dünya'ya [5a] dalarlar.

Kâbis: O Gaflet şarabını herkes içer mi? Ve içenlerin kimi az, kimi çok mu içerler?

İraklis: Bu da ileride hallolunacak bir mesele... Şimdi beni dinleyiniz! Kapının içinde ve çeşitli fen erbabı suretlerinde bulunan kadınları da görüyor musunuz?

Kâbis: Evet!

İraklis: Bunlar Gururlar, Lezzetler, Şehvetler denilen afetlerdir. Oraya giren adamların üstlerine atlarlar. Birer birer tutarlar, kimini arzularına ulaştırırlar ve kimini gaflet vartasına sokarlar.

Kâbis: Acayip! Bu şarabın hükmü, bu afetlerin fiilleri ne kadar çetin ve güç şeyler!

İraklis: Evet güçtür. Bu yâdigârlar ilistikleri adamlara geçim genişliği ve bu geçimde menfaat göstererek güya Fazilet yurduna sevk ve güzel geçimle sırf zevk edeceklerini ima eder ve bu vehme düşürürler... İnsanlar ise idraksizlik ve yanılma sebebiyle Gaflet şarabını içtiklerinden Dünya'nın tasarrufu işi ile geçim usulü hakkında tutulması zorunlu olan doğru yolu fark ve ayırt etmeyerek bunlara kapılıp gafil avlanırlar.

Kâbis: Acayip! Ya şu yuvarlak taşın üzerinde oturan bunak ve kör kadın kimdir?

İraklis: O da Baht'tır. Hem de gördüğün gibi sadece kör değil, kör olmakla beraber sağırdır.

Kâbis: Bu ne yapar?

İraklis: Ne yapacak! Her yeri gezer, oradan alır buraya verir, buradan alır oraya verir, verdiğini bırakmaz, senden alır

başkasına verir, istediğini yapar, sebep aramaz. [5b] Kimini sevindirir, kimini kederlendirir, sevindirdiğini ağlatır, ağlattığını sevindirir, verdiğiyle güldürür, güldürdüğüyle ağlatır, meslek ve mezhebi belirsiz bir şeydir.

Kâbis: Bu vasıflara sahip olan kadın, o yuvarlak taş üzerinde oturmuş görülen kadın mıdır?

İraklis: Evet, evet odur.

Kâbis: Acaba neye delâlet eder?

İraklis: Baht'tan gelen şeylerin bekâsına, yaptığıнын sebatına itimat etmemenin lüzumuna delalet eder.

Kâbis: Acayip!

İraklis: Evet, bu kadın kendisinden hâsıl olmuş bir şeye itimat edenlere karşı cimrilik göstererek, inanç ve itimat derecesinde şiddetli hasret çektirmekten haz alan bir afettir.

Kâbis: Ya bunun etrafını almış olan birçok adamlar kimlerdir?

İraklis: Birtakım haytalar.

Kâbis: Ne istiyorlar?

İraklis: Menfaatler, İhsan gibi şeyler!

Kâbis: Sebep nedir ki bu adamların hepsi bir tarz ve surette görülmüyor da kimisi gülüyor ve sevinçli ve kimisi gamlı ve mahzun görünüyor?

İraklis: Sevinç ve şenlik halinde görünenler kendilerine birer miktar şey verilmiş olanlardır ki, bunlara Bahtı Mutlular denir. O mahzun mahzun duran ve ağlar görünenler de Baht'ın verdiği geri aldığı eliboşlar ki, bunlara da Bahtı Mutsuzlar adı verilir. [6a]

Kâbis: Ne sebepten dolayı alanlar güler ve aldıkları şeyin geri alındığını görenler ağlar?

İraklis: Alanlar kendilerine verilen şeyi Hayırlar zannettiklerinden dolayı sevinç gösterip gülerler; diğerleri de hayırları kaybettik diye hüznü sergileyip ağlarlar.

Kâbis: Bunların hayırlar zannettikleri şeyler nedir?

İraklis: Zenginlik, itibar, afiyet, evlat ve bunlara benzer diğer haller.

Kâbis: Acayip, bu şeyler hayırlardan değil midir?

İraklis: Halen bu sözü erteleyip bilmecenin tefsiri bahsine geri dönmemiz lazımdır.

Kâbis: Neden?

İraklis: Çünkü bu ileride hallolunacak meselelerdendir.

Kâbis: Öyle ise buyurun!

İraklis: Resme bakın! Birinci daireyi geçtikten sonra bir diğer ve daha geniş daire var.

Kâbis: Evet.

İraklis: Bu ikinci dairenin dışında gayet zinetlenmiş resmedilen ve put gibi birtakım kadınlar var, bunları da görüyor musunuz?

Kâbis: Evet gördük.

İraklis: İşte bunlar Şirret, Şehvet Hırsı, Dalkavukluk, Hile, Kibir ve benzeri afetlerdir.

Kâbis: Orada niye duruyorlar?

İraklis: Baht'tan gelecek olan avı bekliyorlar.

Kâbis: Yani?

İraklis: Yani daima Baht tarafına bakıp Baht'ın teveccüh ettiği insanı çeşitli hileler, [6b] türlü türlü latifelerle kendilerine celp ederek makamlarına kabul ederler ve "Burada pek güzel yaşarsınız. Keder ve gam görmezsiniz. Herhalde hoşnut kalırsınız" gibi sözlerle kandırırlar.

Kâbis: Ey... Sonra ne olur?

İraklis: Ne zaman ki bunlara kanılır da lezzetlere girilir ve bunlara yanıp yakılmaya başlanır, derhal Gurur âlemine girilir ve bu âlemdeki geçimin rıza gösterilir bir karakteri olduğu zannolunur... Bu suretle bir hayli zamanlar geçer, insanda şekil ve suret değişir, Baht'tan almış olduğu miktar tükenir, nihayetinde o kadınlara hizmetçi olur, her belaya katlanır ve birçok kötülükleri işler.

Kâbis: Ne gibi kötülükler?

İraklis: Yağma ve çapul, haram yiyicilik, yalan yere yemin, hırsızlık, dedikodu ve benzeri haller.

Kâbis: Ya bunlar fakir olunca halleri ne olur?

İraklis: İleride görürsün. Hele şu karanlık ve gayet dar olan taraftaki kapıcığa bak!

Kâbis: Görüyorum.

İraklis: Orada çirkin, kirli, pis birtakım kadınlar daha var görüyorsunuz ya?

Kâbis: Evet, evet.

İraklis: Bunlardan elinde bir çomak olduğu halde görüneni Ceza ve Azap'a; başını iki dizi arasına almış olarak görüneni Gam ve Hasret'e; daha ötede saçlarını yolmakta olanı da Elem ve Hasret'le şiddetli Acı'ya delalet eder. [7a]

Kâbis: Ya bunların yanında duran ve gayet fena giyinmiş, çirkin, dilenci kıyafetli iki kadın daha var, bunlar neye delalet ederler?

İraklis: Birisi Vâveylâ ve Feryat'a, diğeri uzun süren Hüzün'e delalet eder.

Kâbis: Öyle, o karanlık ve kasvetli olan yer bunların yeri midir?

İraklis: Evet, burası Mutsuz Baht dairesidir.

Kâbis: Buraya neden girilir ve işin sonu ne olur?

İraklis: Buraya Ceza'nın sevgiyle girilir, Azap ile yaşanır, ömrün geri kalanı güçlüklerle geçer.

Kâbis: Daima mı?

İraklis: Hayır, bazen Nedamet denilen bir kurtuluş vasıtasına kavuşulur ve gereğini yerine getirip cidden tenbih almış olanlar bulunur ki, bunlar söz konusu öldürücü hastalıktan halâs olurlar ve kaybettiklerini telafi ederler.

Kâbis: Sonra ne olur?

İraklis: Ne olacak! Yücelikle şereflenmeye, güzel övgüye kavuşmaya, Geçek Edep'e ulaşmaya iştiaqlı olurlar ve bu şevk ile içindeki çirkefi temizleyip nefse galebe çalarlar ve bu galebe neticesi olarak da özgür ve mutlu olurlar... Artık gaflet tuzağına düşüp de esarete uğramak korkusu kalmaz.

Kâbis: Bu Gerçek Edep'e ulaşmak ne güzel şey... Lakin...

İraklis: Lakin ne?

Kâbis: Gerçek Edep dediğimize göre bir de Yalancı Edep olması lazım geliyor, böyle bir şey de var mı?

İraklis: Aferin... Dikkat et!.. Ötede daha bir açık yer var, görüyor musunuz? [7b]

Kâbis: Evet.

İraklis: Orada yücelik ve güzellik sahibi bir kadın duruyor.

Kâbis: Evet.

İraklis: Bu kadın halk arasında Edep denilen şeydir, fakat Gerçek Edep değil, Yalancı Edep'tir ve Gerçek Edep'e gitmek isteyenlerin hepsi yanılıp öncelikle buna uğrarlarlar.

Kâbis: Bunun ne dediğini biliyor musunuz?

İraklis: Şimdilik orasını geçelim.

Kâbis: Pekâlâ! Fakat Gerçek Edep'e ulaşmak için bundan başka yol yok mu?

İraklis: İnsan için bundan başka yol yoktur.

Kâbis: Pekâlâ. Ya şu daire dâhilinde başlarını eğmiş niyaz halinde görünen adamlar kimlerdir?

İraklis: Oradaki Edep'i sevenlerdir, fakat Gerçek Edep zannıyla yanılanlardır.

Kâbis: Bunlar hangi adlarla anılırlar ve kimlerdir?

İraklis: Şairler, hatipler, müzisyenler, şarkı sözü yazarları, Meşşâ'iler, cedel ehli ve bunlara benzer olanlardır.

Kâbis: Yukarıda Şirret, Şehvet Hırsı vesaireye delalet ettiklerini açıkladığınız afetler buraya kadar gelirler mi?

İraklis: Eyvallah, buraya da gelirler, ancak önceki dairede olduğu gibi ifrat üzere hüküm yürütmezler.

Kâbis: Buradaki adamların başına ne gibi şeyler gelir?

İraklis: Gaflet şarabından hâsıl olan eski sarhoşluğun sersemliği. [8a]

Kâbis: Acayip... Bunlar da o şaraptan içerler mi?

İraklis: Evet, bunlar da Gerçek Edep'e ulaşmadıkça cehaletin yönlendirmesi altında bulunup Gaflet şarabını içmekten ve diğer şerlerden büsbütün uzak olamazlar. Çünkü bu Yalancı Edep ile meşgul olanların iştigal ettikleri ilimlerin hepsi yanılma mecrasında cereyan eden şeylerdir. Fakat Gerçek

Edep'e ulaşır da temiz şarap ile içlerini temizledikleri halde azgınlık, isyan, cehalet ve benzeri şeylerden halâs olup selamet dairesine dâhil olurlar.

Kâbis: Gerçek Edep'e nasıl ulaşılır?

İraklis: Dikkatle bakınız! Bu dairenin ilerisinde bir mahal daha var, orada kimseler yok, ıssız çöle benzer.

Kâbis: Evet görüyoruz.

İraklis: Beri tarafında dar bir kapı ile oraya giden dik ve sert, ince bir yol var görüyor musunuz?

Kâbis: Evet, onları da gördük.

İraklis: Bu ince yoldan yalnız bir adam geçiyor, onu da görüyorsunuz ya?

Kâbis: Evet, o kimdir?

İraklis: Hidayet.

Kâbis: Ey sonra?

İraklis: O yolun daha ilerisinde dört bir tarafı uçurum, yanları derin derin dereler, üzerine çıkılacak yolları keçi yollarından da dar, her tarafı sarp bir dağ var, bunu da gördünüz ya? [8b]

Kâbis: Evet.

İraklis: İşte o yol Gerçek Edep'e varan yoldur; o dağın öbür tarafı da Gerçek Edep makamıdır.

Kâbis: O makama nasıl varılır?

İraklis: Dikkat edin! O sert dağın zirvesinde ve yolun üzerinde bir yalçın kaya var.

Kâbis: Evet.

İraklis: O yalçın kayanın üzerinde de ellerini açıp uzatmış iki kızkardeş oturuyor, bunları da gördünüz ya?

Kâbis: Evet gördük, fakat ne olduklarını bilmiyoruz.

İraklis: Bunlar Sabır ve Tahammül denilen güzelliklerdir.

Kâbis: Ellerini açıp uzatmış bir halde durmalarının sebebi nedir?

İraklis: Oraya kadar gelebilenlere kalp kuvvetini ima ile sabretmeleri gerektiğini işaret içindir.

Kâbis: Ne güzel yer!

İraklis: Güzel ama gelen az, bu yolları göze alan nadir, halbuki esasen pek kolay. Hele bundan ötesi rahat.

Kâbis: Nasıl kolay? Farz edelim ki, insan çalışsın da o yüksek dağın üzerine çıksın. Lakin o yalçın kayaya nasıl çıkacak?! Ne yol var, ne iz?!

İraklis: Bir kere öteye kadar gidildi mi, Sabır ve Tahammül denilen güzeller ona her türlü yardımda bulunarak yukarı çekerler, taşın üzerine çıkarırlar, Gerçek Edep [9a] yolunu gösterirler ve bu yolu tutması için lazım gelen kuvveti aldırırlar, cesaretlendirirler ve en kolay yoldan rahatlıkla ulaştırırlar.

Kâbis: Gerçekten kolay mı?

İraklis: Evet, bundan sonrası hem kolay hem güzeldir, resme dikkat edin dağın bir tarafından o vadinin bir parçası görünüyor, kudretten halılarla döşenmiş, gayet gönül çelen, sevinç arttıran bir vadi değil mi?

Kâbis: Evet.

İraklis: Orada bir de kapı var.

Kâbis: Evet.

İraklis: İşte o kapı Mutluluk kapısıdır ve o latif mahal de Mutluların Yurdu'dur. Mutluluk burada istikrar eder. Bütün mutlular burada bulunurlar.

Kâbis: Ne güzel yer! Ne güzel kapı!

İraklis: Bu kapıya dikkat edin! Bir tarafına muhkemce yerleştirilmiş olan dörtgen prizma şeklinde oturaklı taş üzerine oturmuş, orta boylu, her suretle güzel, sade giymiş, giydiğini yakıştırmış bir kadın var. Arkasında da kendisine benzer, adeta kızları denecek derecede benzer iki kadın daha var.

Kâbis: Evet.

İraklis: Bu taş üzerinde oturanın arkasındakine Edep ve bunun arkasında olana da Hakkı Kabul ve Tasdik denir.

Kâbis: Ya taş üzerinde oturan kimdir?

İraklis: O da cesaret, anlayış, iffet gibi sağlam ve güvenilir, [9b] fevkalade faydalı şeyleri ihsan eden Kerem Vekili'dir.

Yukarıda söylediğim temiz şarabı bu verir, bu içirir, bânını bu temizler ve derhal Fazilet yurduna ulaştırır.

Kâbis: Buralarını pek güzel anlayamadım.

İraklis: Kibir ve gururu atarsan anlarsın!

Kâbis: Bu nasıl şey?

İraklis: Bu şey bir hastanın haline benzer. Hasta doktora müracaat eder. Doktor da en önce ona bir şerbet verip içini temizletir, sonra da ilacını tertip eder, usulünü tarif eder ve gider. O hasta da doktorun tavsiyelerine uyarak ilaca devam ederse Allah'ın yardımıyla şifa bulur... Ama bunlara uymazsa çeker durur ve sonra telef olur. İşte bunlar da bunun gibidir.

Kâbis: Yine anlayamadım.

İraklis: Anlaşılmayacak ne var! İlaç hastanın içini nasıl temizlerse Fazilet de insandan cehalet, hata, gaflet, kibir, şehvet, lezzet, israf, mal sevgisi gibi şeyleri ve bunlara benzer olup birinci dairede gördüğümüz şerhleri ayıklatıp attırır.

Kâbis: Bundan sonra ne olur?

İraklis: Daha ileri götürüp Nefsini Bilme, Hakkı İdrak gibi Faziletlere ulaştırır.

Kâbis: O ilerisi neresidir? Orada neler var?

İraklis: Dikkatle bakın! Orada bir kapı daha var. İçerisine doğru bir de avlu görünüyor, bu avluda bildiğiniz zinetlerin bin derece üzerinde ve tasavvurun ilerisinde birtakım şeylerle zinetlenmiş ve gayet güzel yüzlü ve son derece de hoş ve alımlı birtakım kadınlar daha var.

Kâbis: Evet. [10a]

İraklis: İşte bunların en önünde olanı, Nefsin Bilgisi ya da Aklın Bilgisi, diğerleri de sırasıyla Temizlik, Güzel Huy, Kahramanlık, Adalet, Kerem, Tevazu, Cömertlik, Hidayet'tir.

Kâbis: Bizim de en büyük ricamız Hidayet'tir.

İraklis: Benden işittiklerinizin hepsini idrak eder ve elde edilmelerine çaba ve gayret eylerseniz o da hâsıl olur.

Kâbis: Bizim de en büyük arzumuz bunu yapmaktır.

İraklis: O halde selamete erip kurtuluşu ve mutluluğu bulursunuz.

Kâbis: Nasıl?

İraklis: Bundan sonraki sözlerimi de anlayıp amel etmekle.

Kâbis: Buyrun!

İraklis: İşte bunlar kabul ettikleri adamı validelerine götürürler.

Kâbis: Valideleri kimdir?

İraklis: Mutluluk.

Kâbis: Hani ya? Nerede?

İraklis: Dikkat edin! Şu yokuşla çıkılan yolun ötesindeki dairede bir medeniyet kalesi var, görüyor musunuz?

Kâbis: Evet.

İraklis: Bunun kapısı önünde, yüksek bir kürsü üzerine çıkmış ve paha biçilmez bir taş ile taçlanmış olan çok güzel kadını da gördünüz mü?

Kâbis: Evet. [10b]

İraklis: İşte Mutluluk odur.

Kâbis: İnsan bu Mutluluk menziline ulaşınca ne olur?

İraklis: Ha... Buraya ulaşanı Mutluluk karşılar. Büyük bir muharebede muzaffer olanların giydikleri zafer tacı gibi kuvvet ve Fazilet cevherlerinden yapılmış bir mutluluk tacı gibidir.

Kâbis: Buraya gelen ne gibi muharebelerde kazanmış da böyle bir taca hak kazanıyor?

İraklis: En büyük, en müthiş muharebelerde bulunduğundan ve hepsini de kazandığından.

Kâbis: Büyük ve müthiş muharebeler nedir?

İraklis: Buraya gelinceye kadar çoğunun kahırları altında bulunarak birçok eziyetlerini çektiği ve kendilerine esir olup her türlü hizmetlerine katlandığı yırtıcı ve korkunç büyük hayvanlar ile uğraşarak muzaffer olduğu büyük büyük muharebelerdir.

Kâbis: Acayip! O kötü hayvanları bilmiyorum.

İraklis: Bilmen gerekir. Evvelce isimleri geçen Cehalet'in, Gaflet'in, Hata'nın hunhar, gaddar hayvanlardan olduğunu anlayamadın mı?

Kâbis: Evet evet hatırıma geldi. Şerirlerden idiler.

İraklis: Bunlardan başka Şehvet, Hüzün, Mal Sevgisi, İsrâf ve bunlar gibi Şer olan diğer sınıflar da o hunhar canavarlardandır ki, bunların hepsine galebe etmiştir.

Kâbis: Ne güzel muzafferiyet! Ne güzel mükâfat! Ya bundan sonra ne olur? O tacın kuvvet ve kudreti nedir? Daha öteye gidiliyor mu?

İraklis: Bunda toplanan Faziletler, kendisinin geçmiş olduğu yerleri ve geçirdiği sıkıntıları görmek üzere tekrar oralardan geçmeyi teklif edip söz konusu mahallerdeki [11a] halleri ve erbabının çektikleri güçlüklerle geçim darlığı ve hayat çilesini ve kendisinin kavga ede ede galip olduğu gaddarlarının mağlubâne suretleriyle lanetli muamelelerini ve hâlâ Mal Biriktirme, Bâtıl Çaba, Kibir Sevgisi, Vehimler ve Hayaller ile ve birtakım nefsanî Elemler ile uğraşarak henüz Mutluluk yolunu tutmamış olanların içlerinde bulunduğu üzücü halleri göstermeye gayret ederler.

Kâbis: Ne garip mutluluk! Elde ettiği Faziletler, güç hal ile geçmiş olduğu yerlere geri dönmeyi emrediyorlar. Şaşılacak şey! Geçtiği yerleri bilmiyor mu ki tekrar gidecek?

İraklis: Evet bilmiyor.

Kâbis: Neden?

İraklis: Çünkü bilmek gerçek bilgi demektir. Bu bilgiye ise henüz nail oldu, öncekileri hep zandan ibaret idi. Oralarda iken hayır olmayanı hayır, şer olmayanı şer sanırdı. Gözü önünde olan şeyleri göremeyen bakar körlerden idi. Şimdi ise bilgisi ve aklı uyanıp kendine kesin bilgi hâsıl oldu. Ve bu hidayet ışıklarıyla anlayış ve idraki parladı, körlüğü ortadan kalktı. Oradaki mutsuzlukları gerçekten görebilecek yetkin bir bakış hâsıl etti. Onun için gidip görmesi lazımdır.

Kâbis: Görüp de ne olacak? Bu güçlüklerle ne gerek var?

İraklis: Artık bunun için güçlük yoktur. Çünkü inanç ve güven denilen kurtarıcı kuvvetler -inci sedeflerini muhafaza eden sarmal kuvvetler gibi- bunun etrafını çevirmişlerdir, müdafaa ederler. Hiçbir şeyden korkusu yoktur. Oraya gidip tam bir rahatla gezecek, istediği gibi tasarruf edecek, en güzel

geçim adını vermeye değer olan bir halde yaşayacak, hemcinslerini o vartalardan kurtarmaya çalışacaktır.

Kâbis: Şerirlerden olduklarını gördüğümüz iffetsiz kadınların yalan tuzaklarına tutulmaktan korkmaz mı? [11b]

İraklis: Yılanın dişlerini sökmeye, zehrini yok etmeye muktedir olanlar yılanı tutmak, koynuna koymak gibi tehlikeli hallerden korkmadıkları gibi, bu da onlardan korkmaz. Çünkü Mutluluk'un korumasında Faziletlerin kuvvetleriyle Zann'a, Gam'a, Fakirlik korkusu denilen Felaket'e, Servet Sevgisi adı verilen lanetli belaya ve bunlara benzer bütün Şerlere galebe edip cümlesine efendi ve en şerirleri olan nefse hâkim olmuştur. Artık bunlardan korkmaz, bunlar ondan korkarlar.

Kâbis: Açıklamalarınıza teşekkür ederiz. Levhada daha bazı şeyler var. Özetle, dağdan inmek üzere olan halkın birtakımı sevinçli, birtakımı da başlarını eğmişler ızdırap ve mihnette görünüyorlar. Sebep nedir?

İraklis: Sevinçli görünenler Edep'e ulaşarak mutluluk ve selamete nail olup işleri doğru yol üzere cereyan eden mutlulardır. Muzdarip ve mahzun görünenler de kötü halleriyle alçaklık derekesinde kalıp Edep'e ulaşmak için gayret gösteremeyen korkaklardır.

Kâbis: Ya bunlarla beraber olan açık saçık kadınlar kimlerdir?

İraklis: Onlar Keder, Gam, Elem, Yürek Sıkıntısı, Zan, Cehalet ve benzeri afetlerdir.

Kâbis: Bunlar nereye giderler, ne yaparlar?

İraklis: Diğer şerler ile birleşerek birinci daireye dönerler. Orada Kibir, Mübah Sayma denilen en kurnazları Edep ile ehlini yermeye koyulup itikatlarınca denklerinden bahsederek edep erbabının geçimlerinin hayra aykırı olduğunu söylerler.

Kâbis: Bunların hayırdan maksatları nedir?

İraklis: İnsanların çoğunun hayır zannedip hayır adını verdikleri gibi bunlar da kibir, heves [12a] ve nefsin şehveti mübah sayması gibi şeyleri hayırdan sayarlar.

Kâbis: Ya şu öte taraftan gelen ve sevinçli bir halde görünen kadınlar kimlerdir?

İraklis: Bunlar Edep'e ulaştıran öncülerdir. Kendilerine teveccüh edenlerce mutluluğu elde etmek kesinleşmiş olduğundan dolayı daima başlarını eğip tam bir sevinçle erbabının teveccühlerini talep ederler.

Kâbis: Bunlar da kendileri Fazilet yurduna dâhil olurlar mı?

İraklis: Estağfirullah!.. Zan ve Tahmin hiçbir vakitte kesin Bilgi'ye ulaşamaz. Bunlar iskelede yükünü boşaltıp tekrar yüklenmek üzere geri dönen gemiler gibi götürdüklerini teslim ederek geri dönerler ve diğerlerinin teveccühlerini kazanıp Fazilet yurduna ulaştırmak için başlarını eğerek beklerler.

Kâbis: Âlemin girişinde gördüğümüz Melek ne oldu? Onun emirlerini açıklayacaktınız.

İraklis: Hah... şimdi sırası geldi. O Melek benim buraya kadar söylediğim sözlerle beraber içerideki afetlerin korkutmalarından korkmamayı ve onlara kapılmamayı ve tam bir sebat ile ileri gitmeye çalışıp gayret etmeyi tenbih eder.

Kâbis: Bu kadar mı?

İraklis: Bu kadar değil! Baht denilen kör ve sağır kadının halini de söyler.

Kâbis: Ne der?

İraklis: Der ki: Bunun verdiklerine itimat etmeyin! Verip tekrar aldığı şeyler için de kederlenmeyin! Bunun hal ve şanı verdiğini almak, aldığını başkasına vermek, sebepsiz işler yapmak gibi şeylerdir... Bunlara aldanmayıp güzel geçim için meşru sebepler aramak lazımdır. [12b]

Kâbis: Nasıl, nasıl?

İraklis: Yani Baht'ın verdiğiyle sevinmemek, verdiğini aldığı halde de kederlenmemek lazımdır. Yaptığı şeyleri ne fenadır diye yermeli ne de güzeldir diye övmeli. Ondan gelenlerin ayırt edilmeksizin, fark gözetilmeksizin gelen tesadüfi şeylerden ve hesapsız, düşüncesiz olan keyfi hallerden

olduklarını bilmeli diyor. Ve bu işi güzel bir temsil ile anlatmak isteyip der ki:

“Safdil bir adam bir yere davet olunur. Oturdıkları odada tuhaf tuhaf şeyler bulunur. O safdil adam onlara hayretle bakar. Ev sahibi ise onun en ziyade baktığı şeyi güzelce görmesi için yerinden alıp ona verir. O da kendine verildi zannıyla sevinir. Bir de gidilecek zaman geldi mi, o şey onun elinden alınıp yerine konur. Bu halde biçare safdil elinden malı gitti diye üzülür. Halbuki o şey ona mülk olarak verilmemiş idi. Keyfiyet bir zandan ibaret idi”.

İşte Baht'ın verip aldığı şeyler de bu suretle cereyan eden hallerdendir. Bunun verdiği şeyin bekâsına itimat etmemeyi tekrar tekrar emredip hatırlatır ve mezhep ve meşrebini izah ile bunun âdeti vermekte hak aramamak, istediğine vermek, çoğunlukla verdiğini süratle almak, tekrar vermek ve bazen bir şey vermeyip eliboş bırakmak gibi keyfi şeylerdir. Bunun için verdiği şeyi sevinçle değil, çaresiz alıp hayır olmayarak kabul etmeli diyor.

Kâbis: Bu kadar mı?

İraklis: Hayır daha var, bunları bilgece bir surette açıkladıktan sonra Edep'i [13a] gösterir ve Edep'ten gelen şeylerin tam bir sevinçle kabulünde acele etmeyi tavsiye eder. Bundan gelenlerin hayır olup bâki ve itimada değer şeylerden olduğunu ve sonunda Nedamet olduğunu bildirir. Ve bunları teyit için de içeriye girince kendilerini türlü lezzetlere davet eden sözü geçenlerin gösterişlerine kapılmayıp onlara iltifat etmemeyi ve oradan tam bir metanetle geçerek Edep'in yanına yaklaşmak için gayret etmeyi tavsiye ediyor.

Ve gidilen Edep'in Gerçek Edep olmayıp halk arasında Edep zannolunan ve esasen Sahte Edep olan bir Yalancı Edep olduğunu bilip oradan alacağı şeyleri aldıktan sonra çok eğlenmemeye gayret ve Edep'e ulaşmak için süratle hareket etmeyi kesinlikle emr ve tenbih ediyor.

İmdi bu kurtuluş vasıtasının emirlerini ve nasihatlerini kabul etmeyerek Dünya dairesine dâhil olanların şer ile helak

olacaklarında artık şüphe yoktur. İşte bu garip bilmecenin faydalı tefsiri bundan ibarettir. Ben sizden hiçbir şey esirgemedim. Hepsini gücün yettiği kadar keşf ve izah eyledim. Daha da isterseniz söylerim. Bildiklerimi saklamam.

Kâbis: Teşekkür ederiz. Ancak Kurtuluş Meleği'nin Sahte Edep denilen Yalancı Edep'ten bazı şeyler almaklığı emrettiğini beyan buyurdunuz. Bu nasıl şeydir?

İraklis: Hayırlar zannolunan şeyleri almak demektir.

Kâbis: Yani?

İraklis: Çocukluk atının güçlü bir dizgini makamında olup edinilmesi zorunlu olan ve başlangıç bilgileri adı verilen gramer, matematik, geometri, müzik, alan ölçümü, coğrafya gibi yürürlükteki ilimlerdir ki, bunların faydası pek de çok değildir. Lakin Gerçek Edep'e ulaşmak için gereklidir.

Kâbis: Bu gereklilik zorunludur? [13b]

İraklis: Hayır, bunlar bizzat zorunlu değildirler. Ancak Gerçek Edep'e süratle ulaşmak için faydaları çoktur. Yani insanın fazilet elde edip gereğince amel ve hareket ederek yüceliğe ve mutluluğa erişmesi için fenlerin ilk ilkeleri denilen başlangıç bilgileri yolundan geçmesinde kolaylık ve sürat vardır. Bu yolu tutanlardan Fazilet'e yaklaşanlar yaklaşmayanlardan çoktur. Bunlardan zarar gelmez, fayda ve menfaatleri ziyadedir. Sizde bu yolu tercih ederseniz fayda görürsünüz.

Kâbis: Bunlardan faydalanmaksızın fazilet elde edilemez mi?

İraklis: Onun için de bir sade yol vardır. O yol bulunabildiği halde mümkündür. Fakat dediğim yolu tutmakla ulaşmak kolaydır ve bundan gidenler pek çoktur.

Kâbis: Ya o sade yol nasıldır?

İraklis: O yol tarif ile anlaşılamaz, şu kadar ki, birinci daireden geçerken ibret alarak ileriye gidilir de Gerçek Edep'e ulaşılır ve bu ikinci dairede olanlara uyularak hareket edilirse yine fazilet elde edilebilir. Fakat bunun için görüş sahibi olmak lazımdır. Bu gibi görüş ve itibar erbabı o daireye ulaşıncı edep

erbabına uygun hareket ederek Faziletlere erişirler. Birçokları ise edepsizlere uydukları için sözü edilen dereceye ulaşamayıp mahrum ve zararda kalırlar...

İşte ey yabancılar topluluğu! Siz de kendisinde kolaylık olduğunu beyan ettiğim yolu kendiniz için zorunlu görüp nefslerinizi tarif edip vasıflandırdığım şekilde eğitip razı ediniz. O kadar riyazetle meşgul olunuz ki, bu haller sizin için değişmez bir ikinci tabiat olsunlar. Çünkü bunları bir kere, iki kere, üç kere işitmekle öğrenemezsiniz. Birçok defalar tekrar etmek ve inceden inceye araştırmak lazımdır. Bundan başka kurtuluş ve selamet çaresi yoktur... Şayet [14a] başka bir Fazilet yolu vardır itikadında bulunup da bu kurtuluş mesleğine girmez ve bu sözlere uymazsanız, fikriniz bâtıl, çalışmanız âtil olup şimdiye kadar geçirdiğimiz zaman da boşa geçmiş demek olur.

Kâbis: Emin olunuz ki, nasihatlerinizle amel edeceğiz. Şu kadar ki, daha bir iki şüphemiz var, lütfen onları da halledin.

İraklis: Nedir?

Kâbis: Özellikle Baht'tan gelenlerin hayır olmadıklarını ve fakat Edep'ten gelenlerin hayır olduklarını beyan buyurmuştunuz. Halbuki zenginlik, afiyet, evlat, iktidar, güzellik, zafer gibi Baht'tan gelen şeyler zahiren hayırlardan görünüyorlar. Siz bunları Baht'tan gelme oldukları için hayırsız saydınız. Doğrusu ya, bu görüşü hak diye kabulde mütereddidiz. Henüz tasdik edemedik.

İraklis: Öyle ise size bazı şeyler soracağım, cevap verin!

Kâbis: Buyrun!

İraklis: Bir insan hayat müddetini rezillik ve nahoşluklarla geçirse, size göre insanın hayatı kendisi için hayır mıdır?

Kâbis: Hayır değil, aksine şerdir.

İraklis: Neden?

Kâbis: Çünkü buna hayır demek için makul bir yorum sebebi bulunamaz. Şüphe yoktur ki, nahoşluklarla geçen hayat hayırsızdır ve reddolunmuştur ve menfaat ve refah ile geçen hayat da hayırlı ve övülmeye değerdir.

İraklis: Hay Allah razı olsun! Bak nasıl güzel tarif ettin! Refah ile [14b] geçen hayatın şersiz ve nahoşlukla geçen hayırsız olduğunu beyan ediyorsun.

Kâbis: Ben öyle mi dedim ya?

İraklis: Öyle değil mi ya? Refah ile geçen hayat hayırlıdır dedin, demek şersizdir ve yine nahoşlukla geçen hayata da şerdir dedin, demek ki hayırsızdır.

Kâbis: Evet.

İraklis: Öyle ise hayat ne hayır ne şerdir.

Kâbis: Bilmem.

İraklis: Öyle ise bir şey daha soracağım.

Kâbis: Buyrun!

İraklis: Bir insan ne kadar nahoş bir hayat geçirirse geçirsin, kahramanlık ve fazilet üzere güzel bir ölüm ister mi, istemez mi?

Kâbis: Şüphe yok, biz de öylesini isteriz.

İraklis: Bu hale göre ölüm şerden sayılmıyor. Halbuki kötü bir hal üzere olan ölüm elbette şerdir. Demek oluyor ki güzel bir hal üzere olan ölüm kötülük üzere olan ölümden başkadır.

Kâbis: Elbette.

İraklis: İşte hayat hali de sağlık da hastalık da bu suretle cereyan eder. Nitekim insanların çoğu sağlık halinde oldukları halde havanın mizaçta uyandırdığı bir sebeple şiddete düşerler ve bazen hastalar da aralık aralık ferah ve sevinç görürler.

Kâbis: Evet.

İraklis: Servet ve zenginlik de böyledir. Nice servet ehli var ki geçimleri nahoşluk ve rezillik [15a] içindedir.

Kâbis: Öyledir, hem de pek çoğu o haldedir.

İraklis: İşte bunların zenginliği geçimlerinin övgüye değer olmasına hiçbir fayda etmiyor.

Kâbis: Fayda gören yok mu?

İraklis: Meğerki fazilet erbabından ola... Şu kadar ki Fazilet, servet ve zenginlikten değil, Edep'ten gelir.

Kâbis: Bunlar hep önceki kıyasın neticeleri.

İraklis: Demek ki fazilet ehli olup da övgüye değer geçime mazhar olmak için zenginlik denilen şey salt hayır değildir?

Kâbis: Bundan öyle anlaşılıyor.

İraklis: Yine demek oluyor ki, iyi kullanmak için lazım gelen doğru yolu bilmedikçe ne servetten istifade olunur ne sağlıktan.

Kâbis: Şüphesiz.

İraklis: Öyle ise herkes için genellikle faydalı olmayan bir şeye hayır adını vermek nasıl caiz olabilir?

Kâbis: Asla!

İraklis: Bunlardan anlaşılıyor ki insan sağlık ve zenginliği gereğince iyi kullandığı halde övgüye değer ve geçiminde mutlu olup aksi halinde de reddolunmuş olur.

Kâbis: Şüphe yok, pek doğru.

İraklis: Bu hallere binaen sözü edilen işlerin hepsini hayırdır diye üstün görmek veya şerdir diye terk edip hakir görmek doğru değildir. Çünkü bunlardan kimi menfaat kimi [15b] zarar görür. Nitekim bilgisizlikten kaynaklanan şerrin hayrı ve hayrın şerri sonuç olarak doğurmayacağına vakıf olmayan cahiller, servet denilen şeyi faziletlerden itikat edip kendisinden mutluluk umduklarından bu konuda her türlü hallere tahammül ile bütün kötü işleri işleyerek tesadüf ettikleri her türlü nahoşlukları önemsiz görüp kendilerince faydalı zannolunan şeyleri önemli görmekle her türlü eziyet ve zulümden sakınmazlar. Özellikle ve genellikle servet yüzünden hayrın süratle elde edileceğine itikat ederek pervasızca ve tam bir süratle zulüm icra etmeye yeltenirler. Bilmez misiniz ki birçok adamların zenginliği yalan, sahtekârlık, hırsızlık, iyilikleri inkâr ve hayırları tahrip etmek gibi kötü fiiller ve benzeri fena hallerden elde edilmiştir. Halbuki servet denilen şey salt hayır olsaydı şerden sudur etmezdi. Lakin adalet ile anlayış, fena işlerden elde edilmedikleri gibi zalim şerirlere yardımcı olmayıp daima övgüye değer işlere sarfedilmiş olurlar. Dikkat ediniz ki zenginlik, şöhret, zafer ve benzeri şeyler şerirlerde de bulunur, âdillerde de... Ama âdil şerir ve

şerir âdil olmadıgı gibi, cahil âlim ve âlim cahil olamaz. Bu yüzden servet ve benzeri saydığımız şeylerin hayırsız ve şersiz ve anlayış ve aklın salt hayır ve cehaletin salt şer oldukları açığa çıkar.

Kâbis: Bu manaların zorunlu sonuçları bunlardır. Teşekkür ederiz. Pek güzel izah ettiniz. Güzelce anladık.

İraklis: Hayır henüz tamamiyle anlayamadınız. Dikkat edin! Bu gibi şeyler çoğunlukla vaki olan hallerden oldukları için hayırsız ve şersiz adını veriyorum. Çünkü bunlar yalnız fena fiillerden elde edilseydiler, salt şer olurlardı. Halbuki her iki sınıfta da yani hem adalet erbabında hem şer ehlinde bulunuyorlar. Bu yüzden ne salt şer ne salt [16a] hayır olup aksine hayırsız ve şersizdirler. Nitekim uyku, uyanıklık, yürüme, hareket gibi hem akıllı hem cahil insanlardan sadır olanlar dahi neticede hayırsız ve şersiz olan şeylerdendir. Ama zulüm ile adalet gibi başka başka zatlara tek tek ârız olan şeylerin biri salt şer, diğeri salt hayırdır. Çünkü adalet aklın ve zulüm de cehaletin gereklerinden olup biri ancak akıllıdan, diğeri yalnız cahilden sudur eder... Kısacası bir adamın hem uyuması hem uyanık olması mümkün olmadıgı gibi, aynı zamanda bir adamdan hem adalet hem zulüm zuhur etmeyeceğinden, bunlar bir araya gelmeleri imkânsız olan zıtlardan olmakla nispetlerine göre salt hayır ve salt şer olurlar.

Kâbis: Buyurduklarınızın hepsinde isabetiniz âşikârdır.

İraklis: İşte bunların hepsi de Hakk tarafından gelir.

Kâbis: Ne demek istiyorsunuz?

İraklis: Demek isterim ki hayat, ölüm, sağlık, hastalık, servet, yoksulluk gibi hayırsız ve şersiz dediğim şerlere, başka bir deyişle hem hayır hem şer denilir ve insanların çoğunda şer olmaksızın ârız olurlar.

Kâbis: Bunların yapılan kıyasların sonucu olduklarını anladık. Şu kadar ki son sözünüzün manası güç! Ona güvenmek ve itimat etmek zor!

İraklis: Böyle bir manayı idrak ile hakkıyla itimat ve itikat etmek için lazım gelen kabiliyet ve mahareti henüz elde

etmediğinizden dolayı güç geliyor. Hakkınız var... Ancak buraya kadar söylediğim sözlerin hepsini belleyip tam bir riyazetle icra ve olanca ömrünüzü bu yola feda ederseniz, hakkıyla yerleşir ve bu manayı anlamak iktidarını peyda eyler ve bu nükteyi de anlarsınız!... Bir şüpheniz kalırsa [16b] yine buraya geri gelin. Tekrar durumu şerh ederek şüpheyi gidermeye gayret ederim. Ve minallahi't-tevfik.*

- Son - [17a]

* Ve başarı sadece Allah'tandır.

İnsan Ömrünün Bilgece Tasviri: Sebes'in Levhası*

Yunan bilgelerinden Sebes'in insan ömrünün seyrini ortaya koymak için tertip ettiği levha bütün Ortaçağ'da şöhretini muhafaza etmiş ve hemen bütün ahlâk kitaplarında bir ibret dersi olmak üzere gösterilmiştir. Miladi on altıncı yüzyılda bir sanatkâr işbu levhaya büsbütün vücut vererek mükemmel bir resim şekline koymuştur. Risalemizde okuyucuların nazarlarına arz ettiğimiz levha, sözü edilen sanatkârın mahâreti elinden çıkan ve insan ömrünün geçişi suretini ve vartalarını gösteren meşhur resimdir.

Sebes'in ifadesine göre, bir gün dostlarıyla birlikte bir mabedi ziyarete gitmişlerdi. Ziyaretçiler mabetteki eşyalar arasında bir levha gördüler. Her ne kadar manasını anlamak için çalıştılar ise de başarılı olamadılar. İşbu levha, bir tepe üzerine yapılmış ve birbiri içinde daire şeklinde iki suru gösteriyordu. Birinci surun kapısında içeri girmeye çalışan birçok kimseler görülüyor ve kapıdan içeriye bakılsa, orada da çeşitli görünümelerde birçok şahıslar göze çarpıyordu.

Sebes diyor ki: biz bu resmin manasını anlamak için pek boş yere çalıştık. Yanımıza bir ihtiyar gelerek bu levhanın manasını anlamayan yalnız biz olmadığımızı hatırlattı. Çehresinde ruhâniyet ve akıl ve hikmet parıldayan bu pek ihtiyar ve zayıf adam bize dedi ki, "Bu gördüğünüz resim vaktiyle tertip olunup manasını keşfedenlerin mükâfata nail ve

* *Keşf-i Râz*'ın yazma nüshasının başına "İzzet" imzasıyla düşülen notta da değinildiği üzere, notun sahibi defterin Mehmed Rıfat Bey'in tercümesini izleyen yapraklarına *Manzara* mecmuasının 15 Haziran 1303 tarihli 8. nüshasında yer alan "Ömr-i İnsânînin Tasvîr-i Hakîmânesi: Sebes'in Levhası" başlıklı makaleyi yazmış ve mecmuanın "Sebes'in Levhası" altbaşlıklı resmin yer aldığı sayfasını ilâştirmiştir. Bkz., *Manzara*, sayı 8, 15 Haziran 1303, s. 90, 92-93 (h.n.).

her bir tehlikeden azade ve manasını çözmeye muktedir olamayanların cellâdın hançerine boyun eğmiş oldukları muammaya benzer. Bu resmin manasını anlamayanlar, başka bir deyişle hidayet yolunu bulamayanlar bir anda katl ve telef olmazlar ise de yavaş yavaş mihnet ve sefalet içinde yok olur. Hakiki manasını keşfedenler hayatlarını mutluluk içinde geçirirler”. [18a]

Ziyaretçilerin bu muhterem pirden, manasını keşfetmek kendilerince güç olan işbu levha hakkında izahat ve malumat vermesini rica etmeleri üzerine sözü edilen pir, resimde görülen şekilleri birer birer göstermek için eline bir küçük değnek alarak, genel görüntüsü insan hayatını gösteren levhanın ayrıntılı bir açıklamasına başladı:

Aşağıda görülen kapının önünde hayata adım atmak isteyen birçok çocuklar görünüyor. Kapının önünde duran ve hidayet kılavuzu olan bir ihtiyar, çocuklara gidecekleri yolu gösterir. Bu ihtiyardan ayrılınca kapının sağ tarafında oturmuş bir kadına rastgelirler ki, bu da Nefs-i Emmâre’den ibaret olup geçen çocuklara bir büyük kap içinde içki teklif eder. Çocuklardan bazıları bu içkiden kana kana içerler bazıları ise yalnız dudaklarını sürüp geçerler. Kapının içinde (**numara 4, 5**) görülen kadınlar dünyevi lezzetleri simgelerler. Bunlar, girenlerden bir kısmını emin bir mahalle ve diğer kısmını bir girdaba sevk ederler. Sağda bir gülle üzerinde görülen (**numara 6**) Servet olup hem kör hem sağır ve hem de alıktır. Bunun vaat ve korkutmalarına inananlar kendilerini tehlikeye koymuş olurlar. Bunun etrafında ara sıra attıklarını kapmaya çalışan birçok şahıslar toplanmıştır. Bunlardan bazıları Servet’in nimet ve ihsanına nail olarak sevinçli ve keyifli ve bazıları ise eli boş kaldıkları için üzüntülü ve başları önlerinde olurlar. Biraz yukarıda Servet’in ihsanına nail olanları izzet ve ikrama ve yalandan vaatler ile avutmaya hazır ve amade olan Dalkavukluk, Açgözlülük ve İffetsizlik (**numara 7**) görülür. Bunların sözlerine kapılıp hükümlerine tâbi olanlar günden güne zayıflamaya başlarlar ve nihayet bir gün sol tarafta

görülen karanlık mağaraya sevk olunurlar. Bu mağarada kendilerini Zahmet, Meşakkat, Mahzunluk, Sefalet ve Kasvet karşılar (numara 10, 11, 12, 13, 14) ve buradan da Yeis ve Talihsizlik (numara 16) kuyusuna düşerler. İffet ve İstikamet'in (numara 17, 18, 19) kendilerine verdiği nasihatlere kulak asmayanlar, ilelebet bu korkunç girdapta kalırlar. [18b] Bu nasihatleri dinledikleri surette çıkanlar ise, yolları üzerinde Rahmani Arzu ile Şeytani Arzu'ya rastgelirler. Bu nasihatçilerden hangisinin sözünü dinlerler ise, akıbetleri ona göre belirlenir.

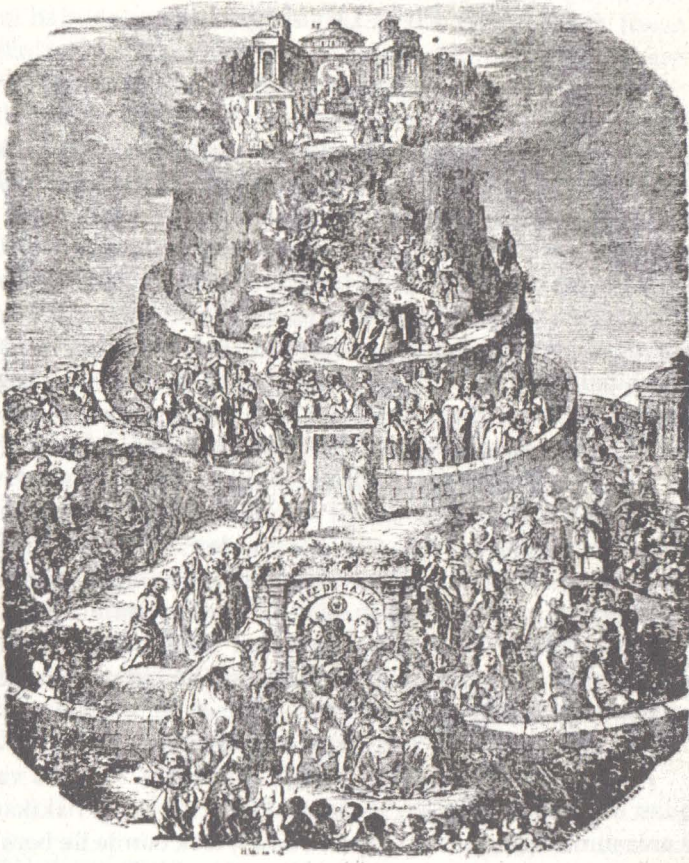
Şeytani Arzu'ya tâbi olanlar ikinci surun kapısında görülen Şeytanet'e (numara 20) sevk olunur. Bunun nasihatıyla genellikle Sağduyu'dan ayrılınarak Hata ve Kusur'a düşülür. Bunun birçok da yardımcıları olup onlar da şairler, müzisyenler, hatipler, mühendisler, münecimler, eleştirmenler ve tarihçilerdir (numara 21-31). Bazen İffetsizlik (numara 32) buraya kadar yolcuları tekrar gasp etmek için gelir. Bazı seyyahlar ikinci surun kapısında işittiği sözleri asla dinlemeyerek Sağduyu'ya (numara 34) doğru gider ve buradan geçilmesi güç olan bir yola çıkar. Bu yol üzerinde seyahate cesaret edenler kendilerine iki yardımcı bulurlar. Bunlar da Sabır ile Sebat'tır. Sabır ve Sebat seyyahlara yardım eder ve maksada, yani Fazilet ile Mutluluk'un ikamet ettikleri bağa ulaşmak için cesaret verir. Seyyahlar nihayet kare bir taş üzerinde duran Sağduyu'ya ulaşırlar (numara 39) ve bunun yanında da Hakikat durur. Bunlar Mutluluk kâşanesinin dışında bulunup, işbu mahalle dâhil olacakları tasfiye için onlara saf su içirirler. İşbu su kalplerinden kin ve hileyi büsbütün defedip atarak İhlâs ve Safiyet verir. Sağ tarafında (numara 46) Kuvvet, Adalet, Edep, İtidal, Yumuşaklık, İstikamet bulunur.

Bu Faziletler nihayet insanı Mutluluk'a (numara 25) ulaştırır. Burada önceden esiri olduğu Hırs ve Açgözlülük'ün zulümlerinden yakasını kurtarmak için gösterdiği gayretin mükâfatını bulur. Bu suretle kalp rahatlığına nail olanlar

dünyanın en tehlikeli görünen yollarında tam bir cesaretle ve rahatlıkla merhaleler katederler ve buradan zarar veren şahıslara bakarlar. [19a]

Pirin levha hakkında verdiği ayrıntılı bilgi bundan ibarettir. Sözü edilen pir konuşmasına ilave olarak şu sözleri de söylemiştir: “Bu levha hayatın hakiki tasviridir. Eğer bu tasvirin bütün noktaları ve içerdği anlamlar nazarlarınızda tamamıyla tecelli ettiyse kesin bilgi ve kanaat hâsıl etmişsinizdir ki, dünyada talihsizlik ve felaket, ar ve namusu terk ile hırs, şehvet ve sefahatin neticesidir. Mutluluk ise akıl ve hikmete boyun eğmenin, iffet ve istikamete tâbi olmanın semeresidir”.

(*Manzara*, sayfa 92) [19b]

[DeFTERin 20. yapağına *Manzara* mecmuasının 15 Haziran 1303 tarihli 8. nüşhasının "Sebes'in Levhası"nın yer aldığı 90. sayfası iliştiRilmiştir (h.n.).]

Thebaili Kevitos'un Levhası Hakkında Ziyaretine Gelen Bazı Yabancılar ile Hikmet ve Tedbir Sahibi Bir Pirin Diyaloğudur

Kronos'a mensup olan bayındır ibadethanenin seyr ve temasında hayretli gözlerimizin önüne konulmuş birtakım paha biçilmez hediyeler ve bağışlar içinde dikkatimizi çeken şaşırtıcı resimli bir levhanın hakikatini anlamak ve kavramaktan aciz kaldık; çünkü ne bir beldeye ve ne bir orduya benzer yönü olup, fakat etrafını çevreleyen duvara ve görünen ağaçlara ve çiçeklere bakılır ise, birbirini kuşatan şakayık dolu bahçelerden oluşan üç kalenin resimleri idi. Birinci bahçenin önünde pek çok kimse bulunur ve içinde birtakım kadınlar görünür ve girişinde de güya içeri girenlere emreder gibi vakur bir tavır ile heybetle dikilen pir durur idi.

İşbu levhanın nakşedilmiş resimlerinden murad ne olduğunu anlayamadığımızdan hayran hayran bakıp durur iken, aniden anlaşılması güç konulardan haberdar bir pir tesadüf edip, bu levhanın sır ve manasını anlayamadığınıza şaşırmayınız, zira yerlilerden bile daha nice adamlar var ki, onun ne hikmetini ve ne kıymetini bilirler. Bu levhayı ibadethaneye vakfedip hediye bırakan yüce sıfatlara sahip zat-ilmîyle âmil fazıl bir adam olup,

Yabancı: Aman, bu zatı görüp dinlediniz mi?

Pir: Evet gördüm ve çok kereler görüştüm. Hatta o vakit ondan daha genç idim. Bu levha hakkında söylediği hakikatler ve anlaşılması güç sırların hepsini dinleyerek cümle ile beraber faziletine hayran ve ilmîne ağzı açık kaldım.

Yabancı: Allah aşkına olsun, eğer zahmet olmaz ise bendenize de beyan buyurunuz; bilseniz böyle şeylerin talimine ne derecede arzum vardır! [21a]

Pir: Ne zahmet olsun, lakin biliniz ki bu eşî görülmedik muammanın hikmete eş tabiri, bir büyük tehlikeli iştir.

Yabancı: Aman bunun tehlikesi nedir?

Pir: Tehlikesi şu ki, eğer dikkat edip söyleyeceğim şeyleri anlar ve meziyetlerinden hisse kapar iseniz, akıllı ve bahtiyar ve aksi halinde cahil ve ve kötü hareket eden biri olarak hayat sürersiniz. Garipliklerle dolu bu muammanın dehşetli beyanı meşhur Sfenks'in¹ insanlara teklif ettiği bilmeceye benzer ki, halledenler tehlikeden emin ve azade ve edemeyenler ölüme ve helaka amade bulunurlar idi. İşte kötü hareket ve Cehalet de insanoğlunun başına sözü edilen Sfenks gibi takat ötesi bir beladır ki, cahil olan adam bu oluş ve yok oluş âleminde iyi ve kötüyü, hayır ve şerri fark ve ayırt etmeye muktedir değildir ve belki Sefahat ve Cehalet işbu Sfenks'ten çok daha kötüdür, çünkü insan kanı ile beslenmeyi alışkanlık edinmiş olan söz konusu hayvanın acımasız pençesine düşenler o anda helâk olup giderler. Kaldı ki sefahat ve cehalet belalarına uğrayanlar her gün bir türlü ıztırap ve elem içinde yanıp yakılarak ömürleri müddetini heba ederler. Gelelim bu levhanın simgelerini anlayıp kavrayabilenlere; onlar sefahat ve cehalet kaydından kurtularak bütün ömürlerini refah ve mutluluk ile geçirirler. Lazım ki siz de dikkat ederek söyleyeceğim şeylerden ibret almalısınız.

Yabancı: Durum nakl ve hikâye buyurduğunuz gibi ise, elbette bütün gücümü ve iktidarımı ifade buyuracağınız hususlara hasretmekliğim lazımdır. Çünkü dikkatsizlikten hâsıl olacak zarar ne mertebe büyük ise, [21b] o kadar ihtiyat noktasına istinat etmek de zorunluluktur.

¹ Sfenks: Cehalet döneminde hayali bir zalimin ismidir ki, insanlara şu aşağıdaki bilmeceyi teklif edip bilenler halâs olur ve bilmeyenleri yakınında bulunan nehre atarak helak eder idi. Sözü edilen bilmece şu ki, "Hangi hayvan sabahleyin dört ve öğlen iki ve akşam olunca üç ayak üzerinde yürür?" İşbu bilmece hayvan insandır ki, sözü edilen üç vakit ise çocukluk, olgunluk ve ihtiyarlıktır.

Bu anda o yol gösterici bilge pir eline asa alıp levhaya doğru uzatarak: “Şu bahçeyi görüyor musunuz”, diye sözü edilen üç bahçeden birincisini, yani en dışarıda olanı gösterdi.

Yabancı: Evet görüyorum.

Pir: İşte bu bahçeye Ömür adı verilip kapının önünde gördüğünüz halk da varlık meydanına adım atacak kimselerdir. Bir elinde kağıt ve diğer eliyle de bir şeyi gösterir gibi duran ihtiyar ise Vicdan’dır ki, Hayat Bahçesi’ne girenlere tutacakları doğru yolu gösterir.

Yabancı: Hangi yolu gösterir ve ne tarz ile gösterir?

Pir: Halkın girdiği kapının önünde bir taht üzerinde oturan valide ve elinde dolu bir kadeh olduğu halde kendisini gayet edepli gibi göstererek herkesi aldatan hileci kocakarıyı görüyor musunuz?

Yabancı: Evet görüyorum, fakat bu kimdir?

Pir: Hile’dir ve herkesi aldatır.

Yabancı: Ey sonra ne yapar?

Pir: Elindeki uğursuzluk getiren kadehten içirir.

Yabancı: O kadehteki su nedir?

Pir: Haz ve Cehalet’tir.

Yabancı: Ey, içtikten sonra ne olur?

Pir İşbu acı şarap ile durmadan sarhoş olanlar artık hayatta mesafe katetmeye başlarlar.

Yabancı: Herkes bu hile şarabından içer mi? [22a]

Pir: Evet herkes içer, ama kimi az ve kimisi çok içer. Şu gösterdiğim hatundan başka kapının içerisinde bulunan çeşitli tavırlarda birtakım işveli, gaddar ve hilebaz kadınlar ve beri tarafta duran kararsız ve sitemkâr ayparçası ve biçare bir kadınlar fırkası, ki birbirlerine tebessüm ederler ve kapıdan girenlere tam bir hırs ile göz dikerler, işte bu kadınları ve gençleri görüyor musun?

Yabancı: Evet efendim, görüyorum.

Pir: Bunların isimleri Zevk, İşret, Hırs, İkbal, Atalet ve bunlara benzer şeylerdir. Bunlar Hayat Bahçesi’ne girenlerin

üzerlerine hücum ederler. Ayaklarını gaflet tuzağına dolaştırıp esaret zinciri ile bağlayarak götürürler.

Yabancı: Nereye götürürler?

Pir: Bazılarını kurtuluşa ve bazılarını hata şarabından çok içtiklerinden helak çukuruna götürürler.

Yabancı: Aman bu işret ne belalı şey imiş!

Pir: Bunlar her ne kadar servet ve Mutluluk yoluna götüreceklerini vaat ve beyan ederlerse de biçareler Hile elinden içtikleri cehalet şarabından doğru yola yol bulamayıp, şu gördüğünüz ilk girenler gibi ötede beride serseri dolaşıp dururlar.

Yabancı: Bunların hepsini görüyorum, fakat mecnun ve kör gibi görünen ve yuvarlak bir taş üzerinde duran hatun kimdir?

Pir: Baht ve Kismet'tir. Gördüğünüz gibi mecnun ve kör olduktan başka, dilsiz ve sağırdır.

Yabancı: Onun görevi nedir?

Pir: Her yerde gezer ve birinden alıp diğerine verir ve verdiği şeyleri tekrar alıp başkalarına verir. Ne eder ve ne işler ondan da alarak yine bir diğerini bulur ona verir. Kısacası kararsız ve sebatsız bir garip edalı kadın olup, hatta istikrarsızlığına üzerinde durmakta olduğu yuvarlak taş apaçık bir işarettir. [22b]

Yabancı: Bunun manasını anlayamadım.

Pir: Görmüyor musunuz ki, o yuvarlak taş bir mahalde sebat edemez? İşte armağanları ve ihsanları da üzerinde durduğu taş gibi sebatsızdır. Yazık onlara ki, bu hilekâra güvenerek bin ızdırap girdabına düşerler. [23a] Bunlar İtidalsizlik, İsrâf ve Dalkavukluk'tur.

Yabancı: Niye orada duruyorlar?

Pir: Talihleri yaver olup da Kismet elinden bir şey kapabilenlere bakıyorlar.

Yabancı: Ey, niçin bakıyorlar?

Pir: Kismetin armağanlarına nail olanları bin şive ve işve ile aldatıp büyülemekte cümle güç ve iktidarlarını esirgemeyip

harcayamaya ve gönüllerinin arzu ettiğine tâbi olmakla tam bir zevk ve sevinçle hayat süreceklerini anlatmaya ve ima etmeye çalışıyorlar. Eğer bir adam bunlara kanıp da gaflet lisanı delilleriyle nice naz ve niyaz dökerek tasvir edip uydurdıkları zevklere aldanırsa, gerçi bir müddet lezzet alır, fakat yalancı fecir gibi karar ve sebatı olmadığından az vakit içinde mahvolup gider. Bu gaflet uykusundan uyandığında o zevklerin ne mertebe kararsız ve zararlı olduğuna ve kendisi zevk ve sevinçten istifade için zevk ve meserret kendisinden istifade etmiş olduğuna vakıf olur ve Kısmet'ten aldığı şeylerin cümlesini sarf ve heba edip artık işbu amansız çobanın esiri olarak her bir erzak ve taleplerine ve hatırları için casusluk, haydutluk, hırsızlık ve bunlara benzer reddolunan fiilleri işlemeye meyleder. Ve bu fiillerin neticesi ki, Ceza adı verilen şu gördüğün zebani kıyafetli adamın kahır ve gazap pençesidir, ona düşer.

Yabancı: O zebani kıyafetli adam kimdir?

Pir: Şimdi söylediğim gençlerin uydusu gibi arkaları sıra giden korkunç hayvanı ve o civarda dar ve karanlık bir viran mahalli ve o viranede pejmurde kıyafet gezinen adamları görüyor musunuz?

Yabancı: Evet!

Pir: İşte bunların içinde elinde bir kamçı tutanın ismi Ceza ve başını dizleri arasına sokmuş olanın namı Elem ve Cefa ve saçlarını yolan ise Acı ve Sıkıntı'dır.

Yabancı: Bunlardan başka çıplak ve takatsiz biri ile ona benzer kötü görünümlü olan adam kimdir? [23b]

Pir: Birinin ismi Gözyaşı ve diğerinin de Yeis ve Keder'dir. Bunların alçaltıcı ellerine geçenler, bir müddet hüznün ve melalin engin sularına gark olduktan sonra, kapkaranlık bir mağaraya götürülüp onda Felaket adı verilen güven kırıcı bir kocakarı ile ölüme benzer hayatının geri kalanı geçip gider. Eğer bu sırada çevredeki yerli sığınacağı yer olan Takdir ve Nedamet'e tesadüf etmezse artık kim bilir cezaların pençesinden daha neler çeker!

Yabancı: Nedamet tesadüf eder ise ne olur?

Pir: Nedamet onu takatı aşan bu cezalardan halâs eder ve kurtuluş ve selamet olan İlim beldesine ulaştırır.

Yabancı: Ondan sonra ne olur?

Pir: Eğer Takdir ve Nedamet'in hakikat nidasını dinler ve İlim hasletinin feyizlerine ulaşmaya eğilim kazanır ise, Zahiri İlimler ile düştüğü bela girdabından kurtulur ve sonra Hakiki İlim'e sevk olunur ve eğer Hakiki İlim'e yol bulamaz ise, Zahiri İlim'de yine serseri dolaşır durur.

Yabancı: Aman! Bunun tehlikesi de pek büyük imiş. Bu Zahiri İlim kimdir?

Pir: Diğer bahçenin girişinde güzel giyinmiş olan ve tam bir vakar ve sükûnetle duran adamı görüyor musunuz?

Yabancı: Maşaallah nasıl görmüyorum!

Pir: İşte bu adamı çok kimseler İlim olarak adlandırırlar, fakat Zahiri İlim'dir ve Hakiki İlim'e gitmek arzusunda olanlar başlangıçta buna müracaat ederler.

Yabancı: O bahçede gezenler kimdir?

Pir: Kendilerini Hakiki İlim ile vuslatta zanneden, Zahiri İlim'in meftunlarıdır.

Yabancı: Bunların isimleri nedir? [24a]

Pir: Hatipler, doktorlar, mühendisler, müneccimler ve tarihçiler gibi Zahiri İlim ile uğraşanlardır.

Yabancı: Vay, bunlar âlim değiller mi?

Pir: Öğrendikleri ilimler yalnız akıl ve zihinle ilgili olduğundan nefis terbiyesine bir faydası olmamakla yine nefis, hevâ ve heveslerinin esiridirler.

Yabancı: Evvelki bahçede gördüğümüz adamlara benzer burada da bir kalabalık görüyorum. Bunlar kimdir?

Pir: Yine onlardır.

Yabancı: Buraya da mı geliyorlar?

Pir: Evet nadiren buraya da gelirler.

Yabancı: Hırs ve İktbal de mi geliyor?

Pir: Bu yalnız gelemes, Sefahat ve Cehalet ve daha diğerlerini de beraber alır; zira Hile elinden içilen şarabın

lezzetlerinin sarhoşluk ve tesiri devam ettikçe Zahirî İlim'den ne mertebe malumat alınsa da Hakikî İlim'in yolu bulunamayıp yine Cehalet'in zelilliğinden halâs olunamaz.

Yabancı: Hakikî İlim'e giden yol hangisidir?

Pir: Yukarı tarafta تنها bir mahal ve onun sağ tarafında açılmış sarp ve taşlık, güçlük gösteren bir yolu görüyor musunuz?

Yabancı: Evet!

Pir: İşte Hakikî İlim'in yolu budur.

Yabancı: Bu yoldan geçmek ne kadar güç görünüyor!

Pir: Gerçekten de bunun gibi Mutluluk'a götüren geçide giden her yolun etrafı diken ve vahşi hayvanlardan uzak olamazsa da zihninizde tasavvur ettiğiniz kadar olmayıp zira işbu yolun nihayet bulduğu tepede gördüğünüz cesur ve bünyeleri güçlü, melek görünümlü iki kadın tam bir dayanılmaz iştihak ile ellerini uzatıp yakın kalmış olanlara gülerek, yalvararak, türlü türlü şevkle karışık diller [24b] dökerek gayret ve heveslerini arttırmışlar ve katedecekleri mesafe bilfil yardıma müsait olunca ellerinden tutarak daima hatadan korur ve uzaklaştırırlar.

Yabancı: Bu kadınların isimleri nedir?

Pir: Biri Riyazet ve diğeri Sabır ve Devamlılık olup ikisi bir kardeştir.

(Erkân-ı Harbiyye Mirlivası İsmail Kami Paşa'nın özel bir mecmuasına naklolunmuştur) [25a]

روزنامہ محمدیہ اخبار

تقریر و مباحثہ	محاضر	نمبر	﴿سال﴾	کاونسلنگ ڈوی	کاونسلنگ مقررین	صفحہ
۵۵۲	۲۴	۱۴۸۳		۱۶	۲۹	۴۴۴

[illegible][illegible][illegible]

Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis, sayı 583

23 Ramazan 1283 [29 Ocak 1867]

Ali Suavi'nin "Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi" tefrikasının yayınlanmaya başladığı ilk sayı.

[illegible]

در این کتاب (مجله) تمام حقایق و حقایق
خبر است که بر این اوضاع حقایق
و لطیف و درویش و حقایق و حقایق
در این کتاب (مجله) تمام حقایق و حقایق
خبر است که بر این اوضاع حقایق
و لطیف و درویش و حقایق و حقایق
در این کتاب (مجله) تمام حقایق و حقایق
خبر است که بر این اوضاع حقایق
و لطیف و درویش و حقایق و حقایق

روسیہ دولتی شہنشاہ تختکاران سے ملے جا
ئے۔ دکن اور پوربک علاقوں کے رسم و رواج
تعلیم اور فوجی بنی بنسود اور غریبوں کی فزیز
کر جھنڈے کاں منرا پیکر بنیں پرس (واہنن) لا
سوی فریڈی بنی بنسود اور غریبوں کی فزیز
صالحی اور بنی بنسود اور غریبوں کی فزیز

مسئله حاضر در مذکور و اجازت داد و نشان بدهد
تصمیمات مالت را که ما تحکیم و ترسی اجازت
مخصوص خودمون آنکلی اولی فیضی یکی کلان
خرق را که ما سندن استند او تعریف کرده
او اجازت را اعتباراً سنده کلمات موجود در
نیم اولیست قرار قضی و بر یکدیگر استند

بر وسبیل دینی طرحی در طوالت نداشتند کافی
 (چون آستانه سند پذیرفته و نشاندهی طرحین
 بود که اکل نوشنی کانون تائی انجمن است
 از این سخن گوید که در تبلیغ و بیان زواید
 بر سایر اقوال طرحیدن صورت مناسبه
 کند که از این رو نیز در نظر

کے ساتھ بولٹان فرامہ جا کر جی الیچیمون
دوت قطعہ اسنو دینی کا لون بلی امرجینک
و لاج واون مرد بھی کو تادیست رساہ سندن
حرکت اغلورد

اعلیٰ القریٰ الیٰ ربیٰ عبدک لک الحمد لک الشکر لک الثناء

[illegible]

عالمی مسکن بکری کی صورت اختیار کیا ہے۔
 ۱۔ قصبہ اور شہر کی صورت اختیار کر کے
 ۲۔ دیہات و روستا کی صورت اختیار کر کے
 ۳۔ پورے علاقہ کی صورت اختیار کر کے
 ۴۔ پورے ملک کی صورت اختیار کر کے
 ۵۔ پورے دنیا کی صورت اختیار کر کے
 ۶۔ پورے کائنات کی صورت اختیار کر کے
 ۷۔ پورے عالم کی صورت اختیار کر کے
 ۸۔ پورے جہاں کی صورت اختیار کر کے
 ۹۔ پورے کونین کی صورت اختیار کر کے
 ۱۰۔ پورے کائنات کی صورت اختیار کر کے

پہرہ کی عادت کا بدلہ دیا۔ اس وقت ان کے پاس ایک ہفت روزہ تھا جس میں ان کے دوستوں نے ان کی طرف سے لکھی ہوئی تقریریں شائع کی تھیں۔ ان کی تقریریں ان کے دوستوں کی طرف سے پڑھائی گئیں۔ ان کی تقریریں ان کے دوستوں کی طرف سے پڑھائی گئیں۔ ان کی تقریریں ان کے دوستوں کی طرف سے پڑھائی گئیں۔

و اما در مسلم و غيره چنانچه گفته شده است و در بعضي نسخ مشتمل بر
 كتابي است كه در بعضي نسخ مشتمل بر كتابي است كه در بعضي نسخ مشتمل بر

کشمکش ایران و فرانسه (۱۹۰۷-۱۹۱۴)
پس از آنکه ایران در پی شکست در جنگ جهانی اول و
تجزیه و تفرقه شد، فرانسه و انگلیس به ایران حمله کردند و
ایران را به دو بخش تقسیم کردند. ایران را به دو بخش
ایران شمالی و ایران جنوبی تقسیم کردند. ایران شمالی
به روسیه و ایران جنوبی به انگلیس واگذار شد. ایران
شمالی به روسیه واگذار شد و ایران جنوبی به انگلیس
واگذار شد. ایران شمالی به روسیه واگذار شد و ایران
جنوبی به انگلیس واگذار شد. ایران شمالی به روسیه
واگذار شد و ایران جنوبی به انگلیس واگذار شد.

[illegible][illegible]

(صورت مکتوب سلوی)
(جاسلہ) - ت و صاحبہ مولانا حضرت - کمالی
ایک مسند تون صورت مولانا حضرت - کمالی

1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 26

Editör A

Ruz

23

Editör Alfred Black Churchill'in sunuş yazısı
Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis, sayı 583
 23 Ramazan 1283 [29 Ocak 1867]

○ ○ ○ ○ ○

مكرر عینور عراقی صرف واحد - لا تملأوا الفی

تذکره آئینه سلیمانیه از آن روی که در
 اواخر بنی حواری در میان امور مأمورین بنی حواری
 جاری بود و در میان ایشان آمدن بنی حواری
 و از آنست که در میان قوم بنی حواری
 در میان

[illegible][illegible]

تسليم اليه ابراهيمه التي بينك وعلى السوجه
الاولى بل انما العصبان المنصور بوعلم
التي جوف حبيب امه ثم كواضيه في اخر ابراهيم
التي عروى في كواضيه التي عروى في كواضيه
في كواضيه التي عروى في كواضيه التي عروى
في كواضيه التي عروى في كواضيه التي عروى

گروہی و حسینی / ج۱ حدیث و احادیث
(۱) (۲) (۳) (۴) (۵) (۶) (۷) (۸) (۹) (۱۰) (۱۱) (۱۲) (۱۳) (۱۴) (۱۵) (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰) (۱۰۱) (۱۰۲) (۱۰۳) (۱۰۴) (۱۰۵) (۱۰۶) (۱۰۷) (۱۰۸) (۱۰۹) (۱۱۰) (۱۱۱) (۱۱۲) (۱۱۳) (۱۱۴) (۱۱۵) (۱۱۶) (۱۱۷) (۱۱۸) (۱۱۹) (۱۲۰) (۱۲۱) (۱۲۲) (۱۲۳) (۱۲۴) (۱۲۵) (۱۲۶) (۱۲۷) (۱۲۸) (۱۲۹) (۱۳۰) (۱۳۱) (۱۳۲) (۱۳۳) (۱۳۴) (۱۳۵) (۱۳۶) (۱۳۷) (۱۳۸) (۱۳۹) (۱۴۰) (۱۴۱) (۱۴۲) (۱۴۳) (۱۴۴) (۱۴۵) (۱۴۶) (۱۴۷) (۱۴۸) (۱۴۹) (۱۵۰) (۱۵۱) (۱۵۲) (۱۵۳) (۱۵۴) (۱۵۵) (۱۵۶) (۱۵۷) (۱۵۸) (۱۵۹) (۱۶۰) (۱۶۱) (۱۶۲) (۱۶۳) (۱۶۴) (۱۶۵) (۱۶۶) (۱۶۷) (۱۶۸) (۱۶۹) (۱۷۰) (۱۷۱) (۱۷۲) (۱۷۳) (۱۷۴) (۱۷۵) (۱۷۶) (۱۷۷) (۱۷۸) (۱۷۹) (۱۸۰) (۱۸۱) (۱۸۲) (۱۸۳) (۱۸۴) (۱۸۵) (۱۸۶) (۱۸۷) (۱۸۸) (۱۸۹) (۱۹۰) (۱۹۱) (۱۹۲) (۱۹۳) (۱۹۴) (۱۹۵) (۱۹۶) (۱۹۷) (۱۹۸) (۱۹۹) (۲۰۰) (۲۰۱) (۲۰۲) (۲۰۳) (۲۰۴) (۲۰۵) (۲۰۶) (۲۰۷) (۲۰۸) (۲۰۹) (۲۱۰) (۲۱۱) (۲۱۲) (۲۱۳) (۲۱۴) (۲۱۵) (۲۱۶) (۲۱۷) (۲۱۸) (۲۱۹) (۲۲۰) (۲۲۱) (۲۲۲) (۲۲۳) (۲۲۴) (۲۲۵) (۲۲۶) (۲۲۷) (۲۲۸) (۲۲۹) (۲۳۰) (۲۳۱) (۲۳۲) (۲۳۳) (۲۳۴) (۲۳۵) (۲۳۶) (۲۳۷) (۲۳۸) (۲۳۹) (۲۴۰) (۲۴۱) (۲۴۲) (۲۴۳) (۲۴۴) (۲۴۵) (۲۴۶) (۲۴۷) (۲۴۸) (۲۴۹) (۲۵۰) (۲۵۱) (۲۵۲) (۲۵۳) (۲۵۴) (۲۵۵) (۲۵۶) (۲۵۷) (۲۵۸) (۲۵۹) (۲۶۰) (۲۶۱) (۲۶۲) (۲۶۳) (۲۶۴) (۲۶۵) (۲۶۶) (۲۶۷) (۲۶۸) (۲۶۹) (۲۷۰) (۲۷۱) (۲۷۲) (۲۷۳) (۲۷۴) (۲۷۵) (۲۷۶) (۲۷۷) (۲۷۸) (۲۷۹) (۲۸۰) (۲۸۱) (۲۸۲) (۲۸۳) (۲۸۴) (۲۸۵) (۲۸۶) (۲۸۷) (۲۸۸) (۲۸۹) (۲۹۰) (۲۹۱) (۲۹۲) (۲۹۳) (۲۹۴) (۲۹۵) (۲۹۶) (۲۹۷) (۲۹۸) (۲۹۹) (۳۰۰) (۳۰۱) (۳۰۲) (۳۰۳) (۳۰۴) (۳۰۵) (۳۰۶) (۳۰۷) (۳۰۸) (۳۰۹) (۳۱۰) (۳۱۱) (۳۱۲) (۳۱۳) (۳۱۴) (۳۱۵) (۳۱۶) (۳۱۷) (۳۱۸) (۳۱۹) (۳۲۰) (۳۲۱) (۳۲۲) (۳۲۳) (۳۲۴) (۳۲۵) (۳۲۶) (۳۲۷) (۳۲۸) (۳۲۹) (۳۳۰) (۳۳۱) (۳۳۲) (۳۳۳) (۳۳۴) (۳۳۵) (۳۳۶) (۳۳۷) (۳۳۸) (۳۳۹) (۳۴۰) (۳۴۱) (۳۴۲) (۳۴۳) (۳۴۴) (۳۴۵) (۳۴۶) (۳۴۷) (۳۴۸) (۳۴۹) (۳۵۰) (۳۵۱) (۳۵۲) (۳۵۳) (۳۵۴) (۳۵۵) (۳۵۶) (۳۵۷) (۳۵۸) (۳۵۹) (۳۶۰) (۳۶۱) (۳۶۲) (۳۶۳) (۳۶۴) (۳۶۵) (۳۶۶) (۳۶۷) (۳۶۸) (۳۶۹) (۳۷۰) (۳۷۱) (۳۷۲) (۳۷۳) (۳۷۴) (۳۷۵) (۳۷۶) (۳۷۷) (۳۷۸) (۳۷۹) (۳۸۰) (۳۸۱) (۳۸۲) (۳۸۳) (۳۸۴) (۳۸۵) (۳۸۶) (۳۸۷) (۳۸۸) (۳۸۹) (۳۹۰) (۳۹۱) (۳۹۲) (۳۹۳) (۳۹۴) (۳۹۵) (۳۹۶) (۳۹۷) (۳۹۸) (۳۹۹) (۴۰۰) (۴۰۱) (۴۰۲) (۴۰۳) (۴۰۴) (۴۰۵) (۴۰۶) (۴۰۷) (۴۰۸) (۴۰۹) (۴۱۰) (۴۱۱) (۴۱۲) (۴۱۳) (۴۱۴) (۴۱۵) (۴۱۶) (۴۱۷) (۴۱۸) (۴۱۹) (۴۲۰) (۴۲۱) (۴۲۲) (۴۲۳) (۴۲۴) (۴۲۵) (۴۲۶) (۴۲۷) (۴۲۸) (۴۲۹) (۴۳۰) (۴۳۱) (۴۳۲) (۴۳۳) (۴۳۴) (۴۳۵) (۴۳۶) (۴۳۷) (۴۳۸) (۴۳۹) (۴۴۰) (۴۴۱) (۴۴۲) (۴۴۳) (۴۴۴) (۴۴۵) (۴۴۶) (۴۴۷) (۴۴۸) (۴۴۹) (۴۵۰) (۴۵۱) (۴۵۲) (۴۵۳) (۴۵۴) (۴۵۵) (۴۵۶) (۴۵۷) (۴۵۸) (۴۵۹) (۴۶۰) (۴۶۱) (۴۶۲) (۴۶۳) (۴۶۴) (۴۶۵) (۴۶۶) (۴۶۷) (۴۶۸) (۴۶۹) (۴۷۰) (۴۷۱) (۴۷۲) (۴۷۳) (۴۷۴) (۴۷۵) (۴۷۶) (۴۷۷) (۴۷۸) (۴۷۹) (۴۸۰) (۴۸۱) (۴۸۲) (۴۸۳) (۴۸۴) (۴۸۵) (۴۸۶) (۴۸۷) (۴۸۸) (۴۸۹) (۴۹۰) (۴۹۱) (۴۹۲) (۴۹۳) (۴۹۴) (۴۹۵) (۴۹۶) (۴۹۷) (۴۹۸) (۴۹۹) (۵۰۰) (۵۰۱) (۵۰۲) (۵۰۳) (۵۰۴) (۵۰۵) (۵۰۶) (۵۰۷) (۵۰۸) (۵۰۹) (۵۱۰) (۵۱۱) (۵۱۲) (۵۱۳) (۵۱۴) (۵۱۵) (۵۱۶) (۵۱۷) (۵۱۸) (۵۱۹) (۵۲۰) (۵۲۱) (۵۲۲) (۵۲۳) (۵۲۴) (۵۲۵) (۵۲۶) (۵۲۷) (۵۲۸) (۵۲۹) (۵۳۰) (۵۳۱) (۵۳۲) (۵۳۳) (۵۳۴) (۵۳۵) (۵۳۶) (

[illegible][illegible][illegible]

اور کتب کلمہ کو رسم و بید وقت احمد
عربی توام و جوق و کتابت حکمت کتاب
و علم آبی و بعد دھندلی شور خطه ماضی
اندھی روم الما شریعتی مالدار کتاب خواندن

مجلس شورای اسلامی

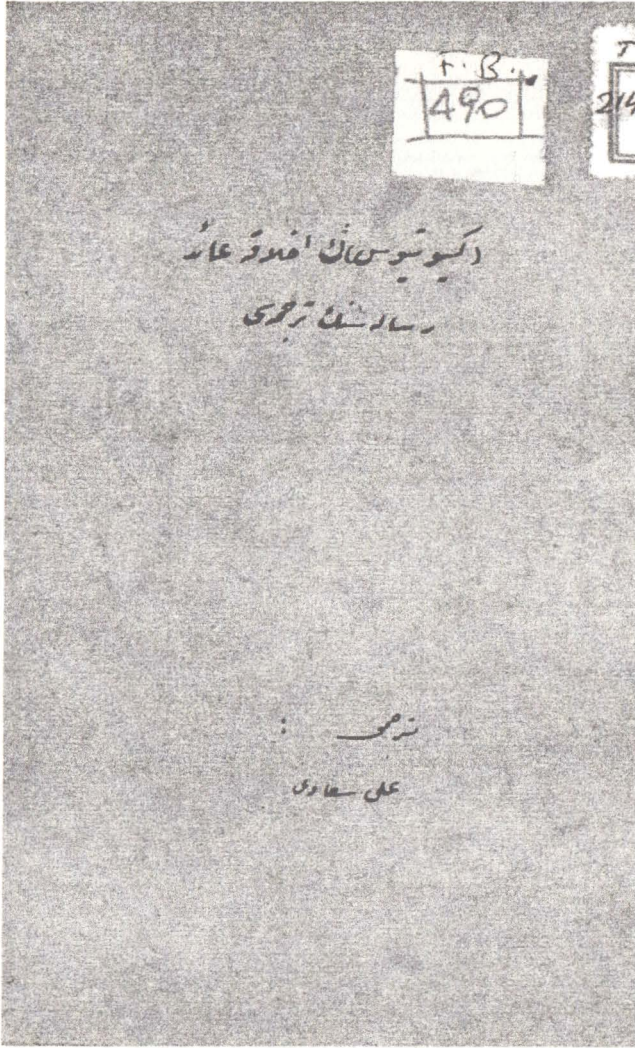
فمن لم يدر ما له اكرم الله واولاده
فمن لم يدر ما له اكرم الله واولاده

وہی ہے جو کہ ان کے لئے ہے

[illegible][illegible][illegible][illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم

Ali Suavi, "Kiyotiyos Risâlesi Tercemesinin Ma'bâdıdır"
(*Ruznâme-i Ceride-i Havâdis*, sayı 584
24 Ramazan 1283 [30 Ocak 1867])

Kiyotiyos'un Ahlâka Â'id Risâlesinin Tercemesi
 Milli Kütüphane, 06 Mil Yz FB 490 numarada kayıtlı defter.

Sat: 6 Ekim 1978
Fahri Bilge - İSTANBUL
Varışten

نور با صفا ابراهیم ادباً فصیح و الباطن علی ساری ازین هفت تیریک غامه
بلوغت یاری و دایره سببیه سلاک امداد و لب منافی مشوره
انام بر نامه بعضی آثار خیریت و تار ایل روزنامه و نه نسخی تزیید
ایده جوی و دیار و دیار ایل ازین مشاربیه هفت تیریک غامه و نه
و شیوه و نه انسانی ازین اقصای عالی او زره ایای حسن و نه و نه
سیاه و نه سببیه و نه بریده و نه ای هفت تیریک ابراهیم
بولان و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
جهان و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
توزیع و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
بسیار و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
ادبیه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
انام و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
حکای و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
بر نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه
و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه و نه

Alfred Black Churchill'in sunuş yazısı

(4)

... «صورت میگوید سعادتی» ...

داصل دست و پاچیزم اورده تحریرت علیہما لری ایچ سدرده عباتی الیہ
اکلدم بی اسانید صادر اورده اما مقفول ونا مقفول حرف مقفولہ
ترجیمہ اولیہ اولیہ وایچ مقفولہ ایچ مقفولہ ایچ مقفولہ
علیہما لری .

مسئله اولی

[illegible]

1990

الحمد لله الذي جعلنا من عباده
الذين هم خير من عباده
الذين هم خير من عباده

مجلس شورای ملی
کتابخانه مجلس شورای ملی

۵۵ - خورشیدی

1939-1940, 1941-1942

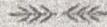
الحمد لله
والصلاة والسلام
على من لا نبي بعده

الحمد لله الذي جعلنا من عباده الصالحين
والذين هم خير خلق الله

في كتابه "السير في تاريخ العرب"

1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 26

1890-1891

[illegible]

240

1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402. 2403. 2404. 2405. 2406. 2407. 2408. 2409. 2410. 2411. 2412. 2413. 2414. 2415. 2416. 2417. 2418. 2419. 2420. 2421. 2422. 2423. 2424. 2425. 2426. 2427. 2428. 2429. 2430. 2431. 2432. 2433. 2434. 2435. 2436. 2437. 2438. 2439. 2440. 2441. 2442. 2443. 2444. 2445. 2446. 2447. 2448. 2449. 2450. 2451. 2452. 2453. 2454. 2455. 2456. 2457. 2458. 2459. 2460. 2461. 2462. 2463. 2464. 2465. 2466. 2467. 2468. 2469. 2470. 2471. 2472. 2473. 2474. 2475. 2476. 2477. 2478. 2479. 2480. 2481. 2482. 2483. 2484. 2485. 2486. 2487. 2488. 2489. 2490. 2491. 2492. 2493. 2494. 2495. 2496. 2497. 2498. 2499. 2500. 2501. 2502. 2503. 2504. 2505. 2506. 2507. 2508. 2509. 2510. 2511. 2512. 2513. 2514. 2515. 2516. 2517. 2518. 2519. 2520. 2521. 2522. 2523. 2524. 2525. 2526. 2527. 2528. 2529. 2530. 2531. 2532. 2533. 2534. 2535. 2536. 2537. 2538. 2539. 2540. 2541. 2542. 2543. 2544. 2545. 2546. 2547. 2548. 2549. 2550. 2551. 2552. 2553. 2554. 2555. 2556. 2557. 2558. 2559. 2560. 2561. 2562. 2563. 2564. 2565. 2566. 2567. 2568. 2569. 2570. 2571. 2572. 25

بسم الله الرحمن الرحيم

این کتاب در سال ۱۳۸۵ خورشیدی به چاپ رسیده و
توسط انتشارات آستان قدس رضوی منتشر شده است.

شماره ۱۰۰۰

[illegible]

لکھنؤ

سازمان نظام مهندسی ساختمان استان تهران

[illegible]

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

[illegible]

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

[illegible]

“Hükemâ-yı Yunânîyyeden Kiyotiyos Nâm Hakîmin Merhûm el-Hâc Ali
Suavî Efendi Tarafından Tercemesi”
Hikmet, sayı 64, 23 Haziran 1327, s. 6.

لغز قابس
صاحب افلاطن

(وانا ترجمها بالترى سنة ١٢٨٠ فطبمها روزنامه بلشابل
في رمضان ١٢٨٣)

ترجمة الحكيم ابن مسكويه
رحمه الله تعالى

ظفرنا بها في خزانة الكتب المنسوبة الى ملك اسفيا
بجريد (مادريد)

فطبناها كما هي بصورتها فهي مطابقة باصلها
في اللغة اليونانية الابعواضع اشرفنا اليها
بحاشيتنا في آخر الكتاب

سماوى

نوى القعدة ١٢٨٩

İbn Miskeveyh, - *Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn*, haşiye ile yay. haz. Ali
Suavi, Paris, Zilkâde 1289/Ocak 1873

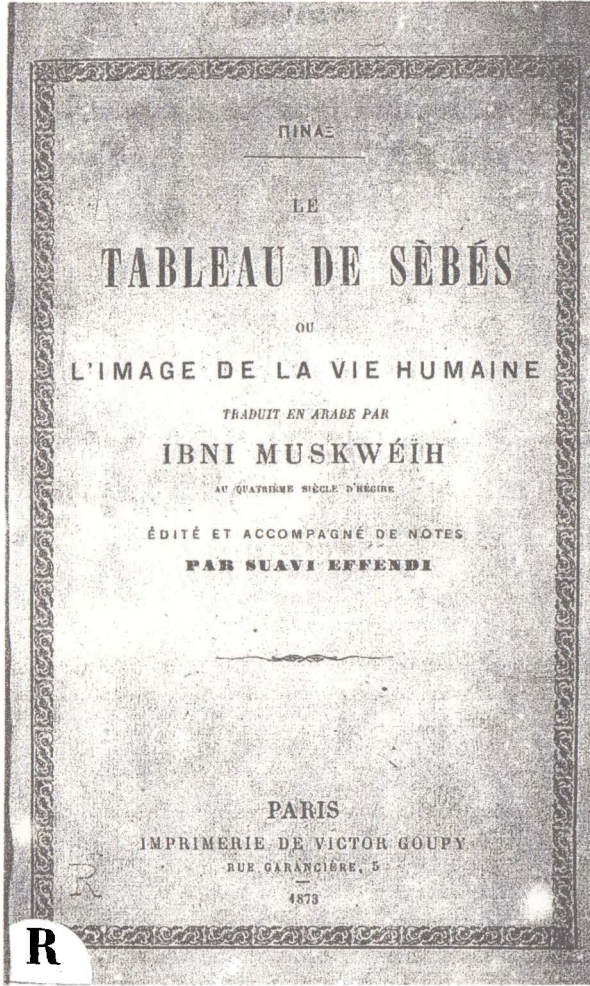

وهو شبه شئ بامر العالم وما فيه وما يجب ان يعمل فيه العاقل
حتى يسعد السعادة التامة وينجو من الشرور التي فيه

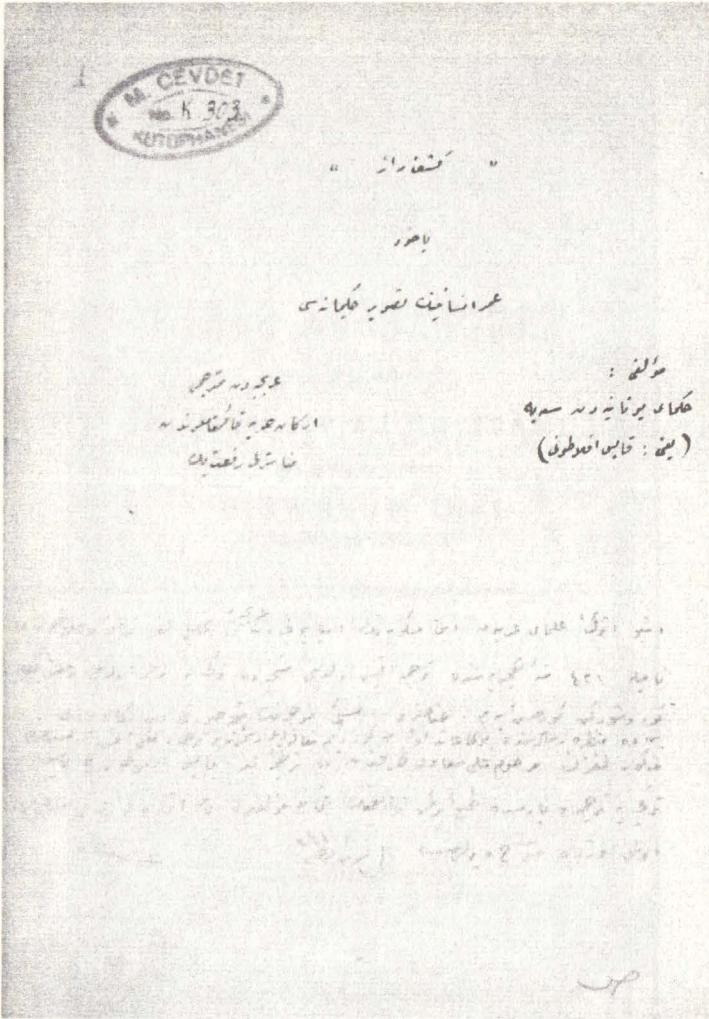
بسم الله الرحمن الرحيم

ذكر قابس (١) الافلاطوني التسوب الى سقراط امر لوح وجده
موضوعا في هيكل كان منسوباً الى زحل فيه لغز يدل على هدى

قال قابس بينما نحن نمتشي في هيكل زحل وتأمل ما فيه من اصناف الهدى
اذ بصرنا في مقدم الهيكل بلوح موضوع فيه رسم صورة ملفوفة لغزا
خفيا لم نصل بافهامنا الى المذهب فيها ما هو لانها لم تحسبها تدل على انها
صورة مدينة ولا صورة هيكل ولا صورة عسكر وهذه صفتها
كان رسم في اللوح حظيرة في داخلها حظيرتان اخريان احدهما
اكبر من الاخرى ورأينا الحظيرة الكبرى لها باب كان عليه جمعا كثيرا
من الرجال ومن داخل تلك الحظيرة جمع كثير من النساء وعلى هذا الباب
رجل شيخ واقف كانه يوى الى جمع الرجال بشئ لا ندري ماهو
هكذا نحيا من الدهر متحيرين يشل بعضنا بعضا عما يخطر بباله
وما نسخ له من ذلك المثال وما سمع (٢) ذلك بعض ذوي الفهم ممن كانت
له عناية بالسترشدين اقبل علينا فقال لا يفلطن عليكم معاشر القرباء
مادخلكم من الحيرة في امر هذه الصورة فان كثيرا من اهل هذا البلد لا يعرفون

*Lugaz-ı Kâbis Sâhib-Eflâtûn'un Fransızca arka kapağı:
Le Tableau de Sêbês, ou l'Image de la vie humaine*

Manastırlı Mehmed Rifat, *Kesf-i Râz yâhûd Ömr-i İnsânînin Tasvîr-i Hakîmânese*, Atatürk Kitaplığı MC_Yz_K.000303 numarada kayıtlı defter

— کشف داز —

مقدمه

تاریخچه، از حدیث اساطیر، دنیای زمانه، حیدرک لهری، معرود متغیر، برینک نامه
اولی، بنا اولی، و پرتو ده اعظمی، طغریزه، مهم مهم شیر، فدا و اها، ایرلک
اولی، زمانیکه حادثه اولی، اهل تاریخ، معلوم، .

بوقیله، اولی، ارستالیلیک، اخی، شاکردانه، و مذهب افیو، طوفی، مرو، هیزنه
اولی، مهربان (تب) شهر، قدیم، منسوب، اولی، [سبیه] نام، حکیم، که؟ استاده
و حیدر، لری، که؟ میان، معرفت، طاسه، و یکس، و آثار، متروک، سنگ، هیزنه، ناسی، نیمه، ناسی
صوکره، ده، ففلا، لری، مپانده، [قابلی، افیو، طوفی]، نایه، شهرت، بولیدی، . برینک، اساطیر
زهد، منسوب، اولی، معرود، مدخل، هیز، دستری، مرو، برلوه، لغز، تقویر، اقبه، و بولیدی
مزد، اشارت، و لسان، حال، رسم، ابر، و خط، و نصیحت، ایتک، ایتدی، احوال، که، حیدر، بولیدی
حیات، شیر، ده، اولی، لری، چینه، کنی، نرین، اولی، بورس، به، کنی، برش، اولی، یازمه
اولی، روایات، تاریخ، حیدر، سنده، .

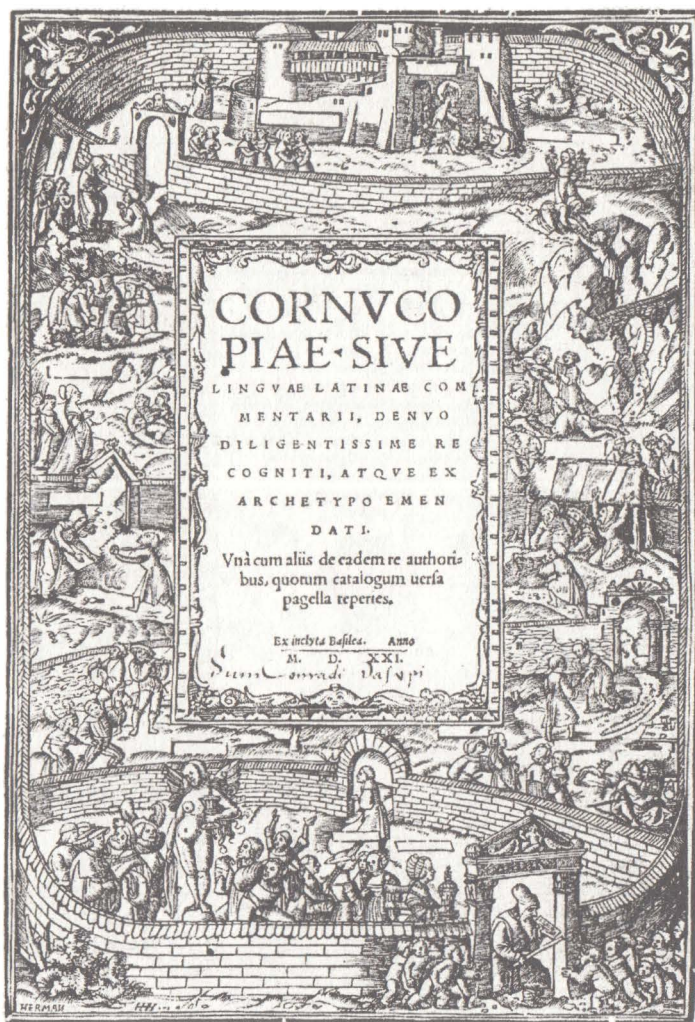
اشو، شرح، نقیص، (۶۷۱) نه، هیز، سنده، بر، حیات، اولی، حکیم، شهر، ابد، سینه، ابر
هم، زمانه، و حکمت، و اخلاق، سنده، ده، مشار، ایل، هم، زبان، اولی، آسیای، وسطی، حکما، ل
اسلامی، سنده، (ابن، مکی، ده) و نیک، معرود، (ابر، علی، احمد، به، حکم) طغریزه، (لغز
قابلی، صاحب، افیو، طوفی) نایه، لسان، بولیدی، ففلا، عجب، ترجمه، ایرلکی، و بولیدی
آورد، و یاز، انشاء، ایرلک، بولیدی، (۶۷۰) سنده، مقدم، لری، معرود، ایل، طغریزه، مختلف

Manastırlı Mehmed Rifat'ın Halep Mevlevîhânesi
Hâmûşânı'ndaki mezar taşı: "Lâ ilâhe illallah Muhammedun
Resûlullah. Erkân-ı Harbiye'den ve Ashâb-ı Kemâl'den
Manastırlı Rifat Bey. Vilâdeti Manastır'da sene 1264 Hicrî;
Vefâtı Haleb'de sene 1324 Hicrî." (Sabri Koz Arşivi'nden)

Gravür, Genç Hans Holbein, 1522.

Cebetis Thebani Tabula De Vita Humana Recte Instituenda
Robert Pricke basim, 1670-1690

Tabula Cebetis Thebani
Erhard Schön basımı, 1531

Tabula Lebetis ab Hieronymo Victore impressa Cracoviae

Gravür, Hieronymus Vietor basımı, 1519

İBN MİSKEVEYH
ALİ SUAVİ

MANASTIRLI MEHMED RIFAT KEBĒTOSPINAKSİNSANYAŞAMININTABLOSU

“Günümüz olaylarından sonuç olarak çıkarılabilir ki, cismaniyat ilerleyip ruhaniyat ise o derece gerilemiştir ki, değil İslâm âlimleri ve şeyhlerinden geçmiş olan Cüneyd, Şiblî ve Gazâlî vesair Kaddesallahu Envârehüm, belki İsa Aleyhisselam’ın doğumundan önce gelmiş ve putperestler içinde ortaya çıkmış Parmenides, Kiyotiyos gibi safi bir insan, hâlâ ilim ile övünüyor bulunan Avrupa’da zuhur etmemiştir.”

“Kiyotiyos, bilge Sokrat’ın öğrencisi ve Eflatun’un dostu bir bilge ismidir. Doğum tarihi İsa Aleyhisselam’ın doğumundan yaklaşık dört yüz sene öncedir. Doğum yeri ‘Thebai’dir (Mora’da Tavia şehri). Adı geçen bilge, Eflatun’un *Fedon* (*Phaidon*) adlı kitabının konuşmacılarından biridir. Pek çok eseri olduğu rivayet olunur ise de yazık, çok yazık ki *Pinaks* adlı kitabından başka eseri sonrakilerin eline geçmemiştir. Bu kitapta göz önüne bir resim levhası koyup, bütün insan ömründe olan oyunları isimleriyle, vasıflarıyla, halleriyle ve hakikatleriyle göstermiştir.”

Ali Suavi

